

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ
Τμήμα Πολιτισμικής
Τεχνολογίας & Επικοινωνίας

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ, ΠΟΛΗ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ»

Διπλωματική Εργασία

ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ

Πρακτικές πολιτιστικής διαχείρισης
και ανάδειξης ενός Πηλιορείτικου χωριού

Ζαφειράκη Αικατερίνη
Αρχιτέκτων Μηχανικός

Αθήνα, Ιανουάριος 2021

Επιβλέποντες καθηγητές:

Σταύρος Μαμαλούκος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Πέτρος Κουφόπουλος, Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Πατρών

Παναγιώτης Μαστραντώνης, Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
1.1 Αντικείμενο Εργασίας	5
1.2 Περιγραφή Σκοπού	6
1.3 Μεθοδολογική Προσέγγιση	6
1.4 Δομή Εργασίας	7
2. ΤΟ ΠΗΛΙΟ	9
2.1 Τοπογραφία	9
2.2 Ιστορική Επισκόπηση	11
_ Αναδρομή στην Αρχαιότητα	11
_ Βυζαντινοί Χρόνοι & Ίδρυση των πρώτων οικισμών	12
_ Περίοδος Οθωμανικής Κατάκτησης	15
_ Νεότεροι χρόνοι	20
2.3 Αρχιτεκτονική της Κατοικίας	21
2.4 Εκκλησιαστική Αρχιτεκτονική	25
2.5 Υποδομές Πολιτισμού	27
3. Ο ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ	29
3.1 Γενικά στοιχεία και χαρακτηριστικά	29
3.2 Ιστορικά Στοιχεία	31
3.3 Δημογραφικά, Κοινωνικά & Οικονομικά στοιχεία	34
4. ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ & ΕΞΕΛΙΞΗ ΟΙΚΙΣΜΟΥ	38
4.1 Γενικές Παρατηρήσεις	38
4.2 Υφιστάμενα Πολεοδομικά Χαρακτηριστικά	42
_ Χρήσεις Γης	43
_ Σύστημα Κτισμένων Χώρων	45
_ Σύστημα Ελεύθερων Χώρων	47
_ Οδικό Δίκτυο & Σύστημα Διαδρομών	54
5. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ	57
5.1 Ναοδομία	57
_ Μονή Αγίου Λαυρεντίου	57
_ Ναός Αγίου Δημητρίου	69
_ Ναός Αγίου Αθανασίου	77
_ Ναός Αγίου Απόστολου του Νέου	83
5.2 Κτίρια Κατοικίας	86

–	Πρώιμη Περίοδος (1700 -1750)	87
–	Περίοδο Ακμής ή Κλασική Περίοδος (1750-1860)	96
–	Ύστερη Περίοδος (1860-1910)	109
–	Νεότερα Χρόνια	116
6.	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΟΙΚΙΣΜΟΥ	118
6.1	Ισχύον Νομοθετικό Πλαίσιο	118
6.2	Φορείς Πολιτιστικής Διαχείρισης	121
6.3	Υποδομές & Βαθμός Ανάδειξης του Οικισμού	123
7.	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ	127
7.1	Μνημειακές Αξίες	127
7.2	Swot Analysis	131
8.	ΠΡΟΤΑΣΗ	144
8.1	Στόχοι & Αρχές Πρότασης	144
8.2	Προτεινόμενες Επεμβάσεις	145
–	Θεσμικό Πλαίσιο & Ζώνες Προστασίας	146
–	Ερευνητικά Προγράμματα & Εργασίες Αποκαταστάσεις & Συντήρησης	149
–	Μέτρα Παρουσίασης & Προβολής Οικισμού	155
–	Οργάνωση Διαδρομών Επίσκεψης	161
9.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	167
9.1	Αξιολόγηση Στόχων & Αποτελεσμάτων Πρότασης	167
9.2	Προτάσεις για Μελλοντικές Επεμβάσεις	168
9.3	Γενικότερα Συμπεράσματα	169
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	171
	ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ	176

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Άγιος Λαυρέντιος. Πρακτικές πολιτιστικής διαχείρισης και ανάδειξης ενός πηλιορείτικου χωριού», εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών μου στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διαχείριση Μνημείων: Αρχαιολογία, Πόλη, Αρχιτεκτονική» των Τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών και Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου με επιβλέποντα καθηγητή τον Σταύρο Μαμαλούκο και αφορά τον ορεινό οικισμό Αγίου Λαυρεντίου Πήλιου.

Αφορμή για την ενασχόληση μου με το ανωτέρω θέμα υπήρξε, αφενός η συνέχιση της εργασίας μου με θέμα «Άγιος Λαυρέντιος. Πολεοδομική και Αρχιτεκτονική Φυσιογνωμία» που πραγματοποιήθηκε για το μεταπτυχιακό μάθημα του Α' χειμερινού εξαμήνου «Βυζαντινή, Μεσαιωνική και Μεταβυζαντινή Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία», αφετέρου η επαφή με τον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου, ήδη από τα παιδικά μου χρόνια, έχει συντελέσει στη δημιουργία μιας ιδιαίτερης σχέσης με την περιοχή και τους ανθρώπους της, που αποτέλεσε κίνητρο για μια περισσότερο διεξοδική και συγκροτημένη έρευνα του πολιτιστικού αποθέματος που παρουσιάζει ο οικισμός και αντανakλά την μακραίωνη εξέλιξη του στη διάρκεια των αιώνων.

Θερμές ευχαριστίες προς όλους τους κατοίκους του Αγίου Λαυρεντίου. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον κ. Αποστόλη Βέργο για τη βοήθεια του κατά την επίσκεψη μου στον ναό του Αγίου Αθανασίου, την κ. Ελένη Βλάχου, πρόεδρο του Αναπτυξιακού Συλλόγου Αγίου Λαυρεντίου, για τις πολύτιμες πληροφορίες και τέλος όλους τους ιδιοκτήτες που συμμετείχαν στην διοργάνωση «Open Village/Ανοιχτό Χωριό», οπότε είχα την ευκαιρία να επισκεφτώ, να ξεναγηθώ και να καταγράψω πληροφορίες για τις οικίες του οικισμού.

Για την καθοδήγηση, τις πολύτιμες συμβουλές και την βοήθεια που μου παρείχε στην μεθόδευση της μελέτης, ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Σταύρο Μαμαλούκο.

Τέλος, θα ήθελα ιδιαίτερα να ευχαριστήσω όλους τους συμφοιτητές, τους φίλους και την οικογένειά μου για την υπομονή, τη συμπαράσταση και τη βοήθεια καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών και κυρίως κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

1.1 Αντικείμενο Εργασίας

Κατά τον 14ο και 15ο αιώνα, αναπτύσσονται στον ορεινό όγκο του Πήλιου, συγκροτημένες κοινωνίες, τα σημερινά γνωστά είκοσι τέσσερα χωριά του, τα οποία στην ροή του χρόνου γνώρισαν σημαντική οικονομική και πολιτιστική άνθηση, διαμορφώνοντας ένα αξιόλογο πολιτιστικό σύνολο με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, που εντάσσεται σε μια ευρύτερη ομάδα ορεινών οικισμών που εμφανίζονται στον ελλαδικό χώρο και την Βαλκανική κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας. Η μορφολογία που παρουσιάζουν, οι ορεινές αυτές κοινότητες, τόσο σε επίπεδο πολεοδομίας όσο και αρχιτεκτονικής, είναι αποτέλεσμα της μακρόχρονης εμπειρικής προσπάθειας των ίδιων των κατοίκων τους προς επίλυση μιας σειράς ζητημάτων, όπως η προσαρμογή στο φυσικό περιβάλλον και στα γεωμορφολογικά του χαρακτηριστικά, οι ιδιαίτερες συνθήκες διαβίωσης με τη επιδίωξη μέγιστης ασφάλειας και αυτάρκειας, η ποικιλόμορφη πλοκή των ιστορικών γεγονότων όπως διαδραματιστήκαν. Ως αποτέλεσμα, τα οικιστικά αυτά σύνολα, αντιμετωπίζονται μέχρι σήμερα από τους μελετητές ως ιδανικό δείγμα σχέσης ανθρώπου και φύσης και αποτελούν σημαντικό κομμάτι της μεταβυζαντινής πολιτιστικής κληρονομιάς που είναι γνωστή στο ευρύ κοινό ως νεοελληνική παραδοσιακή ή λαϊκή ή ανώνυμη πολιτιστική κληρονομιά.

Ο Άγιος Λαυρέντιος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους και παλαιότερους οικισμούς του συνόλου αυτού. Διάφοροι παράγοντες συντέλεσαν, και σήμερα το χωριό διατηρεί αρκετά χαρακτηριστικά της αρχικής του μορφής με πολύ καλά διατηρημένο, τον πρώτο οικιστικό του πυρήνα, την ομώνυμη δηλαδή Μονή του Αγίου Λαυρεντίου, το παλιό δίκτυο καλντεριμιών του και αξιόλογα δείγματα ναοδομίας και κοσμικής αρχιτεκτονικής που έχουν διασωθεί στο πέρας των αιώνων. Για το λόγο αυτό, ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς μέσα από την εξέταση του πολεοδομικού του ιστού και του κτιριακού του πλούτου, δίνεται η δυνατότητα παρουσίασης και ερμηνείας εν γένει της εξελικτικής πορείας που γνώρισαν οι ορεινοί οικισμοί του Πήλιου στο πλαίσιο των πολιτιστικών φαινομένων που έχουν διαδραματιστεί από τον εποικισμό του ορεινού όγκου έως σήμερα.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η παρουσίαση αυτής της ιδιαίτερης πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας που παρουσιάζει ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου ως σύνολο και η διερεύνηση πρακτικών διαχείρισης, προστασίας και ανάδειξης αυτού του πολιτιστικού πλούτου με στόχο τη συμβολή στη δημιουργία μιας βαθύτερης βιωματικής εμπειρίας του χώρου και των πολιτιστικών χαρακτηριστικών που αυτός φέρει τόσο από τον ίδιο τον κάτοικο όσο και από τον επισκέπτη.

1.2 Περιγραφή Σκοπού

Σε πρώτο επίπεδο, η μελέτη αποσκοπεί στην συγκέντρωση, ανάγνωση και κατανόηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του οικισμού – ιστορικών, αρχιτεκτονικών, κοινωνικών -, προκειμένου αρχικά να ανασυνταθεί η πολιτιστική του ταυτότητα, να εντοπιστεί η σημερινή κατάσταση διατήρησης του και ο βαθμός αξιοποίησης του και να διαπιστωθούν τυχόν ζητήματα αυθαίρετων παρεμβάσεων που αλλοιώνουν είτε το δομημένο είτε το φυσικό του περιβάλλον.

Με βάση την αξιολόγηση των παραπάνω δεδομένων, επιχειρείται η σύνταξη ολοκληρωμένης πρότασης πολιτιστικής διαχείρισης του οικισμού, με το σχεδιασμό και την εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών και δράσεων με βασικό γνώμονα την ορθή προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου Λαυρεντίου και τη διαφύλαξη του τοπίου καθώς και την παράλληλη επιδίωξη βιώσιμης ανάπτυξης του οικισμού προς όφελος των κατοίκων και των επισκεπτών της περιοχής.

1.3 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Για τη πραγμάτωση του ανωτέρου σκοπού, η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται, διακρίνεται σε δυο βασικούς άξονες, τη βιβλιογραφική έρευνα και την έρευνα πεδίου. Κατά τη βιβλιογραφική διερεύνηση, αναζητήθηκαν δεδομένα για τη μελέτη του οικιστικού συνόλου, σε κείμενα και φωτογραφίες από βιβλία, δημοσιευμένα άρθρα, ελληνικά θεσμικά κείμενα – νόμοι, υπουργικές αποφάσεις κ.α., δημοσιεύσεις στον ηλεκτρονικό τύπο, βάσεις δεδομένων δημοσίων φορέων στο διαδίκτυο.

Στη συνέχεια, για την εξαγωγή μιας βαθύτερης ανάλυσης του οικισμού, απαιτήθηκε, επιτόπια έρευνα πεδίου. Κατά την επίσκεψη στον Άγιο Λαυρέντιο, πραγματοποιήθηκε συστηματική καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης του πολεοδομικού ιστού, με το σχεδιασμό χαρτών, κατανόηση των αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών του δομημένου περιβάλλοντος, με τη λήψη φωτογραφιών και την λεπτομερή αποτύπωση σημαντικών κτιρίων του οικισμού, γνωριμία με την τοπική κοινωνία και τους πολιτιστικούς φορείς, σε μια προσπάθεια αναγνώρισης προβλημάτων προς επίλυση και αναγκών προς εξυπηρέτηση.

1.4 Δομή Εργασίας

Η εργασία δομείται σε εννέα διακριτά κεφάλαια συνδεδεμένα μεταξύ τους καθώς το ένα αποτελεί προϋπόθεση του άλλου. Αρχικά, θεωρείται σκόπιμο να γίνει μια συνοπτική αναφορά στα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει η ευρύτερη περιοχή του Πήλιου, του ορεινού δηλαδή όγκου που αναπτύσσεται ο οικισμός μας – κεφάλαιο 2. Στη συνέχεια, επικεντρωνόμαστε, στη μελέτη περίπτωσης, στον ίδιο δηλαδή τον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου, καταρχήν παρουσιάζοντας τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του, το ιστορικό πλαίσιο ίδρυσης και ανάπτυξης του, τα δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία του, – κεφάλαιο 3, για να εξετάσουμε στην συνέχεια την οικιστική του οργάνωση και πολεοδομική του εξέλιξη - κεφάλαιο 4. Η παρουσίαση του οικισμού συμπληρώνεται με την μελέτη της αρχιτεκτονικής του, εκκλησιαστικής και κοσμικής, και την αναλυτική παρουσίαση μορφών και συνθέσεων χαρακτηριστικών κτιρίων εντός του - κεφάλαιο 5 και τέλος με το κεφάλαιο 6, όπου εξετάζεται η υφιστάμενη πολιτιστική διαχείριση, με βάση το θεσμικό πλαίσιο που εφαρμόζεται από κρατικούς φορείς αλλά και δράσεις που υλοποιούνται από πολιτιστικές συλλογικότητες των κατοίκων.

Μέσα από την παραπάνω ανάλυση και έρευνα που έχει προηγηθεί, στο κεφάλαιο 7 επιδιώκεται η αξιολόγηση του οικισμού με την ένταξη του στο σύστημα μνημειακών αξιών και η κωδικοποίηση των συμπερασμάτων που προέκυψαν, με τη στρατηγική μέθοδο της *Swot Analysis*, προκειμένου να ακολουθήσει η ανάπτυξη της πρότασης διαχείρισης βάση συγκεκριμένων στόχων, που θα εστιάζουν στην ανάδειξη και προβολή των ιδιαίτερων

χαρακτηριστικών που διασώζει ο οικισμός. Στο σημείο αυτό, γίνεται παρουσίαση και περιγραφή των εργαλείων σχεδιασμού που θα επιλεγθούν και οι απαιτούμενες εργασίες για την υλοποίηση του έργου όπως προκύπτουν – κεφάλαιο 8. Η εργασία ολοκληρώνεται με την αξιολόγηση των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων, την πρόταση για μελλοντικές επεμβάσεις και την καταγραφή γενικότερων συμπερασμάτων – κεφάλαιο 9.

2.1 Τοπογραφία

Το Πήλιο αποτελεί ορεινό όγκο του Νομού Μαγνησίας, κοντά στην πόλη του Βόλου. Εκτεταμένο σε μήκος και χωρίς να παρουσιάζει σημεία με μεγάλο υψόμετρο¹ - η υψηλότερη κορυφή του βρίσκεται στα 1.624 μ. - αναπτύσσεται από βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά με μήκος 44 χλμ. περίπου και κυμαινόμενο πλάτος από 10 χλμ. στο νότο μέχρι 25 χλμ. στον βορρά.² Ξεκινώντας από τις νότιες παρυφές της Όσσας και του Μαυροβουνίου, εκτείνεται μέσα στο Αιγαίο πέλαγος και καταλήγει στη χερσόνησο του Τρίκερι έχοντας τη μορφή ενός τεράστιου λιμενοβραχίονα που σχηματίζει στο εσωτερικό του, τον Παγασητικό κόλπο (εικ.1).³

1. Χάρτης 1 : Νομός Μαγνησίας.

1. Μάγνης Ν., 1860, σ. 36

2. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%AE%CE%BB%CE%B9%CE%BF>

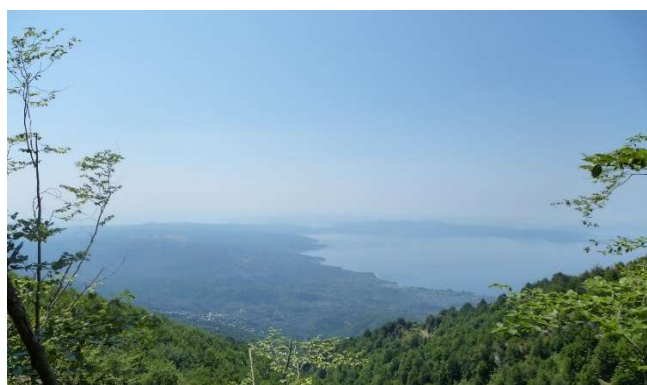
3. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 11

Με βάση τη μορφολογία του εδάφους, το μικροκλίμα αλλά και τις ιδιοτυπίες των επιμέρους ομάδων χωριών, το Πήλιο μπορεί να διαιρεθεί σε τρεις περιοχές : στο Δυτικό, το Ανατολικό και το Νότιο Πήλιο.⁴ Το Δυτικό Πήλιο στραμμένο προς το κόλπο του Παγασητικού σχηματίζει μαλακά στους πρόποδες του κατάφυτες κοιλάδες από ελαιώνες και καρποφόρα ενώ καθ' όλο το μήκος της ακτής του εμφανίζει ακρογιαλιές και μικρούς παραθαλάσσιους οικισμούς (εικ.2). Εδώ βρίσκονται τα χωριά Μακρινίτσα, Πορταριά, Σταγιάτες, Κατηχώρι, Άνω Βόλος, Δράκια, Άγιος Λαυρέντιος, Άνω Λεχώνια, Κάτω Λεχωνιά, Πινακάτες, Άγιος Γεώργιος, Βυζίτσα, Μηλιές, Γατζέα. Από την πλευρά του Αιγαίου - Ανατολικό Πήλιο - το βουνό παρουσιάζει μια περισσότερο τραχιά εικόνα με απότομες πλαγιές, βαθιές χαράδρες ρεματιές με μικροκαταρράκτες που κυλούν και καταλήγουν στη θάλασσα και ελάχιστες γαλήνιες προσβάσιμες ακτές και ορμίσκους. Στο τμήμα αυτό του Πήλιου ανήκουν τα χωριά Πουρί, Ζαγορά, Μακρυρράχη, Ανήλιο, Κισσός, Άγιος Δημήτριος, Μούρεσι, Τσαγκαράδα, Ξουρίχτι, Λαμπινού, Καλαμάκι, Καμάρι, Χορευτό, Άη - Γιάννης, Νταμούχαρι. Τέλος, το Νότιο Πήλιο αποκαλύπτει ένα διαφορετικό ήρεμο τοπίο από το υπόλοιπο βουνό με τους οικισμούς του να είναι χτισμένοι σε χαμηλότερο υψόμετρο, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι η Αργαλαστή, το Νεοχώρι, η Νιάου, η Ξυνοβρύση, το Χόρτο, η Μηλίνα, ο Λαύκος, το Προμύρι, το Καστρί, το Τρίκερι (εικ.3).⁵

2. Δυτικό Πήλιο και η πόλη του Βόλου στους πρόποδες του.

3. Απαλή ακτογραμμή Νότιο Πήλιο.

Ολόκληρο το βουνό καλύπτει πλούσια βλάστηση από δάση με πανύψηλες οξιές, βελανιδιές, πλατάνια, αγριοκαστανιές, πεύκα. Σε χαμηλότερα υψόμετρα, υπάρχουν καλλιεργήσιμες εκτάσεις με ελιές, αμπέλια, συκιές, κερασιές, δαμασκηνιές, αχλαδιές, καρυδιές, κυδωνιές, μηλιές.

4. Κίζης Γ., 1994, σ. 16

5. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 19

2.2 Ιστορική Επισκόπηση

Αναδρομή στην Αρχαιότητα

Το Πήλιο με κύρια χαρακτηριστικά του τη γόνιμη γη, τα άφθονα πηγαία νερά και την πυκνή βλάστηση αποτέλεσε σημείο ενδιαφέροντος της ανθρώπινης δραστηριότητας από την αυγή του πολιτισμού. Γεγονός που επιβεβαιώνει η σπουδαία θέση που κατέχει στην αρχαία ελληνική μυθολογία με ένα πλήθος παραδόσεων και θρύλων να συνδέονται με αυτό. Στην κορυφή του γίνονται οι γάμοι του Πηλέα και της Θέτιδας, στη δασωμένη περιοχή του κατοικούν τερατώδη όντα οι Κένταυροι, με σημαντικότερο το Χείρωνα δάσκαλο του Αχιλλέα, στα δυτικά του κράσπεδα βρίσκεται η Ιωλκός, η πολιτεία όπου ναυπηγήθηκε η Θρυλική Αργώ και ξεκίνησε η Αργοναυτική εκστρατεία.⁶

Στην αρχαία ελληνική γραμματολογία αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Όμηρο στην Ιλιάδα, ο οποίος τοποθετεί στα παράλια του τις πόλεις Ιωλκός, Μεθώνη, Θαυμακία, Μελίβοια, Ολιζώνα. Για οικήσεις επίσης στα παράλια και τις χαμηλότερες πλαγιές του βουνού, με τα ονόματα Δημητριάδα, Ορμίνιο, Νηλία, Κόρακες, Παγασές, Σπάλαθρα, Μύρες, Κασθαναία, Ριζούν, κάνουν αναφορές και μεταγενέστεροι αρχαίοι γεωγράφοι και ιστορικοί όπως ο Στράβων, ο Ηρόδοτος, ο Σκύλαξ. Ωστόσο, η αρχαιολογική έρευνα δεν έχει καταφέρει ακόμα να εξακριβώσει την ακριβή γεωγραφική τους θέση.⁷ Μολονότι έχουν εντοπιστεί ποικίλα ευρήματα κατά την αρχαιολογική σκαπάνη, τα οποία αποδεικνύουν την ύπαρξη κατοίκησης ήδη από την προϊστορική εποχή, είναι αρκετά αόριστα και επιτείνουν την ανάγκη εκτενέστερης έρευνας.

Παράλληλα, λόγω έλλειψης τεκμηρίων είναι ασαφές αν η αρχαία αυτή κατοίκηση βρισκόνταν μόνο στα παράλια του Πήλιου ή επεκτεινόταν σε ψηλότερο υψόμετρο στον καθαυτό ορεινό όγκο. Διάσπαρτα αρχαιολογικά κατάλοιπα που έχουν εντοπιστεί όπως λίθινα εργαλεία, μικροί θολωτοί τάφοι, αρχαίες επιγραφές, νομίσματα, δακτυλιόλιθοι,

---

6. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 11-12

7. Κορδάτος Γ., 1983, σ. 36

αρχαία οικοδομικά λείψανα, προς το παρόν δεν επαρκούν ώστε να δοθεί μια συγκεκριμένη απάντηση.⁸

Τους αιώνες που ακολουθούν, οι γραπτές πηγές αναφορικά με το Πήλιο είναι σχεδόν ανύπαρκτες με αποτέλεσμα τα ιστορικά γεγονότα να περιορίζονται στην ευρύτερη περιοχή της Μαγνησίας και να μην υπάρχει δυνατότητα παρακολούθησης της εξέλιξης του ανθρώπινου βίου σε αυτό. Οι μαγνησιακές μικροπολιτείες φθίνουν, καθώς οι κατακτήσεις διαδέχονται η μια την άλλη. Η Μαγνησία υποτάσσεται στους Μακεδόνες το 344 π.Χ. και ένα σημαντικό θεσσαλικό επίνειο ιδρύεται, η πόλη της Δημητριάδας (294 – 293 π.Χ.). Η Δημητριάδα γνωρίζει μεγάλη ακμή και με το πληθυσμό της να φτάνει τις τριάντα χιλιάδες παρουσιάζει την εικόνα ενός κοσμοπολίτικου λιμανιού.⁹ Ωστόσο, η εμφάνιση των Ρωμαίων το 2ο μ.Χ. αιώνα, θα οδηγήσει τη Μαγνησία, τις παραμονές της εμφάνισης του Χριστιανισμού, σε μια μακρά περίοδο παρακμής και θα αφήσει έκθετους στις ληστρικές επιδρομές τους καλλιεργητές της πηλιορείτικης γης.¹⁰

Βυζαντινοί Χρόνοι & Ίδρυση των πρώτων οικισμών

Η περίοδος που ακολουθεί κατά τους Βυζαντινούς χρόνους συνεχίζει να χαρακτηρίζεται από μια σειρά διαδοχικών κατακτήσεων, εξεγέρσεων και επιδρομών, αρχικά το 396 μ.Χ. με τη κάθοδο των βαρβαρικών φύλων, Γότθοι και Ούνοι, και αργότερα – στις αρχές του 6ου μ.Χ. αιώνα – Σλάβοι Βελεγεζίτες και Δρογγουβίτες, Βούλγαροι, Βλάχοι έως το 13ο και 14ο αιώνα οπότε ο ευρύτερος μαγνησιακός χώρος υπήρξε σημείο πολεμικών συγκρούσεων και αναμετρήσεων Βυζαντινών, Φράγκων και Καταλανών. Κατακτητές που πέρασαν από τη Μαγνησία δίχως να αφήσουν αξιόλογα μνημεία - κτιριακά κατάλοιπα, έργα τέχνης - παρά μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις λέξεις και τοπωνύμια που διατηρούνται μέχρι σήμερα.¹¹

---

8. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 12-13

9. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 24

10. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 13

11. Πρόκειται κυρίως για σλάβικα τοπωνύμια τα όποια έχουν σχέση με τη φυσική κατάσταση ή τη γεωγραφική θέση κάθε περιοχής. Μερικοί μάλιστα από τους σημερινούς πηλιορείτικους οικισμούς, όπως π.χ. η Ζαγορά, η Μακρινίτσα, τα Λεχώνια κρατούν ακόμα ονόματα που προκάλεσαν αρκετές διαφωνίες σχετικά με την ετυμολογική τους προέλευση, Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 13

Αποτέλεσμα των αλληπάλληλων αυτών εδαφικών διεκδικήσεων και εξαιτίας της έλλειψης ασφάλειας, κατά τους βυζαντινούς αιώνες παρατηρείται μια σταδιακή παρακμή του αστικού και δημόσιου βίου και φαινόμενα αποδιοργάνωσης της οικιστικής εξέλιξης στην περιοχή, με την πλήρη εγκατάλειψη σε ορισμένες περιπτώσεις, πόλεων και περιοχών που άλλοτε ανθούσαν, κυρίως στα παράλια. Όσον αφορά το χωρικό περίγραμμα του Πήλιου και την ανάπτυξη κατοίκησης σε αυτό, δεν υπάρχουν ακόμα σαφείς ιστορικές μαρτυρίες. Οι πηγές για την άντληση πληροφοριών παραμένουν ελλιπείς και αποσπασματικές. Τα κείμενα ιστορικών και χρονογράφων που διασώθηκαν αποτελούν έργα γενικά και εστιάζουν κυρίως, στη καταγραφή γεγονότων που αφορούν το Βυζάντιο και τις πολεμικές αναμετρήσεις της τότε εποχής, χωρίς να γίνεται, κάποια μνεία για την ευρύτερη περιοχή του Πήλιου.¹² Η απουσία επιγραφικών στοιχείων, οικοδομικών λειψάνων, νεκροταφείων που να μαρτυρούν την ύπαρξη κάποτε οργανωμένων οικιστικών πυρήνων οδηγεί στην υπόθεση πως ως τα τέλη του 12ου αιώνα το Πήλιο, σε όλο τον ορεινό και ημιορεινό του όγκο φαίνεται να είναι σχεδόν άοικο.¹³

Η παραπάνω υπόθεση φαίνεται να ανατρέπεται σταδιακά κατά τους χρόνους της ύστερης βυζαντινής περιόδου, οπότε εμφανίζονται στον όγκο του Πήλιου οι πρώτες συσσωματώσεις κατοίκων. Μοναδικής σπουδαιότητας στοιχεία για τον δημόσιο, ιδιωτικό, κοινωνικό, οικονομικό, εκκλησιαστικό και μοναστηριακό βίο στη περιοχή της Μαγνησίας και του Πήλιου την περίοδο αυτή, μας παρέχουν διασωθέντα έγγραφα του 13ου αιώνα_ χρυσόβουλα, αργυρόβουλα, σιγίλλια, εκδοτήρια, τα οποία δημοσιεύονται για πρώτη φορά το 19ο αιώνα από τους F. Miklosich και I. Muller, στη συλλογή «Acta et Diplomata Monasteriorum et Ecclesiarum Orientis» και είναι γνωστά στην βιβλιογραφία ως «Έγγραφα της Μακρινίτσας».¹⁴

Στα συγκεκριμένα έγγραφα, γίνεται λόγος στα πρώτα πρώιμα οικιστικά σύνολα του Πήλιου. Ως μικροί υποτυπώδεις οικισμοί αναφέρονται η Μεγάλη ή Μεγίστη_ της οποίας τη θέση αγνοούμε, η Κάπραινα_ σημερινό χωριό Γλαφυρά, η Κριπού ή Χριπού, της οποίας τη θέση επίσης αγνοούμε, η Λάδα (Lade), η οποία πιθανολογείται ότι αποτελεί

---

12. Παπαθανασίου Α., 2006, σ. 54

13. Παπαθανασίου Α., 2002, σ. 13-20

14. Παπαθανασίου Α., 2002, σ. 13-20

παράφραση του σημερινού χωριού Λαύκος και το Αγρίδιο της Κυράς Καλής του Ζερβού, κοντά στη περιοχή του σημερινού χωριού Ζαγορά.¹⁵ Ωστόσο, ιδιαίτερα σημαντική και με μια καλύτερα οργανωμένη κατοίκηση φαίνεται να είναι η λεγόμενη περιοχή της Δρυανούβαινας, η οποία εκτεινόταν πάνω από το σημερινό Βόλο και περιλάμβανε τη χώρα της Κάτω Δρυανουβαίνας_ σημερινό χωριό Κατηχώρι και τη χώρα της Άνω Δρυανούβαινας_ σημερινά χωριά Πορταριά και Μακρινίτσα.¹⁶ Στη θέση αυτή, τοποθετούνται δυο σημαντικές μονές που ιδρύονται από τον Κωνσταντίνο Μελισσηνό και το γιο του Νικόλαο.¹⁷ Πρόκειται για τις μονές της Θεοτόκου της «Οξείας Επισκέψεως» ανάμεσα στα 1204 –1207 και του Προφήτου Προδρόμου Νέας Πέτρας λίγο αργότερα στα 1272.¹⁸

Τα εκκλησιαστικά αυτά κτίσματα, τα οποία δυστυχώς δεν διασώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, φαίνεται ότι υπήρξαν οι πρώτοι πυρήνες γύρω από τους οποίους άρχισαν να καταφεύγουν άνθρωποι του κάμπου σαν μοναχοί – καλλιεργητές των μοναστηριακών κτημάτων, αναζητώντας εργασία και τροφή καθώς και προστασία σε περιπτώσεις επιδρομών.¹⁹ Οι μικροί αυτοί συνοικισμοί αρχίζουν σταδιακά να μεγαλώνουν και να αποκτούν όλο και περισσότερους νέους εποίκους, αποτελώντας τα γενεσιουργικά κύτταρα των πολυάνθρωπων μετέπειτα οικισμών της Μακρινίτσας και Πορταριάς, που αναδείχθηκαν σε χωριά, με σημαίνοντα ρόλο κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας στο Πήλιο.²⁰

---

15. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 15

16. Παπαθανασίου Α., 2002, σ. 13-20

17. Μέλη της ισχυρής βυζαντινής οικογένειας γαιοκτημόνων, των Βρυενίων Μελισσηνών της Δημητριάδας - οίκος των Μελισσηνών. Η οικογένεια άρχει στη περιοχή της Θεσσαλίας και του Πήλιου και κατά την περίοδο της καταλανοκρατίας, μετά το γάμο της Άννας Μελισσηνής – Γαβριηλοπούλινας με το πρωτοστράτορα των Καταλανών Otto De Novelles το έτος 1320, και τη δημιουργία του ελληνοκαταλανικού οίκου των Μελισσηνών - Novelles της Μαγνησίας, μέχρι και την οριστική κατάκτηση της περιοχής από τους Τούρκους . Οι άρχοντες Μελισσηνοί, υπήρξαν φίλοι του μοναχισμού και αναδείχθηκαν φανατικοί ορθόδοξοι και προστάτες της εκκλησίας, Παπαθανασίου Α., 2002, σ. 13-20

18. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 15

19. Παπαθανασίου Α., 2006, σ. 58

20. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 15

Ανάλογη αφετηρία πρώτων εγκαταστάσεων γύρω από Μονές πιθανολογείται ότι είχαν και άλλα χωριά του Πήλιου όπως ο Άγιος Λαυρέντιος που κράτησε το όνομα του ομώνυμου βυζαντινού μοναστηριού, η Ζαγορά με τη Μονή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα, το χωριό Άγιος Γεώργιος, ο Άγιος Ονούφριος.²¹

Την ίδια χρονική περίοδο, βαθμιαία από τα τέλη του 13ου αιώνα και με γρηγορότερο ρυθμό στη διάρκεια του 14ου αιώνα, τόσο στη Θεσσαλία όσο και σε ολόκληρη την ηπειρωτική Ελλάδα, μια σειρά από παράγοντες, όπως ήταν ο κίνδυνος από τις πειρατικές και ληστρικές επιδρομές, η αποδυνάμωση της βυζαντινής κρατικής εξουσίας και η αδυναμία υπεράσπισης των πόλεων της περιφέρειας, η συνεχώς αυξανόμενη εξάπλωση της οθωμανικής κυριαρχίας, γίνονται αιτία μετακινήσεων των πληθυσμών από τα παράλια και τις πεδινές εκτάσεις προς τα ορεινά.²² Το φαινόμενο παρατηρείται και από τους κάτοικους της Μαγνησίας, οι οποίοι εγκαταλείπουν τα χαμηλά οικιστικά κέντρα και είτε καταφεύγουν στις ήδη υφιστάμενες μοναστηριακές κοινότητες, είτε επιλέγουν αυτόνομα προσήλιες ορεινές θέσεις, συχνά αθέατες από τη θάλασσα, με πλούσια βλάστηση, πολλά νερά και καλλιεργήσιμες εκτάσεις για να δημιουργήσουν νέες οικιστικές περιοχές, επιδιώκοντας να εξασφαλίσουν ομαλότερες συνθήκες ζωής.²³

Οι παραπάνω συγκυρίες, οδήγησαν σταδιακά στην οργάνωση του ιδιωτικού και κοινωνικού βίου στο Πήλιο σε συγκροτημένες κοινότητες, τα είκοσι τέσσερα γνωστά χωριά του Πήλιου κατά τη περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στα οποία οι κάτοικοι αποζούν κυρίως από τη καλλιέργεια της γης και την κτηνοτροφία, αναπτύσσοντας παράλληλα και την οικιακή βιοτεχνία και το μικροεμπόριο.²⁴

_ Περίοδος Οθωμανικής Κατάκτησης

Η οριστική κατάληψη της Θεσσαλίας ολοκληρώνεται, σχεδόν αναιμάκτα, το 1423 από το στρατηγό Τουραχάν Μπέη και συνοδεύεται από οργανωμένη εγκατάσταση Οθωμανών

---

21. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 15

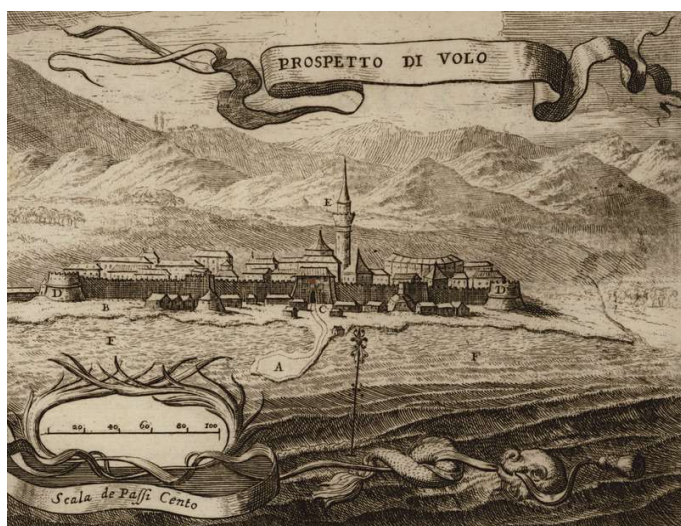
22. Παπαθανασίου Α., 2006, σ. 60

23. Παπαχατζής Νικ., 1946, σ. 75

24. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 27

στην περιοχή. Το ενδιαφέρον του οθωμανικού κράτους εστιάζεται κυρίως στην εποίκιση των πόλεων του Θεσσαλικού κάμπου - τη Λάρισα και τα Τρίκαλα - και των πεδινών και εύφορων εκτάσεων, όπου εντοπίζονται οι περισσότεροι οικισμοί με μεικτό, χριστιανικό και μουσουλμανικό πληθυσμό.²⁵ Στην Μαγνησία, κέντρο των οθωμανικών διοικητικών αρχών ορίζεται το Κάστρο του Βόλου (εικ.4,5), που τότε έφερε την ονομασία Γόλος. Έντονη τουρκική παρουσία εντοπίζεται, επίσης, στις περιοχές του Άνω Βόλου και των Λεχωνίων, όπου Οθωμανοί γαιοκτήμονες εκμεταλλεύονται τα πλούσια κτήματα, στους πρόποδες του βουνού. Το ορεινό Πήλιο φαίνεται να μην προσελκύει τους κατακτητές, οι οποίοι επιλέγουν να μην κατοικήσουν στα ψηλάματα.²⁶

5. Το κάστρο του Βόλου, γενική άποψη, Vin. Coronelli, 1707.

4. Το κάστρο του Βόλου, κάτοψη της τειχισμένης πόλης, Vin. Coronelli, 1707.

Οι πρώτοι πυρήνες οικισμών που έχουν ήδη δημιουργηθεί το 13ο και 14ο αιώνα, διοικούνται από ηγουμενοσυμβούλια, που εκπροσωπούνται στις Οθωμανικές αρχές, και παραμένουν στο στάδιο της απλής επιβίωσης μέσα στις κλειστές αγροτοποικιακές και οικογενειοκρατικές οικονομίες τους ως τα τέλη του 16ου αιώνα.²⁷ Από τις αρχές του 17ου αιώνα, βάσει σουλτανικού διατάγματος, τα χωριά διακρίνονται σε δυο είδη, τα

25. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού P., 1992, σ. 15-16

26. Μακρής K.A., 1976, σ. 29

27. Κίζης Γ., 1994, σ. 43

«βακούφια»²⁸ και τα «χασιά»²⁹ και χαρακτηρίζονται από ανόμοιο διοικητικό και φορολογικό καθεστώς. Όπως αναφέρουν πιο συγκεκριμένα, οι Δημητρίεις συγγραφείς, Φιλίππιδης Δ. και Κωνσταντάς Γ. στο κείμενο τους “Γεωγραφία Νεωτερική”, τα βακούφια, που ήταν και τα περισσότερα, είχαν πλήρη αυτοδιοίκηση από Έλληνες εκλεγμένους κοινοτικούς άρχοντες, που ονομάζονταν «προεστοί» ή «κοτζαμπάσηδες» ή «γέροντες» και υπάγονταν στην αρμοδιότητα του βοεβόδα πολιτάρχη του Πήλιου, χωρίς να έχει σε αυτά δικαιοδοσία καμιά άλλη οθωμανική αρχή. Παράλληλα, καθώς λογίζονταν ως μια αυτοτελής φορολογική μονάδα, απολάμβαναν ειδικά προνόμια και απέδιδαν εφάπαξ ετήσιο καθορισμένο χαμηλό οφειλόμενο φόρο, μετά από συνεισφορά όλων των μελών της κοινότητας. Τα χασιά, αντιθέτως, δεν γνωρίζουν τις ίδιες ελευθερίες και την αυτονομία των βακουφιών. Διοικητικά εξαρτώνται από τον πασά της Λάρισας και το κάθε ένα έχει το δικό του Οθωμανό ιδιοκτήτη πατρώνα, στου οποίου την τυραννία και τις φορολογικές αυθαιρεσίες υπόκειται.³⁰ Το παραπάνω σύστημα διοίκησης θα διαρκέσει έως το 1840, οπότε βακούφια και χασιά παρέρχονται στην εξουσία του εκάστοτε εδρεύοντα Καϊμακάμη στο Κάστρο του Βόλου.³¹

Κοινό χαρακτηριστικό και των δυο ομάδων, η απουσία του τούρκικου στοιχείου και η κατοίκηση τους από συμπαγή Ορθόδοξο χριστιανικό, ελληνικό πληθυσμό, που πυκνώνει ακόμα περισσότερο κατά τα μέσα του 17ου αιώνα λόγω της άφιξης νέων κατοίκων από οικισμούς του θεσσαλικού κάμπου, της Φθιώτιδας, της Ευβοίας, της Δημητριάδας, της Ρούμελης, του Μοριά, της Ηπείρου, των νησιών.³² Κύρια αιτία αυτής της έντονης μετακίνησης πληθυσμού προς το Πήλιο, υπήρξε η αναζήτηση καλύτερων όρων ζωής,

---

28. Η λέξη βακούφι ή βακούφιον, στην οθωμανική γλώσσα βακούφ (vakf), αναφέρεται σε κτήματα αφιερωμένα σε θρησκευτικά ή ευαγή ιδρύματα της Πύλης και την κυριότητά τους είχε η εκάστοτε Βαλιδέ Σουλτάνα. Βακούφικα χωριά ήταν η Αργαλαστή, η Βυζίτσα, η Δράκια, ο Άγιος Γεώργιος, το Καράμπασι, η Μακρυνίτσα, το Μετόχι, η Μπιστινίκα, η Συκή, ο Άγιος Λαυρέντιος, οι Πινακάτες, ο Λαύκος, το Προμύρι, το Μούρεσι, ο Κισσός, το Ανήλιο και η Μακρυνάχη., Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 29

29. Η λέξη χας, αναφέρεται σε κτήματα του στέμματος. Χάσια ήταν ο Άνω Βόλος, το Κατηχώρι, η Πορταριά, η Ζαγορά, η Τσαγκαράδα, οι Μηλιές, το Πρόπαν, το Νεοχώρι, και το Πουρί., Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 30

30. Φιλίππιδης Δ., Κωνσταντάς Γ., 1791, σ. 215-217

31. Παπαθανασίου Α., 2006, σ. 75

32. Μάγνης Ν., 1860, σ. 43

μακριά από την οικονομική εξαθλίωση, τα αποτυχημένα επαναστατικά κινήματα³³, τις ληστρικές και πειρατικές επιδρομές.³⁴

6. Η Μαγνησία υπό Α. Γαζή, Χαλκογραφία, 1805. Περιέχει πολύτιμα στοιχεία για τις ονομασίες, τη σύνθεση του πληθυσμού, το μέγεθος των χωριών και τα τοπωνύμια.

Η ειδική φορολογική και διοικητική μεταχείρισή από τους Οθωμανούς, με την ανάπτυξη του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως περιγράφηκε παραπάνω, σε συνδυασμό με τη συνακόλουθη δημογραφική έκρηξη, την αξιοποίηση της εύφορης γης και τις ευσίωνες πολιτικές συγκυρίες³⁵ του όψιμου 18ου αιώνα οδηγούν, στη μεγάλη οικονομική, πολιτιστική

33. Χαρακτηριστικά αναφέρονται η απόπειρα επανάστασης του 1616, που προκάλεσε ο δεσπότης Ηπείρου Διονύσιος, ο επονομαζόμενος Σκυλόσοφος, παρακινούμενος από τους Φράγκους και έναν αιώνα μετά, το 1770 η επανάσταση των Ελλήνων, γνωστή και με τη δημώδη ονομασία Ορλωφικά ή Ορλοφικά που υποκινήθηκε από τους Ρώσους εναντίον των Οθωμανών κατά τη διάρκεια του Ρωσοτουρκικού πολέμου (1768-74), Μπρακατσούλας Β., 1983, σ. 44

34. Μπρακατσούλας Β., 1983, σ. 44

35. Πολιτικές συμφωνίες-σταθμοί δημιούργησαν ευνοϊκές συνθήκες για περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: Συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699), Συνθήκη του Κιουτσούκ – Καϊναρτζή (1774), Κίζης Γ., 1994, σ. 29-30

και πνευματική ακμή που παρουσιάζουν τα χωριά του Πήλιου (εικ.6) κατά την εκατονταετία 1720 - 1820, οπότε αναδεικνύονται σε αξιόλογα κέντρα βιοτεχνίας, γεωργίας και γραμμάτων.³⁶

Υπό τις παραπάνω συνθήκες, η οικονομία δεν περιορίζεται στην απλή ικανοποίηση των οικογενειακών αναγκών και εξελίσσεται σε ανταλλακτικό εμπόριο, με την εμπορευματοποίηση της βιοτεχνικής κυρίως παραγωγής.³⁷ Το μετάξι αποτελεί το κυριότερο και επικερδέστερο βιοτεχνικό προϊόν, με την επεξεργασία του να πραγματοποιείται οικιακά, καθώς δεν υπάρχουν σαφείς αναφορές για οργανωμένα εργαστήρια.³⁸ Παράλληλα με την μεταξοβιοτεχνία, αναπτύσσεται η νηματουργία, η υφαντική και η βυρσοδεψία, με την παραγωγή πρώτων υλών, ημιεπεξεργασμένων και έτοιμων βιοτεχνικών προϊόντων που εξάγονται προς τις χώρες της Ευρώπης και της Ανατολής. Κατά το ίδιο διάστημα, η πρωτογενής παραγωγή συνεχίζει να είναι μια σημαντική «σταθερά» της πηλιορείτικης οικονομίας, με την καλλιέργεια της ελιάς και την παραγωγή ελαιόλαδου να καταλαμβάνει τη πρώτη θέση.³⁹

Στη νέα τάξη πραγμάτων που παγιώνεται, αρκετοί είναι αυτοί που ασχολούνται με το διαμετακομιστικό εμπόριο, ταξιδεύουν με τα εμπορεύματα τους μέσα και έξω από τα σύνορα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και κάποιοι εγκαθίστανται στα μεγάλα παροικιακά κέντρα του εξωτερικού_ Αίγυπτος, Ρωσία, παραδουνάβιες ηγεμονίες, Ρουμανία, Μικρά Ασία, όπου γίνονται οικονομικά ισχυροί αλλά ταυτόχρονα έρχονται σε επαφή με νέες προοδευτικές ιδέες της εποχής, και βοηθούν πολλαπλώς τους τόπους καταγωγής τους.⁴⁰ Χάρη στις δωρεές τους, πραγματοποιούνται σημαντικά έργα υποδομής και κοινής ωφέλειας. Εντυπωσιακή, είναι η πνευματική και πολιτιστική άνθηση που παρατηρείται, με την παρουσία λόγιων Πηλιορειτών, όπως ο Άνθιμος Γαζής, ο Γρηγόριος Κωνστάντας και ο Δανιήλ Φιλιππίδης, πρωτεργατών του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, και την λειτουργία σχολείων ελληνικής γλώσσας σχεδόν σε όλα τα χωριά,

---

36. Κίζης Γ., 1994, σ. 36, 41

37. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 16

38. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 34

39. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ. , 1992, σ. 16

40. Καραθανάσης Α., 2004, σ. 254

μερικά από τα οποία αποκτούν ιδιαίτερη φήμη όπως το Ελληνομουσείο της Ζαγοράς (1777) και η Σχολή των Μηλέων (1815).⁴¹

Τις γνώσεις μας για την οικονομική και πολιτιστική ακμή του Πήλιου στα χρόνια της όψιμης Τουρκοκρατίας εμπλουτίζουν, σήμερα, κείμενα ξένων περιηγητών και Ελλήνων γεωγράφων αλλά και όσα αντλούνται μέσα από προξενικά και κοινοτικά αρχεία. Ωστόσο, αδιάφευστοι μάρτυρες των γεγονότων, εκτός από τις γραπτές πηγές, αποτελούν τα ίδια τα χωριά του Πήλιου, η εντυπωσιακή αρχιτεκτονική, η τέχνη με έργα της ξυλογλυπτικής, της μαρμαρογλυπτικής και της ζωγραφικής, τα υλικά κατάλοιπα της καθημερινής ζωής.⁴²

Νεότεροι χρόνοι

Εντυπωσιακή κάμψη εκδηλώνεται, κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, με διάφορες συγκυρίες να σημάνουν τον οικονομικό μαρασμό και την σταδιακή παρακμή των περισσότερων πηλιορείτικων χωριών. Οι διαδοχικές επαναστάσεις (1821, 1827, 1854, 1878) προκαλούν οικονομικές αναστολές και υλικές καταστροφές. Με την επίσημη προσάρτηση της Θεσσαλίας στον εθνικό κορμό τον Αύγουστο του 1881, οι κοινότητες του Πήλιου χάνουν την αυτονομία τους, καθώς καταργείται ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης, και υπάγονται στο νόμο «Περί Δήμων και Κοινοτήτων» του ελληνικού κράτους.⁴³ Νέο βιομηχανικό κέντρο αναδεικνύεται, ο γοργά αναπτυσσόμενος Βόλος όπου μεταφέρονται σταδιακά όλες οι οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες. Η αγγλική βιομηχανική επανάσταση έδωσε το θανάσιμο χτύπημα, καθώς η βιοτεχνική παραγωγή του Πήλιου όπως και των υπόλοιπων σημαντικών βιοτεχνικών κέντρων της Ελλάδας, δε μπόρεσε να προσαρμοσθεί στη τεχνολογική πρόοδο της εποχής και να συναγωνιστεί στη διεθνή αγορά. Η φθίνουσα πορεία των χωριών επέτεινε και κατά τον 20ο αιώνα με τις καταστροφές του 2ου Παγκόσμιου Πολέμου, τα δεινά του εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε και τους φοβερούς σεισμούς της δεκαετίας του 50' που έπληξαν τη Μαγνησία.⁴⁴

---

41. Δημητρόπουλος Δ., 2009, σ. 15

42. Λεωνίδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 19

43. Παπαθανασίου Α.Δ., 2006, σ. 79

44. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 14

Σήμερα, τα πηλιορείτικα χωριά με αισθητά συρρικνωμένο αριθμό μόνιμων κατοίκων, βασίζουν την οικονομία τους κυρίως, στο τριτογενή τομέα, με την παροχή υπηρεσιών εποχιακού τουρισμού ενώ διατηρείται σε ένα ποσοστό και η ενασχόληση με την καλλιέργεια της γης. Τα περισσότερα από αυτά αποτελούν οικισμούς παραθεριστικής κατοικίας, τόσο για ξένους που έχουν αγοράσει σπίτια όσο και για ντόπιους που έχουν μετακινηθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα αλλά διατηρούν τις πατρικές τους οικίες.⁴⁵

2.3 Αρχιτεκτονική της Κατοικίας

Χρονολογημένα παραδείγματα αρχιτεκτονικής των ορεινών κοινοτήτων του Πήλιου, από τους πρώτους αιώνες δημιουργίας και ανάπτυξης τους, δεν έχουν διασωθεί στις μέρες μας, ωστόσο οι μορφές θα πρέπει να αποτελούσαν απλές κατασκευές που βασίζονται στην έννοια της μονόχωρης κατοικίας-δωματίου-οντά και του ημιυπαίθριου μεταβατικού χώρου-προστώου, προς εξυπηρέτηση βασικών αναγκών και απαιτήσεων μιας λιτής αγροτοποιομενικής ζωής.⁴⁶

Σταδιακά, η παράθεση των δυο αυτών στοιχείων σε συνδυασμό με την ανάγκη υπερέψωσης του χώρου διαμονής και ύπνου σε όροφο, δημιουργεί περισσότερο πολύπλοκες και επιτηδευμένες συνθέσεις με πρόθεση «μεγάλης» αρχιτεκτονικής, υπό την επιρροή ενός πρωτοφανή οικοδομικού οργανισμού που συντελείται στη διάρκεια της όψιμης Οθωμανικής περιόδου, στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Βαλκανικής και Μικράς Ασίας, και συνδέεται άμεσα με την οικονομική, πολιτιστική, κοινωνική και πνευματική πρόοδο της εποχής. Στο πλαίσιο αυτό, της ιδιόμορφης οικοδομίας που αναπτύσσεται στον ενιαίο πολιτισμικό χώρο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αρχίζει να διαμορφώνεται ήδη από το 18^ο αιώνα, ως επιμέρους περίπτωση, η τυπολογία της λεγόμενης «πηλιορείτικης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής», με τα δικά της ιδιαίτερα τοπικά γνωρίσματα.⁴⁷

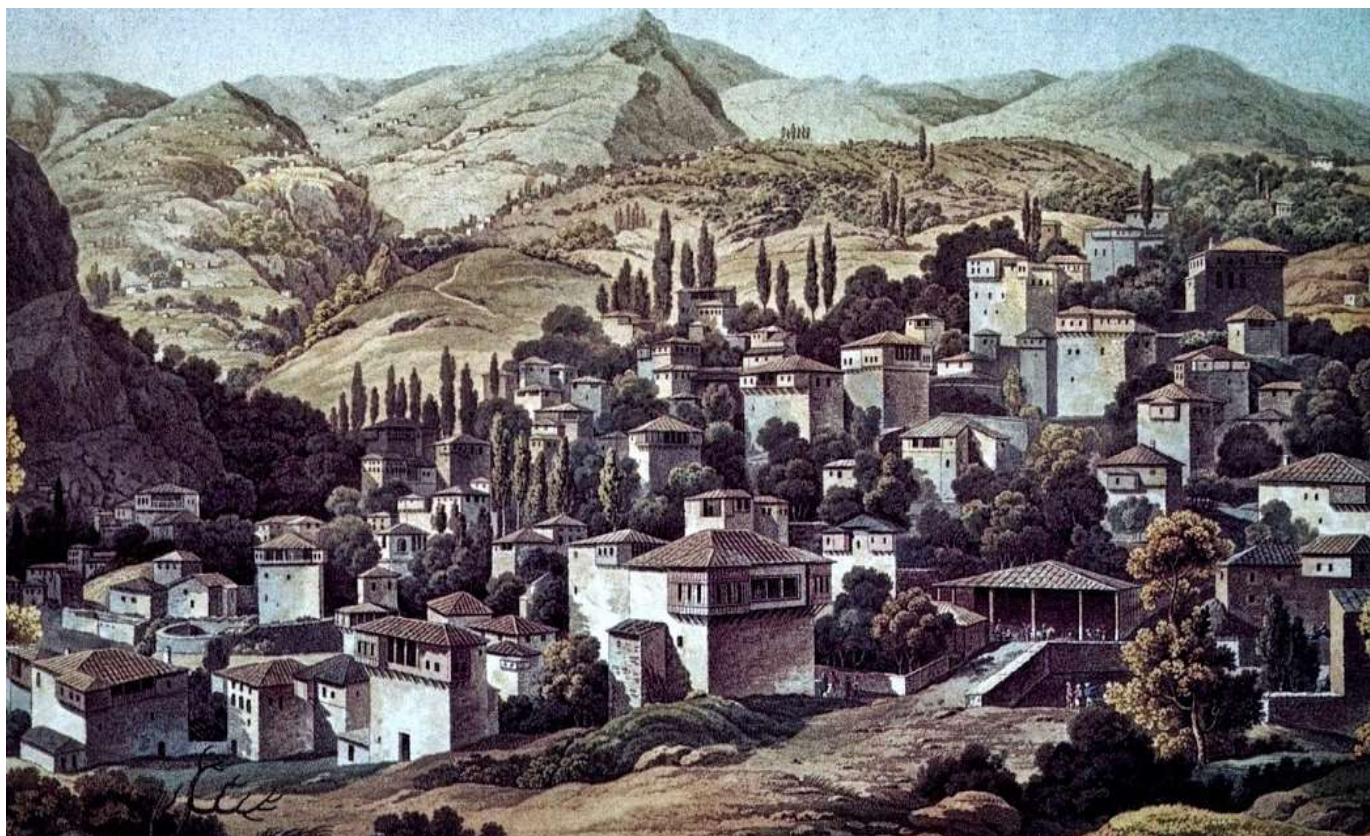
---

45. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 19

46. Κίζης Γ., 1994, σ. 95

47. Κίζης Γ., 1994, σ. 59-60

Γνώσεις για την βαθύτερη κατανόηση και ερμηνεία της αρχιτεκτονικής του Πήλιου, αντλούνται εν μέρει από γραπτές μαρτυρίες Ελλήνων και ξένων περιηγητών και ταξιδιωτών, δημοσιευμένες παλιές φωτογραφίες, σκίτσα και γκραβούρες (εικ.7) αλλά κυρίως από τα ίδια τα κτίσματα που οικοδομούνται στη διάρκεια τριών αιώνων_ 18^{ος},19^{ος},20^{ος}, και παρά τις αλλοιώσεις και επεμβάσεις που έχουν υποστεί, έχουν διασωθεί, ορισμένα σε αρκετά καλή κατάσταση, και εντοπίζονται διάσπαρτα στους οικισμούς(εικ.8,9,10,11).⁴⁸ Κτίρια, μεγάλης κλίμακας, πυργόσπιτα και αρχοντικά, με πλούσιο εσωτερικό ξυλόγλυπτο και ζωγραφικό διάκοσμο, που φιλοξένησαν τις οικονομικά και κοινωνικά εύρωστες οικογένειες των κοινοτήτων, αλλά και ενδιαφέρουσες μικρότερες απλουστευμένες λαϊκές κατοικίες που κατασκευάζονται ως μίμηση των μεγάλων προτύπων.⁴⁹

7. Απεικόνιση της Πορταριάς το 19^ο αιώνα από τον Edward Dodwell στο βιβλίο «A classical and topographical tour through Greece in 1801,1805 and 1806».

48. Τσούλου Σ., 2014, σ. 33

49. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 43,72

Οι κατόψεις τους παρουσιάζουν πληθώρα διαφορετικών εκδοχών, που οφείλονται τόσο σε υλικούς παράγοντες⁵⁰ όπως είναι το κλίμα, η διαμόρφωση του εδάφους, ο προσανατολισμός, ο υφιστάμενος δομημένος και φυσικός περιβάλλον χώρος όσο όμως και στις ιδιαίτερες απαιτήσεις και ανάγκες του τρόπου ζωής που προκύπτουν κατά την εκάστοτε ιστορική περίοδο και τις κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες που επικρατούν_ επιδίωξη άμυνας και ασφαλών συνθηκών διαβίωσης, ανάγκη κοινωνικής προβολής, ενίσχυση γοήτρου κ.α.⁵¹

Παρά όμως τη ποικιλία των συνθέσεων, η εσωτερική οργάνωση και λειτουργία των χώρων διατηρείται επίμονα ίδια, με το ισόγειο να αποτελεί την είσοδο της οικίας και το χώρο αποθήκευσης τροφίμων, το μεσοόροφο να φιλοξενεί τα δωμάτια διημερεύσεις κατά τη διάρκεια του χειμώνα με το τζάκι ως πρωταρχικό εξοπλισμό τους και τέλος ο όροφος, το ανώτατο πάτωμα, που πάντοτε ξεχωρίζει σε μορφή και μέγεθος και χαρακτηρίζει το σχεδιασμό ολόκληρης της κατοικίας. Σε αυτό βρίσκονται τα καλοκαιρινά δωμάτια ύπνου, η σάλα υποδοχής και ενίοτε λειτουργεί ως χώρος στέγασης της βιοτεχνικής δραστηριότητας της οικογένειας.⁵²

Η παραπάνω εσωτερική διαμόρφωση, αντανakλάται και στην εξωτερική μορφή που παρουσιάζει επίσης ομοιογένεια στα περισσότερα παραδείγματα. Οι κατώτεροι όροφοι, πετρόκτιστοι, φέρουν μικρού μεγέθους παράθυρα με λιτές σιδεριές και ξύλινη εξώθυρα, που σε αρκετές περιπτώσεις φέρει ανάγλυφο μαρμάρينو υπέρθυρο διακοσμημένο με σύμβολα, φυτικά μοτίβα, τα αρχικά των κτητόρων ή την ημερομηνία ανέγερσης του κτιρίου. Αντίστοιχα, ο τελευταίος όροφος, σχεδόν πάντα σε προβολή, από το υπόλοιπο κτίσμα, με τη λευκή σοβατισμένη επιφάνεια του διάτρητη από πολλά ανοίγματα, τοποθετημένα με μια διάθεση συμμετρίας, χαρακτηρίζει την όλη αρχιτεκτονική μορφή, εντυπωσιάζει και υπαινίσσεται τον ουσιαστικό του ρόλο εντός της οικίας.⁵³

---

50. Κίζης Γ., 1994, 60

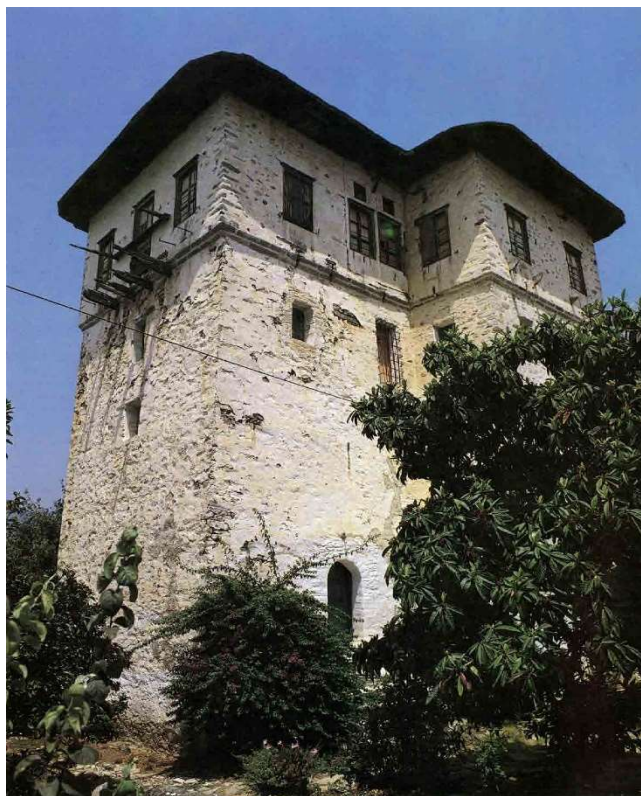
51. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 43

52. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 43-47

53. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 67,70,72

Για την καλύτερη εξέταση των κτισμάτων της πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής, την αφομοίωση της οικοδομικής τους ανάλυσης και την αποκάλυψη της ποικίλης των συνθέσεων, απαιτείται σύμφωνα με τους μελετητές η χρονολογημένη ταξινόμηση των μορφών σε τρεις μεγάλες ενότητες και εποχές.⁵⁴

8. Πύργος του Ολύμπιου, Λεχώνια 17ος -18ος αιώνας.

9. Αρχοντικό Χατζηγκώστα, Μακρινίτσα, 18ος -19ος αιώνας.

10. Αρχοντικό Μουσλή, Μακρινίτσα, 18ος -19ος αιώνας.

11. Αρχοντικό Κρασά, Τρίκερι, 19ος αιώνας.

54. Για την αναλυτική παρουσίαση των τριών ενοτήτων βλ. Ενότητα 5.2 Κτίρια Κατοικίας σελ. 89

2.4 Εκκλησιαστική Αρχιτεκτονική

Ξεχωριστό και ιδιαίτερο δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής αποτελεί, το σύνολο σχεδόν των ναών που εντοπίζονται στους οικισμούς του Πήλιου, η οικοδόμηση των οποίων ταυτίζεται επίσης χρονικά με την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του 18^{ου}-19^{ου} αιώνα. Σύνηθες φαινόμενο είναι το όνομα του ναού να υιοθετείται από την εκάστοτε συνοικία που βρίσκεται, και ο χώρος του_ κυρίως η αυλή του, να φέρει όχι μόνο θρησκευτικά χαρακτηριστικά αλλά και κοινωνικά καθώς σε αυτόν τελούνται συνήθειες που εμπλέκονται ενεργά στη ζωή της κοινότητας, όπως εκδηλώσεις, πανηγύρια, εκλογή εκπροσώπων. Ως αποτέλεσμα, σε αρκετές περιπτώσεις, προκύπτει η δημιουργία εντός των πηλιορείτικων οικισμών διακριτών πολεοδομικών υποενοτήτων με θρησκευτική αναφορά.

Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική του Πήλιου⁵⁵, μολονότι παρουσιάζει πολυάριθμες παραλλαγές, χαρακτηρίζεται από λιτούς λιθόκτιστους όγκους, καλυμμένους με σχιστολιθικές πλάκες, που φέρουν σαφείς αρχιτεκτονικές χαράξεις και απλή, συνήθως λιθανάγλυφη διακόσμηση, επιτυγχάνοντας πλήρη εναρμόνιση με το φυσικό και δομημένο περιβάλλον. Το μέγεθος, τα οικοδομικά υλικά, ο διάκοσμος καθορίζονται από διάφορους παράγοντες, με κυριότερους τη χρήση του ναού_ αν πρόκειται για ενοριακό ναό, ξωκλήσι ή καθολικό μοναστηριού, τη θέση στο εσωτερικό του οικισμού και την οικονομική ευημερία των κτητόρων, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι οι ίδιοι οι κάτοικοι του χωριού. Αναφορικά με τη μορφολογία τους, τρεις αρχιτεκτονικοί τύποι είναι αυτοί που κυριαρχούν: η μονοκλιτή ξυλόστεγη βασιλική, η μονόκλιτη βασιλική με θόλο και η τρικλιτή ξυλόστεγη βασιλική.⁵⁶

Οι **μονόκλιτες ξυλόστεγες βασιλικές**, που στη πλειονότητα τους αποτελούν ξωκλήσια, παρουσιάζουν ορθογώνια κάτοψη μικρών διαστάσεων, φέρουν δίρριχτη στέγη καλυπτόμενη από πλάκες και στο τοίχο του ιερού τους, σχηματίζεται συνήθως μια κόγχη, ημικυκλική ή ημιεξάγωνη, ενώ σε πιο σπάνιες περιπτώσεις το ιερό είναι τρίκογχο. Αρκετά

---

55. Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τη μελέτη της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του Πήλιου βλ. Πολύβιου Μ., 2019. Το εν λόγω βιβλίο εκδίδεται μετέπειτα από τη συγγραφή αυτού του κεφαλαίου.

56. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 55

δείγματα αυτού του τύπου, εμφανίζουν στη δυτική όψη τους ξύλινη πλακοσκέπαστη στοά.⁵⁷

Αντίστοιχα κτίσματα μικρών διαστάσεων, συνήθως ξωκλήσια ή καθολικά μοναστηριών, είναι οι **μονοκλιτές βασιλικές με θόλο**. Ο θόλος που σχηματίζεται καλύπτεται από την κλίση της στέγης ή μπορεί να προβάλλει ελαφρά ως εξόγκωμα της πλακόστρωσης (εικ.12) ή να διακρίνεται πλήρως από την υπόλοιπη κατασκευή με τη μορφή χαμηλού τύμπανου. Ομοίως, και σε αυτό τον τύπο η δυτική όψη φέρει ανοιχτή στοά είτε χτιστή είτε ξύλινη.⁵⁸

12. Καθολικό Ιεράς Μονής Παναγίας Λαμπηδόνας, μονόκλιτη βασιλική με θόλο.

13. Αγία Μαρίνα Κισσού, τρικλιτη ξυλόστεγη βασιλική.

Ωστόσο, οι περισσότεροι και μεγαλύτεροι ναοί που απαντώνται στα χωριά του Πήλιου και αποτελούν τις κεντρικές εκκλησίες των οικισμών, ανήκουν στο τύπο της **ξυλόστεγης τρικλιτης βασιλικής** (εικ.13). Η ορθογώνια κάτοψη τους χωρίζεται σε τρία κλίτη από δυο σειρές κολόνες, με το κεντρικό κλίτος να παρουσιάζει πάντοτε μεγαλύτερες αναλογίες από τα πλαϊνά. Τα κλίτη γεφυρώνονται μεταξύ τους με τόξα και η οροφή τους είναι είτε επίπεδη είτε καμαρώτη είτε σε κάποια παραδείγματα σχηματίζει μικρά φουρνικά. Στο δυτικό τμήμα, σχηματίζεται πίοσχημος γυναικωνίτης. Εξωτερικά, ο τριμερής διαχωρισμός δεν γίνεται αντιληπτός καθώς ο ναός καλύπτεται από διρρήχτη πλακοσκέπαστη στέγη. Η ανατολική όψη διαμορφώνεται από τις τρεις κόγχες του ιερού που συχνά διακοσμούνται με λιτά

57. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 55

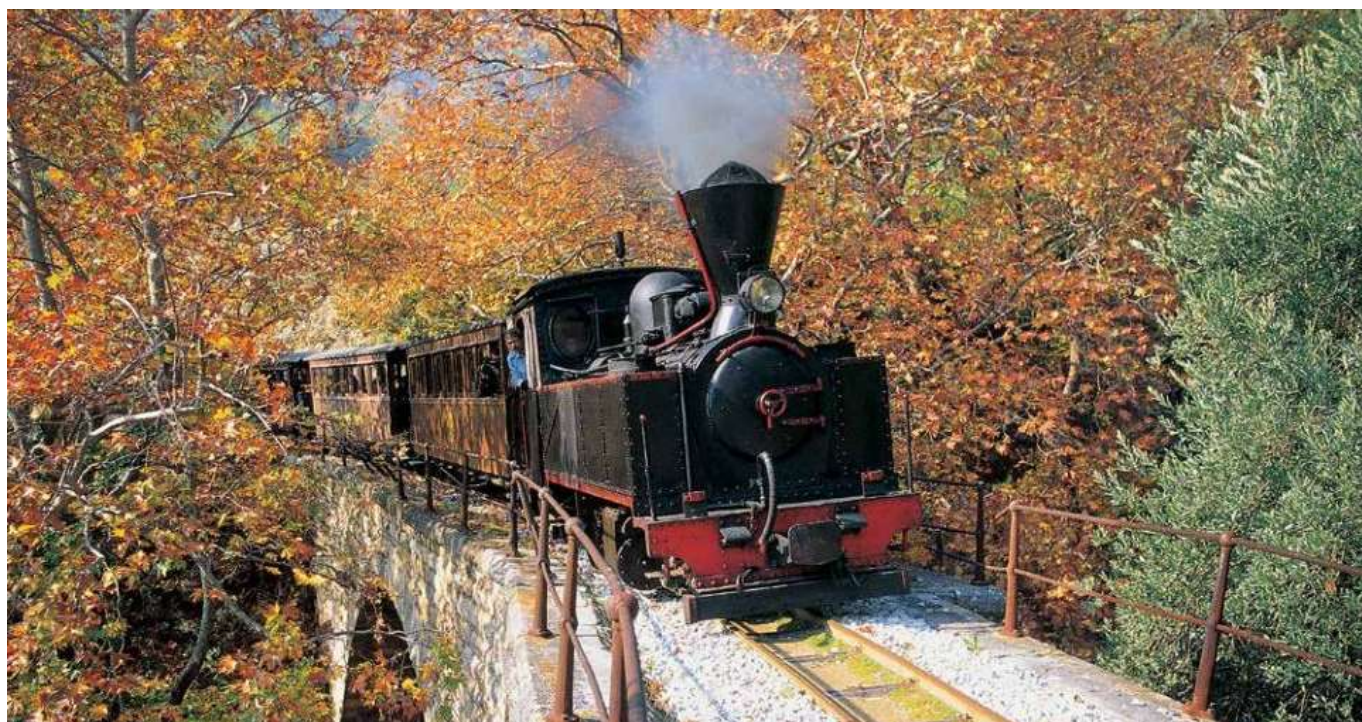
58. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 57

λιθάναγλυφα. Λιθόκτιστο ή ξύλινο περίστωο προβάλλει στη δυτική πλευρά ή περιβάλλει το ναό δυτικά και νότια καταλήγοντας, συνήθως, ανατολικά σε μικρό παρεκκλήσιο.⁵⁹

2.5 Υποδομές Πολιτισμού

Το μεγαλύτερο τμήμα των πολιτιστικών υποδομών, είναι σαφές ότι εντοπίζεται στη πόλη του Βόλου, με ένα σημαντικό αριθμό μουσείων – Αθανασάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, Μουσείο της πόλης του Βόλου, Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. και Σ. Τσαλαπάτα, πολιτιστικών κέντρων, βιβλιοθηκών, θεάτρων, κινηματογράφων.

Εντούτοις, εξίσου αξιόλογες υποδομές διαθέτουν και αρκετοί από τους οικισμούς του Πήλιου, με σημαντικά λαογραφικά μουσεία, όπου φιλοξενούνται εκθέματα κυρίως του προβιομηχανικού πηλιορείτικου πολιτισμού, και ιστορικά μουσεία, τα οποία σχετίζονται με κρίσιμες ιστορικές περιόδους της νεότερης εποχής ή με σημαίνουσες προσωπικότητες. Χαρακτηριστικά αναφέρονται το Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο Πορταριάς στο Αρχοντικό Ζούλια του 1864, Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου στο Αρχοντικό Τοπάλη του 1844 στη Μακρινίτσα, Κοινωνικό Κέντρο Παράδοσης και Πολιτισμού Σταγιατών

14. Το τραινάκι του Πήλιου.

59. Μακρής Κ.Α., 1976, σ. 55,57

στην οικία Παπαθεολόγου, Τοπικό Μουσείο Μηλέων, Λαογραφικό Μουσείο Λαύκου, Αρχοντικό Ζαφειρίου του 1895 στον Άγιο Ονούφριο, Μουσείο Θεόφιλου στο Αρχοντικό Κόντου στην Ανακασιά, Χώρος Μνήμης «ΔΡΑΚΕΙΑ 18.12.1943».

Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω, ο πολιτιστικός «χάρτης» του Πήλιου ενισχύεται, με την επαναλειτουργία του ιστορικού σιδηρόδρομου Βόλου – Μηλεών. Το γνωστό σήμερα και ως τραινάκι του Πήλιου, με πλάτος μόλις 60εκ.⁶⁰, κατασκευάζεται μεταξύ 1894 -1903, από τον Ιταλό μηχανικό Εβαρίστο Ντε Κίρικο, πατέρα του ζωγράφου Τζόρτζιο ντε Κίρικο, για να συνδέσει τη πόλη του Βόλου, σημαντικό εμποροβιομηχανικό κέντρο της εποχής, με τις εύφορες πλαγιές του Δυτικού Πήλιου ενώ παράλληλα, ο συρμός λειτουργεί, με μικρότερες μηχανές, ως αστική συγκοινωνία για την ίδια την πόλη. Η γραμμή, που καταργείται το 1971, μετά από εργασίες συντήρησης και καθαρισμού επιστρέφει σε λειτουργία το 1996 αποκτώντας το χαρακτήρα μουσειακού σιδηρόδρομου (εικ.14), στο δρομολόγιο Ανώ Λεχώνια – Μηλιές, μήκους 15 χλμ. και διάρκειας 90 λεπτών, διασχίζοντας τοπία εξαιρετικού φυσικού κάλλους αλλά και κατασκευές τεχνικού εξοπλισμού υψηλής αισθητικής, πλήρως προσαρμοσμένες στη πηλιορείτικη τοπογραφία, όπως είναι οι λιθόκτιστες τοξωτές γέφυρες, οι λίθινες σήραγγες, τα κτήρια των σταθμών.⁶¹

---

60. Αποτελεί τη στενότερη σιδηροδρομική γραμμή της Ελλάδας και μια από τις στενότερες στο κόσμο, <http://www.trainose.gr>

61. <https://dimosvolos.gr/el/trenaki-piliou>

3.1 Γενικά στοιχεία και χαρακτηριστικά

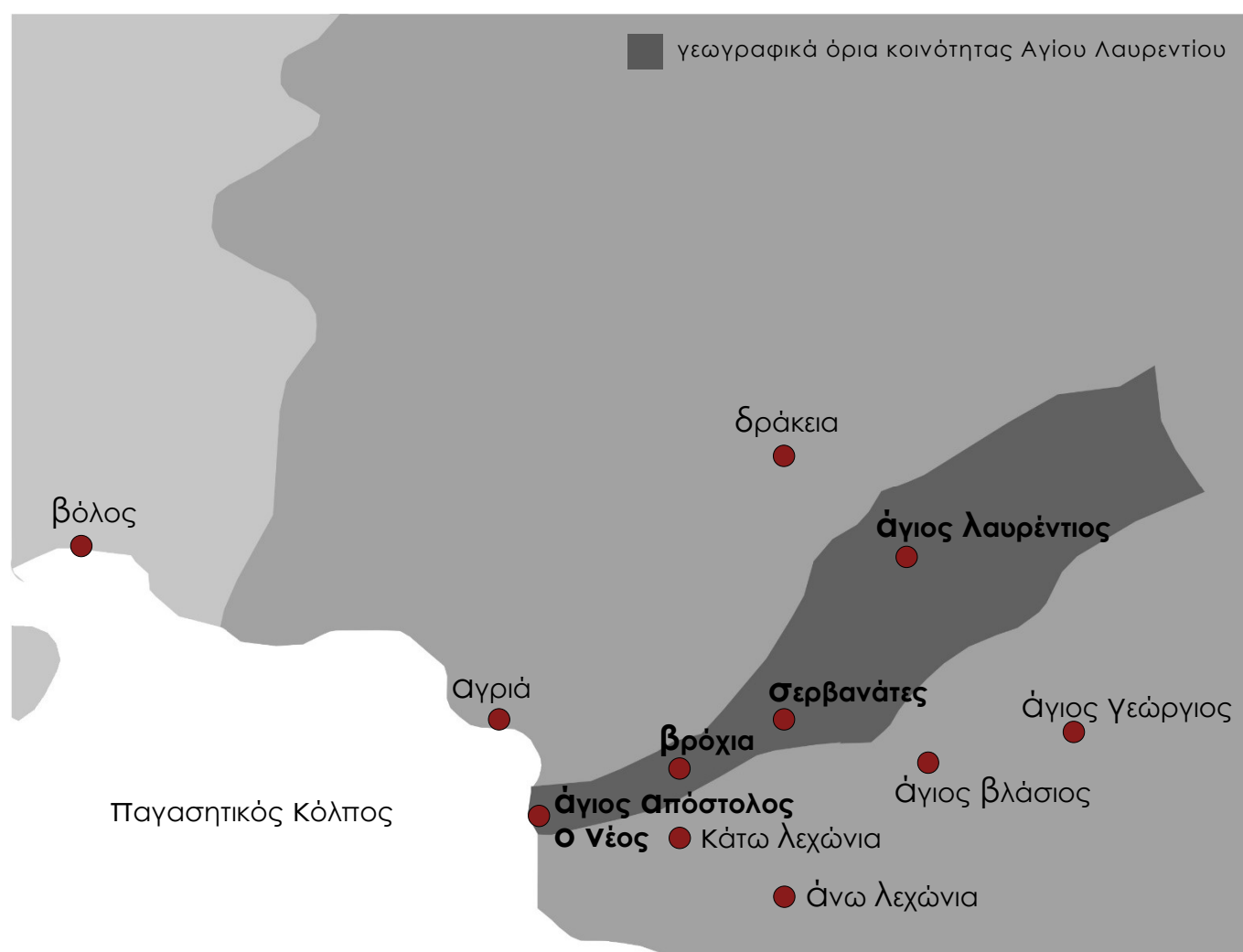
Ο Άγιος Λαυρέντιος ανήκει στα χωριά του Δυτικού Πήλιου και βρίσκεται σε υψόμετρο 600 μέτρων. Το χωριό είναι κτισμένο σε πλαγιά στραμμένη προς τον Παγασητικό κόλπο, σε απόσταση 22 χλμ. από την πόλη του Βόλου (εικ.15). Με μόνιμο πληθυσμό 273 κατοίκους, αποτελεί τμήμα της ομώνυμης τοπικής κοινότητας, η οποία υφίσταται ως ιδιαίτερη αυτόνομη κοινότητα από το 1912 έως το 1998, οπότε και υπάγεται στο Δήμο Αρτέμιδας με έδρα τα Άνω Λεχώνια ενώ το 2011, βάση της νέας διοικητικής διαίρεσης που διαμορφώθηκε από το Πρόγραμμα Καλλικράτης, εντάσσεται στον ενιαίο Δήμο Βόλου. Η έκταση της καταλαμβάνει την περιοχή από την κορυφογραμμή Αγριόλευκες έως την ακτογραμμή του Ντερέμπασι στο Σουτραλί και σε αυτήν υπάγονται επίσης οι οικισμοί Άγιος Απόστολος ο Νέος, Βρόχια και Σερβανάτες. Συνορεύει δυτικά με τις κοινότητες Δράκειας και Αγριάς, ανατολικά με τα Κάτω και Άνω Λεχώνια, Άγιο Βλάσιο, Άγιο Γεώργιο και βόρεια με την κοινότητα Κισσού (εικ.16).⁶²

15. Χάρτης 2 : γεωγραφική θέση οικισμού Αγίου Λαυρεντίου.

62. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 15-16

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι τα όρια της κοινότητας του Αγίου Λαυρεντίου, αποτυπώνονται διακριτά και στο έντονο γεωμορφολογικό ανάγλυφο της περιοχής, καθώς εκατέρωθεν της αναπτύσσονται δυο χείμαρροι, με τις ονομασίες Βρυχώρας_ δυτικά, και Κουφάλας_ ανατολικά. Τα δυο ποτάμια ρέουν δια βαθιάς χαράδρας, ανάμεσα από απότομες, ψηλές απροσπέλαστες πλαγιές και εκτείνονται έως τη πεδιάδα των Λεχωνίων. Ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου τοποθετείται εν το μέσο αυτού του ιδιαίτερου τοπίου, περιβαλλόμενος από πυκνό δάσος με πλατάνια, οξείες, καστανιές, φλαμουριές.⁶³

16. Χάρτης 3 : κοινότητα Αγίου Λαυρεντίου.

63. Βαμβακός Σ.Κ., 1927, σ. 16

3.2 Ιστορικά Στοιχεία

Με βάση τα ιστορικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν αναλυτικότερα παραπάνω και αφορούν την ευρύτερη περιοχή του Πήλιου, θα μπορέσουμε να εξετάσουμε την ιστορική εξέλιξη του Αγίου Λαυρέντιου, η οποία ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με την γενικότερη ιστορική εξέλιξη που βίωσαν και τα υπόλοιπα χωριά που δημιουργήθηκαν σταδιακά κατά την βυζαντινή περίοδο στον ορεινό όγκο.

Όπως μαρτυρεί και το ίδιο το όνομα του οικισμού, η μονή του Αγίου Λαυρεντίου πρέπει να υπήρξε ο αρχικός πυρήνας γύρω από τον οποίο δημιουργήθηκε η πρώτη οργανωμένη κοινότητα κατοίκων στη περιοχή.⁶⁴

Η έλλειψη ιστορικών πηγών καθιστά αδύνατη την γνώση της ακριβούς χρονολογίας που χτίζεται το μοναστήρι. Βάσει λατινικής επιγραφής (εικ.17) που βρέθηκε σε κομμάτια, τρία εκ των οποίων εντοπίζονται σήμερα εντοιχισμένα στις εξωτερικές όψεις του ναού, η μονή ιδρύεται από Λατίνους μοναχούς, που κατάγονταν από την ιταλική πόλη Αμάλφι, προς τιμή του πολιούχου της Άγιου Ανδρέα, μεταξύ του 12ου και 13ου αιώνα. Περισσότερα στοιχεία για το μοναστήρι, προκύπτουν από τον εντοπισμό το 1865 μια νέας επιγραφής, βυζαντινής αυτή τη φορά, η οποία υποστηρίζει πως το μοναστήρι ανακατασκευάζεται το 1378 μ.Χ. από τον Όσιο Λαυρέντιο επί της βασιλείας του Αλέξιου Γ' Κομνηνού και αφιερώνεται στον αρχιδιάκονο Λαυρέντιο.⁶⁵ Η επιγραφή (εικ.36), δημοσιεύεται και σχολιάζεται για πρώτη φορά το 1886, από το Ζωσιμά Εσφιγμενίτη και σήμερα εντοπίζεται επίσης τοποθετημένη στην εξωτερική όψη του ναού.⁶⁶

Η εξέλιξη της μονής και του οικισμού, στην διάρκεια των επόμενων χρόνων που ακολουθούν κατά τη βυζαντινή περίοδο και την πρώιμη περίοδο της οθωμανικής

---

64. Παπαθανασίου Α.Δ., 2006, σ. 61,67

65. Ο Άγιος Λαυρέντιος ήταν αρχιδιάκονος και το 258 μ.Χ. τον βασάνισαν και τον έκαψαν στη Ρώμη, επειδή δε θέλησε να απαρνηθεί την πίστη του. Ανακηρύχθηκε άγιος της Δυτικής Εκκλησίας. Όσο για τον Όσιο Λαυρέντιο, όπως υποστηρίζουν οι περισσότεροι μελετητές, ήταν μοναχός στη Μονή της Μεγίστης Λαύρας του Αγίου Όρους και την εποχή της μεγάλης διαμάχης μεταξύ Ησυχαστών και Βαρλααμιτών – στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα – έφυγε από το Άγιο Όρος, ίσως μαζί με άλλους μοναχούς, και ήρθε στο Πήλιο αναζητώντας κάποιο μοναστήρι για να μονάσει. Παπαθανασίου Α.Δ., 2002, σ. 33-42

66. Παπαθανασίου Α.Δ., 2002, σ. 33-42

κατάκτησης είναι εν πολλοίς άγνωστη, καθώς είναι ελάχιστα τα τεκμήρια που έχουν διασωθεί. Ένα ίσως από τα σημαντικότερα ευρήματα, που επιβεβαιώνει, το μετασχηματισμό της αρχικής μικρής πληθυσμιακής εγκατάστασης σε έναν σημαντικό οργανωμένο αυτόνομο οικισμό κατά τον 14ο-15ο αιώνα υπό τη διοίκηση του ηγουμενοσυμβουλίου της μονής του Αγίου Λαυρεντίου, αποτελεί η ύπαρξη μικρής ωοειδούς σχήματος σφραγίδας (εικ.18). Η σφραγίδα παρουσιάζει στο κέντρο της τη μορφή του Αγίου Λαυρεντίου και περιμετρικά του αναγράφονται τα εξής «σφραγής τις μονής και χώρας του αγίου ιερ..ακ λαβρεντήου , 'ΖΕΖ'», δηλαδή σφραγίδα της Μονής και της Χώρας του Ιερομάρτυρος Αρχidiaκόνου Λαυρεντίου 7067, όπου το έτος 7067 αντιστοιχεί στο έτος 1559 από Χριστού γεννήσεως. Αξιοσημείωτο είναι, πως η σφραγίδα ακολουθεί τα βυζαντινά πρότυπα των τεσσάρων ανεξάρτητων ισομερών τεμαχίων που τέμνονται χιαστί από δυο ευθείες, τα οποία φυλάσσονται από τέσσερα εκλεγμένα μέλη της μονής και προκειμένου να ολοκληρωθεί η σφράγιση ενός εγγράφου είναι απαραίτητη η σύμπραξη και των τεσσάρων.⁶⁷

17. Τμήμα λατινικής επιγραφής. Το πρώτο και τρίτο είναι εντοιχισμένα στο δυτικό τοίχο της Μονής ενώ το τέταρτο τμήμα στο βόρειο.

18. Η σφραγίδα της κοινότητας του Αγίου Λαυρεντίου που χαρακτήκε το 1559.

67. Βαμβακός Σ.Κ., 1927, σ. 102

Στις αρχές του 17ου αιώνα, με την διάκριση των χωριών του Πήλιου σύμφωνα με αυτοκρατορικό διάταγμα, σε «βακούφια» και «χασιά»⁶⁸, ο Άγιος Λαυρέντιος κατατάσσεται στη πρώτη κατηγορία και επωφελείται από όλα τα προνόμια και τις φορολογικές απαλλαγές που παρέχονται σε όλα τα «βακουφικά χωριά» του Πήλιου. Κατά τη περίοδο αυτή, ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου, αποτελώντας μια αυτόνομη διοικητικά κοινότητα, από τις πιο αξιόλογες του Πήλιου, γνωρίζει σημαντική πληθυσμιακή αύξηση που οδηγεί σταδιακά έως τα τέλη του 19ου αιώνα σε σημαντική οικονομική άνθηση, κοινωνική και πολιτιστική ευημερία. Χαρακτηριστική είναι η ίδρυση το έτος 1816 στους χώρους της μονής του Αγίου Λαυρεντίου ανώτερης σχολής στην οποία διδάσκουν οι λόγιοι, Δανιήλ Μάγνης, Ζήσης Θεοδοσιάδης και το έτος 1819 η λειτουργία σχολής φιλοσοφίας από τον ηγούμενο της μονής, Δωσίθεο τον Β'.⁶⁹

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από διάφορες ιστορικές μαρτυρίες σε σχέση με τον Άγιο Λαυρέντιο και τον πληθυσμό του. Ο Δανιήλ Φιλιππίδης και ο Γρηγόριος Κωνσταντάς, στο σύγγραμμα τους Γεωγραφία Νεωτερική, που εκδίδεται το 1791, αναφέρουν πως είχε έως τετρακόσια σπίτια, από τα οποία πολλά ψηλά και όμορφα.⁷⁰ Ενώ σε έκθεση του Γρηγόριου Κωνσταντά, που γράφτηκε κατ' εντολή του Ιωάννη Καποδίστρια προκειμένου να πληροφορηθεί την τότε επικρατούσα κατάσταση στο χώρο της Θεσσαλίας, προκύπτει ότι το έτος 1828, ο Άγιος Λαυρέντιος αριθμούσε τριακόσια πενήντα σπίτια.⁷¹ Επίσης, ως κωμόπολη με τετρακόσιες περίπου οικίες, οι περισσότερες διώροφες και τριώροφες, όλες καλώς κτισμένες και όμορφες, περιγράφει τον Άγιο Λαυρέντιο και ο Νικόλαος Μάγνης στο βιβλίο του Περιήγησις ή Τοπογραφία της Θεσσαλίας και Θετταλικής Μαγνησίας το 1860.⁷² Το 1886, μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας στο τότε Βασίλειο της Ελλάδας, σύμφωνα με επίσημη απογραφή που πραγματοποιείται, ο Άγιος Λαυρέντιος εμφανίζεται ως ένα από

---

68. βλ. Ενότητα 2.2 **Ιστορική Επισκόπηση** σελ. 11

69. Παπαθανασίου Α.Δ., 2002, σ. 33-42

70. Φιλιππίδης Δ., Κωνσταντάς Γρ., 1791, σ. 226

71. Παπαθανασίου Α.Δ., 2006, σ. 86

72. Μάγνης Νικ., 1860, σ. 58

τα πολυπληθέστερα χωριά του Πήλιου με πληθυσμό χίλιων εφτακοσίων τριάντα ενός κατοίκων.⁷³

Έκτοτε και κυρίως κατά τα νεότερα χρόνια, με την ανάπτυξη της νέας πόλης του Βόλου σε σημαντικό εμπορικό και βιομηχανικό κέντρο, η κοινότητα του Αγίου Λαυρεντίου όπως και τα υπόλοιπα χωριά του Πήλιου, αρχίζουν να παρακμάζουν. Η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά από το μεγάλο σεισμό που έπληξε την περιοχή το 1955, οπότε πολλοί ιδιοκτήτες εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και μετοίκησαν στα πεδινά.⁷⁴

Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια αξιοσημείωτη ανάκαμψη της φυσιογνωμίας του χωριού, που οφείλεται κυρίως στη συμβολή νέων κατοίκων, που προέρχονται από τα μεγάλα αστικά κέντρα, κυρίως την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη, και αναζητούν την εξοχική τους κατοικία στον Άγιο Λαυρέντιο, αναστηλώνοντας οικίες που είχαν υποστεί μεγάλες φθορές. Σήμερα, τουλάχιστον το ένα τρίτο των κατοικιών του χωριού έχει αγοραστεί από νέους ιδιοκτήτες και έχει επισκευαστεί.⁷⁵ Παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί ότι από το 2006, το χωριό σταδιακά αναγνωρίζει μια αρκετά σημαντική οικονομική, πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη με την ίδρυση του θεσμού “Μουσικό χωριό”⁷⁶, όπου κάθε χρόνο για ένα μήνα ο Άγιος Λαυρέντιος μεταμορφώνεται σε ένα υπαίθριο εργαστήριο καλλιτεχνικής συμβίωσης, μουσικής πράξης και εκπαίδευσης φιλοξενώντας πλήθος Ελλήνων και διεθνών καλλιτεχνών.

3.3 Δημογραφικά, Κοινωνικά & Οικονομικά στοιχεία

Πρώτη επίσημη απογραφή του πληθυσμού του Αγίου Λαυρεντίου, όπως έχει ήδη αναφερθεί πραγματοποιείται το 1886, με τον αριθμό των κατοίκων του οικισμού να ανέρχεται στους 1.731. Σύμφωνα με το διάγραμμα 1(εικ.19)⁷⁷, όπου παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τη πληθυσμιακή εξέλιξη του Αγίου Λαυρεντίου, ο αριθμός αυτός αυξάνεται τα

---

73. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 82

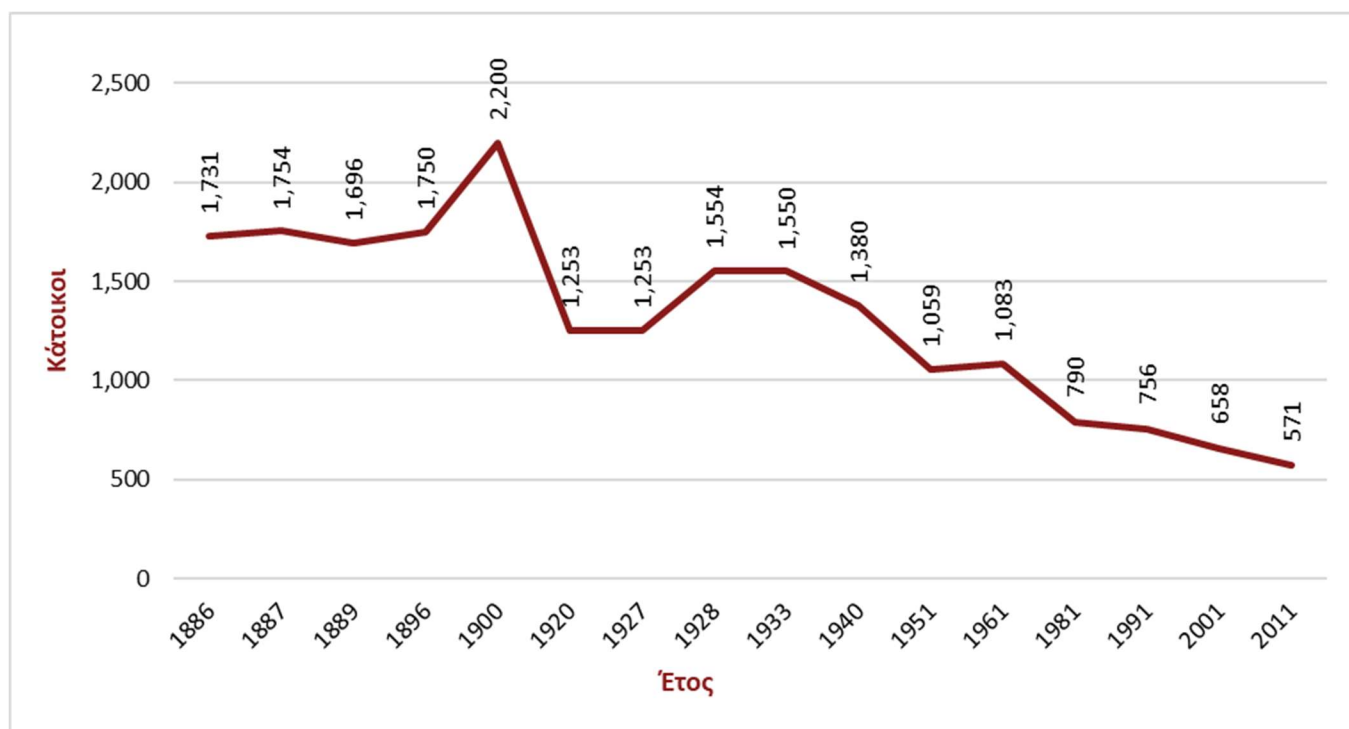
74. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 119

75. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 12,13,57

76. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το θεσμό του Μουσικού χωριού, βλ. <https://www.music-village.gr>

77. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 81-82

επόμενα έτη ως και τις αρχές του 20ου αιώνα, οπότε η κοινότητα εμφανίζει τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή της ανάπτυξη με 2.200 κάτοικους. Έκτοτε παρατηρείται σταθερή συρρίκνωση του μόνιμου πληθυσμού, με ραγδαία μείωση να σημειώνεται τη περίοδο του Α' και Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και τις δεκαετίες 50'-60'-70', με την έντονη μετανάστευση για την εύρεση εργασίας προς τα μεγάλα αστικά κέντρα, Βόλο – Αθήνα – Θεσσαλονίκη, αλλά και προς το εξωτερικό.

19. Διάγραμμα 1 : Πληθυσμιακή εξέλιξη της κοινότητας Αγίου Λαυρεντίου.

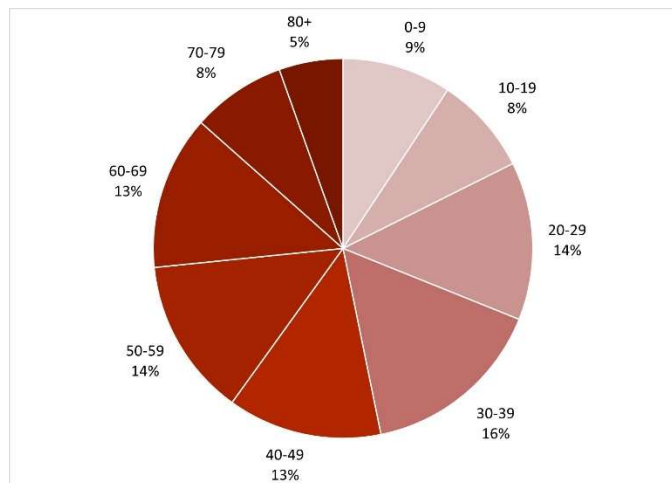
Τα στοιχεία που προκύπτουν από την τελευταία απογραφή του 2011⁷⁸, η τοπική κοινότητα του Αγίου Λαυρεντίου αριθμεί 571 κατοίκους, εκ των οποίων 312 είναι άντρες και 259 γυναίκες. Οι κάτοικοι που διαμένουν στον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου ανέρχονται στους 273. Με βάση την ηλικιακή τους κατανομή (εικ.20,21) επικρατούσα ηλικιακή ομάδα είναι αυτή των 20-39 ετών, με τους μεγαλύτερους σε ηλικία 40-59 και 60- 79 να έπονται, και τα ποσοστά αντρών και γυναικών να είναι σχεδόν ισορροπημένα.

Αναφορικά με την κατανομή του πληθυσμού ως προς τους τομείς απασχόλησης, μολονότι έχει σημειωθεί σημαντική παρακμή της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, το μεγαλύτερο ποσοστό, των λιγοστών πλέον μόνιμων κατοίκων, συνεχίζει να εργάζεται στον

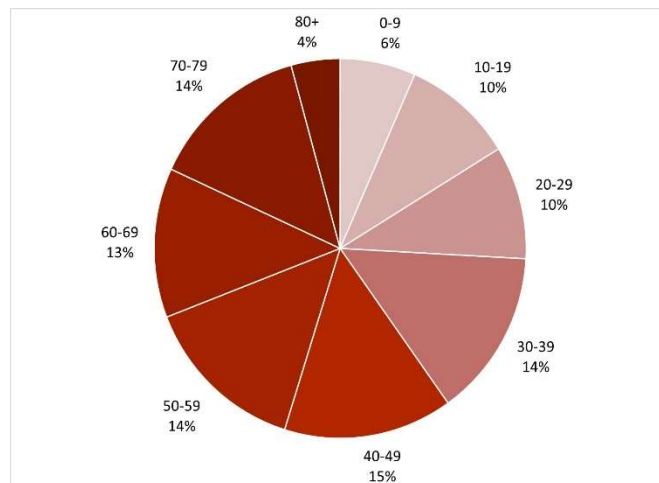
78. ΕΛΣΤΑΤ, <https://www.statistics.gr/>

πρωτογενή τομέα, με κυριότερη ασχολία την ελαιοκαλλιέργεια και την ωποροκαλλιέργεια. Διαχρονικά τα κύρια προϊόντα που παράγονται, συλλέγονται και εμπορεύονται στον οικισμό, και από τα οποία αποκομίζονται σημαντικά κέρδη είναι το λάδι, οι μαύρες βρώσιμες ελιές, τα φημισμένα μήλα φιρίκια, τα κυδώνια, τα ροδάκινα, τα βερίκοκα, τα αχλάδια, τα κεράσια. Αξιοσημείωτη είναι η μαρτυρία του λόγιου Ζώσιμα Εσφιγμενίτη, πως κάποτε στον Άγιο Λαυρέντιο λειτουργούσαν δεκατρία υδροκίνητα ελαιοτριβεία.⁷⁹

20. Πίνακας 1 : Ηλικιακή κατανομή αντρών στη κοινότητα του Αγίου Λαυρεντίου βάση της τελευταίας απογραφής του 2011.

21. Πίνακας 2 : Ηλικιακή κατανομή γυναικών στη κοινότητα του Αγίου Λαυρεντίου βάση της τελευταίας απογραφής του 2011.

Παράλληλα με τις αγροτικές εργασίες, ήδη από τη δεκαετία του 70', με την έλευση των πρώτων παραθεριστών προκύπτει η ανάγκη επισκευής σημαντικού αριθμού παλιών σπιτιών ή η κατασκευή νέων.⁸⁰ Η έντονη οικοδομική δραστηριότητα συνεχίζεται έως και σήμερα, ευνοώντας ιδιαίτερα την ανάπτυξη του κλάδου της κατασκευής, στον οποίο απασχολούνται αρκετοί κάτοικοι, εκ των οποίων και αρκετοί μετανάστες, κυρίως Αλβανοί, που εγκαθίστανται μόνιμα στον Άγιο Λαυρέντιο με τις οικογένειες τους.

Ωστόσο, η φήμη που έχει αποκτήσει ο οικισμός, στα ευρύτερα γεωγραφικά πλαίσια, της Ελλάδας αλλά και του εξωτερικού, τις τελευταίες δεκαετίες, και ιδιαίτερα με την έναρξη της διοργάνωσης του "Μουσικού χωριού", είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της επισκεψιμότητας του καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και την σταδιακή μετατροπή του σε

79. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 67

80. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 12,14

σημαντικό τουριστικό προορισμό του δυτικού Πήλιου. Σε αυτή τη νέα πραγματικότητα, παρατηρείται η δημιουργία μιας νέας κοινωνικής ομάδας που συγκροτείται κυρίως από τους νεότερους σε ηλικία κατοίκους του οικισμού, οι οποίοι στρέφονται προς τον τριτογενή τομέα και τις υπηρεσίες τουρισμού, εμπορίου, εστίασης και αναψυχής. Στον Άγιο Λαυρέντιο, σήμερα, λειτουργούν, αξιόλογα καταλύματα φιλοξενίας, ξενοδοχεία έως είκοσι δωματίων και μέγιστης δυναμικότητας 60 κλινών, αλλά και μικρότεροι παραδοσιακοί ξενώνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια, εστιατόρια, ταβέρνες, καφενεία, καφετέριες, ένας φούρνος και ένα παντοπωλείο.

4.1 Γενικές Παρατηρήσεις

Ο Άγιος Λαυρέντιος, στη σημερινή του μορφή, αποτελεί έναν πηλιορείτικο οικισμό, που έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό, την αρχική αρχιτεκτονική και πολεοδομική του φυσιογνωμία. Στο γεγονός αυτό, συντέλεσαν διάφοροι παράγοντες με σημαντικότερους: τη διάσωση και αποκατάσταση μεγάλου μέρους του κτιριακού αποθέματος του οικισμού με σεβασμό προς την αρχική του μορφή, την απουσία έντονης τουριστικής ανάπτυξης με την αποφυγή δραστικών και αυθαίρετών επεμβάσεων μέσα στον οικισμό, το γεγονός ότι κατά τη περίοδο επέκτασης του οδικού δικτύου, τη δεκαετία του 70', ο ασφαλτοστρωμένος δρόμος φτάνει έως τον Άγιο Λαυρέντιο χωρίς ωστόσο να διέρχεται μέσα από αυτόν, με αποτέλεσμα το πολύ καλά διατηρημένο παλιό δίκτυο καλντεριμιών στο εσωτερικό του χωριού.⁸¹ Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Άγιος Λαυρέντιος είναι ένα από τα ελάχιστα δείγματα χωριού που διατηρεί τον αρχικό του πυρήνα, το ομώνυμο μοναστήρι.⁸²

Επομένως, μολονότι υπάρχει έλλειψη ιστορικών εγγράφων που να αναφέρονται στη ρυμοτομία του οικισμού, όπως χάρτες ή αεροφωτογραφίες, δίνεται η δυνατότητα παρουσίασης στοιχείων που αφορούν την οικιστική οργάνωση και πολεοδομική εξέλιξη του οικισμού και προκύπτουν από την παρατήρηση της έως σήμερα διαμορφωμένης μορφής του πολεοδομικού ιστού.

Με καταλυτικό παράγοντα την εκμετάλλευση ενός κατά κανόνα δύσκολου φυσικού εδάφους, ο οικισμός αναπτύσσεται με δυναμικό τρόπο κατά τις ισοϋψείς απότομης πλαγιάς (εικ.22), με τον ρυμοτομικό του ιστό να διαπνέεται από μια ανοικτή και ελεύθερη μορφή παρά από κάποιο προκαθορισμένο κανόνα και συνειδητό σχεδιασμό, φυσιολογικό αποτέλεσμα της εμπειρικής χρήσης.⁸³ Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι η μονή του Αγίου Λαυρεντίου, που αποτέλεσε την πρώτη μόνιμη συσσωμάτωση κατοίκων, εντοπίζεται στο βόρειο τμήμα του οικισμού και έξω από τα όρια του, ίσως λόγω της

81. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 11-12

82. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 31

83. Κίζης Γ., 1994, σ. 52-53

επιλογής των κατοίκων να αναζητήσουν περιοχές περισσότερο πρόσφορες για κατοικία με καλό ηλιασμό και αερισμό αλλά και ασφαλείς από ληστρικές επιδρομές.⁸⁴

22. Άποψη τμήματος του οικισμού που αναπτύσσεται κατά τις ισοϋψείς του φυσικού εδάφους. Στο κάτω μέρος διακρίνεται η κεντρική πλατεία.

Στη “καρδιά” του οικισμού, σε οριζόντιο έδαφος, στη κορυφή ψηλού λιθόκτιστου αναλληματικού τοίχου, ξεχωρίζει η μεγάλη πλατεία του Αγίου Λαυρεντίου (εικ.22,23,27), αποκαλούμενη συχνά και ως αγορά ή παζάρι. Αποτελεί το νευραλγικότερο σημείο του χωριού, διαχρονική εστία της κοινωνικής και εμπορικής ζωής, διοικητικό και οικονομικό κέντρο.⁸⁵ Ο σύνθετος χαρακτήρας που παρουσιάζει, με τις τόσο διαφορετικές λειτουργίες που αλληλοδιδευσδύουν, αντικατοπτρίζεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μορφής της, που την ορίζουν ως ένα από τα πιο ενδιαφέροντα τμήματα του οικισμού, με αποτέλεσμα η εικόνα του χωριού να ταυτίζεται συνειρμικά στη συνείδηση του κατοίκου, του επισκέπτη αλλά και του μελετητή με την εικόνα της πλατείας.⁸⁶

84. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 21,24,31

85. Κίζης Γ., 1994, σ. 52

86. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 33

Πιθανότατα, εξέλιξη κάποιου πλατώματος σκιασμένου από μεγάλα πλατάνια, αρχικά ήταν ένας απλός ανοιχτός χώρος χωρίς σαφές σχήμα, λιθόστρωτος με τη τεχνική του καλντεριμιού, όπου ήταν δυνατή η διέλευση των υποζυγίων για την μετακίνηση των εμπορευμάτων και τη λειτουργία ενός στοιχειώδους εποχιακού παζαριού.⁸⁷ Με την πάροδο του χρόνου, παντοπωλεία, μαγαζιά, καφενεία, εργαστήρια, το κοινοτικό κατάστημα με το εντυπωσιακό ρολόι (εικ.24), συγκεντρώνονται γύρω της και καθορίζουν τα όρια της, αφήνοντας μόνο οπτικές φυγές προς τη θέα του Παγασητικού κόλπου,⁸⁸ ενώ δεν είναι παρά στα τέλη του 19ου αιώνα που γίνεται η πλακόστρωση της με σχιστόπλακες και η ανύψωση της σε επίπεδο πάνω από τους δρόμους κυκλοφορίας, όπου δεν ανεβαίνουν πλέον ζώα.⁸⁹

23. Άγιος Λαυρέντιος, κεντρική πλατεία. Διακρίνεται η πλακόστρωση με σχιστόπλακες και η ανύψωση της από τους δρόμους κυκλοφορίας.

87. Κίζης Γ., 1994, σ. 52

88. Κίζης Γ., 1994, σ. 57

89. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1982, σ. 102

Καθώς, απαραίτητο στοιχείο, για τη λειτουργία του πολυσήμαντου αυτού κέντρου, ήταν η ύπαρξη τρεχούμενου καθαρού νερού. Σε γειτνιάζον σημείο, εντοπίζεται η κεντρική βρύση του χωριού. Παλιότερα, σύμφωνα με φωτογραφία στο βιβλίο του Σ.Κ. Βαμβακού, η κρήνη παρουσιάζεται στεγασμένη με σχιστολιθικές πλάκες (εικ.25).⁹⁰ Η σημερινή της μορφή, με δυο μεγάλους μαρμάρινους κρουνοί με τη μορφή λεοντοκεφαλής, είναι αποτέλεσμα ανακαίνισης από την τοπική διοίκηση, πιθανόν τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα (εικ.26).

24. Η είσοδος στην κεντρική πλατεία από την ανατολική της πλευρά στις αρχές του 20ου αιώνα. Διακρίνεται το κοινοτικό κατάστημα με το εντυπωσιακό ρολόι, τμήμα του οποίου καταστράφηκε κατά το μεγάλο σεισμό του 1955.

25. Παλιά μεγάλη βρύση στεγασμένη με σχιστολιθικές πλάκες, πλησίον της κεντρικής πλατείας, η οποία δεν σώζεται πια.

26. Μαρμάρινη κρήνη στη κεντρική πλατεία του χωριού. Ξεχωρίζουν οι κρουνοί σε μορφή λεοντοκεφαλής.

Επίσης πλησίον της πλατείας, σε ελάχιστη απόσταση, όμως σε αρκετά χαμηλότερο υψόμετρο, εντοπίζεται, ως άλλο κέντρο, της θρησκευτικής ζωής αυτή τη φορά, η Μητρόπολη του Αγίου Λαυρεντίου, ο Άγιος Δημήτριος, βασιλική οικοδομημένη το 1730 ⁹¹

90. Βαμβακός Σ.Κ., 1927, σ. 20

91. Για πληροφορίες σχετικά με το Ναό του Αγίου Δημητρίου βλ. Ενότητα 5.1 Ναοδομία σελ. 59

με το προαύλιο του με τα ψηλά κυπαρίσσια, να έχει μια περισσότερο “κλειστή” και απομονωμένη σχέση προς τον οικισμό (εικ.27).⁹²

27. Άποψη της κεντρικής πλατείας από τα ανατολικά. Διακρίνεται αριστερά ο ναός του Άγιου Δημήτριου σε χαμηλότερο επίπεδο.

Από αυτόν, το κοινωνικό, εμπορικό και θρησκευτικό πυρήνα του οικισμού ξεκινάει με ακτινωτή διάταξη ένα ακανόνιστο πλέγμα δρόμων-καλντεριμιών που οδηγούν στο άνω και κάτω τμήμα του.⁹³ Ανάμεσα σε αυτό το πυκνό σύστημα διαδρομών, προβάλλουν οι οικίες του χωριού, κυρίως δώροφα και τριώροφα λιθόκτιστα κτίσματα. Αναμφισβήτητα, οι επικρατούσες φυσικές συνθήκες του περιβάλλοντος αποτελούν καταλυτικό παράγοντα στο τρόπο χωροθέτησης τους, γεγονός που μαρτυράει η αμφιθεατρικά κλιμακωτή διάταξη με κοινό νοτιοδυτικό προσανατολισμό προς αναζήτηση καλού ηλιασμού, προφύλαξης από τα ψυχρά ρεύματα και ελεύθερης θέασης του Παγασητικού κόλπου.⁹⁴

4.2 Υφιστάμενα Πολεοδομικά Χαρακτηριστικά

Τα αποτελέσματα αυτού του κεφαλαίου και η σύνταξη των αντίστοιχων χαρτών αποτελούν προϊόντα επιτόπιας έρευνας και καταγραφής των χαρακτηριστικών του δομημένου χώρου

92. Κίζης Γ., 1994, σ. 52

93. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 48

94. Κίζης Γ., 1994, σ. 39

της περιοχής μελέτης. Το τοπογραφικό υπόβαθρο του οικισμού που χρησιμοποιήθηκε βασίζεται σε υφιστάμενο υπόβαθρο του πολιτιστικού δρώμενου “Open Village/Ανοιχτό Χωριό”⁹⁵.

_Χρήσεις Γης

Αναφορικά με τις χρήσεις γης (εικ.28) που απαντώνται στον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου, ευκολά γίνεται αντιληπτό, ότι η χρήση της αμιγούς κατοικίας, κύριας και δευτερεύουσας, είναι αυτή που κυριαρχεί. Δείγματα γενικής κατοικίας υπάρχουν ελάχιστα εντός του οικισμού και βρίσκονται συγκεντρωμένα στο τοπικό κέντρο του, την κεντρική πλατεία. Πρόκειται για οικίες που παρουσιάζουν εμπορικές χρήσεις ή χρήση εστίασης στο ισόγειο τους. Εν γένει ο περιβάλλον χώρος της πλατείας, συγκροτείται κυρίως από χρήσεις λιανικού εμπορίου προς εξυπηρέτηση των καθημερινών αναγκών της τοπικής κοινότητας και αναψυχής – εστιατόρια, καφέ, αίθουσα πολιτιστικών εκδηλώσεων.

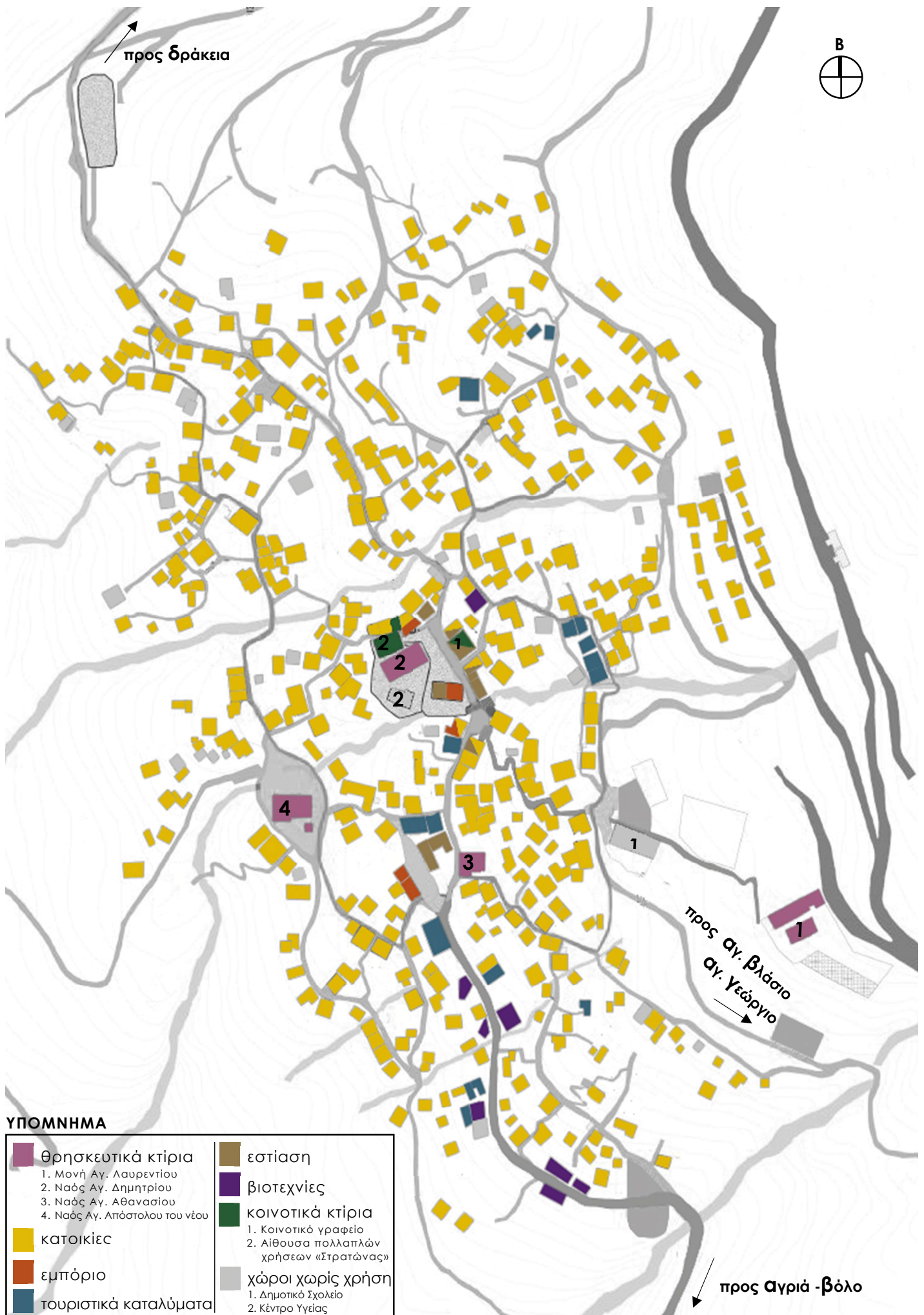
Ένας μικρότερος πυρήνας εμπορίου και μονάδων εστίασης εντοπίζεται στην κύρια είσοδο του οικισμού, όπου καταλήγει ο ασφαλτοστρωμένος οδικός άξονας που κατευθύνεται από το Βόλο και την Αγριά προς τον Άγιο Λαυρέντιο. Στο σημείο αυτό του οικισμού, συναντώνται και τα δυο μεγαλύτερα σε χωρητικότητα ξενοδοχεία του Αγίου Λαυρεντίου. Κατά μήκος και εκατέρωθεν του παραπάνω οδικού άξονα εντοπίζονται μικρότερα τουριστικά καταλύματα καθώς και κάποια νεότερα κτίρια που φιλοξενούν μικρές βιοτεχνίες, κυρίως ξυλουργεία και σιδηρουργεία. Τα υπόλοιπα κτίσματα φιλοξενίας, αποτελούν μικρούς ξενώνες που βρίσκονται διάσπαρτα στο εσωτερικό του οικισμού.

Στην περιοχή μελέτης, διακρίνονται επίσης, τα θρησκευτικά κτίσματα, τρεις ναοί και ένα μοναστήρι καθώς και δυο κοινοτικά κτίρια με πολιτιστική χρήση, το παλιό κοινοτικό γραφείο, που στεγάζει τη μικρή βιβλιοθήκη του χωριού και περιοδικές εκθέσεις φωτογραφίας και η νέα ανακατασκευασμένη αίθουσα πολλαπλών χρήσεων «Στρατώννας» που φιλοξενεί διάφορα πολιτιστικά δρώμενα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

---

95. Για περισσότερες πληροφορίες για το δρώμενο «Open Village/Ανοιχτό χωριό βλ. Ενότητα 6.3 Υποδομές & Βαθμός Ανάδειξης Οικισμού σελ. 125

28. Χάρτης 4 : Χρήσεις γης.

Τέλος, αξίζει να γίνει αναφορά σε ένα μικρό κτιριακό απόθεμα του οικισμού χωρίς χρήση, είτε πρόκειται για παλιές οικίες που βρίσκονται σε ερειπιώδη κατάσταση είτε για προβιομηχανικά κτίρια που δεν λειτουργούν πλέον όπως παλιά ελαιοτριβεία και υδρόμυλοι είτε για δημόσια κτίρια, συγκεκριμένα το παλιό Δημοτικό σχολείο και το Κέντρο υγείας της κοινότητας που παραμένουν ανενεργά καθώς η χρήση τους έχει μεταφερθεί στο γειτνιάζον, υπερτοπικό κέντρο της κωμόπολης της Αγρίας.

Σύστημα Κτισμένων Χώρων

Παρατηρώντας το τοπογραφικό του οικισμού (εικ.28) στο σύνολο του είναι εμφανές ότι η δόμηση εμφανίζεται με μεγαλύτερη πυκνότητα γύρω από την κεντρική πλατεία και κατά μήκος των κύριων οδικών αρτηριών, με τις ιδιοκτησίες να περιορίζονται σε μικρά οικοπέδα, με την αυλή, που παρέχει τον απόλυτα απαραίτητο χώρο για τις υπαίθριες λειτουργίες του νοικοκυριού, το παράσπιτο και το φούρνο.⁹⁶ Λόγω αυτής της στενότητας, μια ή και περισσότερες πλευρές της οικίας ταυτίζονται με τα όρια του οικοπέδου, αφήνοντας όμως πάντοτε ένα τμήμα ελεύθερο, την ονομαζόμενη “αστρέχα” (εικ.29,30), πρόκειται για την απαραίτητη απόσταση πλάτους (0,60μ. – 1,00 μ.) ανάμεσα στα κτίρια για την εξασφάλιση της ορθής απορροής των όμβριων υδάτων που διασχίζουν ορμητικά τον οικισμό.⁹⁷ Ο εθιμικός πολεοδομικός κανόνας της “αστρέχας”, διατηρείται έως και σήμερα και έχει ως αποτέλεσμα, την απουσία μεσοτοιχίας μεταξύ των ιδιοκτησιών.⁹⁸ Όμοια, πυκνά σύνολα κτισμάτων, παρατηρούνται επίσης να αναπτύσσονται με επίκεντρο τις εκκλησίες του χωριού, του Αγίου Δημητρίου, του Αγίου Αθανάσιου και του Αγίου Απόστολου του Νέου, συνιστώντας ένα είδος γειτονιάς που φέρει το όνομα της αντίστοιχης εκκλησίας. Αντίθετα, στις περιοχές, προς τα όρια του οικισμού, η πυκνότητα μειώνεται αρκετά και οι ιδιοκτησίες παρουσιάζουν μεγαλύτερη έκταση με δέντρα, κήπους και μικρά περιβόλια.⁹⁹

---

96. Κίζης Γ., 1994, σ. 53

97. Κίζης Γ., 1994, σ. 53

98. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 28

99. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 29

29. Χαρακτηριστικό παράδειγμα "αστρέχας" που αφήνεται στο πίσω όριο οικοπέδου για την απορροή των όμβριών.

30. Παράδειγμα "αστρέχας" μεταξύ των ιδιοκτησιών με απουσία μεσοτοιχίας.

Οι κατόψεις όπως αναπτύσσονται εντός του πολεοδομικού ιστού παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, και φαίνεται να προκύπτουν από τη διαμόρφωση του φυσικού εδάφους, το ήδη δομημένο περιβάλλοντα χώρο καθώς, φυσικά, και τις εκάστοτε απαιτήσεις διαβίωσης που επιτάσσει κάθε ιστορική περίοδος. Όσον αφορά την ανάπτυξη καθ' ύψος, σύμφωνα με το χάρτη 5 (εικ.31) επικρατούν τα ισόγεια κτίσματα και τα κτίσματα με ισόγειο και ένα όροφο. Λόγω του έντονου ανάγλυφου, εμφανίζονται και αρκετά κτίρια με ισόγειο και δυο ορόφους, ενώ μόνο ένα κτίσμα του οικισμού περιλαμβάνει ισόγειο και τρεις ορόφους, το παλιό ξενοδοχείο του Λιάτζουρα¹⁰⁰.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί, το γεγονός ότι εντός του οικισμού και στις επιμέρους συνοικίες του, συνυπάρχουν σχεδόν ομοιόμορφα όλοι οι τύποι κτισμάτων - αρχοντικά,

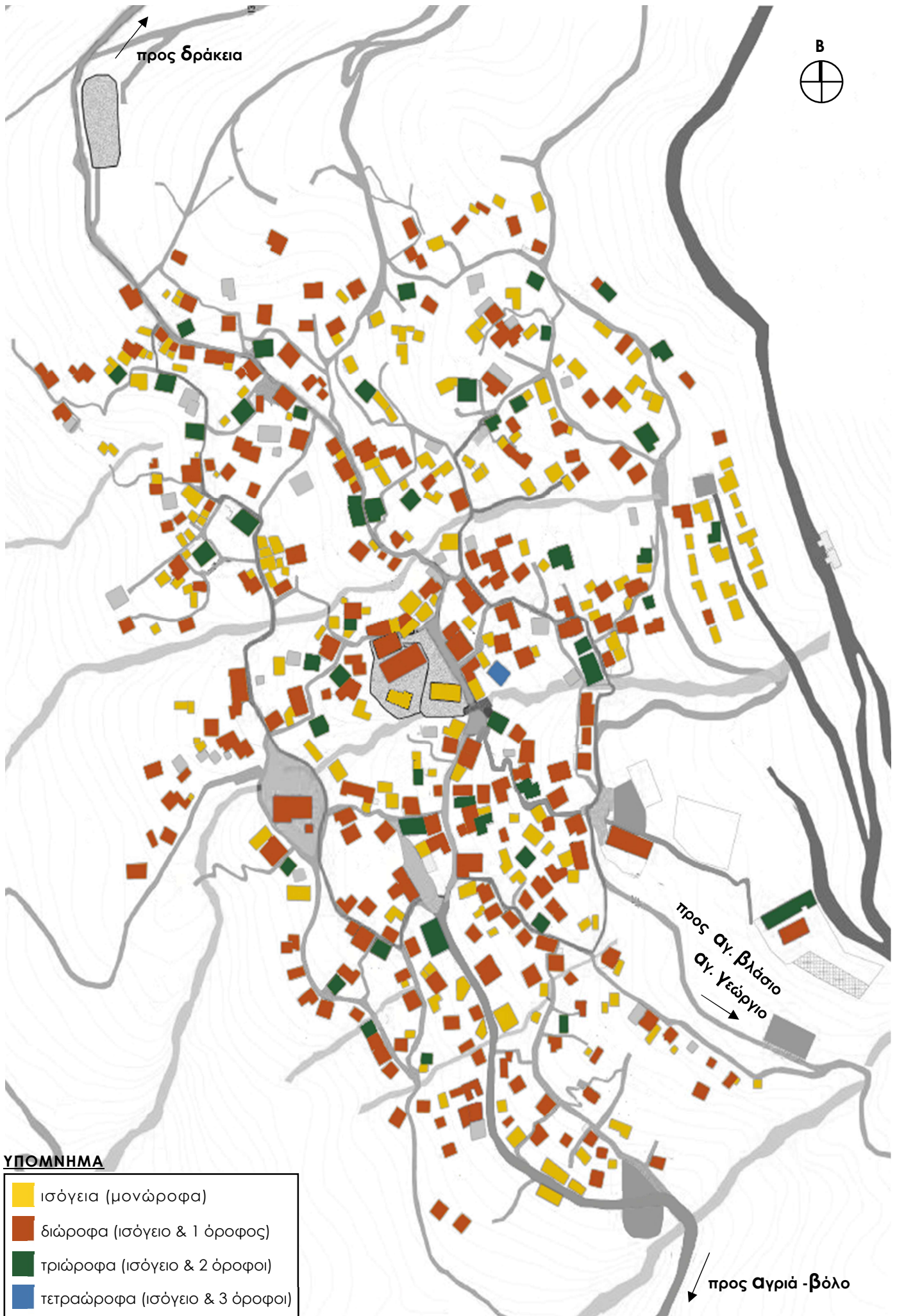
100. Σχετικά με την οικία Λιάτζουρα βλ. Ενότητα 5.2 Κτίρια Κατοικίας σελ. 87

λαϊκά σπίτια, χαμόσπιτα, ανεξαρτήτως μεγέθους, πλούτου, αρχιτεκτονικής μορφής. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με το έτος κατασκευής των κτισμάτων, με τις παλαιότερες οικίες του οικισμού να μην συγκεντρώνονται χωρικά σε ένα συγκεκριμένο σημείο, αλλά να εντοπίζονται διάσπαρτες μέσα σε αυτόν. Μικρή εξαίρεση αποτελούν τα νεότερα κτίσματα, με τα περισσότερα, όπως εμφανίζονται στο χάρτη 6 (εικ.32), να παρατίθενται περιμετρικά στα όρια του σημερινού χωριού, και κυρίως στο νότιο και ανατολικό του τμήμα, όπου βρίσκεται σε άμεση επαφή με τον αυτοκινητόδρομο. Ωστόσο, επισημαίνεται, ότι η κατηγοριοποίηση της παλαιότητας των κτισμάτων, στη πλειονότητα τους βασίστηκε σε μορφολογικά στοιχεία και υλικά κατασκευής των εξωτερικών όψεων, και σε ελάχιστες περιπτώσεις οφείλεται σε σωζόμενες ανάγλυφες επιγραφές που φέρουν χρονολογία, γεγονός που καθιστά την καταγραφή αρκετά δύσκολη και πιθανόν αμφισβητήσιμη, ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψιν τις ποικίλες εργασίες ανακαινίσεις ή τις νεότερες προσθήκες που έχουν πραγματοποιηθεί στην πάροδο του χρόνου. Δυστυχώς, όλοι οι ανώτερο παράγοντες, επιδρούν αρνητικά ώστε να προκύψει κάποιο ασφαλές συμπέρασμα για τον ακριβή τρόπο εξέλιξης και ανάπτυξης του Αγίου Λαυρεντίου κατά τη διάρκεια όλων αυτών των αιώνων.

Ως προς τα υλικά κατασκευής που απαντώνται στη δόμηση, κυριαρχεί η πέτρα και το ξύλο κατά τον 17^ο, 18^ο και 19^ο αιώνα, ενώ το οπλισμένο σκυρόδεμα συνηθίζεται να χρησιμοποιείται πλέον στα νεότερα κτίσματα του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα. Τα περισσότερα κτίρια, παλιά και νέα, φέρουν κεκλιμένη στέγη καλυπτόμενη, είτε κατά το παραδοσιακό τρόπο που συναντάται σε ολόκληρο το Πήλιο, με σχιστολιθικές πλάκες που παράγονται στην περιοχή, είτε από κεραμίδια ενώ ένα μικρότερο ποσοστό φέρει δώμα από σκυρόδεμα ή λαμαρίνα (εικ.33).

Σύστημα Ελεύθερων Χώρων

Παρατηρώντας το χάρτη 8 (εικ.36), δημόσιος ελεύθερος χώρος, εξέχουσας σημασίας όπως έχει ήδη αναφερθεί, αποτελεί η μεγάλη κεντρική πλατεία του χωριού (εικ.22,23,27), βασικός πυρήνας της κοινωνικής ζωής της κοινότητας. Εξίσου σημαντικοί, είναι οι ελεύθεροι χώροι, που δημιουργούνται στο περιβάλλον των ναών του οικισμού, πλακόστρωτοι, με σημεία

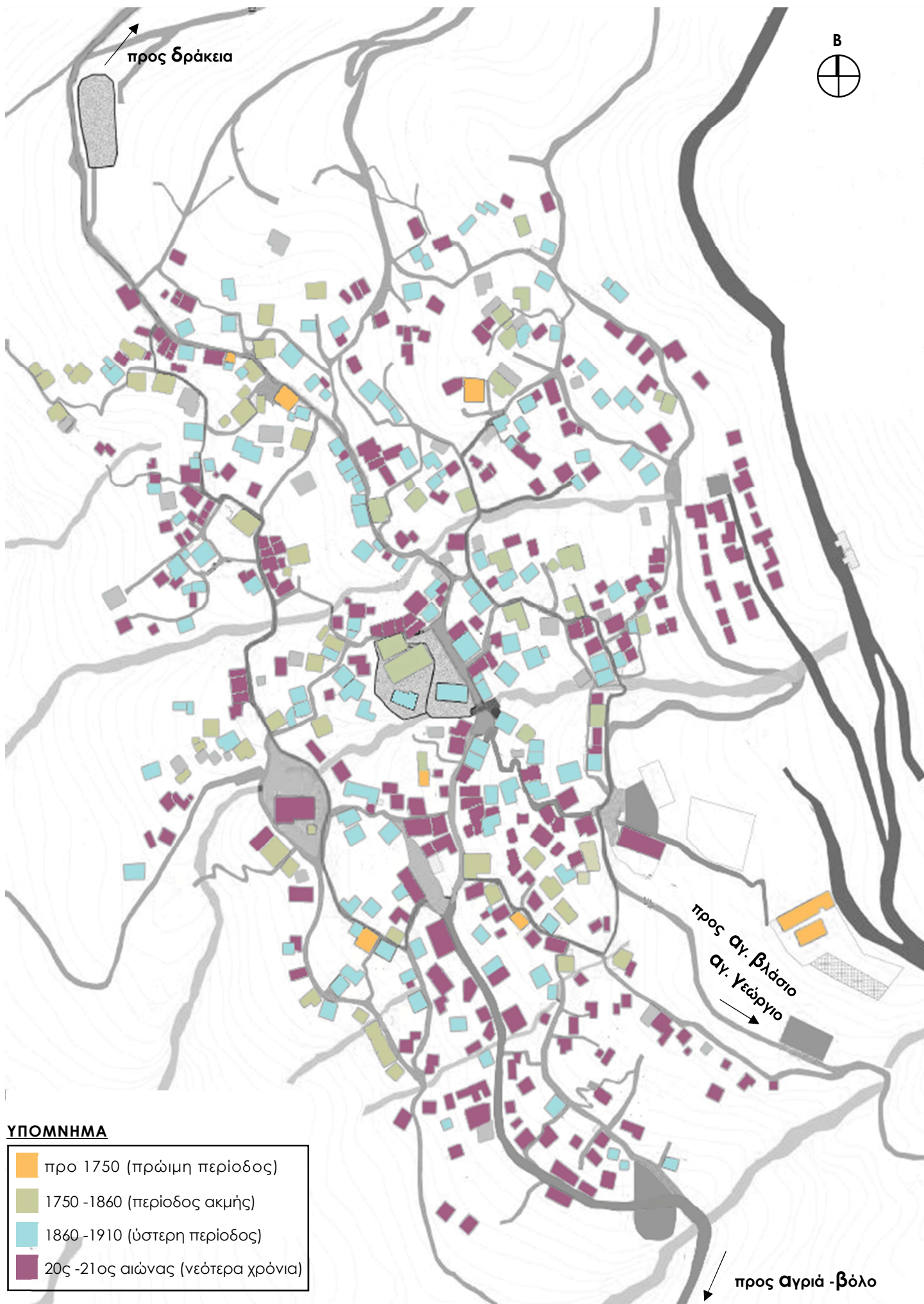

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	ισόγεια (μονώροφα)
	δίωροφα (ισόγειο & 1 όροφος)
	τριώροφα (ισόγειο & 2 όροφοι)
	τετραώροφα (ισόγειο & 3 όροφοι)

31. Χάρτης 5 : Ύψη κτιρίων.

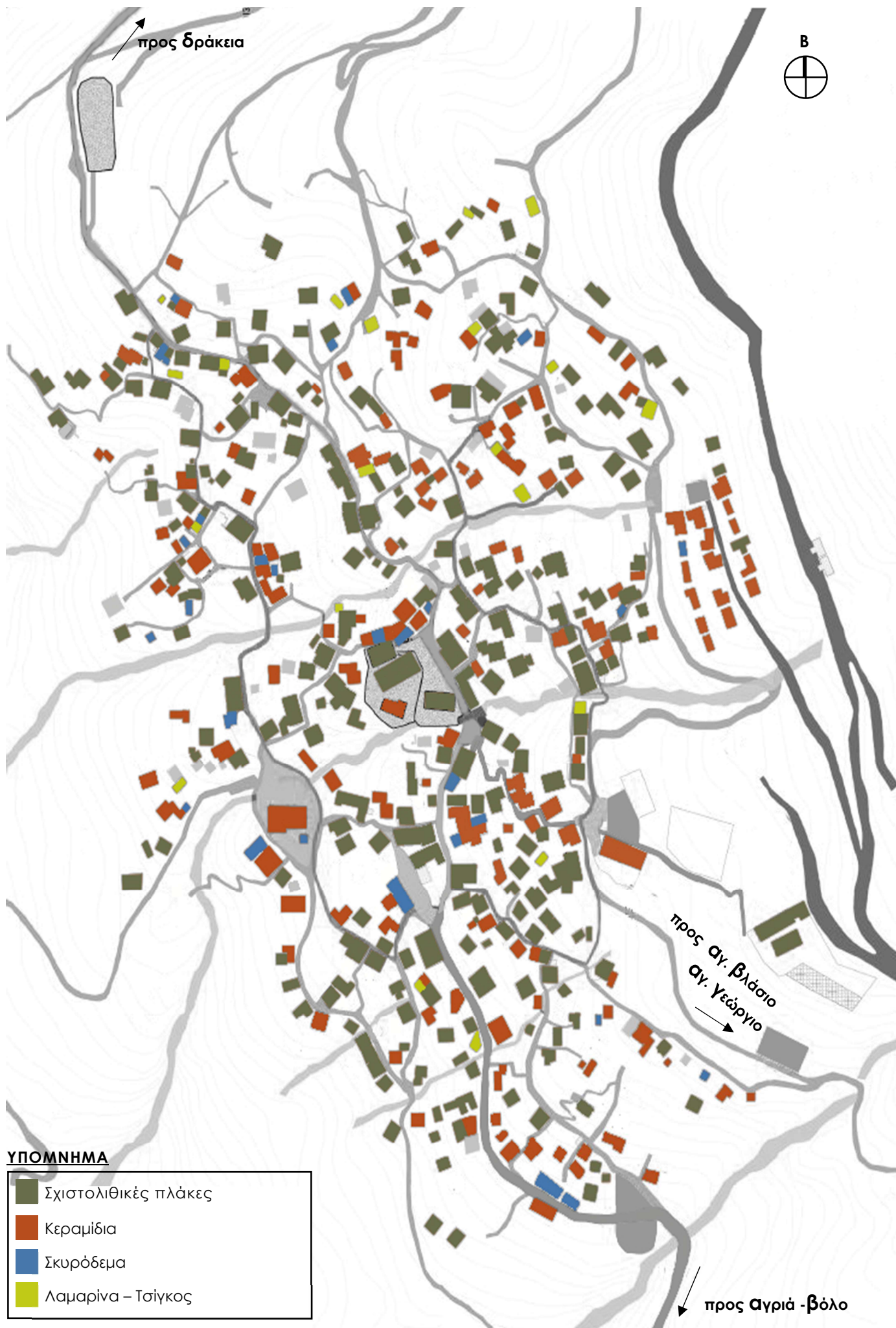

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- προ 1750 (πρώιμη περίοδος)
- 1750 -1860 (περίοδος ακμής)
- 1860 -1910 (ύστερη περίοδος)
- 20ς -21ος αιώνας (νεότερα χρόνια)

32. Χάρτης 6 : Παλαιότητα κελύφους κτισμάτων.

33. Χάρτης 7 : Υλικό κάλυψης στεγών.

στάσης και σκίαση χρησιμοποιούνται από τους πιστούς, τους διαβάτες αλλά και από τα μικρά παιδιά για παιχνίδι.

Ως χώροι στάσεις, λειτουργούν επίσης, πλατώματα που εμφανίζονται σε διάφορα σημεία διάσπαρτα εντός του οικισμού, συνήθως σε διασταυρώσεις δρόμων, όπου υπάρχουν κρήνες με αδιάκοπα τρεχούμενο νερό για την υδροληψία των κατοίκων και των ζώων. Οι κρήνες του Αγίου Λαυρεντίου, άλλοτε μεγάλες και σκεπαστές, άλλοτε περίοπτες ως έργα τέχνης άλλοτε πάλι μικρούλες και ενσωματωμένες στον παρόδιο τοίχο, φέρουν συνήθως την ονομασία του κάτοικου ή της οικογένειας που τις έχει κατασκευάσει ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις λόγω των ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών μορφολογικών χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν, αποκτούν το χαρακτήρα τοπόσημου για τον οικισμό (εικ. 26,34).¹⁰¹

34. Χαρακτηριστικές κρήνες στο εσωτερικό του οικισμού.

101. Κίζης Γ., 1994, σ. 38

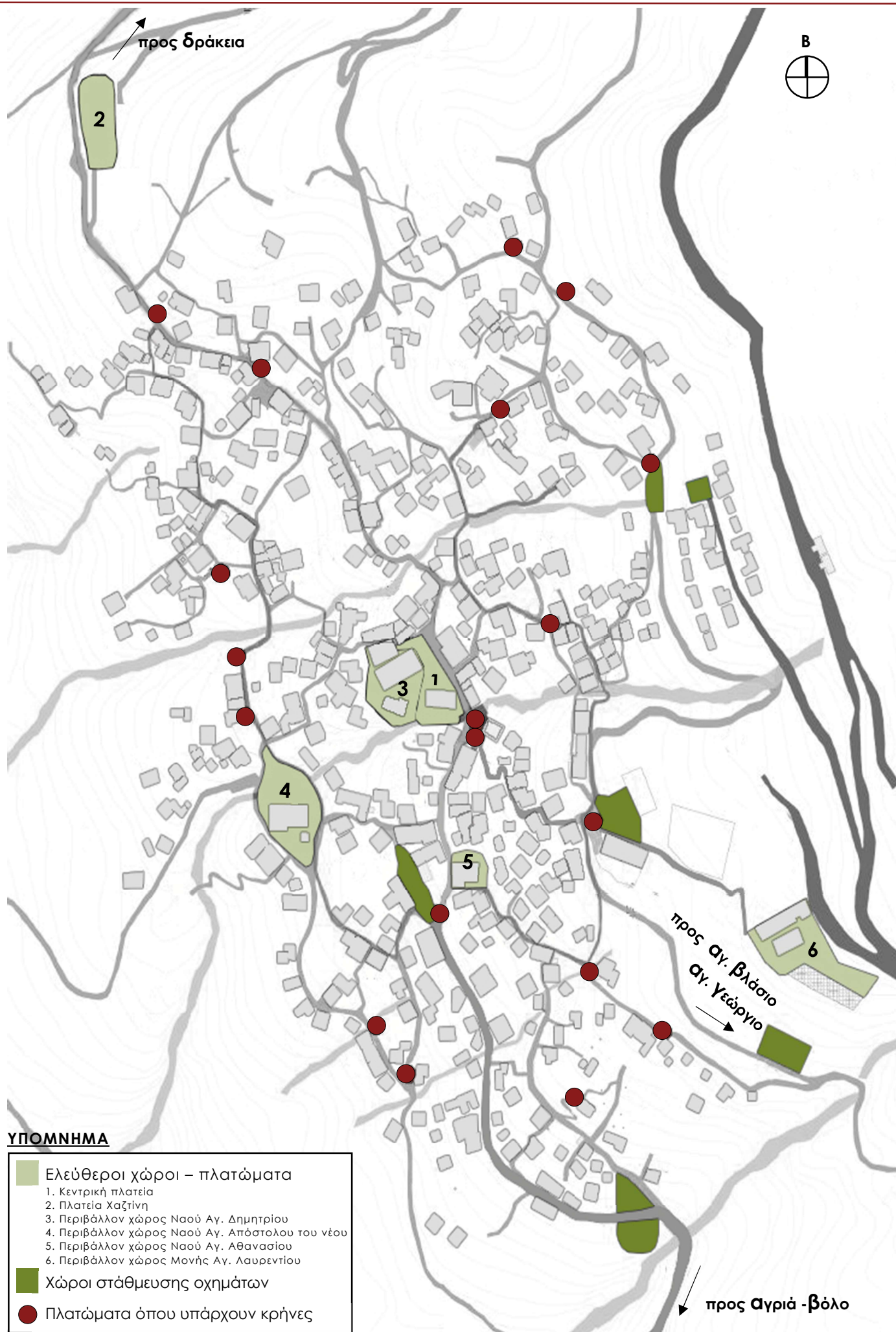
Στα πλατώματα του οικισμού, δεδομένου ότι δεν επιτρέπεται η είσοδος οχημάτων στο εσωτερικό του, προστίθενται και οι ανοικτοί χώροι στάθμευσης που έχουν δημιουργηθεί στα όρια του και εξυπηρετούν κατοίκους και επισκέπτες κατά τη διαμονή τους στο χωριό.

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να σημειωθεί ένα επιπλέον ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που συναντάμε στην οργάνωση των ελεύθερων δημόσιων χώρων του Αγίου Λαυρεντίου, και αυτό είναι η ύπαρξη μιας δεύτερης πλατείας, η οποία βρίσκεται δυτικά, στην άκρη του οικισμού και είναι γνωστή ως πλατεία Χατζίνη (εικ.35). Πρόκειται για ένα φυσικό άνδηρο, ένα μπελβεντέρε, που παρουσιάζει εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα από τη πολύβουη κεντρική πλατεία, λειτουργώντας περιστασιακά ως τόπος περιπάτου και τέρψης, με μοναδική θέα προς τη θάλασσα του Παγασητικού και το δάσος οξιάς που εκτείνεται στη πλαγιά του ορεινού όγκου μεταξύ του χωριού και του απέναντι οικισμού, της Δράκειας. Η αναφορά του από τον Βαμβακό Σ.Κ. ως εξοχική πλατεία το 1927, επιβεβαιώνει τη χρήση του ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα.¹⁰²

35. Πλατεία Χατζίνη. Η θέα προς τον οικισμό της Δράκειας και τις απέναντι πλαγιές.

102. Βαμβακός Σ.Κ., 1927, σ. 16

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Ελεύθεροι χώροι – πλατώματα
- 1. Κεντρική πλατεία
- 2. Πλατεία Χαζίνη
- 3. Περιβάλλον χώρος Ναού Αγ. Δημητρίου
- 4. Περιβάλλον χώρος Ναού Αγ. Απόστολου του νέου
- 5. Περιβάλλον χώρος Ναού Αγ. Αθανασίου
- 6. Περιβάλλον χώρος Μονής Αγ. Λαυρεντίου
- Χώροι στάθμευσης οχημάτων
- Πλατώματα όπου υπάρχουν κρήνες

36. Χάρτης 8 : Σύστημα ελεύθερων χώρων.

_ Οδικό Δίκτυο & Σύστημα Διαδρομών

Βασικός οδικός άξονας του Αγίου Λαυρεντίου, είναι ο ασφαλτωμένος επαρχιακός δρόμος μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η σύνδεση του χωριού με την Αγρία και την πόλη του Βόλου. Ο δρόμος αυτός, είναι διπλής διέλευσης και καταλήγει στο νότιο τμήμα του οικισμού, όπου και διακόπτεται ακριβώς στην κυρία είσοδο προς το εσωτερικό του. Παρακλάδι του, αποτελεί επίσης ασφαλτοστρωμένος δρόμος με κατεύθυνση στο ανατολικό τμήμα του οικισμού που παρέχει απευθείας πρόσβαση στο σημαντικό μνημείο της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου ενώ παράλληλα εξυπηρετεί όσους κατοικούν στο άνω τομέα του χωριού.

Η κυκλοφορία στο εσωτερικό του Αγίου Λαυρεντίου, διεξάγεται εξ ολοκλήρου διαμέσου καλντεριμιών. Το πυκνό δίκτυο που παρουσιάζεται στο χάρτη 9 (εικ.38), με τους ανηφορικούς ελικοειδείς δρόμους, φαίνεται να δημιουργεί δακτυλίους που περιβάλλουν συστάδες κτισμάτων, ώστε να είναι προσπελάσιμες όλες οι περιοχές κατοικίας του οικισμού και παράλληλα να είναι δυνατή η ανταπόκριση με τα μονοπάτια που κατευθύνονται προς τις αγροτικές εκτάσεις, τις καλλιέργειες και τα κτήματα των κατοίκων αλλά και προς τα γειτονικά χωριά Δράκεια, Άγιο Βλάσιο, Άγιο Γεώργιο και Αγρία.¹⁰³

Τα καλντερίμια (εικ.37), κατασκευάζονται πάνω στη αρχική χάραξη των παλιών χωμάτινων μονοπατιών του οικισμού, από μεγάλες βαριές πέτρες, σφηνωμένες εν ξηρό, που κατά διαστήματα προεξέχουν 20-30 εκ. από την υπόλοιπη επιφάνεια, για λόγους σήμανσης της πορείας για τα ζώα, δημιουργώντας στα πλάγια μικρά κανάλια-αυλάκια για την γρήγορη και ασφαλή απορροή των υδάτων.¹⁰⁴ Ωστόσο, η αναφορά σε καθορισμένες και διακριτές επαναλαμβανόμενες διαστάσεις κατασκευής δεν είναι δυνατή. Η απότομη κλίση του εδάφους, τα φυσικά στοιχεία - βράχοι, δέντρα, οι όψεις των κτιρίων και οι μαντρότοιχοι των ιδιοκτησιών έχουν ως αποτέλεσμα την αδιάκοπη αυξομείωση του μήκους των καλντεριμιών και την ατέρμονη ποικιλομορφία που παρουσιάζουν.¹⁰⁵ Διακρίνονται, με κόκκινο χρώμα, κάποιες περισσότερο φροντισμένες κύριες αρτηρίες που χαρακτηρίζονται

---

103. Μακρής Κ., 1958, σ. 80

104. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1982, σ. 52

105. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 24

από μεγαλύτερο πλάτος και την ύπαρξη “πεζοδρομίου”¹⁰⁶, προς εξυπηρέτηση μεγαλύτερου κυκλοφοριακού φόρτου, δηλαδή τη δυνατότητα διασταύρωσης και διέλευσης φορτωμένων ζώων και πεζών.¹⁰⁷ Στη συνέχεια, η κίνηση διοχετεύεται σε δευτερεύοντες μικρότερες σε πλάτος, πλαϊνές λιθόστρωτες διόδους, όπου εδώ για την εξασφάλιση επαρκή χώρου παρατηρείται σε αρκετά σημεία, η χαρακτηριστική απότμηση στις γωνίες του ισογείου των κατοικιών.¹⁰⁸ Μεγάλης σημασίας αναμεσά τους, η αρτηρία που ξεκινάει από την είσοδο του χωριού, και διασχίζοντας το κάθετα, διέρχεται από τη κεντρική πλατεία και συνεχίζει ως τη πλατεία Χατζίνη, όπου συναντάει το χωμάτινο μονοπάτι που οδηγεί προς τη Δράκεια. Χαρακτηριστική είναι η ύπαρξη αδιέξοδων δρόμων που κατευθύνονται προς τις αυλόπορτες συγκεκριμένων κατοικιών.

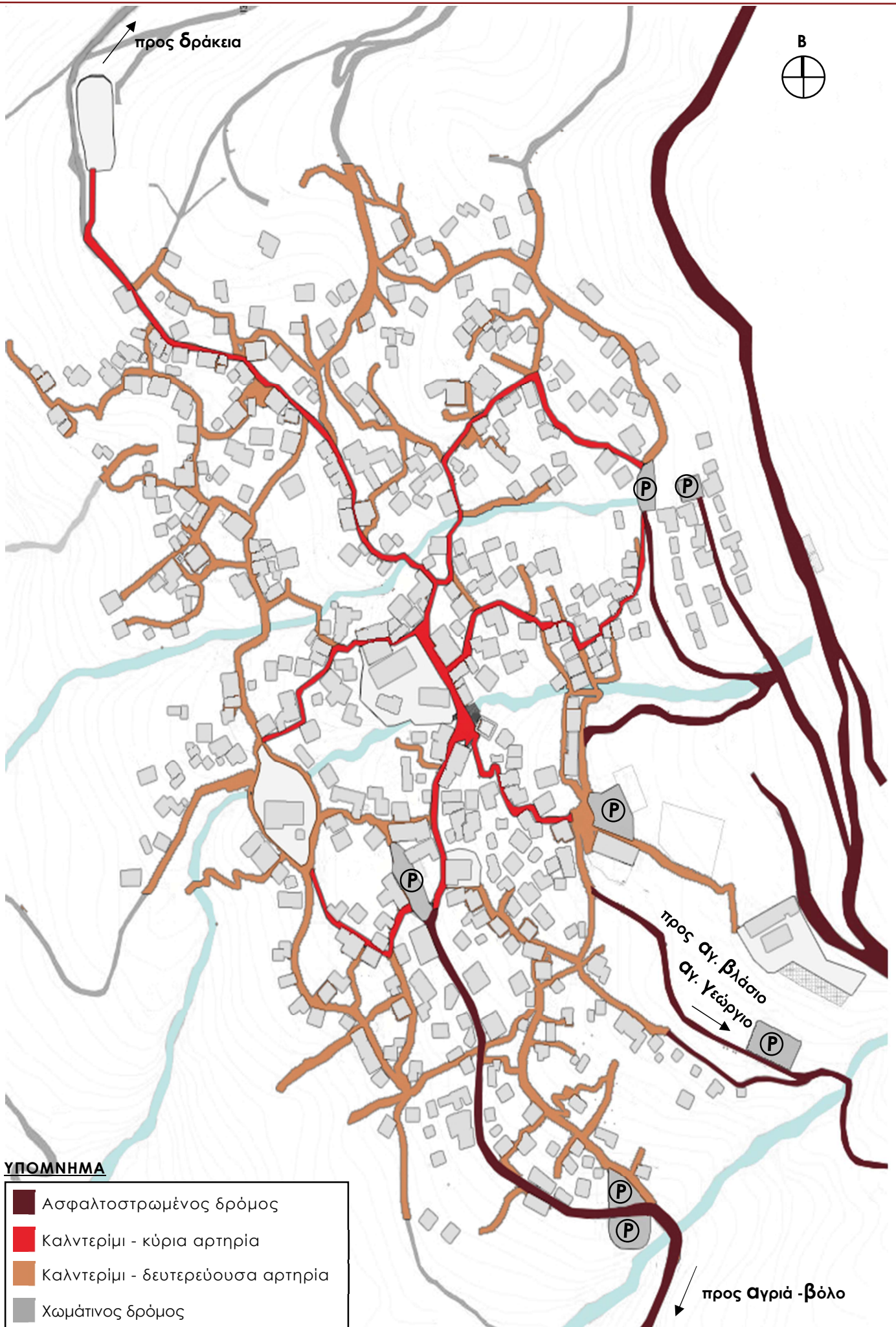
37. Τμήματα από το δίκτυο καλντεριμιών εντός του οικισμού. Διακρίνεται η μικρή ανύψωση που δημιουργείται και λειτουργεί ως “πεζοδρόμιο” καθώς και το αυλάκι για την απορροή των υδάτων.

106. Το πλάγιο τμήμα, υπερυψώνεται από το επίπεδο του υπόλοιπου καλντεριμιού δημιουργώντας ένα είδος πεζοδρομίου σε περίπτωση διασταύρωσης των πεζών με υποζύγια.

107. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 48

108. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 24

38. Χάρτης 9 : Σύστημα διαδρομών.

5.1 Ναοδομία¹⁰⁹

Η έκταση του οικισμού αποτελείται στο μεγαλύτερο τμήμα της από ατομικές ιδιοκτησίες. Ωστόσο, στον Άγιο Λαυρέντιο εντοπίζονται ορισμένα δημόσια κτήρια με θρησκευτικό χαρακτήρα που παρουσιάζουν αξιόλογα μορφολογικά στοιχεία, με σπουδαιότερο το ομώνυμο Μοναστήρι, ένα από τα παλαιότερα κτίσματα σε ολόκληρη την επικράτεια του Πήλιου. Εκτός από το Μοναστήρι του Αγίου Λαυρεντίου, υπάρχουν τρεις ναοί στο εσωτερικό του οικισμού (εικ.28) ο Άγιος Δημήτριος, ο Άγιος Αθανάσιος και ο Άγιο Απόστολος ο Νέος και στα περίχωρα του εφτά ξωκλήσια, εκ των οποίων το ξωκλήσι της Παναγιάς της Σουραυλού και του Αϊ Νικόλα να παρουσιάζουν περισσότερο ενδιαφέρον.

Μονή Αγίου Λαυρεντίου

Το μοναστήρι του Αγίου Λαυρεντίου, βρίσκεται ψηλά στο ανατολικό τμήμα του οικισμού και λίγο πιο έξω από τα όρια του (εικ.28). Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα σωζόμενα μνημεία της Μαγνησίας και μέχρι σήμερα έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον αρκετών μελετητών, οι οποίοι έχουν διατυπώσει διάφορες απόψεις αναφορικά με τις συνθήκες ίδρυσης του, την ιστορική του πορεία, την αρχιτεκτονική του.¹¹⁰

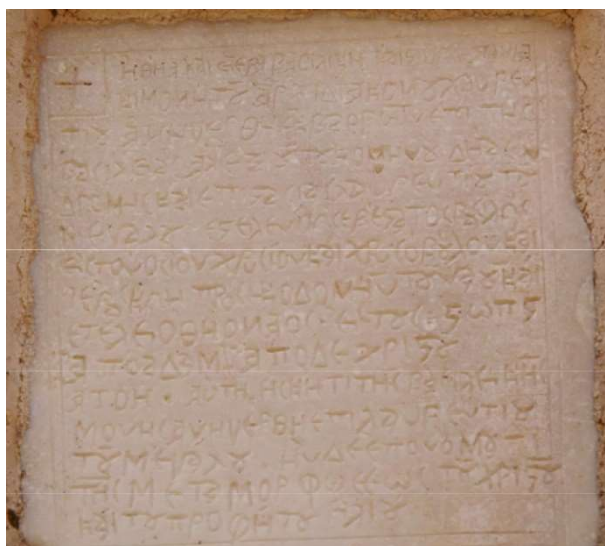
Η μορφή που παρουσιάζει σήμερα τόσο η μονή σαν σύνολο όσο και το καθολικό της (εικ.42) ως μεμονωμένο μνημείο είναι αποτέλεσμα επανειλημμένων μετασκευών που δέχθηκαν τα αρχικά κτίσματα στη διάρκεια του χρόνου. Για την χρονολόγηση της πρώτης οικοδομικής φάσης του μνημείου δεν υπάρχουν ακριβείς ιστορικές πηγές και οι γνώμες των μελετητών διαφέρουν, τοποθετώντας την κατασκευή του από τα τέλη του 12ου αιώνα

109. Για περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τη μελέτη της ναοδομίας του Αγίου Λαυρεντίου βλ. Πολύβιου Μ., 2019. Το εν λόγω βιβλίο εκδίδεται μετέπειτα από τη συγγραφή αυτού του κεφαλαίου.

110. Για την ιστορία και την αρχιτεκτονική της μονής η βιβλιογραφία είναι αρκετά πλούσια. Βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς 1901, 115-128, Λαμπάκης 1904α, 13-16, 1904β, 13-16. Αρβανιτόπουλος 2010, 211. Βαμβάκος 1927, 394-396. Γιαννόπουλος 1935, 385-408. Ζακυθινός 1936, 29-31. Σισιλιάνος 1939, 162-166. Μακρής 1976, 57, 131. Hild – Koder 1976, 199-200. Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού 1977-1979, 223-248. Νικονάνος 1979, 116-117. Ασημακοπούλου-Ατζακά 1982, 158, εικ. 76-79, 374-375 και 385- 386. Hatjigiannis 1985. Hild – Koder – Σπανός – Αγραφιώτης 1987, 22. Νικονάνος 1991, 3-14. Χατζηγιάννης 1992, 49-80. Κουλουράς 1997, 209-210. Μπούρας-Μπούρα 2002, 206-208. Ανδρούδης-Κοντογιαννοπούλου 2004, 40-43. Μαμαλούκος 2004, 34- 35, εικ. 4, 5, 2005, 184-186, 2006, 69-78. Ανδρούδης 2010, 299-319.

ως μετά την τρίτη δεκαετία του 13ου αιώνα. Ωστόσο, είναι κοινώς αποδεκτό, σύμφωνα με εντοιχισμένη επιγραφή¹¹¹ (εικ.39) στη βόρεια όψη του καθολικού, πως το μοναστήρι επισκευάζεται το 1378 από τον Όσιο Λαυρέντιο. Από εγχάρακτες επιγραφές που εντοπίζονται, επίσης στις εξωτερικές όψεις του ναού, προκύπτουν συμπεράσματα και για τις μετέπειτα χρονολογικές επεμβάσεις που πραγματοποιηθήκαν, και χρονολογούνται το 1551, το 1724 και το 1764.

39. Η εις την 1378 μ.Χ. ανέγερση της Μονής αναφερόμενη επιγραφή.

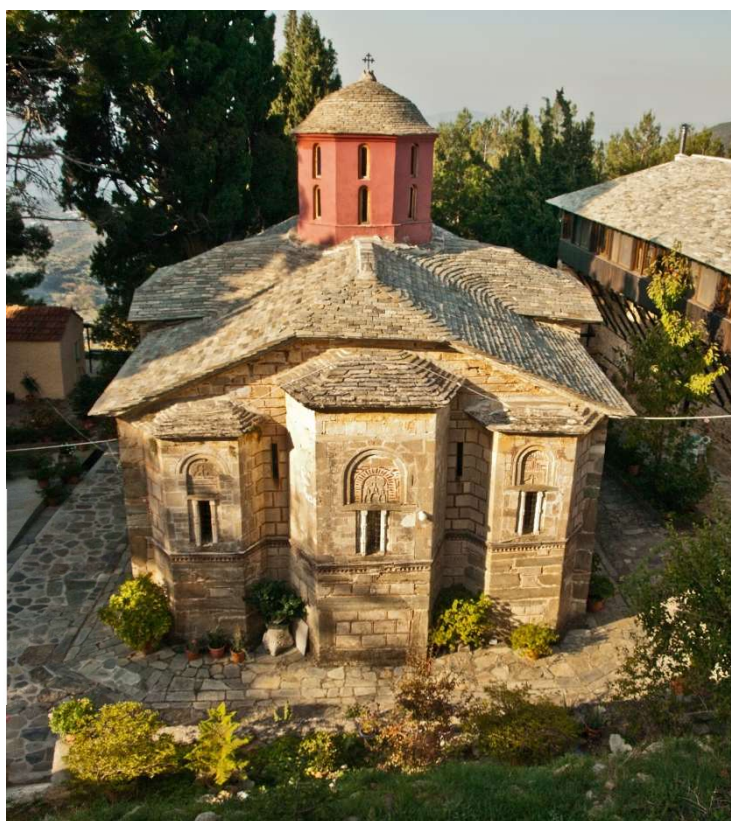
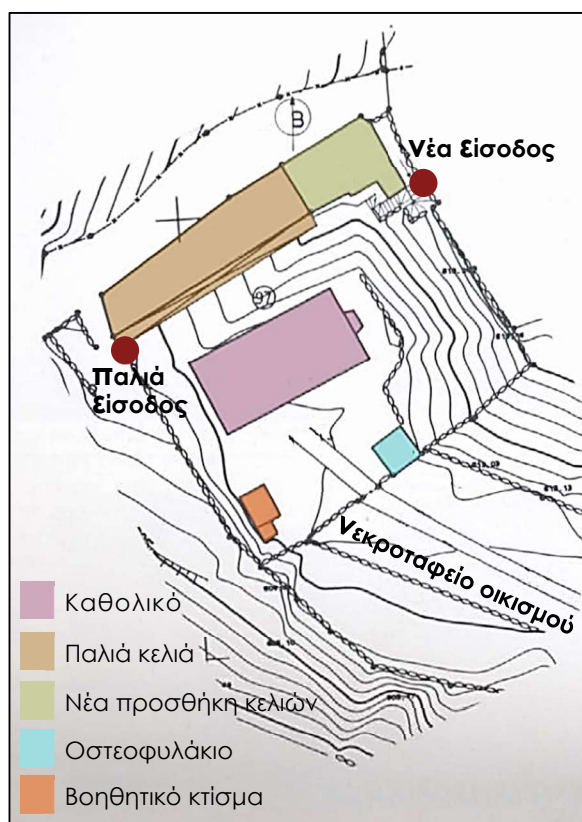

40. Το νέο κτίσμα που προστίθεται στο βορειοανατολικό άκρο της Μονής της δεκαετία του 90'.

Το 1896, ο λόγιος Αθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς επισκέπτεται το μοναστήρι, το οποίο βρίσκει σε πλήρη εγκατάλειψη με εκτεταμένες δομικές φθορές. Αντίστοιχη περιγραφή για την κατάσταση τη μονής, διατυπώνει και ο αρχαιολόγος Ν. Γιαννόπουλος το 1935. Δεν είναι παρά το 1980, όταν τμήμα της μονής ανακατασκευάζεται και κατοικείται και πάλι από μοναχές, που είναι υπεύθυνες για τη λειτουργία και φροντίδα της. Στο πλαίσιο επαναλειτουργίας του μοναστηριού, στα τέλη της δεκαετίας του 90', πραγματοποιούνται σημαντικές επεμβάσεις στο περίβολο του, με την προσθήκη στο βορειοανατολικό άκρο σύγχρονου κτίσματος (εικ.40), που δυστυχώς, παρά τις υποδείξεις της αρχαιολογικής υπηρεσίας, είναι εντελώς ασύμβατο κατασκευαστικά και μορφολογικά με τον υπόλοιπο δομημένο χώρο του μνημείου. Στον αντίποδα, οι πρόσφατες εργασίες αναστηλώσεις στο παλιό κτίσμα των κελιών του μοναστηριού, πραγματοποιούνται μετά από συγκροτημένη

111. Βλ. επίσης Ενότητα 3.2 Ιστορικά Στοιχεία σελ. 31

μελέτη από την Ελληνική Εταιρεία υπό την εποπτεία της 7ης Εφορείας Βυζαντινών αρχαιοτήτων, και επιτυγχάνουν με ορθό τρόπο τόσο την στερέωση και συντήρηση του κτίσματος όσο και την ανάδειξη των αρχιτεκτονικών του στοιχείων.

39. Τοπογραφικό διάγραμμα Μονής Αγίου Λαυρεντίου.

40. Άποψη του Καθολικού της Μονής από ανατολικά.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι η γενική διάταξη που παρουσιάζει, το μοναστηριακό συγκρότημα σήμερα, είναι σε μεγάλο βαθμό αλλοιωμένη (εικ.41). Τη βόρεια πλευρά καταλαμβάνει η αναστηλωμένη παλιά πτέρυγα των κελίων. Το ανατολικό όριο του περιβόλου ταυτίζεται με ψηλό τοίχο αντιστήριξης που αναπτύσσεται, λόγω μεγάλης υψομετρικής διαφοράς του φυσικού εδάφους, και διαμορφώνεται κατά ένα πολύπλοκο τρόπο με επίπεδα και κλίμακες που οδηγούν στη σύγχρονη είσοδο της μονής, που κατασκευάστηκε πρόσφατα και εξυπηρετεί την πρόσβαση όσων προσεγγίζουν το χώρο με αυτοκίνητο μέσω του οδικού δικτύου. Αντίθετα, στη δυτική πλευρά ο περίβολος κλείνει από χαμηλό πεζούλι και στο βορειοδυτικό άκρο ανοίγεται η παλιά είσοδος του μοναστηριού (εικ.43), στην οποία οδηγεί ανηφορικό καλντερίμι από τον κυρίως οικισμό. Από πάνω της υψώνεται το καμπαναριό. Τη χρονολογία κατασκευής του, 1764, μας πληροφορεί λιθανάγλυφο που αναπαριστά δίλοβο παράθυρο και φέρει τα γράμματα ΑΨΞΔ'. Λίγο πιο αριστερά και ψηλότερα από τη σημερινή στάθμη του εδάφους, διακρίνεται

η ακόμα παλιότερη είσοδος της μονής, η οποία έχει κλεισθεί με πέτρες. Φέρει ολόσωμο λίθινο υπέρθυρο που άλλοτε στη κόγχη του θα υπήρχε εικόνα του τιμώμενου Άγιου και ψηλότερα εντοπίζεται ζεματίστρα (εικ.43).¹¹² Στη νότια πλευρά, μονοπάτι οδηγεί στο νεκροταφείο του οικισμού και σε νεόδμητο μικρό κτίσμα που λειτουργεί ως οστεοφυλάκιο.

Ωστόσο, πάρα τη ανωτέρω περιγραφή, αξίζει να μνημονευθεί ότι, στηριζόμενοι σε γραπτές πηγές¹¹³ αλλά και σε ευρήματα υπολειμμάτων τοιχοποιίας κτισμάτων και του αρχικού περιβόλου, που έχουν ανιχνευθεί σε τμήμα της ανατολικής και νότιας πλευράς, το μοναστήρι κατά τα τελευταία χρόνια της Οθωμανικής περιόδου, πριν τη σταδιακή εγκατάλειψη του, αποτελούσε ένα ευρύ τετράγωνο οικοδόμημα, στη μέση του οποίου βρισκόταν ο ναός, με τις πτέρυγες των κελίων του να καταλαμβάνουν τις τρεις τουλάχιστον πλευρές του, βόρεια, ανατολική και τμήμα της νότιας.¹¹⁴

Την εντύπωση του τότε εσωστρεφούς μοναστηριακού συγκροτήματος εξακολουθεί να μαρτυράει η σωζόμενη παλιά πτέρυγα των κελίων (εικ.44), η οποία κυριαρχεί με το βαρύ όγκο της κατά μήκος της βορεινής πλευράς. Αποτελεί δώροφο και κατά τόπους, λόγω έντονης κλίσης, τριώροφο κτίσμα, στο ισόγειο του οποίου στεγάζονται αποθήκες και άλλοι βοηθητικοί χώροι ενώ στον όροφο βρίσκονται το αρχονταρίκι - δηλαδή ο χώρος υποδοχής, η κουζίνα, η τραπεζαρία και τα κελία των μοναχών. Χαρακτηριστικό του λίθινου αυτού κτίσματος, αποτελεί η ξύλινη στοά που αναπτύσσεται καθ' όλο το μήκος της πτέρυγας, προς την εσωτερική αυλή και εξασφαλίζει την προσπέλαση στους χώρους του ορόφου. Εξίσου αξιοσημείωτο στοιχείο, είναι ο ζωγραφικός διάκοσμος που έφερε, κατά το παρελθόν, στο εσωτερικό του το αρχονταρίκι, ο οποίος θεωρείται ένα από τα παλαιότερα δείγματα κοσμικής ζωγραφικής του Πήλιου.¹¹⁵ Μεταξύ των τοιχογραφιών, ξεχώριζε η απεικόνιση του μοναστηριού (εικ.45) στη βορειοανατολική γωνία του ταβανιού και μια ζώνη 30 εκ. που απλωνόταν περιμετρικά του δωματίου, κάτω από το ταβάνι και αναπαριστούσε την ενθρόνιση του νέου Πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη (εικ.46).¹¹⁶

---

112. Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., 1979, σ. 225

113. "Σήμερα όμως μόνο κατά τις τρεις πλευρές, βόρεια, ανατολική και μεσημβρινή περιβάλλουν το ναό τα κελιά των μοναχών, οι αποθήκες, οι στάβλοι κ.λπ. σε δυο ορόφους", Γιαννόπουλος Ν.Ι., 1935, σ. 385

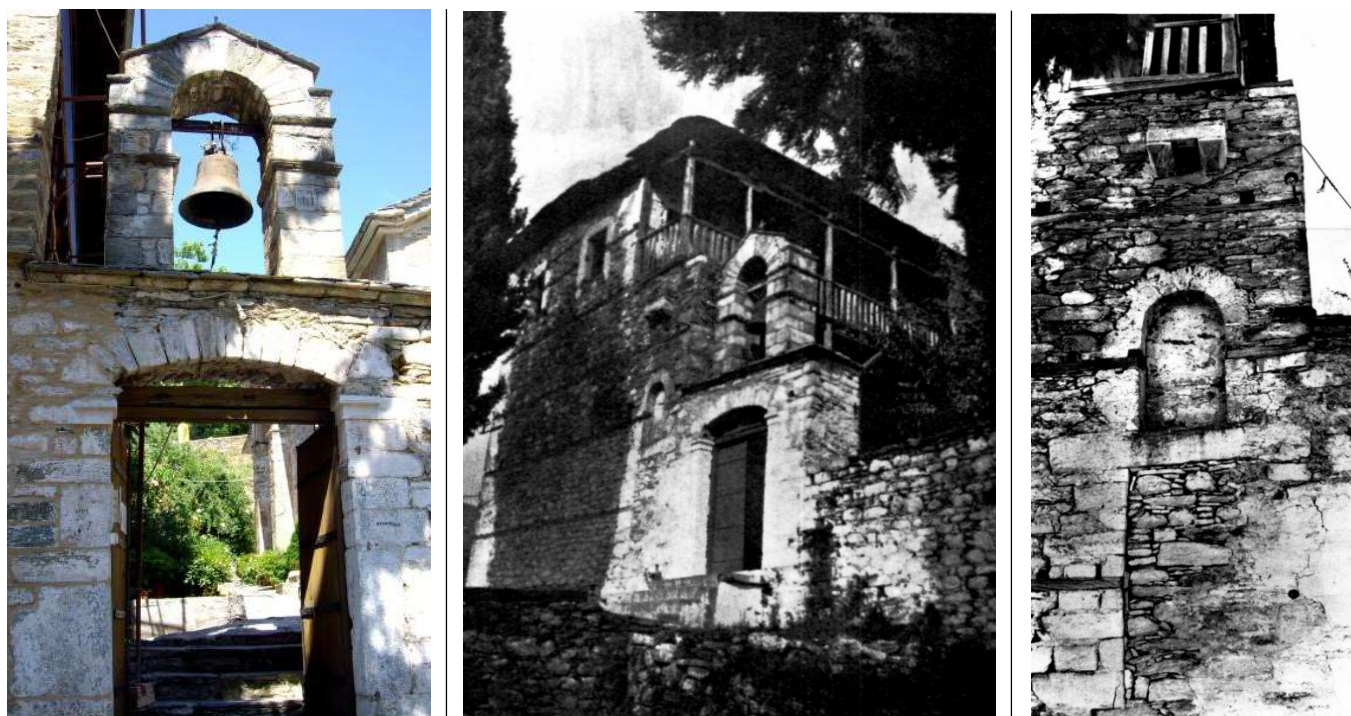
114. Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., 1979, σ. 226

115. Μακρής Κ., 1976, σ. 166

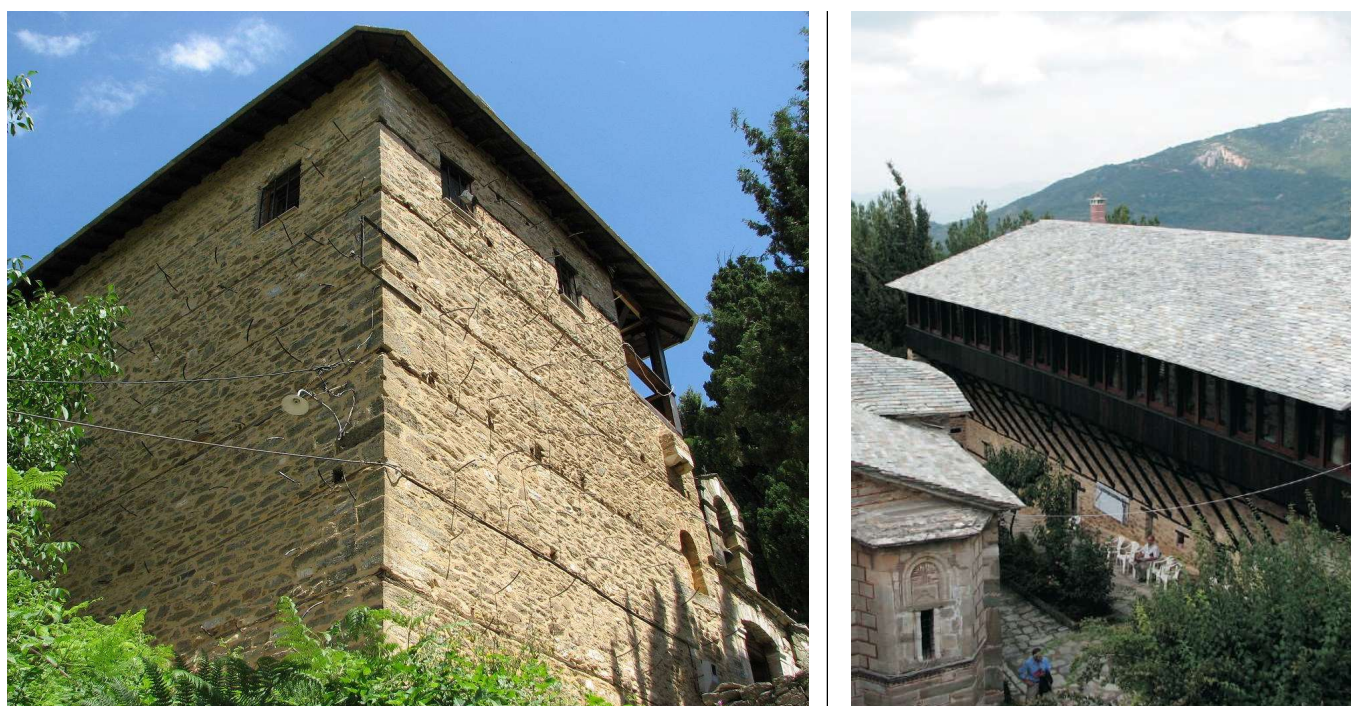
116. Μακρής Κ., 1976, σ. 166

Μολονότι, οι τοιχογραφίες, έχουν σήμερα εξαφανιστεί, μας γίνονται γνώστες χάρη στην δημοσίευση τους από το λαογράφο Κ. Μακρή.

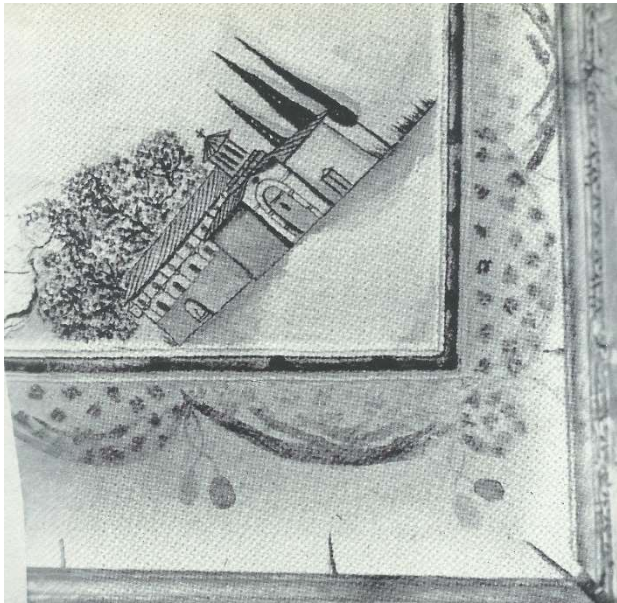

41. Η παλιά είσοδος του μοναστηριού με το καμπαναριό. Αριστερά της, η ακόμα παλιότερη είσοδος της Μονής. Διακρίνεται το λίθινο υπέρθυρο και λίγο πιο ψηλά η ζεματίστρα.

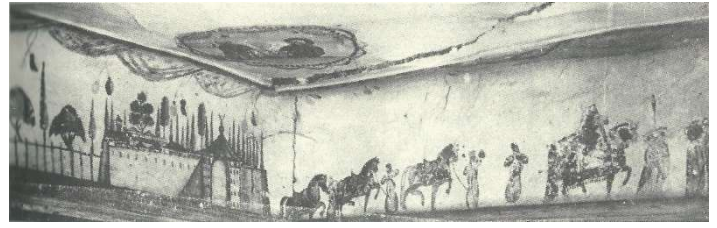

42. Παλιά πτέρυγα κελιών μετά τις εργασίες αναστήλωσης το 2007. Καθ' όλο το μήκος της νότιας πλευράς του κτίσματος αναπτύσσεται ξύλινη στοά στον όροφο.

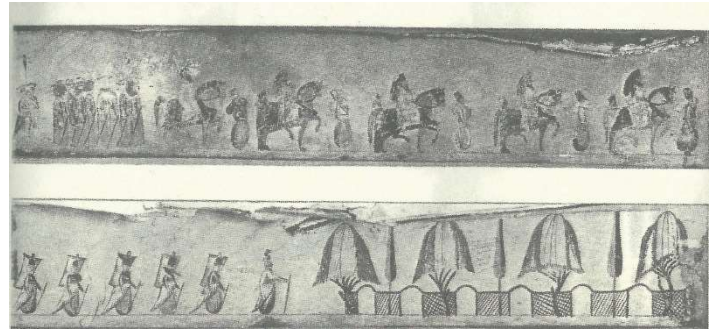

45. Το μοναστήρι του Αγίου Λαυρεντίου. Τοιχογραφία στο ταβάνι του αρχονταρικιού του μοναστηριού στα τέλη του 18ου αιώνα.

46. Τμήματα από την τοιχογραφία στους τοίχους του αρχονταρικιού του μοναστηριού στα τέλη του 18ου αιώνα.

Όμοια με τον υπόλοιπο δομημένο χώρο, εξίσου έντονες αλλοιώσεις από την ανθρώπινη επέμβαση παρουσιάζει και το ίδιο το Καθολικό (εικ.47) που δεσπόζει στο κέντρο της μονής. Ο ναός με εξωτερικές διαστάσεις 9.20 x 18.30 μ., χωρίς τις τρεις τρίπλευρες κόγχες του ιερού¹¹⁷, στη σημερινή του μορφή, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως τρουλλαία βασιλική με τρεις κόγχες και μεγάλο διώροφο νάρθηκα.¹¹⁸

Εσωτερικά (εικ.48), δυο κιονοστοιχίες, από έξι συνολικά κίονες, επιμερίζουν τον κυρίως πυρήνα του κτίσματος σε τρία κλίτη. Με εξαίρεση, τον κίονα στο νοτιοδυτικό τμήμα που είναι κτιστός, οι υπόλοιποι κίονες είναι μαρμαρίνοι.¹¹⁹ Τα κιονόκρανα που φέρουν, ποικίλλουν στην διακόσμηση, με ένα από αυτά να είναι βυζαντινό, τέσσερα από αυτά Κορινθιάζοντα μετά μαλακής ακάνθου, και με το έκτο να είναι ανεστραμμένη βάση αρχαίου κίονα.¹²⁰ Τόξα συνδέουν τα τρία αυτά ζεύγη κίωνων ανά δυο μεταξύ τους, αλλά και με τους περιμετρικούς τοίχους του ναού, δημιουργώντας μια ενδιαφέρουσα

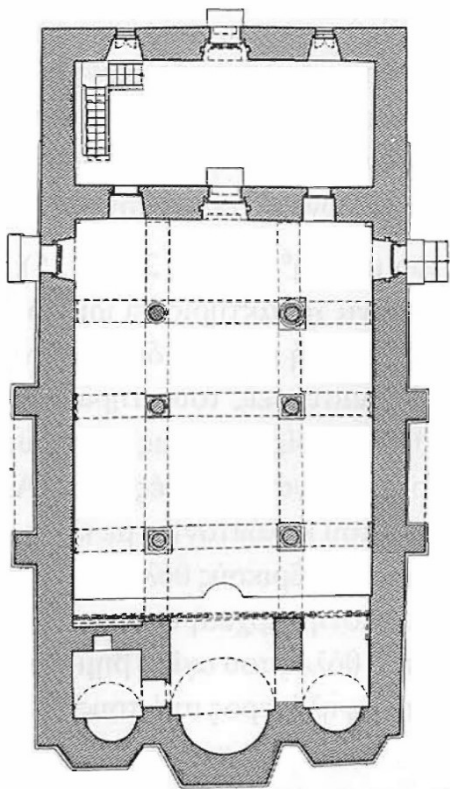
117. Μαμαλούκος Στ., 2006, σ. 69

118. Μαμαλούκος Στ., 2006, σ. 69

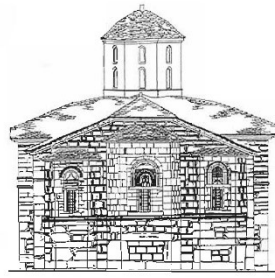
119. Μαμαλούκος Στ., 2006, σ. 70-71

120. Γιαννόπουλος Ν.Ι., 1935, σ. 392

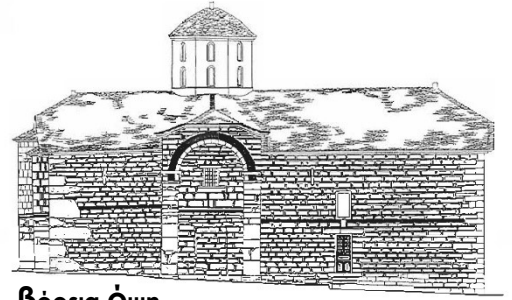

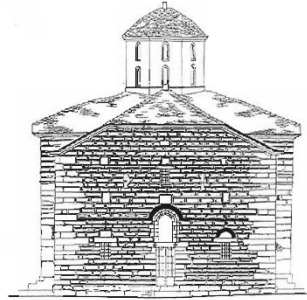
Κάτοψη

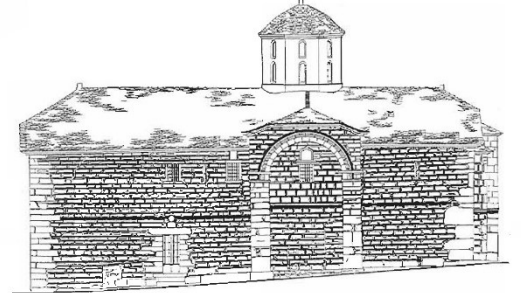
Ανατολική Όψη

βόρεια όψη

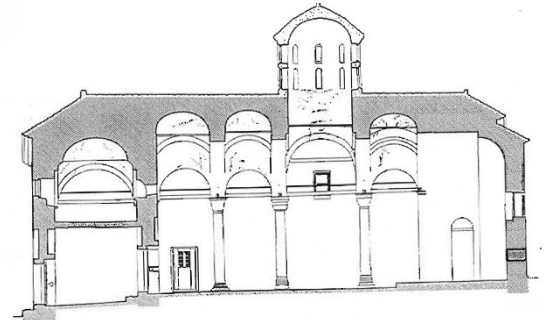
δυτική όψη

νότια όψη

εγκάρσια Τομή

διαμήκης Τομή

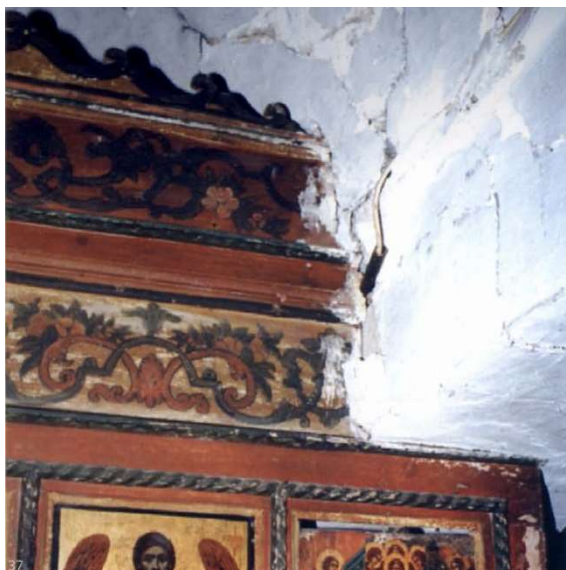
43. Σχέδια αποτύπωσης Καθολικού Μονής Αγίου Λαυρεντίου.

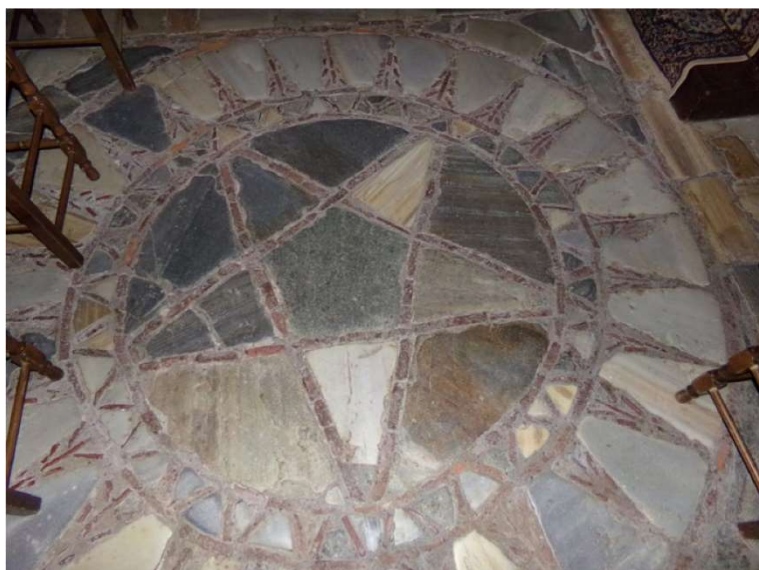
44. Άποψη του εσωτερικού του Καθολικού.

θολοδομία, με έντεκα διαμερίσματα που καλύπτονται από φουρνικά, γύρω από ένα μεγαλύτερο κεντρικό, στο οποίο υψώνεται ο τρούλος επί τυμπάνου.

Στο ορθογώνιο του ναού προστίθενται ανατολικά, το τριμερές ιερό, οι χώροι του οποίου καλύπτονται από ημικυλινδρικούς θόλους και δυτικά ο ευρύς δώροφος νάρθηκας. Ο ισόγειος ενιαίος χώρος του νάρθηκα φέρει οροφή από μπαγδατί και συνδέεται με τον όροφο μέσω ξύλινης κλίμακας που βρίσκεται στο νότιο άκρο του. Τρία φουρνικά καλύπτουν τον όροφο του νάρθηκα ενώ στο κέντρο του διαμορφώνεται μικρό παρεκκλήσιο του Ευαγγελισμού με ξυλόγλυπτο χρωματιστό τέμπλο (εικ.49). Κυρίως ναός και νάρθηκας, διαχωρίζονται από πέτρινο τοίχο, αξονικά του οποίου ανοίγεται θύρα με δύο ορθογώνια παράθυρα εκατέρωθεν της. Η διαφορά στάθμης του δαπέδου, η ύπαρξη βαθμίδας και κατωφλιού, το υπέρθυρο που συνήθως λειτουργεί ως πλαίσιο για την εικόνα του τιμώμενου αγίου, αποτελούν σημαντικά στοιχεία που υποδηλώνουν την πιθανόν ανέγερση του νάρθηκα σε μετέπειτα οικοδομική φάση.¹²¹

49. Τμήμα από το ξυλόγλυπτο χρωματιστό τέμπλο του παρεκκλησιού που διαμορφώνεται στον όροφο του νάρθηκα.

50. Δάπεδο στο εσωτερικό του Καθολικού.

Ο εσωτερικός διάκοσμος του ναού, παρουσιάζει ελάχιστα αξιοσημείωτα στοιχεία. Σήμερα, όλες οι τοιχοποιίες είναι επιχρισμένες, με εξαίρεση τοιχογραφίες, πιθανόν του 17ου ή 18ου αιώνα, που εντοπίζονται στη καμάρα του Ιερού Βήματος και την κεντρική κόγχη του Ιερού. Ωστόσο, ομάδα μελέτης από την 7η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, αποκάλυψε

121. Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., 1979, σ. 229

αποσπασματικά παλαιότερα στρώματα τοιχογραφιών που απαιτούν εκτενέστερη έρευνα και επιτόπια εργασία.¹²² Όλο το δάπεδο του ναού είναι στρωμένο από ορθογωνισμένες σχιστόπλακες ενώ κάτω ακριβώς από το τρούλο σχηματίζεται από μικρά τεμάχια μαρμάρου, το θέμα του πεντάκτινου αστέρος - πεντάλφα (εικ.50).¹²³ Αξιόλογο μπορεί να θεωρηθεί το μεταβυζαντινό ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού, του οποίου το κατώτερο τμήμα έχει καταστραφεί και έχει αντικατασταθεί από απλό ξύλο.

Εξωτερικά (εικ.47), η γενική σύνθεση των όγκων του ναού μπορεί να χαρακτηριστεί ως απλή. Το συμπαγές ορθογώνιο κτίσμα εμπλουτίζεται μορφολογικά από τις τρίπλευρες κόγχες του ιερού που προεξέχουν ανατολικά και από τις αντηρίδες που προβάλλουν στις δυο μακρές πλευρές του. Μια δίριχτη στέγη με αποτετμημένα αετώματα διατρέχει κατά μήκος το κτίσμα και στο σημείο όπου σχηματίζεται ο τρούλος αλληλοτέμνεται με δυο εγκάρσιες, μορφολογικά όμοιες αλλά μικρότερες, δίριχτες στέγες. Ο τρούλος, κατασκευασμένος από μπετό το 1968 βάση της χαραγμένης σε αυτόν χρονολογία, φέρει τύμπανο με μορφή οκτάπλευρου πρίσματος με δεκαέξι απλά τοξωτά παράθυρα, δυο ανά πλευρά.¹²⁴ Οι δίριχτες στέγες του ναού, ο τρούλος και οι τρεις κόγχες του ιερού καλύπτονται από τοπική σχιστόπλακα.

Απλότητα χαρακτηρίζει και την επιμέρους διάρθρωση των όψεων, οι τοιχοποιία των οποίων σχηματίζεται με διάφορους τρόπους δόμησης, μαρτυρώντας τις μετασκευές κατά τις διαφορετικές ιστορικές περιόδους. Ωστόσο, στο μεγαλύτερο τμήμα του ναού κυριαρχεί το πλινθοπερίκλειστο σύστημα, με εξαίρεση τις γωνίες που είναι κατασκευασμένες από μεγάλους, πράσινους τοπικούς λίθους και τμήμα των τριών κογχών όπου εμφανίζεται σπάνιο δείγμα λαξευτής ισόδομης τοιχοποιίας από πωρόλιθους που συνδέονται με σχεδόν αφανείς αρμούς. Οδοντωτή ταινία περιτρέχει το κτίσμα και το διαιρεί καθ' ύψος σε δυο ζώνες.

---

122. Γάκη Μ., 2002, σ. 26,28

123. Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., 1979, σ. 245

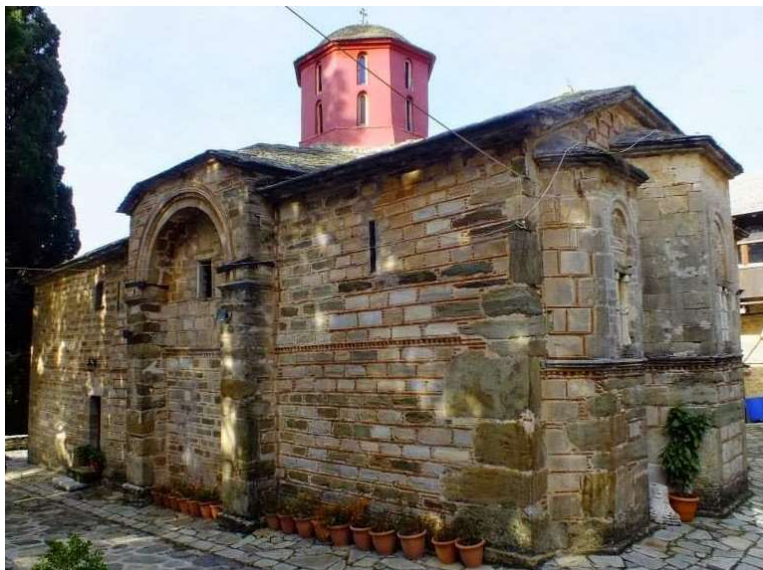
124. Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., 1979, σ. 242

45. Δυτική όψη, Καθολικό Αγίου Λαυρεντίου.

46. Βόρεια όψη, Καθολικό Αγίου Λαυρεντίου.

53. Νότια όψη, Καθολικό Αγίου Λαυρεντίου.

47. Τμήμα τόξου στη βόρεια όψη.

48. Τμήμα πώρινου τόξου στη νότια όψη.

Πιο συγκεκριμένα, η δυτική όψη (εικ.53) εμφανίζεται εντελώς επίπεδη με μια χαμηλή και στενή θύρα εισόδου να ανοίγεται στο κέντρο του άξονα της, δυο μικρά ανοίγματα δεξιά και αριστερά της και αλλά τρία ακόμα στενά ανοίγματα στο ύψος του ορόφου του νάρθηκα. Πάνω από τη θύρα διαμορφώνεται κόγχη, με επάλληλα τόξα διπλής καμπυλότητάς τουρκικού τύπου, όπου βρίσκεται η εικόνα του τιμώμενου άγιου.

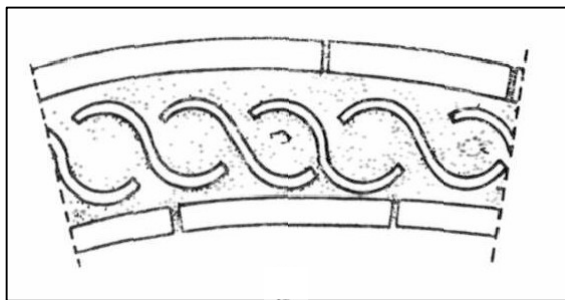
Αντίστοιχο συμπαγή χαρακτήρα παρουσιάζουν η βόρεια (εικ.51) και η νότια όψη (εικ.52), με σχεδόν πανομοιότυπα ανοίγματα θυρών και παραθύρων. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους οι προεξέχοντες αντηρίδες, που εμφανίζονται ως προέκταση των πλάγιων κεραιών ενός σταυρού, δημιουργώντας ένα είδος παραστάδων, το μεταξύ διάστημα των οποίων γεφυρώνει ένα τόξο. Το κάτω τμήμα των παραστάδων είναι κατασκευασμένο από μεγάλους λαξευμένους λίθους ενώ τα τόξα σχηματίζονται από λαξευτούς πωρόλιθους που πλαισιώνονται από εξαιρετική διακόσμηση έγκοπτων πλίνθων σε διάφορους και κατά τόπους σπάνιους σχηματισμούς. Στη νότια όψη, το πώρινο τόξο (εικ.55) περιβάλλεται από ταινία που φέρει το ενδιαφέρον πλίνθινο κόσμημα δισέψιλον (εικ.57) ενώ αντίστοιχα, στη βόρεια όψη, πάνω από τους πωρόλιθους σχηματίζεται τόξο (εικ.54) από τούβλα, το οποίο πλαισιώνει ταινία από πλίνθινα S (εικ.56).

Με λίγο περισσότερο έντονα μορφολογικά στοιχεία, γίνεται η σύνθεση της ανατολικής πλευράς, στην οποία κυριαρχούν πλήρως οι τρεις τρίπλευρες κόγχες του ιερού, με την κεντρική να παρουσιάζει μεγαλύτερο ύψος από τις δυο εκατέρωθεν (εικ.42). Κάθε μια από αυτές, φέρει μικρό ορθογώνιο παράθυρο που πλαισιώνεται δεξιά και αριστερά από μικρούς ραβδωτούς μαρμάρινους κιονίσκους, οι οποίοι πιθανόν σε κάποια παλαιότερη οικοδομική φάση να αποτελούσαν χωρίσματα δίλοβων παραθύρων.¹²⁵ Άνωθεν των παραθύρων σχηματίζονται τοξωτά πώρινα υπέρθυρα, τα τύμπανα των οποίων έχουν εντοιχισμένες ανάγλυφες διακοσμήσεις, που στη δεξιά και αριστερή κόγχη έχουν ως θέμα την απεικόνιση του σταυρού (εικ.58) ενώ η κόγχη του κέντρου φέρει την αναπαράσταση ναού μετά τριών τρούλων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, η ύπαρξη μαρμάρινης λοξότμητης ζώνης, κάτω από την οποία σχηματίζεται οδοντωτή ταινία, που περιτρέχει κατά μήκος όλη

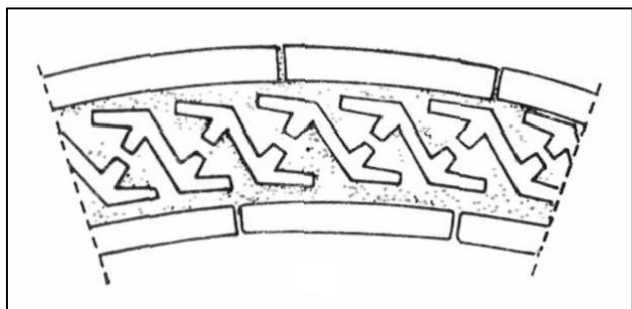
---

125. Ανδρούδης Π., 2012, σ. 431

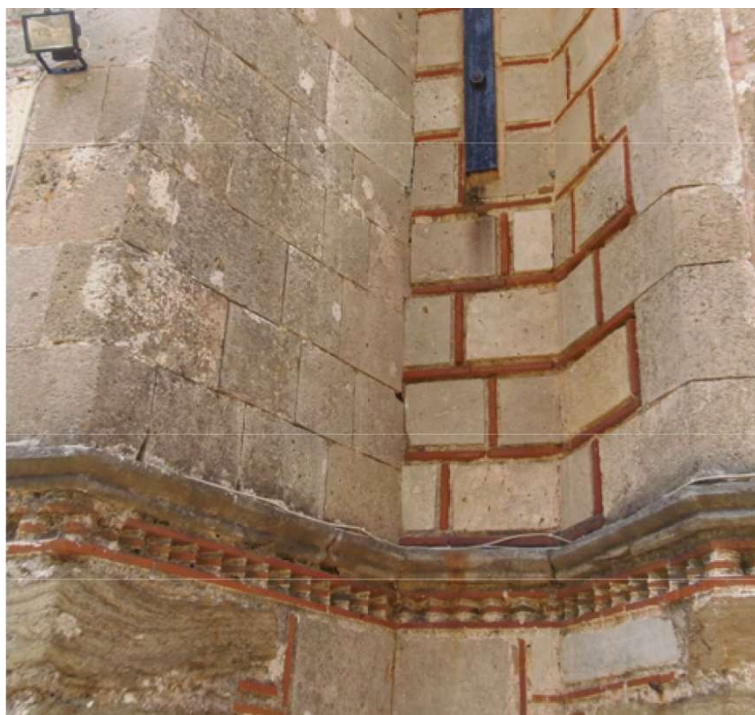
49. Πλίνθινο κόσμημα 'S'.

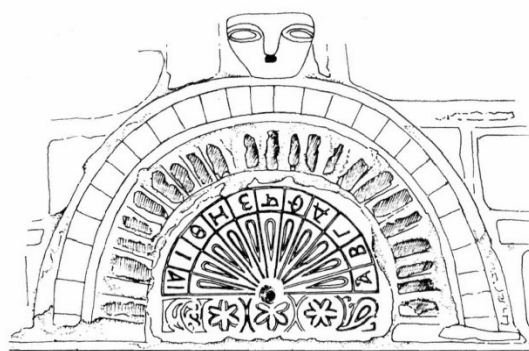
50. Πλίνθινο κόσμημα δισέφιλον.

51. Παράθυρο δεξιάς κόγχης. Διακρίνονται οι μαρμαρίνοι κιονίσκοι που το πλαισιώνουν και το τοξωτό υπέρθυρο.

52. Μαρμαρίνη λοξότμητη ζώνη με οδοντωτή ταινία.

53. Ανάγλυφο ηλιακό ρολόι, τμήμα του πλούσιου διάκοσμου που εντοιχίζεται στις όψεις του Καθολικού.

54. Μαρμαρίνο επιπεδόγλυφο κόσμημα με φυτικά μοτίβα, πιθανόν έργο του 12^{ου} αιώνα σε δεύτερη χρήση.

την ανατολική όψη, στο μέσο περίπου του ύψους της, από όπου ξεκινάνε τα ανοίγματα (εικ.59). Το στοιχείο αυτό, διατηρείται και στο τύμπανο των τοξοτών αντηρίδων.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι όψεις του ναού στο σύνολο τους, φέρουν αξιόλογο διάκοσμο, που απαρτίζουν τεμάχια λατινικής επιγράφης, βυζαντινά γλυπτά¹²⁶ εντοιχισμένα σε δεύτερη χρήση (εικ.59) και ανάγλυφα με “λαϊκά” θέματα (εικ.60), που χρήζουν επί μέρους έρευνα και μελέτη για μια ολοκληρωμένη παρουσίαση τους. Το ίδιο, ισχύει και για το καθολικό καθαυτό, καθώς, πάρα τα έως σήμερα σημαντικά επιστημονικά συγγράμματα που έχουν δημοσιευθεί, είναι σαφές πως η συστηματική μελέτη της κατασκευής του ναού δεν έχει εξαντληθεί και είναι αρκετές ακόμα οι πληροφορίες που μπορούν να αντληθούν από τα σωζόμενα τμήματα της αρχικής αρχιτεκτονικής του. Το γεγονός επιβεβαιώνει μια ακόμα πρόσφατη έρευνα,¹²⁷ που εκπονήθηκε από τον αρχιτέκτονα Μαμαλούκο Στ. σε μια προσπάθεια αναπαράστασης της αρχικής μορφής του μνημείου, με αναφορά σε νέα στοιχεία που ως τώρα δεν είχαν επισημανθεί αλλά και σε άλλα, παλιότερα διατυπωμένα, για τα οποία επιχειρούνται νέες ερμηνείες.

Ναός Αγίου Δημητρίου

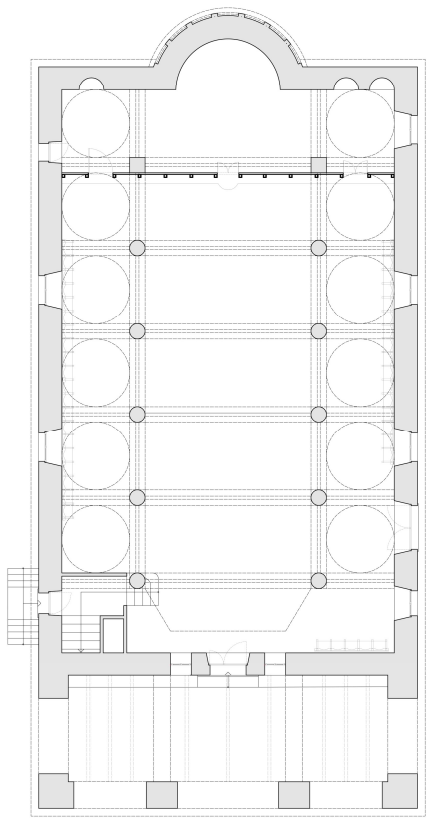
Πρόκειται για την Μητρόπολη του Αγίου Λαυρεντίου που συνορεύει με την κεντρική πλατεία του οικισμού (εικ.27). Ο ναός του Αγίου Δημητρίου ανήκει στον τύπο της ξυλόστεγης τρίκλιτης βασιλικής με ανοικτή στοά με υπερκείμενο γυναικωνίτη στη δυτική του πλευρά (εικ.62,63). Το στοιχείο της στοάς εντάσσεται οργανικά στο κλειστό πυρήνα του κυρίως ναού και δημιουργεί μια νέα παραλλαγή της προγενέστερη αρχικής μορφής της ξυλόστεγης τρίκλιτης βασιλικής, που γίνεται ευρέως διαδεδομένη στο Πήλιο αλλά και στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο κατά την όψιμη Οθωμανική περίοδο.¹²⁸

Αναφορές τόσο για την αρχιτεκτονική του μνημείου όσο και για την χρονολογία ανέγερσης του είναι ελάχιστες. Πιθανολογείται ότι αρχικά στη θέση αυτή υπήρχε μικρός ναός, ο

126. Αναλυτική μελέτη για τα βυζαντινά γλυπτά στο καθολικό της μονής βλ. Ανδρούδης Π., 2012

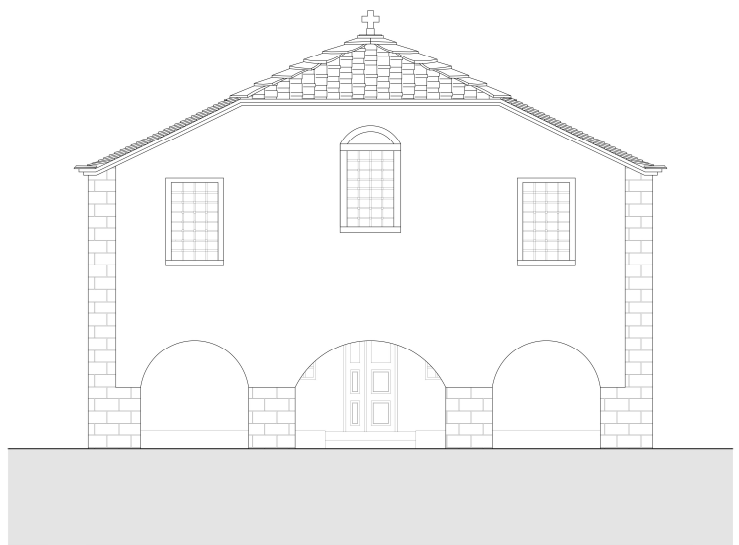
127. Για την αρχική μορφή του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου βλ. Μαμαλούκος Στ., 2006

128. Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου Θ., 2009, σ. 194

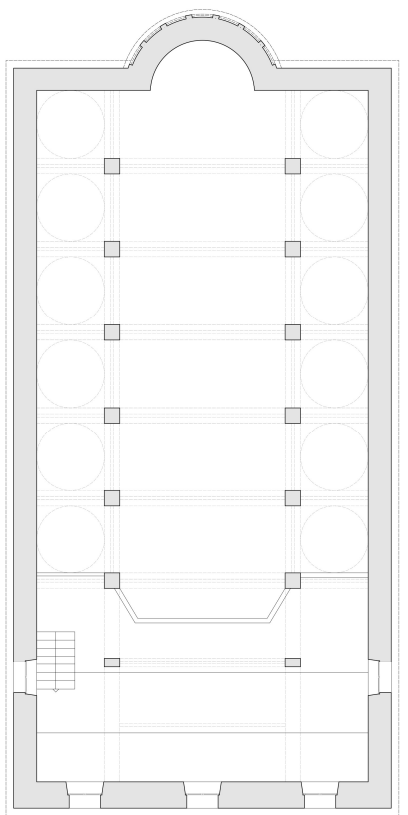
Κάτοψη Ισογείου

0 1 2 3 4 5M

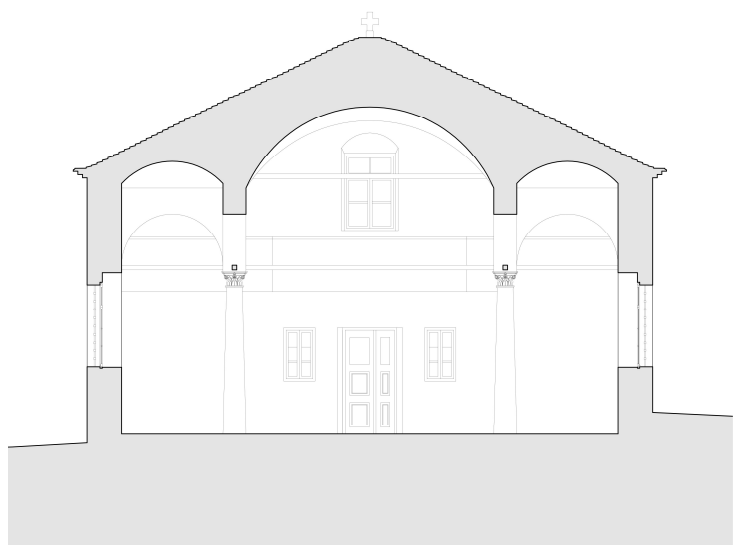
Δυτική Όψη

0 1 2 3 4 5M

Κάτοψη Ύψαιωνίτη

0 1 2 3 4 5M

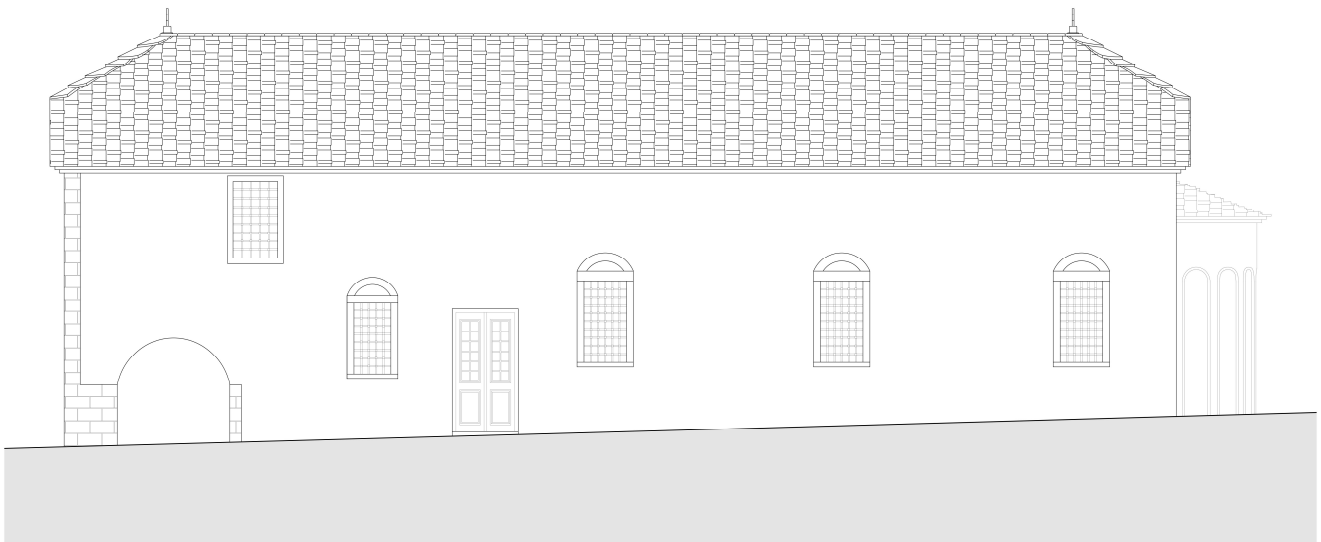

Εγκάρσια Τομή

0 1 2 3 4 5M

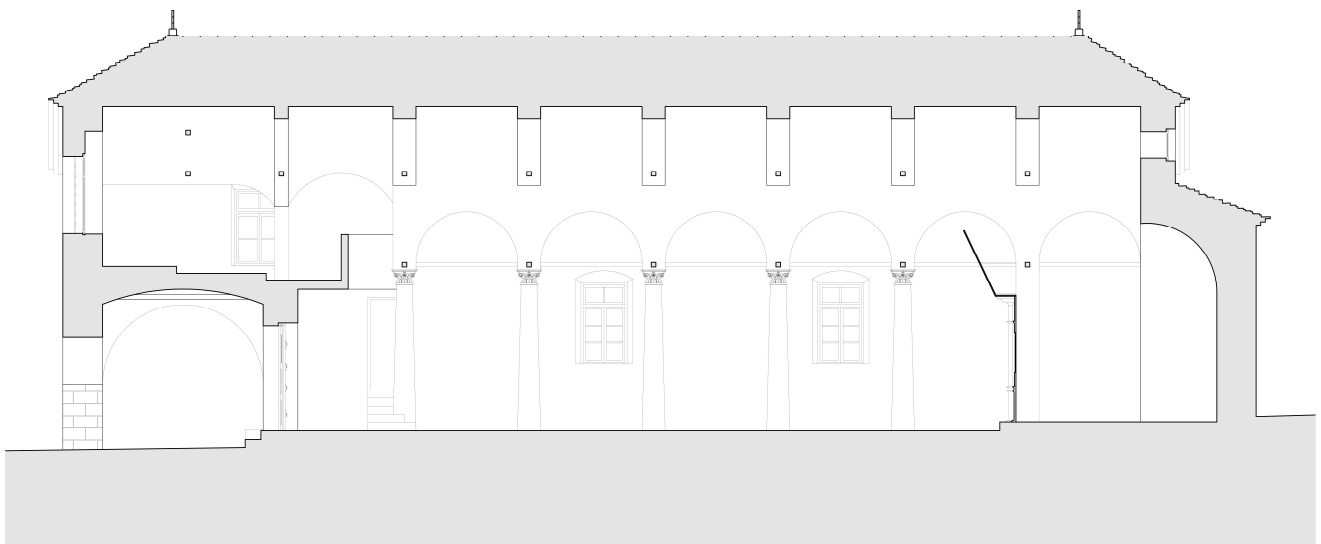
55. Σχέδια αποτύπωσης Ναού Αγίου Δημητρίου.

Νότια Όψη

0 1 2 3 4 5M

Διαμήκης Τομή

0 1 2 3 4 5M

56. Σχέδια αποτύπωσης Ναού Αγίου Δημητρίου.

οποίος ανοικοδομείται μεγαλύτερος κατά τον 18ο αιώνα ώστε να αποτελέσει τον κοινοτικό ναό του Αγίου Λαυρεντίου, μια περίοδο που ο οικισμός γνωρίζει σημαντική οικονομική άνθηση και πληθυσμιακή αύξηση.¹²⁹ Αναμφισβήτητα, στο ναό πραγματοποιούνται εργασίες ανακαινίσεις το 1869 σύμφωνα με ανάγλυφη επιγραφή (εικ.72) στο λίθινο υπέρθυρο της εισόδου στη δυτική όψη αλλά και σε λίθινο διακοσμητικό εντοιχισμένο στη νότια όψη. Πρόσφατα, η Εφορεία αρχαιοτήτων Μαγνησίας ολοκλήρωσε επέμβαση στο μνημείο με στόχο την ενίσχυση και αποκατάσταση των όψεων του και της στέγης.

Η κάτοψη του ναού (εικ.62), έχει σχήμα σχεδόν ορθογώνιου παραλληλόγραμμου, με γενικές εξωτερικές διαστάσεις 24,10μ. x 12,28 μ. και τοιχοποιία πάχους 75 εκ. Πυρήνας και στοά έχουν ενιαία δίριχτη στέγη με αποτετμημένα αετώματα, στο δυτικό και ανατολικό τμήμα, και κάλυψη από τοπικό σχιστόλιθο. Η κόγχη του Ιερού, προσκολλάται εξωτερικά στην ανατολική πλευρά του ναού, με στέγαση ημισφαιρική και είναι επίσης καλυμμένη από σχιστολιθικές πλάκες.

Εσωτερικά, ο ναός αποτελείται από ένα μεγαλύτερο, σε ύψος και σε πλάτος κεντρικό κλίτος και δυο μικρότερα πλαϊνά. Τα δυο πλευρικά κλίτη χωρίζονται από το κεντρικό με κιονοστοιχία από πέντε κίονες κυκλικής διατομής. Αντίστοιχα, στο χώρο του Ιερού Βήματος υπάρχουν πεσσοί, μπροστά από τους οποίους υψώνεται το ξυλόγλυπτο τέμπλο. Όλα τα υποστυλώματα, κίονες και πεσσοί, συνδέονται τόσο μεταξύ τους όσο και με τους απέναντι τοίχους με τόξα ημικυκλικής διατομής. Διαμήκη ημικυλινδρική καμάρα καλύπτει τα επιμέρους τμήματα του κεντρικού κλίτους (εικ.64) και το κυρίως Ιερό Βήμα ενώ τα δώδεκα διαμερίσματα που δημιουργούνται στα πλάγια κλίτη καλύπτονται με φουρνικά κυκλικής κατόψεως (εικ.65). Η θολοδομία του ναού, στο σύνολο της, είναι κατασκευασμένη από μπαγδατί (εικ.67).

Ο γυναικωνίτης αναπτύσσεται εσωτερικά, ακριβώς πάνω από τη στοά, στη δυτική πλευρά του ναού και σε τμήμα της νότιας και βορεινής, και μορφολογικά θα μπορούσε να παρομοιαστεί με εσωτερικό εξώστη, που παρουσιάζει μικρή υποχώρηση τμήματος του προς το κεντρικό κλίτος (εικ.69). Η άνοδος σε αυτόν γίνεται από εσωτερικό κλιμακοστάσιο

---

129. Βαμβακός Σ.Κ., 1927, σ. 37

ενώ στο πάτωμα του διαμορφώνονται τρία διαφορετικά επίπεδα από φαρδιές ξύλινες βαθμίδες για την καλύτερη παρακολούθηση της λειτουργίας.

Η προσπέλαση στο ναό γίνεται από δυο ορθογώνιες δίφυλλες ξύλινες θύρες, η μια ανοίγεται στον άξονα του δυτικού τοίχου ενώ η άλλη στη νότια όψη. Λόγω της υψομετρικής διαφοράς της εσωτερικής στάθμης με το εξωτερικό πλακόστρωτο πλάτωμα, στις εισόδους διαμορφώνονται δυο και μια βαθμίδες αντίστοιχα. Στο ναό εντοπίζονται δυο ακόμα θύρες στην βόρεια όψη, η μια οδηγεί στο Ιερό Βήμα ενώ η δεύτερη, υπερυψωμένη κατά πέντε βαθμίδες από το έδαφος, εξυπηρετεί την απευθείας σύνδεση με το εσωτερικό κλιμακοστάσιο που οδηγεί στο γυναικωνίτη.

Ο φωτισμός του κυρίως ναού, γίνεται από οκτώ ορθογώνια παράθυρα που ανοίγονται, στη βόρεια, δυτική και νότια όψη. Στις πλευρές αυτές, εντοπίζονται πέντε ακόμα ανοίγματα σε μεγαλύτερο ύψος που φωτίζουν το χώρο του γυναικωνίτη ενώ το Ιερό Βήμα φωτίζεται από μικρό κυκλικό φεγγίτη, που βρίσκεται αξονικά πάνω από την κόγχη του Ιερού.

Το πιο αξιόλογο στοιχείο του εσωτερικού διάκοσμου, μπορεί να θεωρηθεί, το ξυλόγλυπτο επιχρυσωμένο τέμπλο, με διάφορες παραστάσεις φυτών, ζώων, πουλιών και άλλα χριστιανικά σύμβολα, πιθανόν κατασκευασμένο, παράλληλα με την οικοδόμηση του ναού. Οι εσωτερικοί κίονες (εικ.66) βαμμένοι σε απομίμηση μαρμάρου, φέρουν κορινθιακά κιονόκρανα και φανερώνουν επιρροές από νεοκλασικά πρότυπα,¹³⁰ πιθανόν αποτέλεσμα ανάπλασης του εσωτερικού, μετά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Το ίδιο συμβαίνει και με τις επιφάνειες των εσωτερικών τοίχων, οι οποίες καλύπτονται από επίχρισμα και στο μεγαλύτερο τμήμα τους παραμένουν κενές, βαμμένες σε λευκό χρώμα, χωρίς να παρουσιάζουν ενιαία τοιχογραφημένα σύνολα. Η εικονογράφηση περιορίζεται σε μεμονωμένες παραστάσεις εγγεγραμμένες σε συγκεκριμένα πλαίσια με τοξωτό περίγραμμα που έχουν την μορφή πινάκων (εικ.68). Η εικόνα του Παντοκράτορα (εικ.68) εμφανίζεται στο κέντρο της καμάρας του μεσαίου κλίτους ενώ εικονογράφηση παρουσιάζει και η κόγχη του Ιερού.

---

130. Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου Θ., 2009, σ. 195

57. Τμήμα της διαμήκης ημικυλινδρικής καμάρας όπως διαμορφώνεται στο κεντρικό κλίτος.

58. Φουρνικό στην οροφή των πλάγιων κλιτών.

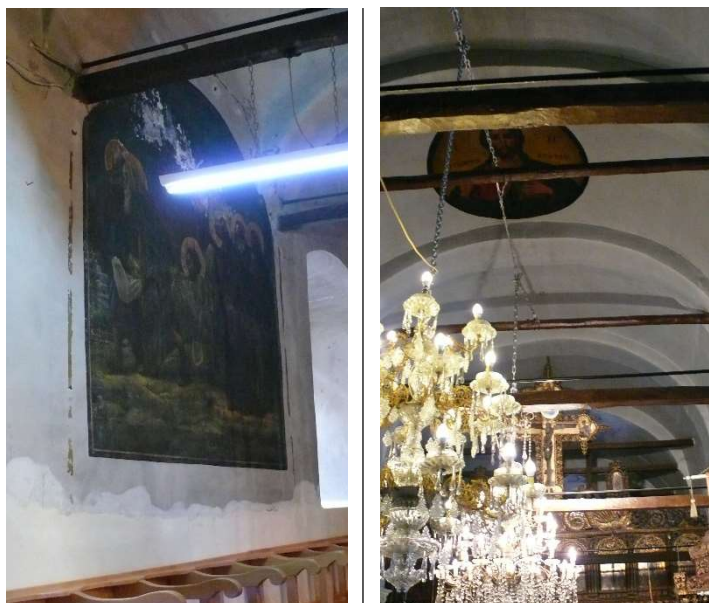
60. Κατεστραμμένο τμήμα στη θολοδομία της οροφής επιβεβαιώνει την κατασκευή της από μπαγδατί.

68. Άποψη εξώστη γυναικωνίτη εσωτερικά του ναού.

59. Κίονες σε απομίμηση μαρμάρου που φέρουν κορινθιακά κιονάκρانا. Άποψη εσωτερικού ναού Αγίου Δημητρίου.

69. Τοιχογραφίες στο εσωτερικό του ναού εγγεγραμμένες σε συγκεκριμένο πλαίσιο.

Εξωτερικά, ο ναός (εικ.70,73) δίνει την εντύπωση μονόκλιτης βασιλικής καθώς η δίριχτη στέγη σκεπάζει και τα τρία κλίτη και καμία ένδειξη δεν υποδηλώνει την πλούσια θολοδομία που αναπτύσσεται εσωτερικά. Τα κύρια στοιχεία που διαρθρώνουν τις όψεις είναι τα ανοίγματα των παραθύρων και των θυρών, τα οποία τοποθετούνται με ορθολογιστικό τρόπο για να εξυπηρετήσουν κατά κύριο λόγο λειτουργικούς σκοπούς, δηλαδή το φωτισμό και την επικοινωνία με τον εξωτερικό χώρο.

70. Δυτική όψη, Ναός Αγίου Δημητρίου. Διακρίνεται η στοά με τον υπερκείμενο γυναικωνίτη.

61. Τοξωτή στοά, δυτική όψη ναού Αγίου Δημητρίου.

62. Επιγραφή στο λίθινο υπέρθυρο της εισόδου στη δυτική όψη του ναού.

63. Νότια όψη, ναός Αγίου Δημητρίου.

Το πλέον ενδιαφέρον στοιχείο είναι η τοξωτή στοά με τον υπερκείμενο εξώστη, που κυριαρχεί στη δυτική όψη, την οποία εμπλουτίζει μορφολογικά και της προσδίδει μνημειακό χαρακτήρα (εικ.70,71,73). Η στοά έρχεται σε ευχάριστη αντίθεση με τον συμπαγή όγκο του υπόλοιπου οικοδομήματος, στον οποίο προσδίδει ελαφρότητα και χάρη. Παράλληλα, ο ημιύπαιθρος χώρος που διαμορφώνεται, έχει ρόλο χρηστικό καθώς προσφέρει προστασία από τις κλιματολογικές συνθήκες αλλά και κοινωνικό εξυπηρετώντας την επικοινωνία μεταξύ των πιστών.

Η στοά διαμορφώνεται τρίτοξη στη δυτική όψη και μονότοξη στη βόρεια και νότια όψη, στηριζόμενοι σε κτιστούς λίθινους πεσσούς. Τα μεταξόνια των υποστυλωμάτων προς τη δύση, είναι άνισα μεταξύ τους, εκφράζοντας εξωτερικά τη διάρθρωση του εσωτερικού χώρου, με το κεντρικό να παρουσιάζει μεγαλύτερο μήκος από τα δυο εκατέρωθεν του.

Το καμπαναριό βρίσκεται αυτόνομο σε μικρή απόσταση (εικ.73). Πρόκειται για σύγχρονη μεταλλική κατασκευή που αντικατέστησε τη παλιότερη λίθινη, η οποία φαίνεται να καταστράφηκε με το σεισμό του 1955. Μερική άποψη της μορφής που είχε αρχικά, διασώζεται σε φωτογραφία από το Βαμβακό Σ.Κ. με το καμπαναριό να εμφανίζεται πίσω από το κτίριο του σχολείου το οποίο δεν υπάρχει πια (εικ.74).¹³¹

64. Το παλιό σχολείο του Αγίου Λαυρεντίου. Πίσω αριστερά διακρίνεται το παλιό καμπαναριό του ναού Αγίου Δημητρίου.

131. Βαμβακός Σ.Κ., 1965, σ. 545

Ναός Αγίου Αθανασίου

Μικρότερος σε μέγεθος αλλά με εξίσου αξιόλογα αρχιτεκτονικά στοιχεία, είναι ο ναός του Αγίου Αθανασίου (εικ.75), ο οποίος εντοπίζεται στο ανατολικό τμήμα του οικισμού (εικ.28). Δυστυχώς, λόγω της επικίνδυνης στατικής κατάστασης που παρουσιάζει το κτίριο, ο ναός είναι μη επισκέψιμος και σπάνια γίνονται τελετές στο εσωτερικό του.

Αποτελείται από το κυρίως πυρήνα, σε τύπο τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής με γενικές εξωτερικές διαστάσεις 15,40 μ. x 9,85 μ. και τοιχοποιία πάχους 85 εκ, και από ξύλινη στοά, που εκτείνεται κατά μήκος της δυτικής και νότιας πλευράς του και καταλήγει στο ανατολικό άκρο του σε παρεκκλήσι αφιερωμένο στους Αγίους Αναργύρους (εικ.78,79,83). Το έτος ανέγερσης του κτίσματος σύμφωνα με ανάγλυφες πλάκες που εντοπίζονται εντοιχισμένες στη νότια και βόρεια όψη του, είναι το 1777 (εικ.76,77).

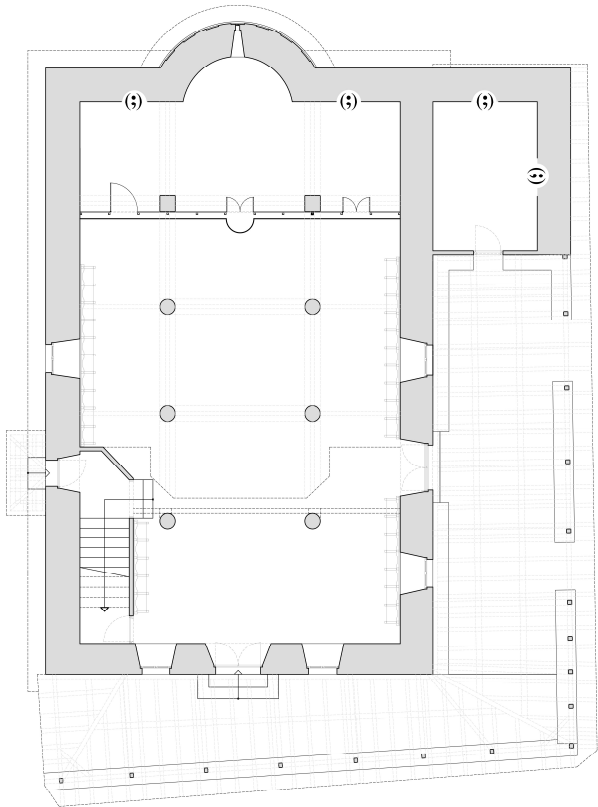
65. Εξωτερική άποψη του ναού του Αγίου Αθανασίου από δυτικά.

66. Λίθινη ανάγλυφη επιγραφή στη βόρεια όψη που αναφέρει το 1777 ως έτος ανέγερσης του ναού.

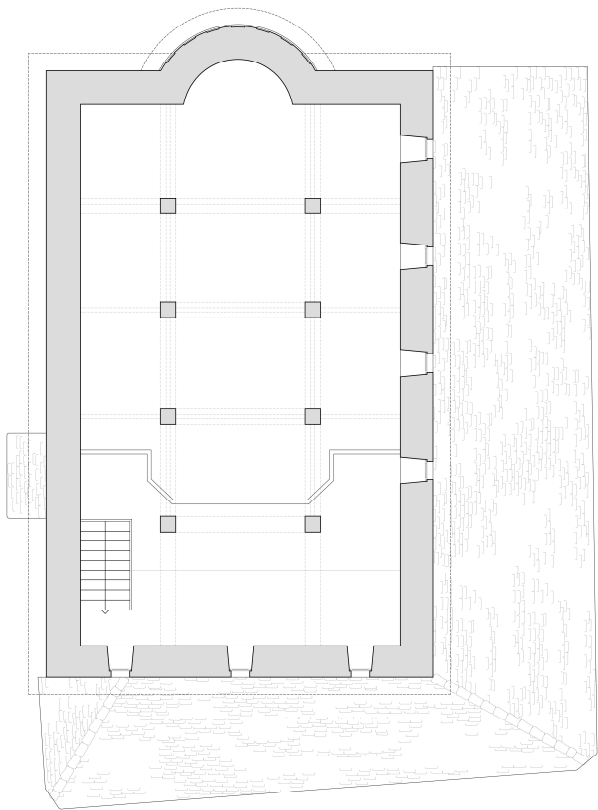

67. Λίθινη ανάγλυφη επιγραφή στη νότια όψη που αναφέρει το 1777 ως έτος ανέγερσης του ναού.

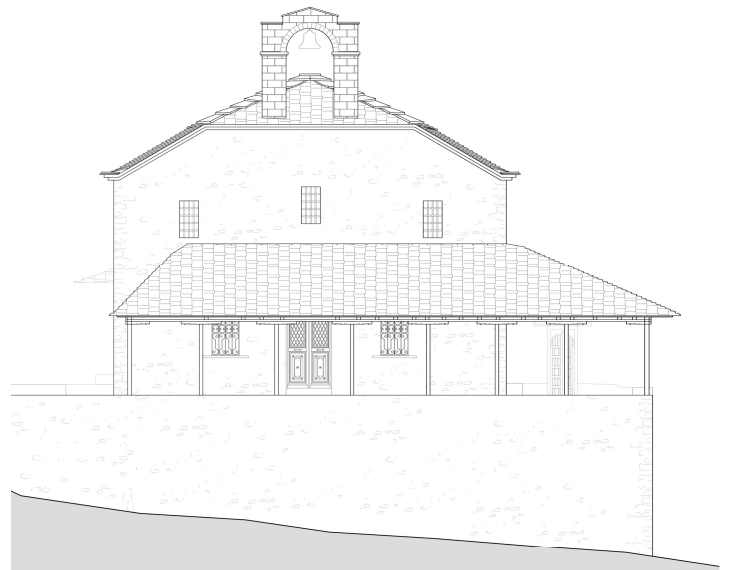
Κάτοψη Ισογείου

0 1 2 3 4 5M

Κάτοψη Γυναικωνίτη

0 1 2 3 4 5M

Δυτική Όψη

0 1 2 3 4 5M

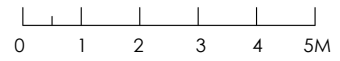
Εγκάρσια Τομή

0 1 2 3 4 5M

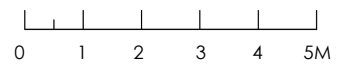
68. Σχέδια αποτύπωσης Ναού Αγίου Αθανασίου.

Νότια Όψη

Διαμήκης Τομή

69. Σχέδια αποτύπωσης Ναού Αγίου Αθανασίου.

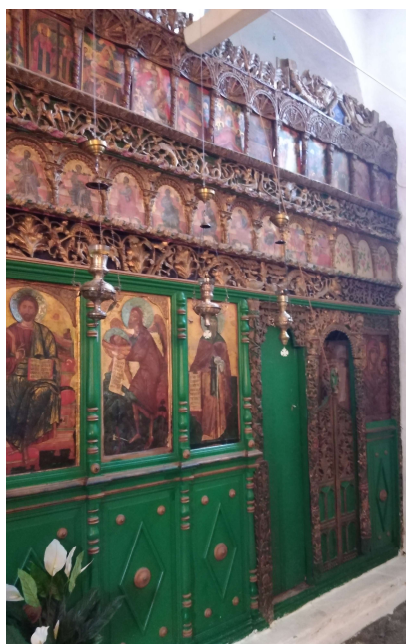
Η εσωτερική διαρρύθμιση του ναού, παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με το εσωτερικό του Αγίου Δημητρίου, με το κεντρικό κλίτος να έχει μεγαλύτερο πλάτος και ύψος από τα δυο πλευρικά και να στεγάζεται από διαμήκη ημικυλινδρική καμάρα. Τα τρία κλίτη χωρίζονται μεταξύ τους με κιονοστοιχίες από τρεις κίονες κυκλικής διατομής και πεσσούς στο χώρο του Ιερού Βήματος, οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους με τόξα ημικυκλικής διατομής, μόνο κατά το διαμήκη άξονα αυτή τη φορά (εικ.80). Και σε αυτό το ναό, στη δυτική πλευρά, αναπτύσσεται γυναικωνίτης με τη μορφή εσωτερικού εξώστη, τμήμα του οποίου υποχωρεί προς το κεντρικό κλίτος. Η πρόσβαση σε αυτόν πραγματοποιείται από εσωτερικό κλιμακοστάσιο.

Για την είσοδο στο ναό εντοπίζονται δυο ορθογώνιες δίφυλλες ξύλινες θύρες, η μια ανοίγεται στον άξονα του δυτικού τοίχου ενώ η άλλη στη νότια όψη καθώς και μια ακόμα υπερυψωμένη θύρα στην βόρεια όψη που εξυπηρετεί την απευθείας σύνδεση με το εσωτερικό κλιμακοστάσιο που οδηγεί στο γυναικωνίτη.

Ο εσωτερικός διάκοσμος μπορεί να θεωρηθεί αρκετά λιτός. Χαρακτηρίζεται από την απουσία τοιχογραφιών, με εξαίρεση τοιχογραφία που εμφανίζεται στη μετόπη του εξώστη του γυναικωνίτη ενώ ξεχωρίζει ως αξιόλογο στοιχείο το ξυλόγλυπτο τέμπλο (εικ.81) και το πλακόστρωτο δάπεδο (εικ.82), που πιθανόν διατηρούνται από την αρχική οικοδόμηση του ναού.

70. Άποψη εσωτερικού ναού Αγίου Αθανασίου. Κίονας κυκλικής διατομής μεταξύ κεντρικού και πλευρικού κλιτίους.

71. Τμήμα από το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού, με αξιολογές παραστάσεις φυτών και ζώων.

72. Πλακόστρωτο δάπεδο στο εσωτερικό του ναού, με το θέμα τού πεντάκτινου αστέρος – πεντάλφα, να αναπτύσσεται στο κέντρο του.

Εξωτερικά, ιδιαιτερότητα στη σύνθεση των όψεων προσδίδει η ξύλινη στοά, που χωροθετείται εξωτερικά από τον πυρήνα του κυρίως κτίσματος, το οποίο περιβάλλει από δυο πλευρές, δυτικά και νότια (εικ.83,84). Η στέγη της είναι μονόριχτη, ξεχωριστή από αυτήν του πυρήνα και σε χαμηλότερο ύψος. Η μορφή της αντιστοιχεί περισσότερο στο σπιτικό χαγιάτι¹³², καθώς στηρίζεται σε απλές ξύλινες κολώνες (εικ.85), που γεφυρώνονται με ευθύγραμμα δοκάρια και πατούν σε χαμηλό πεζούλι, χρήσιμο για να κάθονται οι πιστοί. Σήμερα, ο ξύλινος σκελετός της παρουσιάζει σημαντικές φθορές από το χρόνο, ενώ η επικάλυψη από σχιστόπλακες έχει αφαιρεθεί πλήρως, ίσως για την πραγματοποίηση μιας επικείμενης συντήρησης της, που κρίνεται απαραίτητη. Οι στοές αυτού του είδους απαντώνται σε αρκετούς ναούς στη περιοχή του Πήλιου και μαρτυρούν την επίδραση της κοσμικής αρχιτεκτονικής στην εκκλησιαστική¹³³ και για το λόγο αυτό είναι σημαντική η διάσωση και ανάδειξη τους.

Το κωδωνοστάσιο του ναού δεν είναι αυτόνομο, αλλά αντιθέτως εντάσσεται στο κυρίως πυρήνα, τοποθετημένο αξονικά, με τη μορφή λίθινου πυργίσκου, στη κορυφή της δυτικής όψης (εικ.75,78). Τυπολογικά, η μορφή του παραπέμπει στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα¹³⁴, επομένως είναι πολύ πιθανόν να μην κατασκευάστηκε παράλληλα με τον αρχικό ναό και να αποτελεί μετέπειτα προσθήκη. Σε κάθε περίπτωση, η εμφάνιση του επηρεάζει τη διάρθρωση των όψεων, εισάγοντας τον κατακόρυφο άξονα στη σύνθεση των επιμέρους όγκων, που έρχεται σε αντίθεση με τον οριζόντιο άξονα της στοάς.

Αναφορικά με τον διάκοσμο που παρατηρείται στο εξωτερικό του ναού, αξίζει να γίνει αναφορά στις τοιχογραφίες που εμφανίζονται αξονικά πάνω από τις κεντρικές θύρες εισόδου της δυτικής και νότιας όψης. Και στις δυο περιπτώσεις απεικονίζεται η εικόνα του τιμώμενου αγίου στο εσωτερικό κόγχης που δημιουργείται, με τη διαφορά ότι την τοιχογραφία της νότιας όψης, συμπληρώνουν εκατέρωθεν της κόγχης, οι εικόνες, του Αγίου Αναργύρου δεξιά, και αριστερά των Αγίων Αντώνιου και Κύριλλου (εικ.88). Με αξιολογικά διακοσμητικά στοιχεία παρουσιάζεται και η ανατολική όψη, όπου διαμορφώνεται

---

132. Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου Θ., 2009, σ. 194

133. Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου Θ., 2009, σ. 195

134. Μαντοπούλου-Παναγιωτοπούλου Θ., 2009, σ. 196

73. Αποψη της εξωτερικής ξύλινης στοάς που καταλήγει στο παρεκκλήσι των Αγίων Αναργύρων.

74. Άποψη της εξωτερικής ξύλινης στοάς. Διακρίνεται η σημαντική φθορά που έχει υποστεί η μονόριχτη στέγη.

75. Τμήμα της ξύλινης κατασκευής της εξωτερικής στοάς όπου διακρίνονται τα υποστυλώματα της μονόριχτης στέγης.

76. Η κόγχη του ιερού με το πλούσιο λιθανάγλυφο διάκοσμο.

77. Δίλοβο παράθυρο που ανοίγεται αξονικά της κόγχης του ιερού.

η κόγχη του Ιερού από οξυκόρυφα τόξα σε αβαθείς εσοχές και η οποία φέρει στο κέντρο του άξονα της δίλοβο παράθυρο (εικ.86,87). Εντύπωση προκαλεί ο μεγάλος αριθμός από κατάσπαρτα λιθανάγλυφα που αποτελούν σκαλισμένες παραστάσεις από φυτά, δέντρα, ζώα, σταυρούς κ.α, χαρακτηριστικό της καλλιτεχνικής έκφρασης των λαϊκών τεχνιτών της εποχής.

78. Τοιχογραφία άνω της θύρας εισόδου στη νότια όψη του ναού του Αγίου Αθανασίου.

_ Ναός Αγίου Απόστολου του Νέου

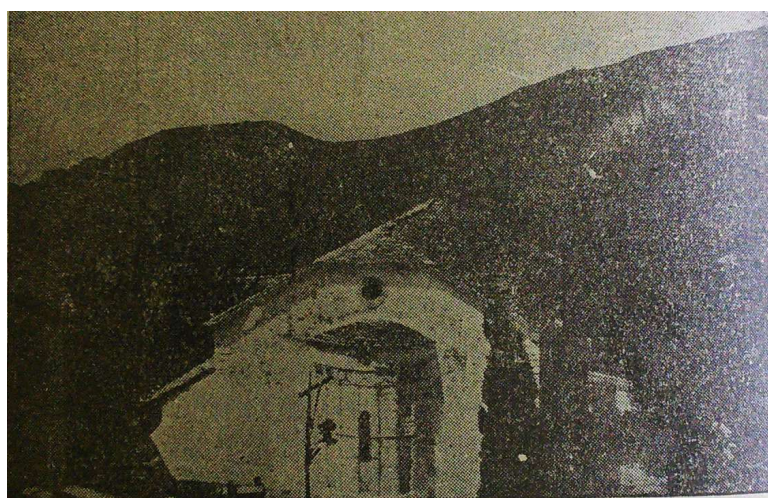
Ο Άγιος Απόστολος ο Νέος, είναι ο τρίτος και τελευταίος ναός, που εντοπίζεται στο εσωτερικό του οικισμού (εικ.28). Στη σημερινή του μορφή, αποτελεί ένα σύγχρονο εκκλησιαστικό κτίσμα που κατασκευάζεται μετά το μεγάλο σεισμό του 1955, τυπικό δείγμα αρχιτεκτονικής της συγκεκριμένης περιόδου, με κυρίαρχα χαρακτηριστικά του τη μεγάλη κλίμακα, τα σύγχρονα υλικά δόμησης, τις αναλογίες των όγκων που έρχονται σε πλήρη αντίφαση με την υπόλοιπη φυσιογνωμία που παρουσιάζει στο σύνολο του ο οικισμός.

Για το παλιότερο ναό, στη θέση του οποίου, οικοδομήθηκε ο νέος, ελάχιστα είναι γνωστά. Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Βαμβακός Σ., κατασκευάζεται το 1800 προς τιμήν του τοπικού άγιου και νεομάρτυρα Αγίου Απόστολου του Νέου, στο σημείο του χωριού οπού

βρίσκονταν η παλιά του οικία. Βάση φωτογραφιών (εικ.89,90) που εμφανίζονται σε βιβλίο¹³⁵ του ίδιου και δημοσιευμένο άρθρο¹³⁶ του Τσοποτού Δ., εικάζεται ότι το κτίσμα αποτελούσε μια ξυλόστεγη τρίκλιτη βασιλική με δίρριχτη στέγη, παρουσιάζοντας, εξωτερικά τουλάχιστον, παρόμοια μορφολογικά χαρακτηριστικά με τους άλλους δυο ναούς του οικισμού. Ο όγκος με μονόριχτη στέγη (εικ.90) που προβάλλει στη νότια πλευρά του κυρίως ναού, πιθανόν να αντιστοιχεί, σε παρεκκλήσι αφιερωμένο στον Άγιο Μόδεστο, που αναφέρει ο Βαμβακός Σ., “παραπλεύρως δε της εκκλησίας είναι και ναΐσκος επ’ ονόματι του Αγίου Μόδεστου”.¹³⁷ Το παρεκκλήσι που εμφανίζεται στην ανατολική απόληξη της νότιας όψης, οδηγεί στην πιθανότητα ύπαρξης εξωτερικής ξύλινης στοάς αντίστοιχής μορφής με του Άγιου Αθανάσιου.

79. Ναός Αγίου Απόστολου του Νέου πριν το σεισμό του 1955. Διακρίνεται η ανατολική όψη του ναού και το καμπαναριό.

80. Ναός Αγίου Απόστολου του Νέου πριν το σεισμό του 1955. Διακρίνεται η ανατολική όψη του ναού και το παρεκκλήσι που αναπτύσσεται προς το νότο.

81. Τοιχογραφία στο εσωτερικό του Ναού του Αγίου Απόστολου του Νέου πριν το σεισμό του 1955.

135. Βαμβακός Σ., 1927, σ. 40

136. Τσοποτός Δ., 1935, σ. 149

137. Βαμβακός Σ., 1927, σ. 42

Για το εσωτερικό του ναού, δεν μπορούμε να αναφέρουμε καμιά πληροφορία πέρα από την ύπαρξη τοιχογραφίας κατά μήκος της νότιας πλευράς από το ζωγράφο Μιχαήλ Βενέτη,¹³⁸ η οποία απεικονίζει το μαρτύριο και το θάνατο του Αγίου (εικ.91).¹³⁹

Εντύπωση προκαλεί, ο ιδιαίτερος σχεδιασμός του περιβάλλοντα χώρου του ναού, με τη διαμόρφωση μιας ιδιότυπης πλατείας, για τη διεξαγωγή της ετήσιας υπαίθριας λειτουργίας και πανηγυριού, στις 16 Αυγούστου, ημέρα μνήμης του Αγίου. Η τοπική αυτή γιορτή, φαίνεται να αποκτά ιδιαίτερη σημασία κατά τον δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, στην ευρύτερη περιοχή όχι μόνο της Μαγνησίας αλλά και ολόκληρης της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας.¹⁴⁰ Προκειμένου να διευθετήσουν το πλήθος που καταφθάνει, και εκμεταλλευόμενοι τις φυσικές υψομετρικές διαφορές, οι κάτοικοι του Αγίου Λαυρεντίου κατασκευάζουν, πίσω από το ιερό της εκκλησίας, αμφιθέατρο με εννιά λίθινες τοξοειδής αναβαθμίδες, επικαλυμμένες με γκρίζα τοπική σχιστόπλακα. Στο κατώτερο όριο του αμφιθεάτρου απλώνεται πλακόστρωτη πλατεία και στο κέντρο της τοποθετείται μικρή οκτάγωνη εξέδρα. Με τον τρόπο αυτό, οι πιστοί μοιράζονται στα διάφορα επίπεδα, διευκολύνεται η κυκλοφορία και η λειτουργία μπορούσε να είναι ορατή από όλους.

Η αρχική μορφή της αμφιθεατρικής αυτής πλατείας, εμφανίζεται επίσης σε φωτογραφία στο βιβλίο του Βαμβακού Σ. (εικ.92). Σήμερα, παρότι το αμφιθέατρο έχει διασωθεί, η νέα εκκλησία, ψηλότερη και μεγαλύτερη, καταλαμβάνει τμήμα της προϋφιστάμενης πλατείας, αλλοιώνει τις αναλογίες, λειτουργεί ως ένα άχαρο φόντο σε αντίθεση με τη κόγχη του παλαιότερου ιερού, και δυστυχώς χάνεται η αρχική ενότητα που παρουσίαζε ο ναός με το περιβάλλον του (εικ.93). Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του λαογράφου Μακρή Κ. σε κείμενο του, όπου σχολιάζει το νέο κτίσμα, "Λοιπόν η εκκλησιά έγινε σε ρυθμό εντελώς ξένο προς το τοπικό, πανύψηλη με τρούλο, με σειρές διακοσμητικών τούβλων και το κυριότερο πολύ μεγαλύτερη έτσι που κατέλαβε όλη την πλατεία μπροστά στο αμφιθέατρο που το έπνιξε κυριολεκτικά. Έτσι ο χώρος καταστράφηκε βάναυσα."¹⁴¹

---

138. Επώνυμος ζωγράφος κατά το β μισό του 19ου αιώνα, Γραϊκος Ν., 2011, σ. 385

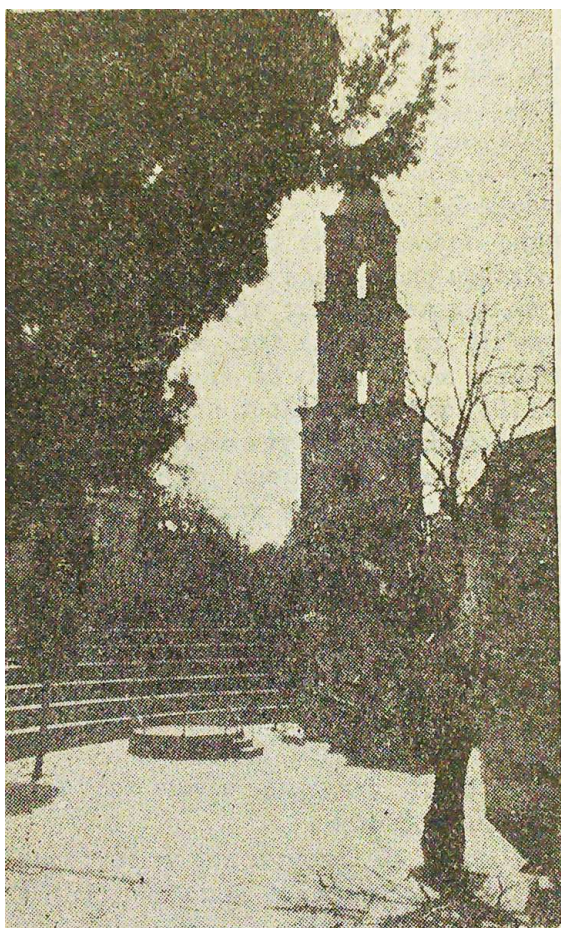
139. Βλάχου Ε., Κουτούπη-Δημουλά Δ., Σαράφη Α., 2002, σ. 46

140. Μακρή Κ., 1958, σ. 82

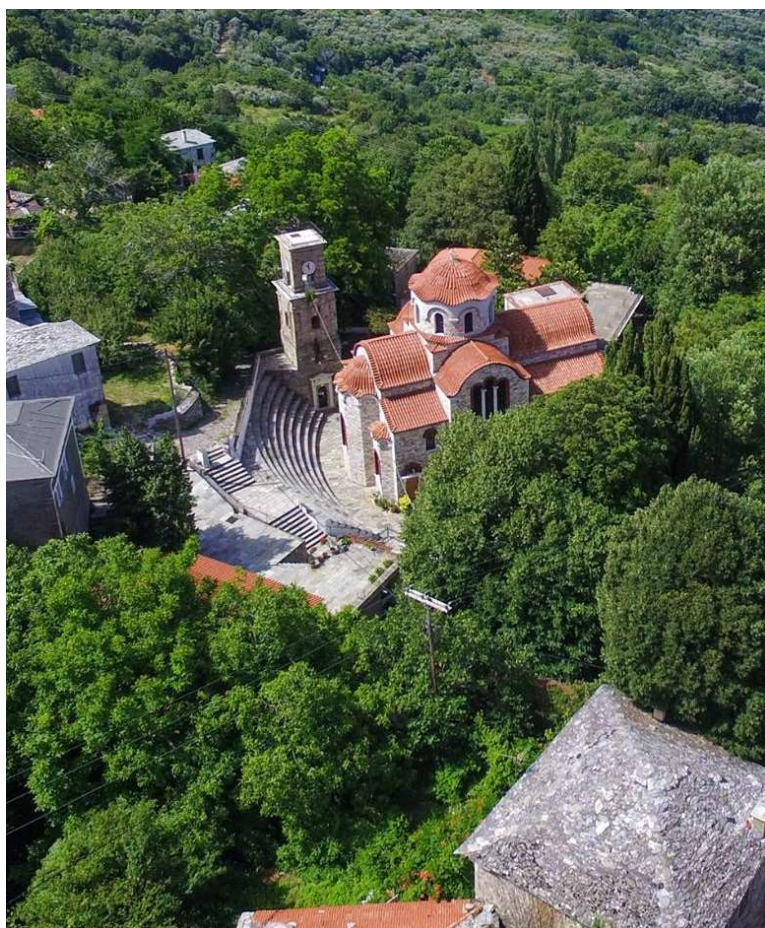
141. Μακρή Κ., 1979, σ. 326

Στις παλιές φωτογραφίες (εικ.89,92), διακρίνεται και το λιθόκτιστο κωδωνοστάσιο του ναού, που στέκεται ανεξάρτητο στο ανατολικό τμήμα του κτίσματος και διατηρείται έως σήμερα. Είναι πυργόμορφο και, στην τωρινή μορφή του, αποτελείται από ψηλή βάση και δύο ορόφους. Η φωτογραφία μαρτυράει την ύπαρξη και ενός τρίτου ορόφου, που θα πρέπει να καταστράφηκε κατά το σεισμό του 1955. Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό, στον εξωτερικό του διάκοσμο, είναι τα κλασικιστικά στοιχεία που παρουσιάζει στο άνοιγμα εισόδου.

82. Ο περιβάλλον χώρος του Ναού του Αγίου Απόστολου του Νέου πριν το σεισμό του 1955. Διακρίνονται το αμφιθέατρο, η οκτάγωνη εξέδρα και το καμπαναριό.

83. Το σύγχρονο κτίσμα του Ναού του Αγίου Απόστολου του Νέου με το περιβάλλοντα χώρο του.

5.2 Κτίρια Κατοικίας

Δείγματα αρχιτεκτονικής από την πρώτη περίοδο ίδρυσης του χωριού δεν έχουν διασωθεί. Πιθανόν να αποτελούσαν μικρά, πρόχειρα κτισμένα, καταλύματα με τον απολύτως απαραίτητο εξοπλισμό διαβίωσης, τα οποία ανακατασκευάζονται με την αύξηση του πληθυσμού, την οικονομική άνθηση και τον οικοδομικό οργασμό των επομένων αιώνων. Η κοσμική αρχιτεκτονική, που διασώζεται σήμερα στον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου

διαμορφώνεται και εξελίσσεται, κυρίως, το 18ο και 19ο αιώνα. Όμοια με το αρχιτεκτονικό έργο σε ολόκληρη την επικράτεια του Πήλιου¹⁴², βασίζεται σε καθορισμένα πρότυπα μιας κοινής έκφρασης στους τρόπους δόμησης, που αναπτύσσεται στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο και αποτελεί απόρροια των κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών συνθηκών που επικρατούν.¹⁴³ Ωστόσο, η προσαρμογή στις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες διαβίωσης δημιουργούν ενδιαφέρουσες μορφολογικές παραλλαγές προσδίδοντας στον Άγιο Λαυρέντιο, τη δικιά του ξεχωριστή αρχιτεκτονική φυσιογνωμία.

Για την καλύτερη κατανόηση της αρχιτεκτονικής του Πήλιου και της εξέλιξης της στο χρόνο, οι μελετητές έχουν κατάταξη τα κτίσματα σε τρεις χρονικές περιόδους: α)πρώιμη περίοδος (1700 -1750), β)περίοδο ακμής ή “κλασική” περίοδος (1750 – 1860), γ) ύστερη περίοδος (1860 – 1910) (εικ.94).¹⁴⁴ Κατηγοριοποίηση που απαντάται και για τις οικίες του Αγίου Λαυρεντίου. Στη συνέχεια, εξετάζοντας συγκεκριμένα παραδείγματα κατοικίας που εντοπίζονται στο εσωτερικό του οικισμού, επιδιώκεται η αναλυτικότερη παρουσίαση των συνθετικών αρχών και των μορφολογικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν τα κτίσματα κάθε χρονολογικής ενότητας.

_ Πρώιμη Περίοδος (1700 -1750)

Στην πρώτη αρχιτεκτονική ενότητα ανήκουν κτίσματα που οικοδομούνται ως τα μέσα του 18ου αιώνα. Αναμεσά τους ξεχωρίζουν οι κατοικίες Οθωμανών γαιοκτημόνων, παλαιών χριστιανών αρχόντων ή νέων ανερχόμενων αριστοκρατών¹⁴⁵, τα επιβλητικά πυργόσπιτα, τα οποία μας είναι γνωστά από κείμενα, φωτογραφίες, σκίτσα και σήμερα πια έχουν εξαφανιστεί, με ελάχιστες εξαιρέσεις να διασώζονται, με σημαντικές όμως αλλοιώσεις, στα Λεχώνια, τη Μακρινίτσα, τον Άνω Βόλο (εικ.95,96).¹⁴⁶

---

142. Βλ. Ενότητα 2.3 Αρχιτεκτονική & Ναοδομία σελ. 21

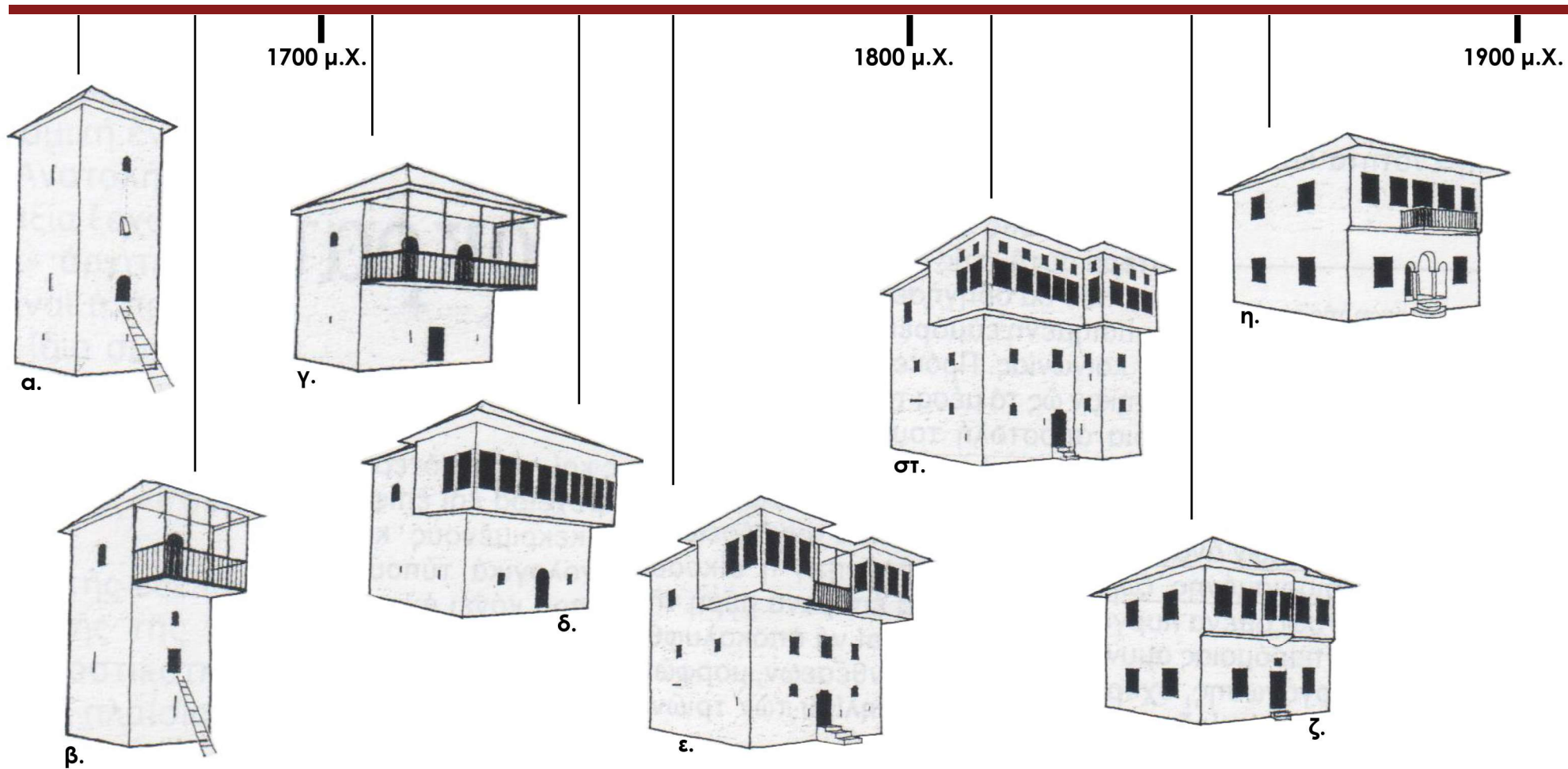
143. Κίζης Γ., 1994, σ. 27,59

144. Κίζης Γ., 1994, σ. 101,102

145. Κίζης Γ., 1994, σ. 108

146. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 103

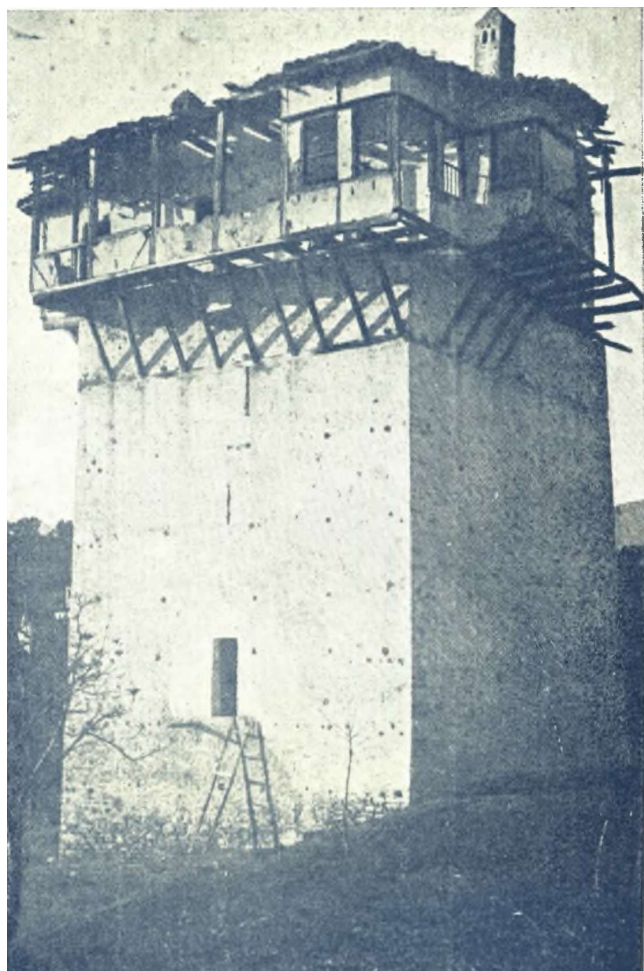

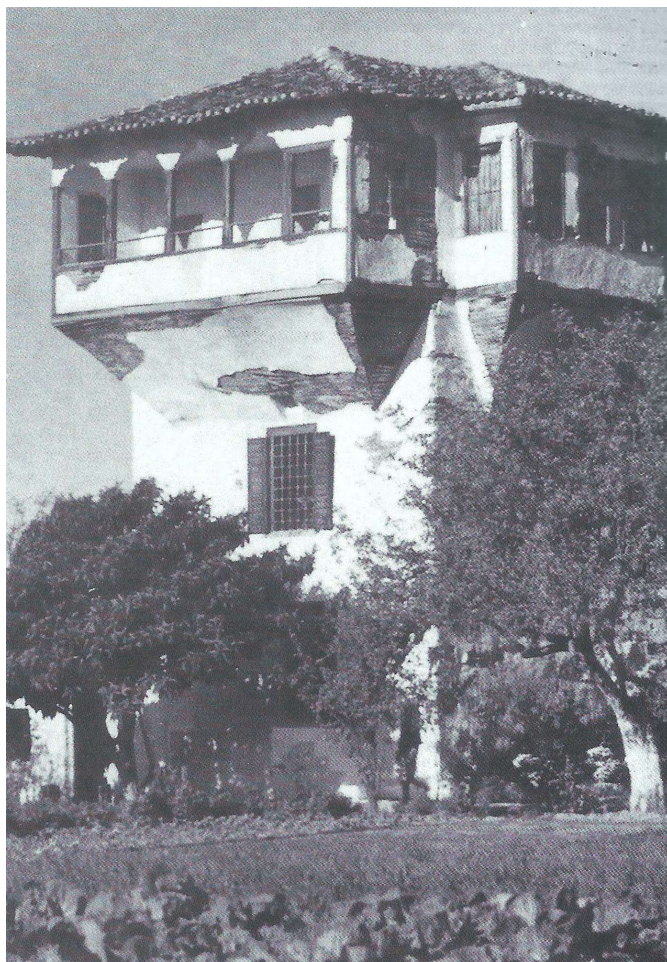
84. Η εξέλιξη των μορφολογικών συνθέσεων στην πηλιορείτικη αρχιτεκτονική.

Οι πηλιορείτικη πύργοι (εικ.94/α,β), με το συμπαγή πέτρινο κορμό τους, χαρακτηρίζονται από την αμιγώς οχυρή κατασκευή τους, που εξασφαλίζει πρωτίστως την ασφάλεια της οικογένειας και των κερτημένων της, και δευτερευόντως ικανοποιεί τις ανάγκες διαβίωσης, με τις ανέσεις στην καθημερινή ζωή να εξυπηρετούνται σε στοιχειώδη επίπεδο.¹⁴⁷

85. Ο πύργος Σουλείμάν-Καραγιαννοπούλου στα Άνω Λεχώνια, όπως σώζονταν γύρω στο 1930.

86. Ο πύργος του Τσουκνίδα στους Μπαξέδες Άνω Βόλου, όπως σώζονταν γύρω στο 1930.

Παρουσιάζοντας αρκετά κοινά μορφολογικά στοιχεία, με τους αμυντικούς πύργους της Βυζαντινής περιόδου, αναπτύσσονται κατακόρυφα σε τρία έως πέντε επίπεδα, με σχεδόν τετράγωνη κάτοψη και πολύ μικρές εσωτερικές διαστάσεις. Στους κατώτερους ορόφους στεγάζονται τα ζώα και αποθηκεύονται τα προϊόντα ενώ στα δυο τελευταία πατώματα βρίσκεται η κυρίως κατοικία. Σε αρκετές περιπτώσεις η είσοδος γίνεται από τον όροφό με τη χρήση ξύλινης κινητής σκάλας.¹⁴⁸ Ιδιαίτερο γνώρισμα του τελευταίου ορόφου, οι ξύλινοι

147. Κίζης Γ., 1994, σ. 101

148. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 42

πρόβολοι, που προεξέχουν έντονα, έως και δυόμιση μέτρα από το πέτρινο περίβλημα και δημιουργούν κλειστούς ή ημιυπαίθριους εξώστες, τα λεγόμενα “εξώστεγα”, με κάποια τμήματα να παραμένουν ανοιχτά και άλλα να κλείνονται και να φέρουν σειρά παραθύρων. Οι ξύλινες αυτές κατασκευές, που είναι είτε συνεχόμενες είτε μεμονωμένες σε μια τουλάχιστον όψη του πύργου, συμπληρώνουν λειτουργικά την κατοικία και χρησιμεύουν στην διαμονή της, πολυμελούς συχνά, οικογένειας και στην οικοτεχνία, ιδιαίτερα σε περιόδους απομόνωσης λόγω πολεμικών συγκρούσεων ή ληστρικών επιδρομών, οπότε δεν ήταν προσιτά τα παράσπιτα και η αυλή.¹⁴⁹ Εξωτερικά, οι όψεις των κτισμάτων συμπληρώνονται από λιγοστά παράθυρα με τοξωτά υπέρθυρα ενώ χαρακτηριστικές είναι οι σχισμοειδής πολεμίστρες και η ζεματίστρα πάνω από την πόρτα εισόδου, που συμβάλλουν στην άμυνα του κτιρίου.

Την ίδια χρονική περίοδο, μέσα από την ταπεινή μίμηση των πύργων, οικοδομούνται πυργόμορφα οχυρά σπίτια (εικ.94/γ) που αποτελούν εξίσου σημαντικό δείγμα της πρώιμης αυτής οικοδομικής φάσης στην πηλιορείτικη αρχιτεκτονική. Μορφολογικά, με πρότυπο την αμυντική και λειτουργική οργάνωση των πυργόσπιτων αλλά με λιγότερο ραδινές αναλογίες, τα κτίσματα αυτά παρουσιάζουν χαμηλότερο ύψος και μεγαλύτερη σε περίγραμμα ορθογωνική κάτοψη.¹⁵⁰ Πρόκειται, επομένως για διώροφα το πολύ κτίρια, με παρεμβολή σε ορισμένες περιπτώσεις, χαμηλοτάβανου μεσοπατώματος, όπου στο ισόγειο βρίσκονται οι αποθηκευτικοί χώροι και στον όροφο οι χώροι διαβίωσης, περισσότερο ευρύχωροι και με τη δυνατότητα να φιλοξενήσουν την όλο και περισσότερο αυξανόμενη οικιακή παραγωγή και βιοτεχνία.¹⁵¹ Το εξώστεγο περιορίζεται σε μια μόνο από τις πλευρές του κτιρίου διαμορφώνοντας, στην ουσία ένα μετωπικό χαγιάτι¹⁵² ενώ τα ανοίγματα των όψεων, που χαρακτηρίζονται τη περίοδο αυτή από τοξωτό υπέρθυρο, είναι ελάχιστα και με μικρές διαστάσεις.¹⁵³

---

149. Κίζης Γ., 1994, σ. 106

150. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 42

151. Κίζης Γ., 1994, σ. 107

152. Κίζης Γ., 1994, σ. 81,107

153. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 70

Στον Άγιο Λαυρέντιο, δεν διασώζονται κατοικίες που να παρουσιάζουν, σαφή μορφή πυργόσπιτου. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί η **οικία Δημήτρη Λυπουρλή** (εικ.97,98), ένα τριώροφο σήμερα κτίσμα με σχεδόν τετράγωνη κάτοψη, μικρών εσωτερικών διαστάσεων. Η λιτή εσωτερική του οργάνωση, όπου κυριαρχεί η στενή και απότομη κλίμακα ανόδου που οδηγεί στα διάφορα πατώματα, τα οποία αποτελούνται από απλά μονόχωρα δωμάτια με τζάκι στη μια τους πλευρά, και οι εξώστες που διαμορφώνονται στην όψη να παραπέμπουν στα χαρακτηριστικά εξώστεγα, αποτελούν μορφολογικά στοιχεία που πιθανόν να κατατάσσουν το κτίσμα στις αρχές του 18ου αιώνα. Παράλληλα όμως, διαφορά αλλά γνωρίσματα στην οικοδομική του, όπως η θύρα εισόδου με φεγγίτη, η ελαφρά προεξοχή του τελευταίου ορόφου σε δυο σειρές λίθων καθώς και η μορφολογία και το μέγεθος των ανοιγμάτων (εικ.99), μαρτυρούν ότι στο κτίριο έχουν πραγματοποιηθεί εκτεταμένες εργασίες ανακαίνισης κατά τον 19ο αιώνα και μετέπειτα, με αποτέλεσμα να είναι αρκετά επισφαλής η χρονολόγηση και η μορφή του αρχικού κτίσματος και να απαιτείται περαιτέρω μελέτη.

87. Η οικία Δημήτρη Λυπουρλή όπως διασώζονταν τη δεκαετία του 70'. Στα αριστερά διακρίνεται, υπερυψωμένη θύρα που ίσως υπήρξε η αρχική είσοδος στην οικία.

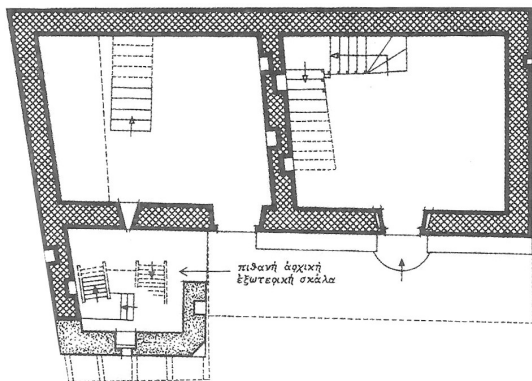
88. Άποψη της οικίας Δημήτρη Λυπουρλή. Διακρίνεται ο εξώστης που παραπέμπει στα εξώστεγα των πύργων της πρώιμης περιόδου.

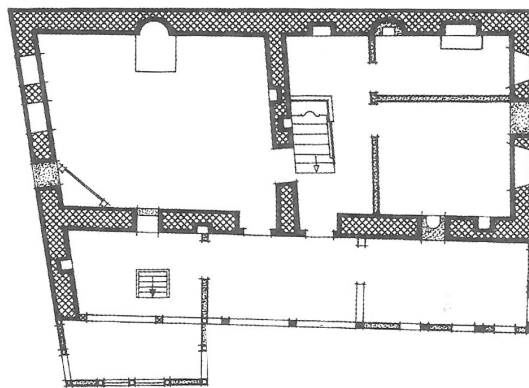
89. Εσωτερική άποψη του τελευταίου ορόφου της οικίας Δημήτρη Λυπουρλή. Το μέγεθος και η μορφολογία των ανοιγμάτων πιθανόν μαρτυράει ανακαίνιση του κτίσματος κατά τον 19ο αιώνα.

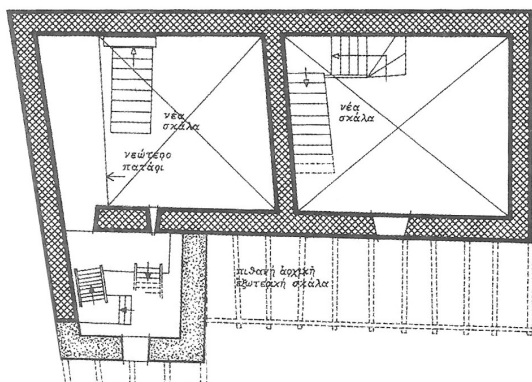
Αντιθέτως, στο εσωτερικό του οικισμού εντοπίζονται αρκετά πυργόμορφα κτίσματα με καθαρά οχυρωματικό χαρακτήρα, σημαντικά σωζόμενα δείγματα της πρώιμης περιόδου. Με χρονολογία ανέγερσης προ του 1712, σύμφωνα με οικογενειακά έγγραφα, η **οικία Απόστολου Στέλλου** (εικ.100,101,102,103), αποτελεί το παλαιότερο, διατηρημένο έως σήμερα, σπίτι του Αγίου Λαυρεντίου.

Κάτοψη Ισογείου

Κάτοψη Ορόφου

Κάτοψη μεσόροφου

91. Οικία Απόστολου Στέλλου, νοτιοδυτική όψη, δεκαετία 50'.

90. Σχέδια αποτύπωσης, οικία Απόστολου Στέλλου.

92. Οικία Απόστολου Στέλλου, νοτιοδυτική όψη ισογείου, δεκαετία 80'.

93. Οικία Απόστολου Στέλλου, νοτιοδυτική όψη ισογείου, 2018. Διακρίνεται η τοξωτή θύρα εισόδου.

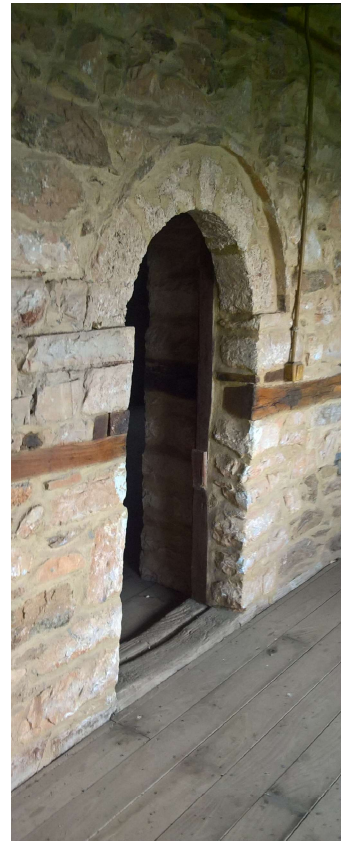
Ο ορθογώνιος σε κάτοψη, αρχικός πυρήνας, αποτελούνταν από ισόγειο, μεσοπάτωμα και όροφο. Εγκάρσιος μεσότοιχος, χώριζε κάθε επίπεδο σε δυο παρατεταμένα δωμάτια, που δεν επικοινωνούσαν μεταξύ τους παρά μόνο στο τελευταίο όροφο. Στην αμυντική διάρθρωση των όψεων, ξεχωρίζουν η τοξωτή χαμηλή θύρα εισόδου (εικ.103) και το εντυπωσιακό εξώστεγο του ορόφου πλάτους 2,20 μ. (εικ.104), με τις δυο επίσης τοξωτές θύρες (εικ.102,106) που το συνδέουν με το εσωτερικό της οικίας. Σύμφωνα με τα σχέδια αποκατάστασης της αρχικής μορφής του κτιρίου, του αρχιτέκτονα Γ. Κίζη¹⁵⁴ (εικ.100), το εξώστεγο θα πρέπει να ήταν ανοιχτό και να υπήρχε πρόσβαση σε αυτό και από εξωτερική ανασυρόμενη ξύλινη κλίμακα. Η σημερινή του διαμόρφωση με ένα τμήμα του να έχει κλειστεί με τσατμά που φέρει ανοίγματα παραθύρων, οφείλεται σε μετέπειτα οικοδομική φάση, πιθανόν στις αρχές του 19ου αιώνα, οπότε γίνεται και επέκταση του κτιρίου προς της νοτιοδυτική γωνία του, μετατρέποντας το περίγραμμα του σε σχήμα “Γ” (εικ.105). Στο κτίσμα έχουν πραγματοποιηθεί και πιο πρόσφατες εργασίες αποκαταστάσεις τη δεκαετία του 1990.

94. Ξύλινο εξώστεγο, οικία Απόστολου Στέλλου.

95. Επέκταση κτίσματος κατά 19ο αιώνα, οικία Απόστολου Στέλλου.

96. Τοξωτή θύρα προς το εξώστεγο, οικία Απόστολου Στέλλου.

154. Κίζης Γ., 1994, σ. 107

Παρόμοια συνθετική δομή παρουσιάζει, η **οικία Ζαρίφη** (εικ.107), που οικοδομείται λίγα χρόνια αργότερα το 1716. Σε αυτή την περίπτωση, η ορθογώνια κάτοψη του κτιρίου διευρύνεται και αποκτά μεγαλύτερες διαστάσεις ενώ τα επίπεδα της κατασκευής - ισόγειο, μεσοπάτωμα, όροφος, εμφανίζουν τριμερή διαρρύθμιση με την ύπαρξη ενός διαμήκη και ενός εγκάρσιου τοίχου.

97. Οικία Ζαρίφη, νοτιοανατολική άποψη όπως διασώζονταν τη δεκαετία του 90'.

98. Οικία Ζαρίφη, τοξωτή δίφυλλη θύρα, δεκαετία 90'.

99. Οικία Ζαρίφη, νοτιοανατολική άποψη μετά τις εργασίες ανακαίνισής και την αποκατάσταση του ξύλινου εξώστεγου.

Το κλειστό εξώστεγο στο οποίο ανοίγονται πανομοιότυπα παράθυρα σε σειρά, έχει σήμερα πλήρως αποκατασταθεί και καλύπτει ολόκληρη την νότια όψη του κτίσματος (εικ.109). Σύμφωνα με τους νέους ιδιοκτήτες, ίχνη που εντοπίστηκαν στην τοιχοποιία του αρχικού κτιρίου, οδήγησαν στην ακριβή θέση για την ανακατασκευή του εξώστεγου αλλά και την μορφή της στέγης του, που ήταν ενιαία με του πέτρινου πυρήνα. Εντούτοις, το κτίσμα, σήμερα έχει υποστεί αρκετές μετασκευές για να προσαρμοσθεί στην νέα λειτουργία του ως ξενώνας και είναι αρκετά δύσκολο να διατυπώσουμε σαφή συμπεράσματα για την αρχική μορφή τόσο του ξύλινου εξώστη όσο και της υπόλοιπης κατασκευής. Χαρακτηριστικό και σε αυτή την κύρια όψη, η δίφυλλη τοξωτή πόρτα εισόδου (εικ.108).

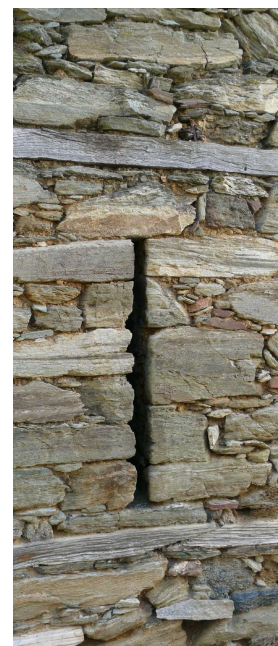
Με αρκετά μικρότερες διαστάσεις, η μονόχωρη οχυρή **οικία του Αθανάσιου Αρμάγου** (εικ.110), η οποία σύμφωνα με επιγραφή εντοιχισμένη στην βορειοανατολική όψη του κτιρίου, κτίσθηκε το 1726. Τα δυο μικρά τοξωτά παράθυρα και η σχισμοειδής πολεμίστρα που διασώζονται επιβεβαιώνουν την παλαιότητα (εικ.111,112).

100. Οικία Αθανασίου Αρμάγου, βορειοδυτική άποψη.

101. Οικία Αθανασίου Αρμάγου, τοξωτό παράθυρο πρώιμης περιόδου.

102. Οικία Αθανασίου Αρμάγου, πολεμίστρα πρώιμης περιόδου.

Αντίστοιχα μορφολογικά στοιχεία, εντοπίζονται στις όψεις δυο ακόμη κτισμάτων εντός του οικισμού, τα οποία δυστυχώς έχουν αλλοιωθεί αρκετά με τη πάροδο του χρόνου και δεν προκύπτουν σαφή συμπεράσματα για τη μορφή του αρχικού πυρήνα τους. Πρόκειται για το **κτίριο Πέτρου Μίλλερ** (εικ.113) και ένα ακόμα κτίριο αγνώστου ιδιοκτήτη (εικ.114).

103. Κτίριο Πέτρου Μίλλερ. Στη τοιχοποιία της νότιας όψης του διακρίνονται ίχνη ύπαρξης ξύλινου εξώστεγου.

104. Ανώνυμη ημιερειπωμένη οικία, πιθανόν της πρώιμης περιόδου. Διακρίνεται το ίχνος τοξωτού παράθυρου.

_ Περίοδο Ακμής ή Κλασική Περίοδος (1750-1860)

Η δημιουργική προεργασία των προηγούμενων χρόνων, οδηγεί σταδιακά στην περίοδο της μεγάλης οικονομικής και πολιτιστικής ακμής της κοινωνίας του Πήλιου, μεταξύ 1750 και 1850, οπότε πραγματώνεται και το απόγειο της άνθησης της πηλιορείτικης οικοδομίας, με την κατασκευή των μεγάλων και πλούσιων αρχοντικών του Πήλιου.

Η ευημερούσα “αστική” τάξη που διαμορφώνεται αναζητάει ένα διαφορετικό τρόπο οργάνωσης του χώρου κατοικίας προκειμένου να εξυπηρετήσει τις ανάγκες διαβίωσης της, που πλέον αφορούν, πέρα από την ασφάλεια και την οικοτεχνική παραγωγή, και την κοινωνική προβολή. Η νέα ενιαία αρχιτεκτονική αντίληψη, αναζητάει τα πρότυπα της σε βασικά χαρακτηριστικά της επίσημης κοσμικής αρχιτεκτονικής που έχει ήδη αναπτυχθεί στη πρωτεύουσα και σε άλλα μεγάλα αστικά κέντρα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στη διαδικασία αυτή συμβάλουν σημαντικά, οι πολυταξιδεμένες συντεχνίες μαστόρων που φτάνουν στο Πήλιο, φέρουν επιρροές και γνώσεις από την αρχιτεκτονική της Ανατολής και προσαρμόζουν την τέχνη τους στις τοπικές συνθήκες.¹⁵⁵

155. Κίζης Γ., 1994, σ. 108-109

Τα αστικά αρχοντικά που οικοδομούνται την περίοδο αυτή, διατηρούν την παγιωμένη, από τον 17ο αιώνα πυργοειδή οχυρή πέτρινη βάση τους με τη διμερή διάταξη (εικ.94/δ,ε).¹⁵⁶ Επομένως, στο ισόγειο, στις περισσότερες περιπτώσεις, διατηρείται ο διαμήκης πέτρινος μεσότοιχος που χωρίζει το χώρο σε δυο τμήματα. Στο μπροστά τμήμα βρίσκεται η είσοδος της οικίας, συνήθως πλακοστρωμένη, με την ξύλινη κλίμακα ανόδου προς του άλλους ορόφους ενώ στο πίσω τμήμα υπάρχουν αποθήκες¹⁵⁷ όπου τοποθετούνται τα προϊόντα και οι προμήθειες της οικογένειας.¹⁵⁸ Ο πέτρινος πυρήνας συνεχίζει καθ' ύψος και στον πρώτο όροφο ή μεσώροφο, το λεγόμενο χειμωνιάτικο, που αποτελεί τον κύριο χώρο διαβίωσης της οικογένειας, ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες. Εδώ, βρίσκονται οι χειμωνιάτικοι οντάδες, στο εσωτερικό των οποίων κυριαρχεί το τζάκι με τα χαμηλά αλλά μεγάλου πλάτους ντιβάνια εκατέρωθεν του, που χρησιμεύαν ως κάθισμα ή για ύπνο (εικ.116). Ενίοτε, σε αυτό το επίπεδο, υπάρχει και κουζίνα, το μαγειρείο, με πυροστιά και νεροχύτη.¹⁵⁹

Ωστόσο, το καλοκαιρινό, όπως συχνά αναφέρεται ο τελευταίος όροφος των πηλιορείτικων αρχοντικών, αποτελεί, κατά κύριο λόγο, το χώρο, που μέσα από την ποικιλία των συνθέσεων της κάτοψης του θα ορίσει την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία της εποχής. Σε αυτό το επίπεδο, το περίγραμμα του κτιρίου αποκτά νέες διαστάσεις, διευρύνεται έξω από τα όρια της πέτρινης βάσης, με τμήμα του πέτρινου τοίχου να καταργείται και να αντικαθίσταται από τα λεγόμενα σαχνίσια (εικ.115), που προεξέχουν σε δυο τουλάχιστον διαφορετικές κατευθύνσεις, στην πρόσοψη του κτίσματος, κατασκευασμένα από ελαφριά τοιχοπετάσματα¹⁶⁰ από τσατμά ή μπαγδατί (εικ.117).¹⁶¹ Οι ξύλινοι αυτοί πρόβολοι, λιγότερο τολμηροί σε σύγκριση με τα ανεξάρτητα εξώστεγα της πρώιμης περιόδου, δεν ξεπερνούν το ένα μέτρο. Χαρακτηριστική είναι η όψη τους, που διαμορφώνεται από επάλληλη σειρά

---

156. Κίζης Γ., 1994. Σ. 108

157. Ο χρηστικός αυτός χαρακτήρας της πίσω εσωτερικής ζώνης, οφείλεται στις κατάλληλες σταθερές συνθήκες θερμοκρασίας και υγρασίας που επικρατούσαν εκεί καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και αναπτύσσονταν λόγω μιας σειράς παραγόντων - χοντροί πέτρινοι τοίχοι, ελάχιστα μικρά ανοίγματα, διείσδυση τμήματος των αποθηκών εντός του φυσικού εδάφους λόγω της έντονης κλίσης του, προστατευτική παρουσία των από πάνω ορόφων. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 44

158. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 44

159. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 47

160. Ο ξύλινος φέρων οργανισμός πληρώνεται με πλιθιά ή οπτόπλινθους και ονομάζεται τσατμάς είτε επενδύεται και από τις δυο πλευρές με καρφωτά πηχάκια, πλεκτά κλαδιά ή καλάμια και ονομάζεται μπαγδατί.

161. Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 47

παραθύρων, που ανοίγονται προς τις πλευρές με τον καλύτερο ηλιασμό και την πιο όμορφη θέα ενώ σε αρκετές περιπτώσεις από πάνω τους κατασκευάζονται πολύχρωμοι γύψινοι φεγγίτες, που επιτρέπουν τη διείσδυση του φωτός, όταν έκλειναν τα παντζούρια λόγω κρύου.¹⁶²

105. Χαρακτηριστικό της περιόδου ακμής, η οχυρή πέτρινη βάση σε συνδυασμό με τη ξύλινη κατασκευή που αναπτύσσεται στο τελευταίο όροφο.

107. Σαχνίσι πηλιορείτικου αρχοντικού. Διακρίνεται το εσωτερικό του τοιχοπετάσματος κατασκευασμένο από μπαγδατί.

106. Άποψη χειμωνιάτικων δωματίων σε πηλιορείτικο αρχοντικό.

108. Άποψη δοξάτου με διαμόρφωση, στη γωνία του, υπερυψωμένου ξύλινου καθιστικού.

¹⁶² Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 63

Στο εσωτερικό τους, ένας ευρύχωρος προθάλαμος, το δοξάτο, μεταξύ των κλειστών τοίχων των καλοκαιρινών δωματίων και των κοινοχρήστων χώρων υποδοχής, δημιουργείται. Στις ελεύθερες από την κυκλοφορία πλευρές του δοξάτου, σχηματίζονται προσεγμένες ξυλοκατασκευές από υπερυψωμένα καθιστικά, με υφαντά στρωσίδια και μαξιλάρες, για τη φιλοξενία συγκεντρώσεων, μεγάλων γιορτών ή τελετών - βαφτίσια, αρραβώνες, γάμοι κ.λπ. (εικ.118). Έτσι, με την ιδιότυπη εσωτερική αρχιτεκτονική τους και τον ιδιαίτερο ξύλινο διάκοσμο, τα μεγάλα και ποικιλόμορφα ανοιχτά δοξάτα με τον επίσημο και επιβλητικό χαρακτήρα τους, μετατρέπονται στο επίκεντρο της κοινωνικής ζωής της οικίας της όψιμης οθωμανικής περιόδου και αποσκοπούν σε διάθεση για διασκέδαση, καλοπέραση, πολυτέλεια και άνεση. Εντούτοις, αξίζει να σημειωθεί ότι ανά περιόδους ο χώρος του δοξάτου, χρησιμοποιείται και για τη βιοτεχνική παραγωγή και ιδιαίτερα για την σηροτροφία, λόγω του καλά ρυθμιζόμενου αερισμού του (εικ.119).¹⁶³

109. Άποψη δοξάτου κατά τη χρήση του για εκτροφή μεταξοσκωλήκων για την παραγωγή μεταξού, αρχοντικό Σβαρτς, Αμπελάκια Θεσσαλίας

Πολυκλινείς ξύλινες στέγες με σχιστολιθικές πλάκες και φαρδιά γείσα, που προεξέχουν έντονα περιμετρικά, προφυλάσσουν έτσι τους ευαίσθητους τσατμαδένιους τοίχους από τα χιόνια και τις βροχές, επιστέφουν το κτίσμα στο σύνολο του.¹⁶⁴ Οι οικία συμπληρώνεται λειτουργικά από την αυλή με το φούρνο και τα παράσπιτα, όπου λαμβάνουν μέρος οι υπαίθριες δραστηριότητες του νοικοκυριού.¹⁶⁵

163. Κίζης Γ., 1994, σ. 113

164. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 105

165. Κίζης Γ., 1994, σ. 113

Πολλά είναι τα κτίσματα που εντοπίζονται σε όλα τα χωριά του Πήλιου και η κατασκευή τους χρονολογείται κατά τη περίοδο αυτή, της ακμής. Στον Άγιο Λαυρέντιο, το πιο χαρακτηριστικό δείγμα είναι **το αρχοντικό Γκλαβάνη** (εικ.120,122). Το τριώροφο εντυπωσιακό κτίριο, οικοδομήμενο περί το 1750, παρουσιάζει στην αρχική του μορφή, συμμετρικό σχήμα με άξονα από βορρά προς νότο.

110. Αρχοντικό Γκλαβάνη, νοτιοδυτική όψη.

111. Αρχοντικό Βαϊτζη στη Κουκούραβα. Επικοινωνία σαχνισιών με ανοιχτό ημιυπαιθριο χαγιάτι.

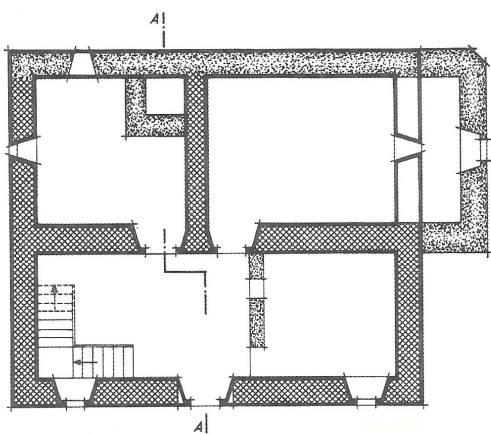

112. Αρχοντικό Γκλαβάνη, νοτιοδυτική όψη. Διακρίνεται η καταχύστρα αξονικά και πάνω από τη θύρα εισόδου στο δάπεδο του τελευταίου ορόφου.

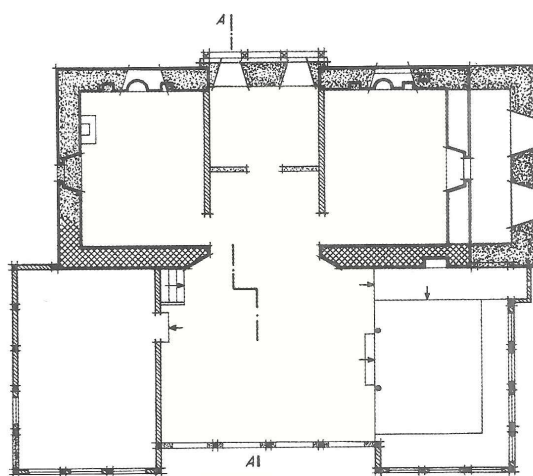
Η ορθογωνική του κάτοψη, επιμερίζεται σε τρία μέρη, με τη κατασκευή διαμήκη και εγκάρσιου μεσότοιχου, στο ισόγειο και στο πρώτο όροφο. Αντιθέτως, στο τελευταίο όροφο, η διαρρύθμιση του χώρου διαφοροποιείται με το διαμήκη πέτρινο τοίχο να διακόπτεται ενώ ο εγκάρσιος μεσότοιχος καταργείται εντελώς (εικ.123). Στόχος είναι η ανάπτυξη ενός ευρύτερου και συνεχή χώρου υποδοχής σε σχήμα "T", με το δρομικό δοξάτο να επεκτείνεται συμπληρωματικά προς το κάθετο άξονα στο πίσω τμήμα του κτιρίου, όπου διαμορφώνεται μικρό σαχνίσι με τη σημειακή διάσπαση του εξωτερικού βόρειου τοίχου και εκατέρωθεν του σχηματίζονται οντάδες. Το μπροστά τμήμα κλείνεται με

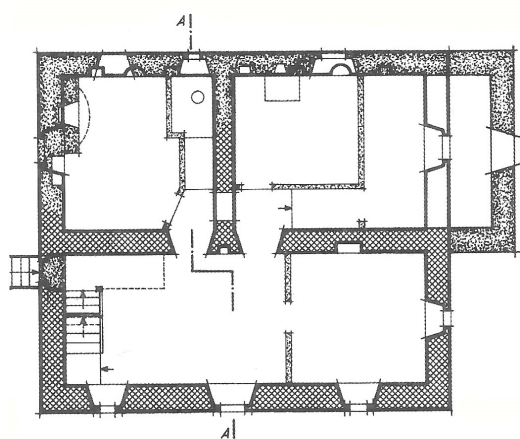
ξύλινα τοιχοπετάσματα, με τα δυο γωνιακά σαχνίσια που δημιουργούνται, να προβάλουν τολμηρά έξω από το πέτρινο περίβλημα, υποστηριζόμενα από λοξές ξύλινες αντηρίδες (εικ.124). Πιθανόν τα δυο σαχνίσια, να επικοινωνούσαν αρχικά με ανοιχτό ημιυπαίθριο χαγιατι στο κεντρικό τμήμα του δοξάτου, που αργότερα φράχθηκε, όπως μαρτυράει το σύγχρονο και παρόμοιο στην αρχική του μορφή αρχοντικό Βαϊτζη στη Κουκούραβα (εικ.121).¹⁶⁶ Το κτίσμα συμπλήρωνε λειτουργικά μια πληθώρα βοηθητικών παράσπιτων - στάβλοι, μαγειρεία, φούρνοι - στο περίβολο του, τα οποία δυστυχώς δεν υπάρχουν πια. Εντύπωση προκαλεί η απεικόνιση της εξέλιξης ολόκληρου του συγκροτήματος στη πάροδο των αιώνων από τον αρχιτέκτονα Κίζη Γ.¹⁶⁷

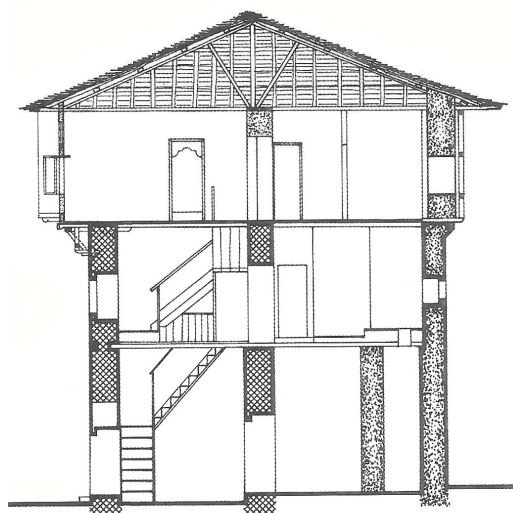
Κάτοψη Ισογείου

Κάτοψη Ορόφου

Κάτοψη Μεσόροφου

Τομή Α-Α'

113. Σχέδια αποτύπωσης, Αρχοντικό Γκλαβάνη.

166. Κίζης Γ., 1994, σ. 109

167. Κίζης Γ., 1994, σ.120-123

Στα μέσα του 19ου αιώνα, μετά από εκτεταμένες επεμβάσεις, τμήμα του κτίσματος επεκτείνεται βορειοανατολικά (εικ.126) και διευρύνονται τα ανοίγματα των πέτρινων τοίχων ενώ τη δεκαετία του 2000 πραγματοποιούνται εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης του κτιρίου, το οποίο σήμερα, αποτελεί ιδιοκτησία της Μητρόπολης Δημητριάδος και στεγάζει πολιτιστικές χρήσεις (εικ.127). Ανάμεσα στα αυθεντικά μορφολογικά στοιχεία που διασώζονται και ξεχωρίζουν κατά την επίσκεψη του αρχοντικού είναι, στην όψη η καταχύστρα (εικ.122,125), οι πολεμίστρες, τα ξύλινα σαχνίσια και εσωτερικά το περίτεχνο ξύλινο ταβάνι στη νοτιοανατολική γωνία του δεύτερου ορόφου.

114. Αρχοντικό Γκλαβάνη, ανατολικό σαχνίσι.

116. Αρχοντικό Γκλαβάνη, βορειοανατολική όψη. Δεξιά διακρίνεται η προέκταση του 19ου αιώνα.

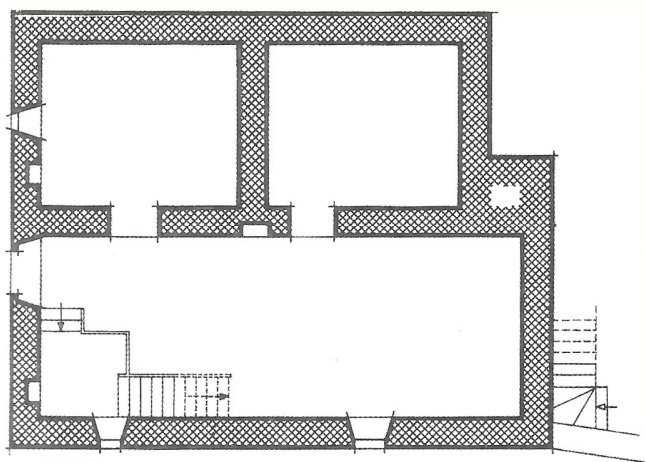
115. Αρχοντικό Γκλαβάνη, νοτιοδυτική όψη. Διακρίνεται η καταχύστρα αξονικά και πάνω από τη θύρα εισόδου στο δάπεδο του τελευταίου ορόφου.

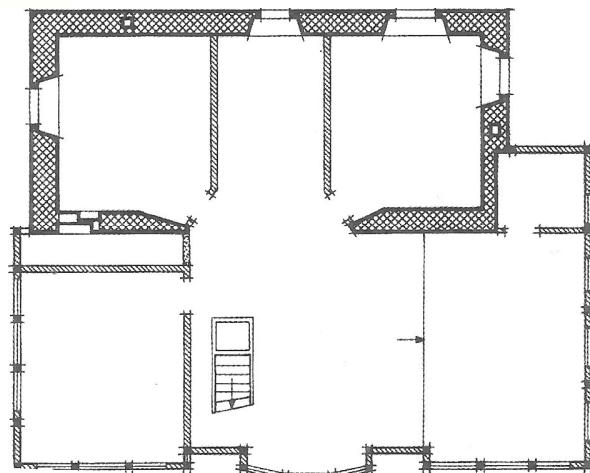
117. Αρχοντικό Γκλαβάνη, άποψη δοξάτου. Μετά την πρόσφατη ανακαίνιση χρησιμοποιείται για πολιτιστικά δρώμενα.

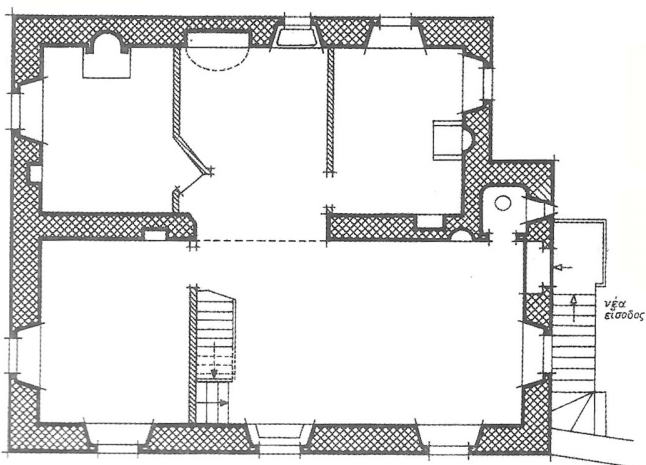
Παρόμοια τυπολογία, τόσο αναφορικά με τη διαρρύθμιση των χώρων όσο και με τη διάταξη των δομικών στοιχείων, παρουσιάζει το επίσης τριώροφο **αρχοντικό Γεώργιου Σίνη** (εικ.129), το οποίο οικοδομείται λίγες δεκαετίες αργότερα, το 1836, σύμφωνα με λιθανάγλυφη επιγραφή στην νότια γωνιά της δυτικής του όψης.

Κάτοψη Ισογείου

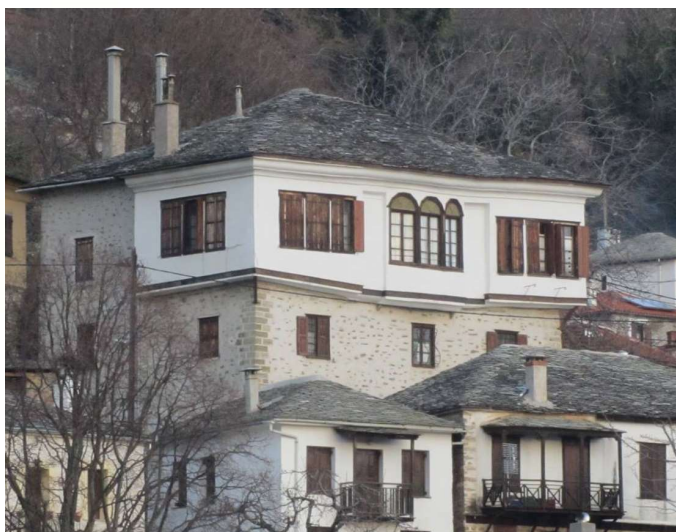

Κάτοψη Ορόφου

Κάτοψη Μεσόροφου

118. Σχέδια αποτύπωσης, Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη.

119. Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη, νοτιοδυτική όψη.

Το κτίσμα (εικ.128) αναπτύσσεται πάνω σε ορθογωνική πέτρινη βάση, με το πίσω όμως τμήμα του ανατολικού τοίχου να υποχωρεί ελάχιστα, για την κατασκευή αποχωρητηρίου. Στο ισόγειο ακολουθείται ο τριμερής διαχωρισμός της κάτοψης με δυο κάθετα τεμνόμενους εσωτερικούς μεσότοιχους, οι οποίοι όμως σε αυτή την περίπτωση, διακόπτονται και καταργούνται ήδη από τον πρώτο όροφο. Στον τελευταίο όροφο, ολόκληρο το νότιο τμήμα είναι κατασκευασμένο από ξυλοκατασκευή, διάτρητη από σειρά παραθύρων, που

προεξέχει ελαφρά από τους πέτρινους τοίχους του υπόλοιπου κτίσματος. Κυρίαρχο στοιχείο στη μορφή, το καμπύλο κεντρικό σαχνίσι με τα τρία τοξωτά ανοίγματα, που προβάλλει όχι ιδιαίτερα έντονα και μαζί με τα από κάτω ανοίγματα των παραθύρων, τονίζουν τον άξονα συμμετρίας της πρόσοψης του κτιρίου (εικ.129,134). Το στοιχείο αυτό του κυκλικού ή πολυγωνικού κεντρικού σαχνισιού, εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1814, στο Σχολείο των Μηλέων και έκτοτε γίνεται ιδιαίτερα αγαπητό, επιβάλλεται σταδιακά και κατά την τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της οικοδομικής και της μορφολογίας στα όψιμα κτίρια της κλασικής περιόδου.¹⁶⁸

120. Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη, εσωτερική άποψη δοξάτου, κεντρικό πολυγωνικό σαχνίσι.

121. Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη, εσωτερική άποψη δοξάτου, νοτιοανατολικό σαχνίσι.

122. Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη, ξύλινο κιγκλίδωμα κλίμακας ανόδου.

123. Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη, ξύλινα ταβάνια που διατηρούνται από την αρχική οικοδόμηση στον τελευταίο όροφο.

168. Κίζης Γ., 1994

Το αρχοντικό, αναστηλωμένο σήμερα, παρά τις μικρές μετατροπές, όπως η κατασκευή νέας εισόδου από μεταγενέστερο εξωτερικό κλιμακοστάσιο (εικ.135), σώζει κάποια από τα αυθεντικά στοιχεία της αρχικής του μορφής. Εσωτερικά, εντυπωσιάζει η όλη διάταξη των χώρων, με τα χειμωνιάτικα δωμάτια, το δοξάτο (εικ.130,131), τον καλόν όντα, το υπερυψωμένο ξύλινο καθιστικό στο νοτιοανατολικό σαχνίσι, τα περίτεχνα ξύλινα ταβάνια (εικ.133), τα ξύλινα κιγκλιδώματα της κλίμακας ανόδου (εικ.132).

124. Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη, νοτιοδυτική όψη. Διακρίνονται οι νεωτερισμοί στην όψη, που προμηνύουν την αρχιτεκτονική της ύστερης περιόδου.

125. Αρχοντικό Γεώργιου Σίνη, νοτιοανατολική όψη. Διακρίνεται το νεότερο εξωτερικό κλιμακοστάσιο εισόδου στην οικία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η όλη κατασκευή, αν και υπάγεται στα παραδοσιακά πρότυπα των προηγούμενων χρόνων, φέρει ορισμένα σημαντικά νέα χαρακτηριστικά που αποκαλύπτουν τη σταδιακή τάση αλλαγής στην αρχιτεκτονική της πηλιορείτικης οικίας του 19ου αιώνα που εξελίσσεται πια σε ασφαλέστερα περιβάλλοντα διαβίωσης και αναζητάει περισσότερο αρμονικές μορφές, που θα οδηγήσουν στην ακαδημαϊκή αρχιτεκτονική της ύστερης περιόδου.¹⁶⁹ Ορισμένα από αυτά είναι, μεγαλύτερα παράθυρα στους κάτω

169. Κίζης Γ., 1994, σ. 120

ορόφους, ελάχιστες πολεμίστρες, κατάργηση του σαχνισίου στο βόρειο τμήμα του δοξάτου και αντικατάσταση του από απλά παράθυρα, πλήρης κουζίνα με εστίες και φούσκα εξαερισμού, αποχωρητήριο, έντονη διάθεση για συμμετρία - ιδιαίτερα στη διάταξη των παραθύρων ως προς τον κεντρικό άξονα, έντονα καμπύλα κυμάτια στα φουρούσια των σαχνισιών και στα γείσα της στέγης (εικ.134,135).

Σταδιακά, ο ιδιαίτερος αυτός τρόπος διάρθρωσης του τελευταίου ορόφου, πάνω από την αυστηρή, ορθογωνική κάτοψη ισογείου - μεσοπατώματος, που έχει ήδη καθιερωθεί από την προηγούμενη περίοδο, εξελίσσεται, και στο διάστημα ενός περίπου αιώνα, υλοποιείται ένα πλήθος παραλλαγών, με ορισμένες περιπτώσεις όπου η κάτοψη της πέτρινης βάσης αποκτά σχήμα “Γ” ή “Π” (εικ.94/στ).¹⁷⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα στον Άγιο Λαυρέντιο, κατοικίας με προεκβολή ενός σκέλους, είναι η **οικία Έφης Λιάτζουρα** (εικ.136).

126. Οικία Έφης Λιάτζουρα, νοτιοδυτική όψη.

Πρόκειται για τριώροφο κτίσμα, του πρώτου μισού του 19ου αιώνα, που η κάτοψη του πέτρινου πυρήνα έχει διευρυνθεί, δημιουργώντας, περισσότερα κατοικήσιμα δωμάτια και μεγαλύτερους χώρους υποδοχής. Τμήμα του τελευταίου ορόφου, αποτελείται και σε αυτή την περίπτωση από ξυλοκατασκευή, που προεξέχει ελαφρά πάνω σε δυο σειρές λίθων, τοποθετημένων κατά το εκφορικό σύστημα. Η κατοικία έχει αποκατασταθεί και έχει υποστεί αρκετές επεμβάσεις στην αρχική της μορφή. Ωστόσο, στο εσωτερικό της, έχει διασωθεί και

170. Κίζης Γ., 1994, σ. 110,112

συντηρείται, τμήμα του ξύλινου διακόσμου (εικ.137) και ίχνη από τοιχογραφία με φυτικά μοτίβα που υπήρχε στο χώρο του δοξάτου (εικ.138).

127. Οικία Έφης Λιάτζουρα, ξύλινο κιγκλίδωμα κλίμακας ανόδου.

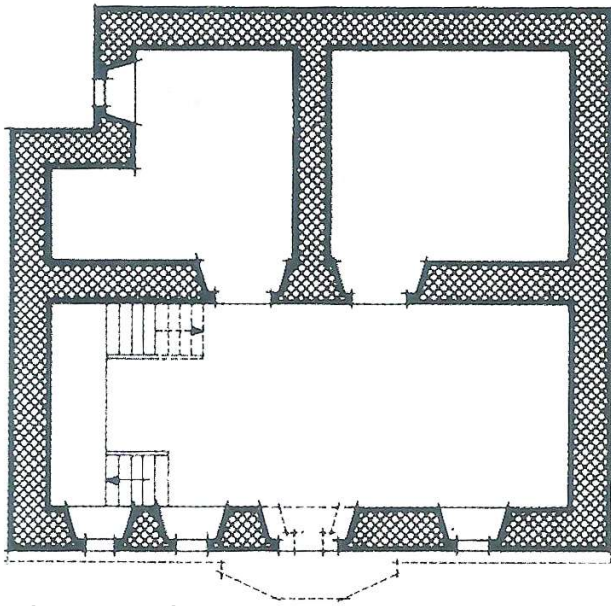

128. Οικία Έφης Λιάτζουρα, τμήμα τοιχογραφίας που αποκαλύφθηκε κατά τις εργασίες αποκατάστασης.

Τέλος, αξιοσημείωτη είναι και η εμφάνιση, στο εσωτερικό του οικισμού, μικρότερων δώροφων λιτών νοικοκυρόσπιτων, που μιμούνται, σαφώς στο μέτρο των οικονομικών δυνατοτήτων του ιδιοκτήτη, τη εξωτερική μορφή και την εσωτερική οργάνωση των μεγάλων αρχοντικών, ώστε να μπορεί κανείς να τα χαρακτηρίσει ως μια μικρογραφία τους (εικ.94/ζ).¹⁷¹ Η **οικία Ζαρίφη Αλέξη** (εικ.139,140) αποτελεί ένα τέτοιο καλοδιατηρημένο παράδειγμα.

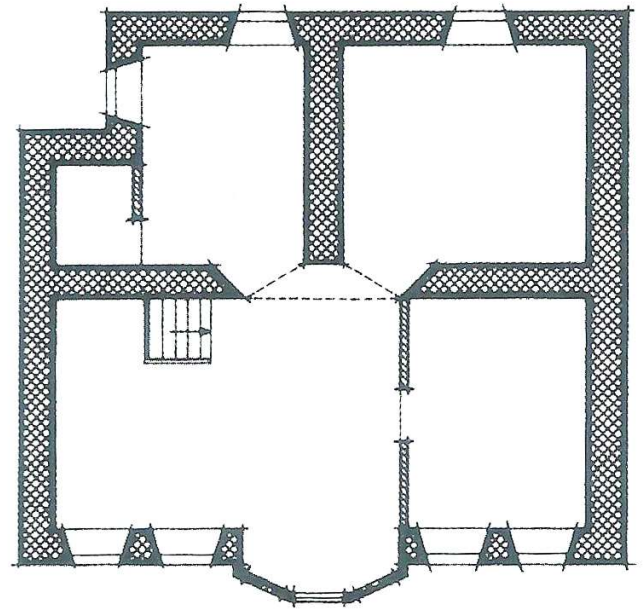
Η ανέγερση της γίνεται το 1856, σύμφωνα με επιγραφή στο λίθινο υπέρθυρο της θύρας εισόδου. Στην νότια όψη κυριαρχεί η συμμετρία των ανοιγμάτων και ξεχωρίζει το κεντρικό πολυγωνικό σαχνίσι στον όροφο που εδράζεται πάνω σε ανεστραμμένο κώνο από επάλληλες σειρές λίθων που προεξέχουν εκφορικά (εικ.141). Το κτίσμα φέρει εξωτερικά λιτό ζωγραφικό διάκοσμο που φιλοτεχνήθηκε το 1858. Με αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, αλλά αλλοιωμένη σε μεγάλο βαθμό από τις μετέπειτα επεμβάσεις, και η **οικία Αναστάσιου Μακρή** (εικ.142), η οποία οικοδομείται λίγα χρόνια νωρίτερα το 1844.

171. Κίζης Γ., 1994, σ. 119

Κάτοψη Ισογείου

129. Σχέδια αποτύπωσης, Οικία Ζαρίφη Αλέξη.

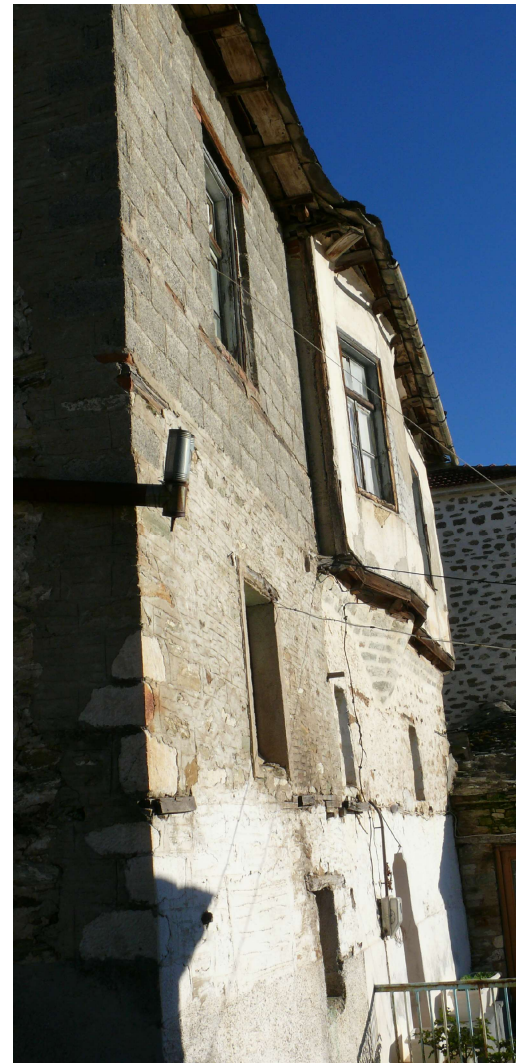
Κάτοψη Ορόφου

130. Οικία Ζαρίφη Αλέξη, νότια όψη.

131. Οικία Ζαρίφη Αλέξη, το κεντρικό πολυγωνικό σαχνίσι με την ζωγραφική απομίμηση φεγγίτη.

132. Οικία Αναστάσιου Μακρή, ίχνη από το αρχικό κεντρικό πολυγωνικό σαχνίσι.

_Υστερη Περίοδος (1860-1910)

Από τα μέσα περίπου του 19ου αιώνα και υπό την επίδραση των νέων κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που επικρατούν, με την τεχνολογική πρόοδο στη βιομηχανία, την ανάδειξη της πόλης του Βόλου σε βιομηχανικό κέντρο¹⁷², την διείσδυση πολιτισμικών επιρροών από τη Δύση¹⁷³ και το εισαγόμενο πνεύμα κλασικισμού που διακινείται στον ελλαδικό χώρο και κορυφώνεται στην Θεσσαλία με την απελευθέρωση της το 1881¹⁷⁴, παρατηρείται μια αποφασιστική αλλαγή στο τρόπο ζωής στα χωριά του Πήλιου που εκδηλώνεται έντονα και στην αρχιτεκτονική της πηλιορείτικης οικίας. Η νέα αισθητική αντίληψη εκφράζεται τόσο στο τρόπο οργάνωσης της κάτοψης, με τους εσωτερικούς χώρους να παρουσιάζουν μια εντελώς διαφορετική διαρρύθμιση όσο και στη διάρθρωση των όψεων που αποκτούν μια περισσότερο αστική εικόνα μέσα στο παραδοσιακό ιστό.¹⁷⁵

Τα νέα κτίρια, έχοντας αποβάλλει οριστικά τον αμυντικό τους χαρακτήρα, αποτελούν στιβαρούς πρισματικούς όγκους με κύριο χαρακτηριστικό την απόλυτη συμμετρία. Εσωτερικά (εικ.143), ο ευρύχωρος κοινόχρηστος ανοιχτός χώρος του δοξάτου με τα ξύλινα υπερυψωμένα καθιστικά της προηγούμενης περιόδου, μοιάζει αμήχανος σχεδόν άχρηστος, αλλάζει θέση και μορφή και μετατρέπεται σε εσωτερική μονοκόμματη σάλα διαμπερής και κεντρικά κάθετη προς τη πρόσοψη της οικίας, δημιουργώντας δυο πανομοιότυπες ζώνες δωματίων εκατέρωθεν της.¹⁷⁶ Η τριμερής αυτή διάταξη, επαναλαμβάνεται σε όλους τους ορόφους με την κλίμακα ανόδου να τοποθετείται στο βάθος της σάλας, απέναντι από την κύρια είσοδο, η οποία αρκετές φορές είναι υπερυψωμένη και φέρει μικρό εξωτερικό κλιμακοστάσιο.¹⁷⁷ Στο ημιυπόγειο που σχηματίζεται τοποθετούνται βοηθητικοί χώροι με ανεξάρτητη πρόσβαση¹⁷⁸ ενώ η οικία εξοπλίζεται με νέες ανέσεις όπως αποχωρητήρια, λουτρά και ευρύχωρες κουζίνες με

---

172. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 80

173. Φιλιππίδης Δ., 1984, σ. 59

174. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 107

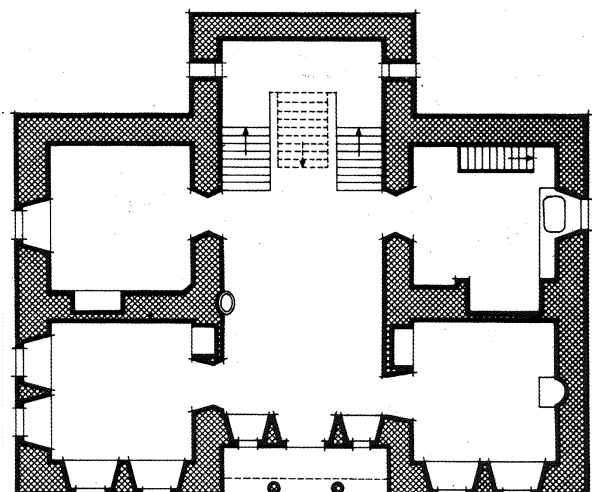
175. Κίζης Γ., 1994, σ. 124

176. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 82

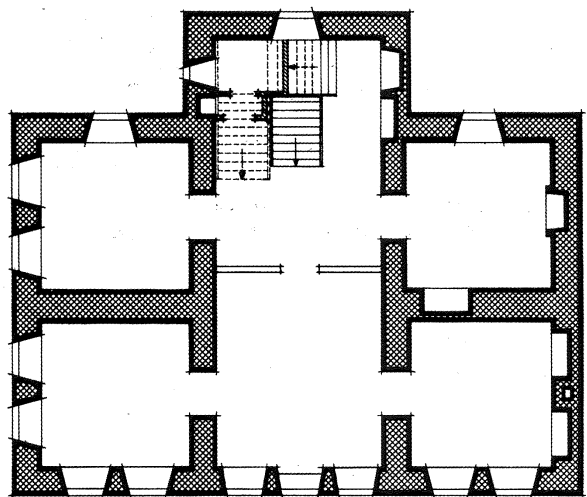
177. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 107

178. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 107

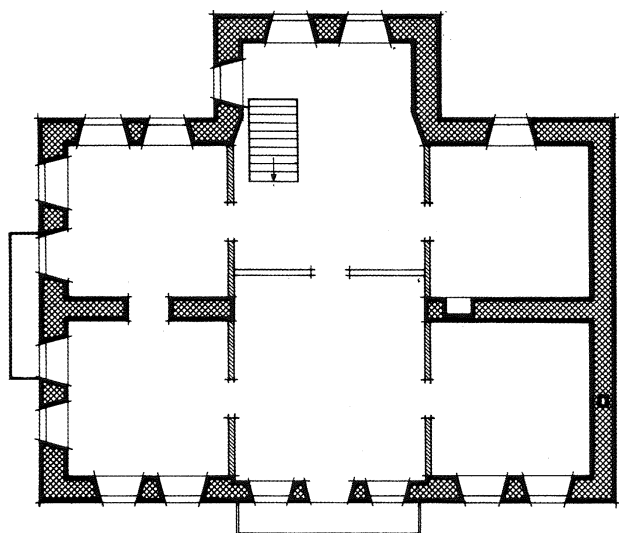

Κάτοψη Ισογείου

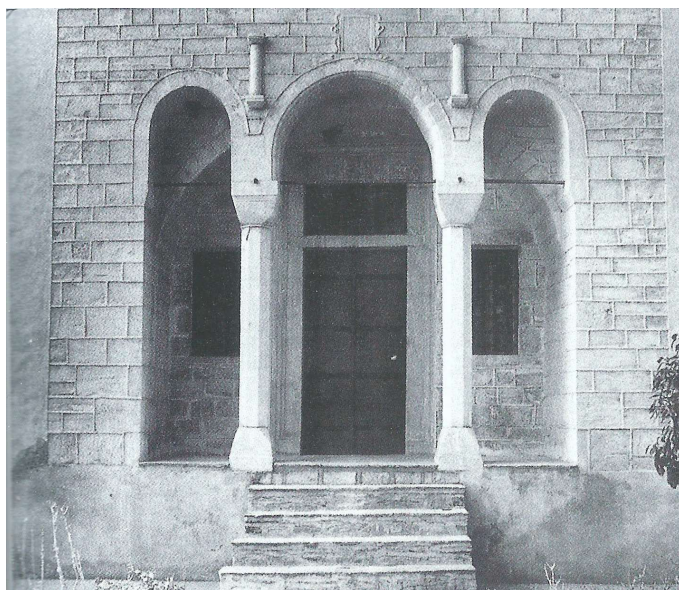

Κάτοψη Α' Ορόφου

Κάτοψη Β' Ορόφου

133. Χαρακτηριστική κάτοψη διαρρυθμίσης κατοικίας κατά την ύστερη περίοδο

134. Αψίδες εισόδου Αιγυπτιαώτικού αρχοντικού, Άλλη Μεριά.

135. Τρίλοβο προστώ εισόδου σε Αιγυπτιαώτικό αρχοντικό στην Πορταριά.

φούσκες, πιατοθήκες και ντουλάπια, που καταλαμβάνουν κάποιο από τα δωμάτια του ισογείου.¹⁷⁹

Αντίστοιχοι νεωτερισμοί αποτυπώνονται και εξωτερικά στη μορφολογία των όψεων όπου η πέτρινη τοιχοποιία, σοβατισμένη με ασβεστοκονίαμα, αντικαθιστά πλέον εξ' ολοκλήρου το ξύλινο σκελετό στον άνω όροφο.¹⁸⁰ Με βάση τις αρχές του νεοκλασικισμού, η κεντρική όψη χωρίζεται σε τρεις ζώνες, βάση, κορμό και στέψη. Ο διαχωρισμός επιτυγχάνεται με τη χρήση διαφορετικών υλικών επιχρίσματος. Στο κάτω μέρος της κατασκευής, παρατηρείται, να κυριαρχεί το ισόδομο σύστημα ενώ στα ανωτέρα εμφανίζονται ποικίλα διακοσμητικά στοιχεία όπως παραστάδες, επίκρανα, κορνίζες που πλαισιώνουν τα ανοίγματα, οριζόντιες ταινίες από τραβηχτά επιχρίσματα που μιμούνται επιστύλια, γείσα κ.λπ. Η επίστεψη διαμορφώνεται από ελαφρώς προεξέχον γείσο, που φέρει διακοσμητικές ταινίες.¹⁸¹ Μεγάλα παράθυρα με γερμανικά παραθυρόφυλλα ανοίγονται σε όλα τα επίπεδα τοποθετημένα συμμετρικά προς το κατακόρυφο άξονα, μπαλκόνια με περίτεχνα σιδερένια κιγκλιδώματα κατασκευάζονται αξονικά της πρόσοψης στο τελευταίο όροφο ενώ σε αρκετές περιπτώσεις γίνεται χρήση κεραμιδιών για την επικάλυψη της στέγης αντί σχιστόπλακων.¹⁸²

Από την τρίτη αυτή ενότητα της ύστερης περιόδου, διακρίνονται τα αρχοντικά (εικ.94/η), που οικοδομούνται την τριακονταετία 1860 -1890 από κοσμοπολίτες εύπορους ομογενείς που επιστρέφουν από τα μεγάλα παροικιακά κέντρα, κυρίως βαμβακέμποροι από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, στο Πήλιο και επενδύουν οικονομικά κεφάλαια στα χωριά.¹⁸³ Ο τύπος αυτός του λεγόμενου «αιγυπτιακού» ή «αποικιακού» σπιτιού υιοθετεί τα ήδη αναφερόμενα κλασικιστικά χαρακτηριστικά παράλληλα όμως είναι φορτισμένος με στοιχεία αποικιακής αισθητικής. Βασικό γνώρισμα του, με προέλευση από την αρχιτεκτονική των μεσογειακών χωρών της Βόρειας Αφρικής, αποτελεί ο σχηματισμός, στην κεντρική είσοδο της κατοικίας, μνημειώδους τρίλοβου προστώου από λεπτές κολόνες

---

179. Κίζης Γ., 1994, σ. 126

180. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 82

181. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 107

182. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 107

183. Κίζης Γ., 1994, σ. 124

με κιονόκρانا, με το μεσαίο τόξο να είναι μεγαλύτερο σε μήκος και σε ύψος (εικ.144,145).¹⁸⁴ Το μικτό αυτό στυλ, που χαρακτηρίζεται από παροικιακές και νεοκλασικές λεπτομέρειες, εισρέει στην τοπική μορφολογική και κατασκευαστική παράδοση, με την ανέγερση παρόμοιων κατοικιών στο ελλαδικό χώρο και τη Βαλκανική. Στο Πήλιο εμφανίζεται σε διάφορες παραλλαγές, με αξιόλογα και ενδιαφέροντα δείγματα να διασώζονται σε αρκετά χωριά όπως Μηλιές, Πορταριά, Λαύκο, Άλλη Μεριά, Ζαγορά.¹⁸⁵

Στον Άγιο Λαυρέντιο, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η **οικία Πέτρου Μίλλερ** (εικ.146,147), χτισμένη το 1861.¹⁸⁶ Το προστώο εδώ ενσωματώνεται στον κυρίως όγκο του αρχοντικού με τα τρία μαρμάρινα τόξα που σχηματίζονται να έχουν σχεδόν το ίδιο μέγεθος. Η είσοδος υποχωρεί σε καμαροσκέπαστη εσοχή και η πρόσβαση σε αυτή γίνεται από διπλή κλίμακα με συμμετρικά τοποθετημένους κλάδους και πλατύσκαλο κάτω από το οποίο υπάρχει ανεξάρτητη πόρτα προς το ημιυπόγειο που στεγάζει τους βοηθητικούς χώρους. Στον άνω όροφο, το μοτίβο του τοξωτού προστώου επαναλαμβάνεται, αυτή τη φορά με ξύλινα πλαίσια κουφωμάτων που οδηγούν σε μεταλλικό εξώστη τοποθετημένο κεντρικά του κατακόρυφου άξονα συμμετρίας της πρόσοψης. Την υπόλοιπη πρόσοψη πλαισιώνουν μεγάλα παράθυρα και το έντονο κυματιόμορφο γείσο της στέγης.

136. Οικία Πέτρου Μίλλερ, νοτιοδυτική όψη.

137. Οικία Πέτρου Μίλλερ, νοτιοδυτική όψη. Διακρίνεται το τρίλοβο προστώο της εισόδου με τη διπλή κλίμακα και η ανεξάρτητη πόρτα προς το ημιυπόγειο.

184. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 82

185. Παλιούρας Δ., 1990, σ. 107

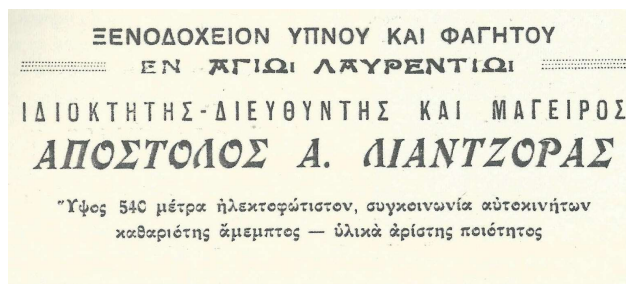
186. Κίρης Γ., 1994, σ. 496

Σε παρόμοιες συνθετικές αρχές, οικοδομείται την ίδια περίοδο, **η οικία Λιάτζουρα** (εικ.148,150,151), στην κεντρική πλατεία του οικισμού που λειτούργησε αρχικά ως ξενοδοχείο και είναι γνωστή και ως Ξενοδοχείο Λιάτζουρα (εικ.149). Το μεγάλο και επιβλητικό τριώροφο κτίσμα, οργανώνεται αυστηρά με βάση τον άξονα συμμετρίας της πρόσοψης με τον τελευταίο όροφο να προβάλλεται ελαφρά, υποβασταζόμενος από διπλή σειρά λοξότμητων λίθων.

138. Ξενοδοχείο Λιάτζουρα, νοτιοδυτική όψη γύρω στα 1930.

139. Διαφήμιση του Ξενοδοχείου Λιάτζουρα στον "Μέγα οδηγό Βόλου και Περιχώρων", 1933.

140. Ξενοδοχείο Λιάτζουρα, νοτιοδυτική όψη, 2018.

141. Ξενοδοχείο Λιάτζουρα, νοτιοανατολική όψη, 2018.

Παράλληλα εντός του οικισμού, εντοπίζονται και αρκετά κτίσματα, αρχοντικά αλλά και μικρότερης κλίμακας μεσοαστικά, που χρονολογούνται έως τα τέλη του 19ου αιώνα, μιμούνται τα νέα πρότυπα και φέρουν αρμονικά στην αρχιτεκτονική τους, που ελάχιστα διαφέρει από εκείνη της προηγούμενης περιόδου, ένθετα νεοκλασικά στοιχεία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν **η οικία Μιχάλη Απόστολου (1862)** (εικ.152), **η οικία Καλλιπολίτη(1888)** (εικ.154), **ανώνυμη οικία (1870)** (εικ.153).

142. Οικία Μιχάλη Απόστολου, νοτιοδυτική άποψη.

143. Ανώνυμη εγκαταλελειμμένη οικία, νοτιοδυτική άποψη.

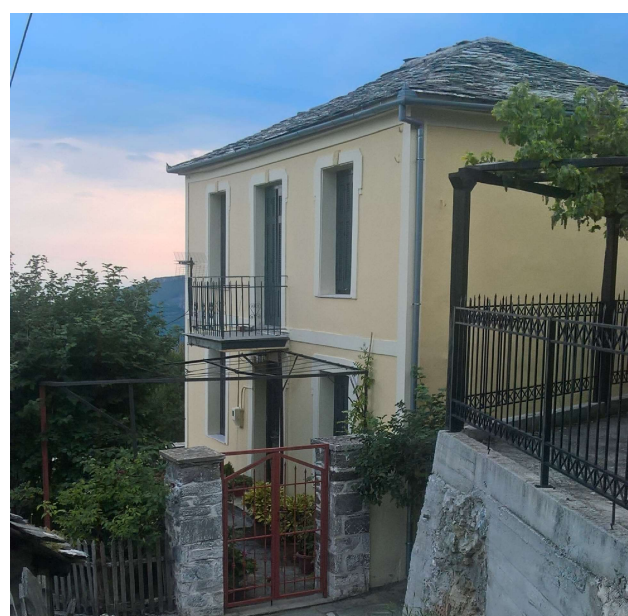
144. Οικία Καλλιπολίτη, νοτιοανατολική άποψη.

Αντίστοιχα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια ομάδα σπιτιών - **οικία Καλαϊτζη Θεολογίδου** (εικ.158), **οικία Αρμάγου Θρασύλου** (εικ.156), **οικία Τυπάλδου Χρήστου**, **οικία Παπαθανασίου Απόστολου** (εικ.155), **οικία Περνιδάκη Ιωάννα** (εικ.159), **ανώνυμη οικία** (εικ.157) που ανήκουν στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} - αρχές του 20^{ου} αιώνα και μαρτυρούν την ολοκληρωτική πλέον επικράτηση της νεοκλασικής μορφολογίας και διαρρύθμισης, εγκαταλείποντας καθετί που ενθυμίζει την παλαιότερη κοσμική αρχιτεκτονική της Ανατολής. Η εξωτερική σκάλα εισόδου, η ανεξάρτητη είσοδος στο κατώι, τα μπαλκόνια, οι κορνίζες που πλαισιώνουν τα παράθυρα, τα έντονα σε χρώματα επιχρίσματα, οι οριζόντιες και κατακόρυφες ζώνες που παρουσιάζει η πρόσοψη, που σε μερικές περιπτώσεις καταλήγει σε κεντρικό αέτωμα, με στόχο την απόλυτη συμμετρία έχουν κυριαρχήσει και αποτελούν τον κανόνα στην οικοδομία.

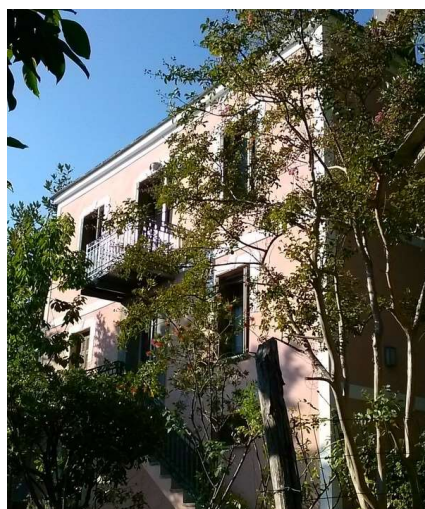
145. Οικία Παπαθανασίου Απόστολου, νοτιοανατολική όψη.

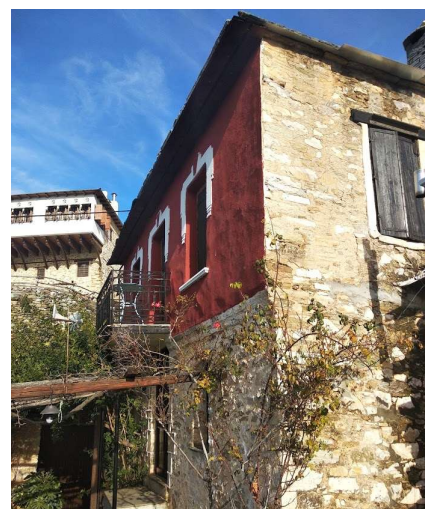
146. Οικία Αρμάγου Θρασύλου, νοτιοανατολική όψη.

147. Ανώνυμη οικία, νοτιοδυτική όψη.

148. Οικία Καλαϊτζη Θεολογίδου, νοτιοδυτική όψη.

149. Οικία Περνιδάκη Ιωάννα, νοτιοδυτική όψη.

_ Νεότερα Χρόνια

Κατά τα νεότερα χρόνια, κατασκευάζονται στον οικισμό, κυρίως στα όρια του και σε γεινίαση με τον κεντρικό αυτοκινητόδρομο, κάποια νέα κτίρια κατοικίας από οπλισμένο σκυρόδεμα (εικ.160). Τα κτίσματα αυτά, στην πλειονότητα τους, δεν φέρουν κάποιο συγκεκριμένο χαρακτήρα, έρχονται σε έντονη αντίθεση με την παλιότερη τοπική αρχιτεκτονική, τόσο στην εξωτερική μορφή όσο και στην εσωτερική διάταξη των χώρων διαβίωσης και θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η παρουσία τους αλλοιώνει την συνολική εικόνα του οικισμού. Ακόμα και σε ορισμένες περιπτώσεις, που οι σύγχρονες αυτές κατασκευές επιδιώκουν να μιμηθούν, μορφές και συνθέσεις του παρελθόντος, το τελικό αποτέλεσμα, με ελάχιστες εξαιρέσεις, είναι ανεπιτυχές καθώς η μίμηση, δυστυχώς είναι στείρα και κυρίως εικονογραφική.

150. Δείγματα σύγχρονων κατασκευών στο εσωτερικό του οικισμού.

Ειδική αναφορά, αξίζει να γίνει σε μια ομάδα ομοιόμορφων μονώροφων κτιρίων που κατασκευάζονται μέσω κρατικής παρέμβασης μετά το σεισμό του 1955, σε όλη την επικράτεια του Πήλιου και το Βόλο, προκειμένου να καλύψουν άμεσα και οικονομικά την ανάγκη στέγασης των κατοίκων που οι οικίες τους είχαν καταστραφεί.¹⁸⁷ Τα αντισεισμικά αυτά κτίσματα, απλά ως προς τη μορφή τους, με τριμερή εσωτερική διαίρεση,

187. Αδαμάκης Κ., 2014, σ. 10

οικοδομούνται σύμφωνα με το δομικό σύστημα «Παρασκευοπούλου»¹⁸⁸. Η περιμετρική τοιχοποιία, πάχους δέκα έως είκοσι εκατοστών, κατά περίπτωση, κατασκευάζεται από δύο παράλληλους δρομικούς τοίχους οπτοπλινθοδομής, με σκυροδέτηση μπετόν αρμέ στο μεταξύ τους διάκενο. Το κτίσμα ολοκληρώνεται από επίστεψη με σενάζ από οπλισμένο σκυρόδεμα επί του οποίου εδράζονταν η ξύλινη κεραμοσκεπής στέγη.¹⁸⁹ Κατοικίες κτισμένες κατά το σύστημα αυτό, εντοπίζονται διάσπαρτα και στο εσωτερικό του οικισμού του Αγίου Λαυρεντίου (εικ.161).

151. Δείγμα αντισεισμικής κατοικίας σύμφωνα με το δομικό σύστημα «Παρασκευοπούλου» εντός του οικισμού.

188. Προς τιμή του πολιτικού μηχανικού και καθηγητή οπλισμένου σκυροδέματος του Ε.Μ.Π. Περικλή Παρασκευόπουλου, που πρότεινε τη συγκεκριμένη τεχνική οικοδόμησης των νέων αντισεισμικών κτιρίων, Αδαμάκης Κ., 2014, σ. 10

189. Αδαμάκης Κ., 2014, σ. 10

6.1 Ισχύον Νομοθετικό Πλαίσιο

Ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου, μαζί με ακόμα δεκαεννιά χωριά του Πήλιου, χαρακτηρίζονται από την ελληνική πολιτεία, βάση διατάγματος του 1978 (Φ.Ε.Κ. 594/Δ/13.11.1978) ως παραδοσιακοί οικισμοί, δηλαδή ως οικισμοί που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ιστορικό, λαογραφικό, πολεοδομικό, αισθητικό ή αρχιτεκτονικό χαρακτήρα και φέρουν ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης. Τα όρια του καθορίζονται από την Νομαρχία Μαγνησίας σύμφωνα με την αριθ. 8211/26.03.1986 απόφαση (Φ.Ε.Κ. 507/Δ/10.06.1986) (εικ.162). Στη συγκεκριμένη απόφαση, ο οικισμός χαρακτηρίζεται ως μεσαίος σε μέγεθος, συνεκτικός ως προς τη δόμηση, στάσιμος καθώς δεν παρουσιάζει πληθυσμιακή αύξηση ή μεγάλο αριθμό νέων οικοδομών, και τέλος ενδιαφέρων ως προς τα αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά στοιχεία που διατηρεί.

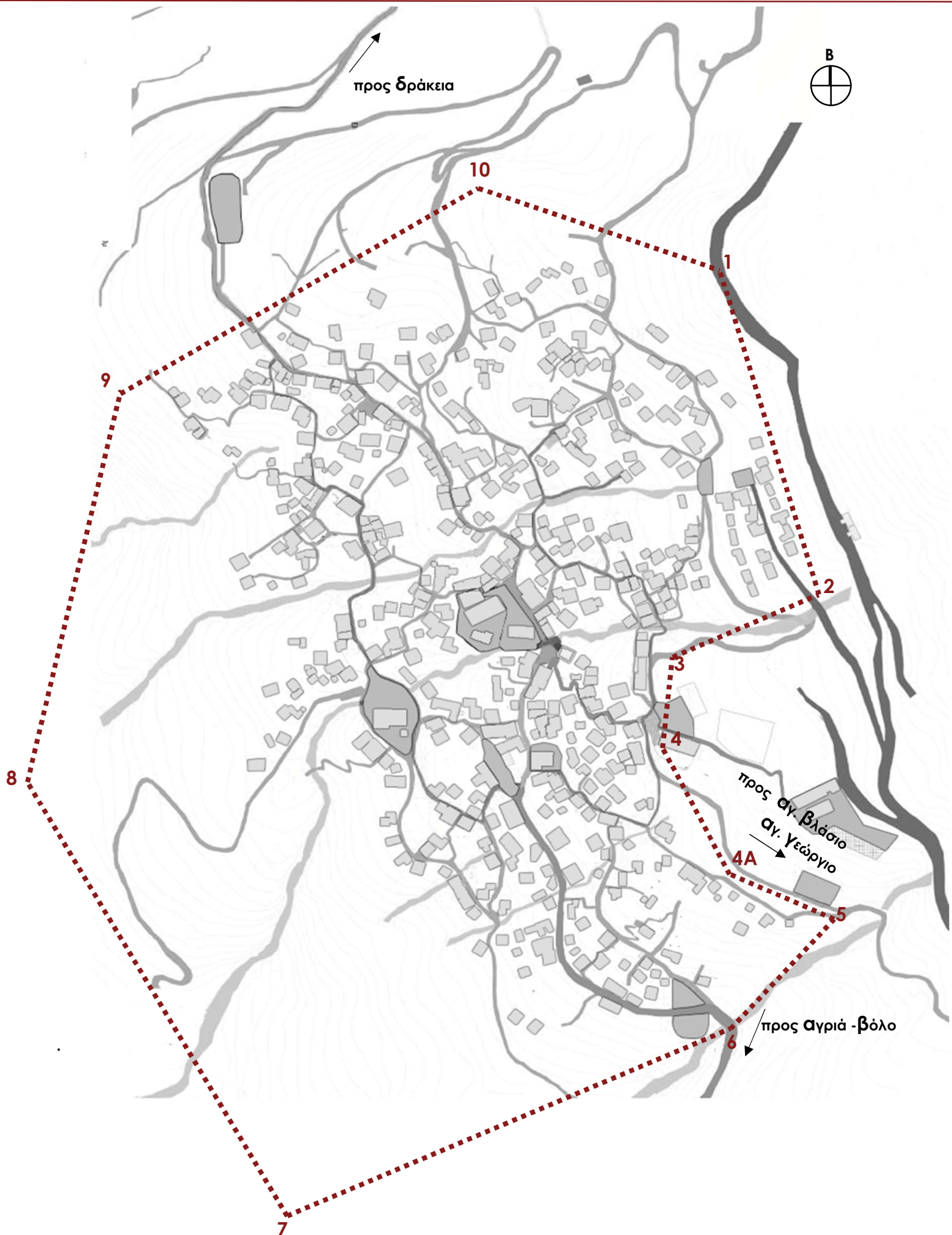
Εντός των ορίων του οικισμού, μεμονωμένα κτίσματα έχουν κηρυχθεί ως έργα τέχνης που χρήζουν ειδική κρατική προστασία, με υπουργικές αποφάσεις από το Υπουργείο Πολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα, η οικία Πέτρου Μίλλερ¹⁹⁰ (Φ.Ε.Κ. 242/Β/02.05.1985), το αρχοντικό Γεώργιου Σίνη¹⁹¹ (Φ.Ε.Κ. 425/Β/10.07.1985), το αρχοντικό Γκλαβάνη¹⁹²(Φ.Ε.Κ. 449/Β/18.7.1985) και τέλος η οικία Αναγνωστοπούλου (ΦΕΚ 355/ΑΑΠ/14.08.2007). Αξίζει να σημειωθεί, ότι εκτός των παραπάνω κτιρίων, ως έργα τέχνης και ιστορικά διατηρητέα μνημεία έχουν ανακηρυχθεί και έξι κοινοτικές κρήνες του Αγίου Λαυρεντίου, καθώς αποτελούν αξιόλογα και αντιπροσωπευτικά δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής και είναι στενά συνδεδεμένες με την κοινωνική ζωή του χωριού λειτουργώντας ως χώροι συνάθροισης και κοινωνικής επαφής των κατοίκων. Αυτές είναι η κρήνη Παπαδάκη (ΦΕΚ 449/Β/18.07.1985) (εικ.34, πάνω αριστερά), η μαρμαρίνη νεοκλασική βρύση με λεοντοκεφαλές που βρίσκεται στην κεντρική πλατεία του χωριού (ΦΕΚ 663/Β/01.11.1985) (εικ.26), η βρύση "Μακρίνας" κοντά στον περίβολο του ναού του Αγίου Δημητρίου (ΦΕΚ 663/Β/01.11.1985), η βρύση "Σούπια" κοντά στο αρχοντικό Γκλαβάνη (ΦΕΚ 663/Β/01.11.1985), η βρύση "Τσιαχτή" πάνω από την κεντρική πλατεία (ΦΕΚ 663/Β/1.11.1985), η βρύση

190. Βλ. Ενότητα 5.2 Κτίρια Κατοικίας σελ. 113

191. Βλ. Ενότητα 5.2 Κτίρια Κατοικίας σελ. 104

192. Βλ. Ενότητα 5.2 Κτίρια Κατοικίας σελ. 101

152. Χάρτης 10 : Όρια οικισμού Αγίου Λαυρεντίου.

"Σκουρδομύτη" πάνω από την κεντρική πλατεία προς το Δημοτικό Σχολείο (ΦΕΚ 663/Β/01.11.1985)

Ωστόσο, από το 2002, με το Ν.3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (Φ.Ε.Κ. 153/Α/28.06.2002), και βάση του αρθ. 2 παρ. αα, αναγνωρίζονται και προστατεύονται ευθέως, χωρίς να είναι αναγκαία η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης, όλα τα πολιτιστικά αγαθά του οικισμού_ δημόσια ή ιδιωτικά κτίρια, θρησκευτικά κτίρια, κρήνες, που χρονολογούνται έως το 1830. Παράλληλα, ορίζονται ως ιστορικοί τόποι και χρήζουν προστασίας «εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.»

Οι όροι δόμησης που ισχύουν εντός των διοικητικών ορίων του οικισμού, καθορίζονται από ειδικό διάταγμα (ΦΕΚ 374/Δ/04.07.1980), και αφορούν συνολικά όλους τους οικισμούς του Πήλιου, που διατηρούν το παραδοσιακό τους χαρακτήρα. Ειδικότερα, ελάχιστο εμβαδό αρτιότητας του οικοπέδου προσδιορίζεται στα 1.000 τ.μ. και κατά παρέκκλιση στα 300 τ.μ. για όσα οικόπεδα υπήρχαν κατά την 25.07.1979¹⁹³ και σε οικόπεδα με όποιες διαστάσεις και επιφάνεια είχαν εφόσον υπήρχαν πριν την 9.06.1973¹⁹⁴, ελάχιστες πλάγιες αποστάσεις της ανεγερθείσας οικοδομής 0,90 μ. από τα όρια του οικοπέδου και μέγιστη επιφάνεια κάλυψης 60% της επιφάνειας του οικοπέδου χωρίς όμως η συνολική κάλυψη να ξεπερνάει τα 150 τ.μ.. Ο συντελεστής δόμησης ορίζεται στα 0,80 και η επιφάνεια κάθε ορόφου δεν μπορεί να ξεπερνάει τα 120 τ.μ. Ο μέγιστος αριθμός ορόφων των

---

193. Ημέρα δημοσίευσης του από 19.07.1979 Διατάγματος «περί τροποποίησης των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων των κειμένων εντός των ορίων των νομίμως υφιστάμενων προ του έτους 1923 οικισμών, των στερούμενων εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου», ΦΕΚ 401/Δ/25.07.1975.

194. Ημέρα δημοσίευσης του από 9.06.1973 Διατάγματος περί «Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού», ΦΕΚ 124/Α/09.06.1973.

κτηρίων είναι τρεις, ενώ το μέγιστο ύψος των κτηρίων ορίζεται σε 10 μ., μη συμπεριλαμβανομένης της στέγης, των καπνοδόχων και των αεραγωγών.

Ως προς τα συνθετικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά, η οικοδομή πρέπει να φέρει τετράκλινη στέγη με επικάλυψη από σχιστολιθικές πλάκες Πήλιου, η οποία να προεξέχει από τις όψεις κατά 0,50 μ. – 0,70 μ.. Εξωτερικά, οι τοίχοι πρέπει να φέρουν επίχρισμα λευκού χρώματος ή ελαφριάς απόχρωσης λευκού, ενώ τα κουφώματα να είναι ξύλινα με ξύλινα ταμπλαδωτά ή καρφωτά εξώφυλλα και οι αναλογίες τους να ακολουθούν τα παραδοσιακά πρότυπα. Σε αυτά επιτρέπεται, η τοποθέτηση μεταλλικών κιγκλιδωμάτων απλής μορφής (ράβδοι διατομής στρογγυλής ή τετράγωνης, που σχηματίζουν τετράγωνα ή ορθογώνια σχήματα), υποχρεωτικά χρώματος μαύρου. Παράλληλα, επιτρέπεται η κατασκευή κλειστών εξωστών στο τελευταίο όροφο του κτιρίου, με μέγιστο μήκος προεξοχής 0,60 μ. αλλά και ανοιχτών εξωστών περιορισμένων διαστάσεων με ξύλινα ή μεταλλικά στηθαία. Σε περίπτωση κατασκευής περιμετρικού μαντρότοιχου, αυτός μπορεί να είναι κατασκευασμένος από εμφανή λιθοδομή ή από οπτοπλινθοδομή επιχρισμένη, και το πλάτος του να είναι τουλάχιστον 0,20 μ. Αντίστοιχα, η εξωτερική αυλόθυρα εισόδου να είναι ξύλινη και σε περίπτωση που το ύψος της είναι μεγαλύτερο του 1,00 μ., επιβάλλεται να καλύπτεται με τετράκλινη ή δίκλινη στέγη.

Βάση του ιδίου διατάγματος, οποιαδήποτε εργασία επισκευής και αποκατάστασης είτε στο δημόσιο χώρο_ πλατείες, πλατώματα, κρήνες, δίκτυο δρόμων, είτε σε ιδιοκτησίες που αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής, απαιτείται χορήγηση ειδικής άδειας από την Αρμόδια Υπηρεσία ανάλογα με τη χρονολόγηση του μνημείου.

6.2 Φορείς Πολιτιστικής Διαχείρισης

Αναφορικά, με τα δημόσια ανακηρυγμένα μνημεία που εντοπίζονται στον Άγιο Λαυρέντιο, την εποπτεία, διαχείριση και προστασία τους, ασκεί η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων για τα κτίσματα που χρονολογούνται προ του 1830 ενώ για τα νεότερα πολιτιστικά κατάλοιπα που είναι μεταγενέστερα του 1830, η 5^η Εφορεία Νεότερων Μνημείων. Αντίστοιχη ευθύνη για τα κοινοτικά κτίρια του οικισμού, φέρει η δημοτική αρχή του Βόλου, όπου ανήκει

διοικητικά η κοινότητα του Αγίου Λαυρεντίου, από το 2011 σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτη. Παράλληλα, ο Δήμος Βόλου, είναι αρμόδιος για την διοργάνωση πολιτιστικών δράσεων ή την υποστήριξη πολιτιστικών δρώμενων που μπορεί να διεξάγονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους στο χωριό.

Εξίσου ουσιαστικό ρόλο, σε σχέση με τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στον Άγιο Λαυρέντιο, εκτελεί ο Αναπτυξιακός Σύλλογος του Αγίου Λαυρεντίου, ο οποίος ιδρύεται το 2009, αναπληρώνοντας το παλιότερο Γυναικείο Σύλλογο Ανάπτυξης Αγίου Λαυρεντίου. Κύριο μέλημα του νέου συλλόγου είναι ο σχεδιασμός και η οργάνωση αμιγώς πολιτιστικών δραστηριοτήτων, επιδιώκοντας αφενός τη συμμετοχή των κατοίκων του χωριού και την βελτίωση της καθημερινότητας τους και αφετέρου την προσέλκυση επισκεπτών που θα έρθουν σε επαφή με την ιστορία, την αρχιτεκτονική και την τοπική κοινωνία του Αγίου Λαυρεντίου. Ειδικότερα, οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν, τη Γιορτή Κερασιού¹⁹⁵, μουσικές εκδηλώσεις τη περίοδο των Χριστουγέννων, της αποκριάς, του καλοκαιριού, ομιλίες και διαλέξεις μορφωτικού περιεχομένου, εκθέσεις όπως η έκθεση

153. Αφίσες από τη «Γιορτή Κερασιού», εκδήλωση που διοργανώνει ετήσια ο Αναπτυξιακός Σύλλογος του Αγίου Λαυρεντίου.

195. Η γιορτή Κερασιού, διοργανώνεται κάθε Ιούνιο στη πλατεία του χωριού και είναι αφιερωμένη στην στήριξη και την ενίσχυση της κερασοπαραγωγής που σε παλιότερες εποχές αποτελούσε σημαντική αγροτική δραστηριότητα για τους κατοίκους του Αγίου Λαυρεντίου. Κατά τη διεξαγωγή της υπάρχει προσφορά κερασιών ωμών και παρασκευασμένων σε γλυκό και μουσική εκδήλωση με ήχους από την τοπική παράδοση.

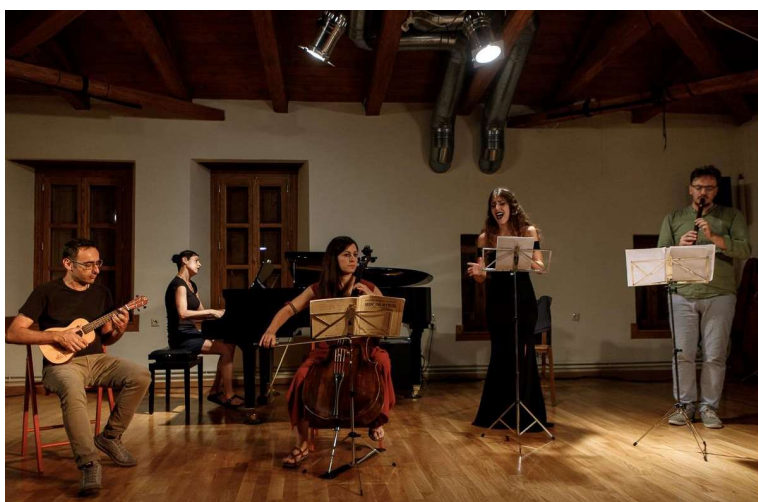
φωτογραφίας «Οι εικόνες αφηγούνται. Όψεις από την Ιστορία του Αγίου Λαυρεντίου», κινηματογραφικές προβολές κατά τους θερινούς μήνες, προγράμματα άθλησης για παιδιά και ενήλικες, ενώ το τελευταίο διάστημα γίνεται μια προσπάθεια δημιουργίας δανειστικής βιβλιοθήκης προς χρήση για τους κατοίκους του οικισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο σύλλογος αποτελεί βασικό μέλος της οργανωτικής ομάδας της πρωτοβουλίας «Open Village/Ανοικτό Χωριό» για την οποία γίνεται εκτενέστερη αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο.

6.3 Υποδομές & Βαθμός Ανάδειξης του Οικισμού

Παρότι η περιοχή μελέτης αποτελεί έναν οικισμό με αρκετά αξιόλογα ιστορικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, έως σήμερα, δεν έχει σχεδιαστεί και πραγματοποιηθεί μια ολοκληρωμένη πρόταση διαχειριστικών επεμβάσεων με στόχο την διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του Αγίου Λαυρεντίου και των μνημείων του ως συνόλου.

Οι πολιτιστικές υποδομές είναι σχεδόν μηδαμινές. Καίρια είναι η απουσία ενημερωτικών πινακίδων ή πινακίδων σήμανσης, με εξαίρεση κάποιες πινακίδες κοντά στη κεντρική πλατεία του χωριού που επισημαίνουν το καλντερίμι που οδηγεί βόρεια προς τη πλατεία Χατζίνη και ανατολικά προς το μοναστήρι του Αγίου Λαυρεντίου. Ελλιπής είναι και η πρόσβαση του κοινού σε οποιαδήποτε πληροφόρηση σχετικά με τον οικισμό καθώς ο Άγιος Λαυρέντιος δεν διαθέτει κάποιο οργανωμένο μουσειακό ή εκθεσιακό χώρο ούτε υπάρχει έως σήμερα κάποια έντυπη ή ψηφιακή έκδοση ή τουλάχιστον ένας ιστότοπος στο διαδίκτυο που θα μπορούσε να παρέχει ενημερωτικό υλικό, χάρτες του οικισμού, προτεινόμενες διαδρομές στο εσωτερικό του, επισήμανση κτισμάτων με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα, ο επισκέπτης κατά τη διαμονή του, να περιοριστεί σε δραστηριότητες, κυρίως αναψυχής με την επίσκεψη του στα εστιατόρια και τα καφέ της πλατείας και ίσως κάποιο περίπατο στο εσωτερικό του οικισμού προς απόλαυση των γραφικών καλντεριμιών και της θέας προς το Παγασητικό κόλπο, χωρίς να μπορέσει ουσιαστικά να γνωρίσει την ιστορική, πολεοδομική και αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του Αγίου Λαυρεντίου.

Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια, έχουν υλοποιηθεί ορισμένες παρεμβάσεις συντήρησης και εργασίες προστασίας μεμονωμένων μνημείων στο εσωτερικό του οικισμού, που αξιολογούνται θετικά. Πρόκειται κυρίως για εργασίες αναστηλώσεις, όπως αυτές που πραγματοποιούνται το 2007 στο παλιό κτίσμα των κελιών του μοναστηριού του Αγίου Λαυρεντίου από την Ελληνική Εταιρεία υπό την εποπτεία της 7ης Εφορείας Βυζαντινών αρχαιοτήτων και λίγα χρόνια αργότερα στο ναό του Αγίου Δημητρίου, με την ενίσχυση και στερέωση της φέρουσας τοιχοποιίας και την συνολική ανακατασκευή της στέγης. Αντίστοιχες εργασίες υλοποιούνται στο πλαίσιο του 3ου Κ.Π.Σ (2000-2006) της Περιφέρειας Θεσσαλίας στο αρχοντικό Γκλαβάνη, το οποίο αποτελεί ιδιοκτησία της Ιεράς Μητρόπολης Δημητριάδος, με σκοπό την μετατροπή του σε μουσειακό χώρο. Δυστυχώς, αν και το έργο αποκατάστασης του κτίσματος έχει ολοκληρωθεί, το κτίσμα, χωρίς να έχει ακόμα τη χρήση μουσείου ή κάποια άλλη χρήση, παραμένει τη μεγαλύτερη διάρκεια του χρόνου κλειστό και μη επισκέψιμο, πέρα από τις λίγες περιπτώσεις που η Ιερά Μητρόπολη δίνει άδεια για την πραγματοποίηση κάποιας πολιτιστικής ή μορφωτικής εκδήλωσης σε αυτό. Στον αντίποδα, το κτίριο του «Στρατώννα» που βρίσκεται στη κεντρική πλατεία του χωριού, ανακαινίζεται ριζικά από το Δήμο Βόλου και παραδίδεται προς χρήση στην τοπική κοινότητα το 2014. Το δώροφο λιθόκτιστο κτίσμα που διαθέτει μεγάλη αίθουσα εκδηλώσεων, ικανή να φιλοξενήσει έως και 200 άτομα, αποτελεί ένα σημαντικό χώρο πολιτισμού για τους κατοίκους του Αγίου Λαυρεντίου που έχουν την ευκαιρία να αναβαθμίσουν την πολιτιστική ζωή του τόπου και να αναπτύξουν πολιτιστικές δραστηριότητες και τους χειμερινούς μήνες. Στα λίγα χρόνια λειτουργίας του, στο κτίριο έχει ήδη διεξαχθεί μεγάλος αριθμός εκδηλώσεων, σεμιναρίων, διαλέξεων, περιοδικών εκθέσεων.

154. Στιγμιότυπα από πολιτιστικές εκδηλώσεις στο κτίριο του «Στρατώννα».

Στα όσα αναφέρονται παραπάνω, αξίζει να προστεθεί η σημαντικά αξιόλογη πρωτοβουλία του «Open Village/Ανοιχτό Χωριό»¹⁹⁶, που διοργανώνεται στον Άγιο Λαυρέντιο από το 2017. Κατά τη διάρκεια του διήμερου διεξαγωγής του, δημόσια και ιδιωτικά κτίσματα του οικισμού είναι ανοιχτά και επισκέψιμα προς το κοινό ενώ με τη βοήθεια εθελοντών αλλά και των ίδιων των ιδιοκτητών των κτιρίων πραγματοποιούνται οργανωμένες ξεναγήσεις όπου ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να γνωρίσει την αρχιτεκτονική κληρονομιά του τόπου, τις όψεις της ιστορίας που αποκαλύπτει κάθε κτίσμα, την καθημερινότητα μέσα σε αυτό και την οικοτεχνία αλλά και μέσα από συγκεκριμένες διαδρομές που προτείνονται να βιώσει το πυκνό πολεοδομικό ιστό, το δημόσιο χώρο και το φυσικό περιβάλλον. Παράλληλα με τις ξεναγήσεις, λαμβάνουν χώρο στον οικισμό κι άλλες πολιτιστικές δράσεις όπως εκθέσεις, διαλέξεις, ημερίδες, εργαστήρια, εκπαιδευτικά προγράμματα που σχετίζονται με το παρόν και το μέλλον των ορεινών παραδοσιακών οικισμών, τις τεχνικές για την αποκατάσταση και συντήρηση παραδοσιακών κατασκευών αλλά και με πτυχές της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς όπως είναι οι τοπικές παραδόσεις και έθιμα, η τοπική μουσική, η τοπική γαστρονομία κ.α. Στο πλαίσιο αυτό, έγινε και η παραγωγή μιας ταινίας -ντοκιμαντέρ «Το χωριό μου ο Άγιος Λαυρέντιος», που στηρίχθηκε σε αφηγήσεις κατοίκων και μια σειρά από μεμονωμένα βίντεο – συνεντεύξεις «Οι κάτοικοι

155. Στιγμιότυπο κατά τη διάρκεια ξεναγήσης στον Ιερό Ναό του Αγίου Αθανασίου στο πλαίσιο της διοργάνωσης «Open Village/Ανοιχτό Χωριό».

156. Στιγμιότυπό από το εργαστήριο «Πειραματική επίδειξη κατασκευής και ενίσχυσης παραδοσιακών κατασκευών».

196. Για περισσότερες πληροφορίες: <http://www.openvillage.gr/>

διηγούνται... Αναμνήσεις από τη ζωή στον Άγιο Λαυρέντιο» με στόχο τη καταγραφή της προφορικής ιστορίας μπροστά στο φακό. Βασικοί φορείς της διοργάνωσης είναι οι κάτοικοι του Αγίου Λαυρεντίου, ο Αναπτυξιακός Σύλλογος Αγίου Λαυρεντίου, η τοπική αυτοδιοίκηση ενώ το όλο εγχείρημα υποστηρίζεται από την Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, την Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου, την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος και Αλμυρού, το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων Μαγνησίας και άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

7.1 Μνημειακές Αξίες

Ο Άγιος Λαυρέντιος, οικισμός του Πήλιου με μακραίωνη ιστορία που ξεκινά από τον 14^ο αιώνα μ.Χ., οπότε αρχίζει να κατοικείται συστηματικά, και φτάνει μέχρι σήμερα συγκεντρώνει ένα σύνολο αξιών που αναλύονται ως εξής:

Επιστημονική αξία

Ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου αποτελεί σημαντικό επιστημονικό τεκμήριο καθώς πρόκειται για οικιστικό σύνολο που διατηρεί τον αρχικό του πυρήνα, το Μοναστήρι του Αγίου Λαυρεντίου και επιβεβαιώνει τις ερμηνείες της επιστημονικής κοινότητας, κυρίως όσον αφορά την αρχική κατοίκηση στο όρος του Πήλιου και την ίδρυση των πρώτων κοινοτήτων στην επικράτεια του κατά τον 13^ο-14^ο αιώνα. Η συστηματική μελέτη του Αγίου Λαυρεντίου αυξάνει τις γνώσεις μας και μπορεί να οδηγήσει σε γόνιμα συμπεράσματα σε τομείς όπως, η πολεοδομία και η ρυμοτομία, η αρχιτεκτονική, η λαϊκή τέχνη, η καθημερινή ζωή αλλά και η οικονομική και κοινωνική ζωή, που παρουσιάζει μια ορεινή κοινότητα του Πήλιου κατά τους αιώνες της Οθωμανικής κυριαρχίας, με κορύφωση τη περίοδο ακμής της τον 18^ο-19^ο αιώνα. Παράλληλα, η ύπαρξη μεγάλου κτιριακού αποθέματος του παρελθόντος, δίνει άμεσες πληροφορίες για γνωστά ήδη στοιχεία, όπως για παράδειγμα ο βιοκλιματικός και ο οικολογικός χαρακτήρας στη παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τα οποία όμως, παραμένουν ακόμη χωρίς ουσιαστική μελέτη, καθιστώντας τον Άγιο Λαυρέντιο, ένα σύνολο ιδανικό για προγράμματα έρευνας.

Ιστορική αξία

Ο οικισμός ανήκει σε μια ευρύτερη ομάδα χωριών που ιδρύονται στο Πήλιο κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο και συνδέονται με σημαντικά ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα. Τα θρησκευτικά κτίσματα, τα κτίρια κατοικίας, η πολεοδομική δομή του οικισμού αποτελούν τεκμήρια που επιβεβαιώνουν τις ιστορικές πηγές και όσα αυτές αναφέρουν σχετικά με τις διαδοχικές ιστορικές φάσεις κατοίκησης του οικισμού και των όσων διαδραματίζονται ανάλογα με τις εκάστοτε πολιτικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν, με αποτέλεσμα, να αποτελούν πηγή άντλησης πρωτογενούς γνώσης τόσο για επιστήμονες και μελετητές όσο και για τους απλούς επισκέπτες και εν γένει ιστοριοδίφες.

_Διδακτική αξία

Η σημερινή μορφή του Αγίου Λαυρεντίου και η καλή διατήρηση μνημείων από διαφορετικές χρονικές περιόδους που εντοπίζονται στο εσωτερικό του, επιτρέπουν στο οικιστικό σύνολο να διαμορφωθεί και να λειτουργήσει ως ευκόλως και ευρέως κατανοητό αντιπροσωπευτικό δείγμα ενός παρελθόντος τρόπου ζωής, όπου το δομημένο περιβάλλον είναι σε απόλυτη αρμονία με τον άνθρωπο και τη φύση. Τα επιμέρους χαρακτηριστικά του τόπου προσφέρονται για πολυεπίπεδη «ανάγνωση» που αφυπνίζουν και κεντρίζουν πολύπλευρα ενδιαφέροντα του επισκέπτη κατά τη διαμονή του και τον κατευθύνουν στη γνώση και την παιδεία.

_Αισθητική αξία

Το σύνολο του δομημένου και φυσικού χώρου του οικισμού όπως αναπτύσσεται αμφιθεατρικά στη δυτική πλαγιά του Πήλιου ενεργοποιεί την αισθητική αντίληψη κάθε επισκέπτη και τον φέρνει σε άμεση επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου. Οι οικίες, οι ναοί, το δίκτυο καλντεριμιών, τα πλατώματα με τις βρύσες συνθέτουν ένα ισορροπημένο αισθητικό αποτέλεσμα, που δεν αποτελεί ένα τυποποιημένο έργο αλλά μια πρωτότυπη και αυθεντική δημιουργία των γηγενών κατοίκων στην προσπάθειά τους να επιλύσουν και αντιμετωπίσουν στοιχειώδεις ανάγκες κατοίκησης και διαβίωσης με επινοητικότητα αλλά και σε αρκετές περιπτώσεις με καλλιτεχνική ευαισθησία.

_Τοπική – Εθνική αξία

Η ιδιόμορφη αρχιτεκτονική κληρονομιά και πολεοδομική σύνθεση που διατηρεί ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου, φέρει ένα ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό νόημα και επαναφέρει τις έννοιες της ταυτότητας, της παράδοσης και της μνήμης. Στη τοπική αλλά και εθνική συνείδησή, η γνωριμία με το οικιστικό σύνολο του Αγίου Λαυρεντίου συμπληρώνει την εικόνα της ιστορικής φυσιογνωμίας των ορεινών αυτών κοινοτήτων εποικισμού, που απαντώνται στο Πήλιο, την Θεσσαλία, την Βόρεια Ελλάδα, αναπτύσσονται δειλά μετά το 14^ο αιώνα και διαμορφώνονται σε “μικρές πολιτείες”¹⁹⁷ σπουδαίας οικονομικής,

---

Λεωνοδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 20

εμπορικής και πολιτιστικής ακτινοβολίας, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

_Οικονομική/Τουριστική αξία

Η όλο και αυξανόμενη ενασχόληση των κατοίκων του Αγίου Λαυρεντίου με τουριστικές δραστηριότητες, ενισχύει την τουριστική ταυτότητα του οικισμού και συμβάλλει ουσιαστικά στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας. Η προβολή και ανάδειξη της ιδιαίτερης πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του οικισμού μπορούν να αποτελέσουν βασικό παράγοντα προς μια βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου, περαιτέρω τουριστική αξιοποίηση του και μετουσίωση του σε έναν ξεχωριστό τουριστικό προορισμό που θα ελκύει επισκέπτες καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και όχι μόνο κατά τις περιόδους των χειμερινών, εαρινών και καλοκαιρινών διακοπών (Χριστούγεννα, Πάσχα, Αύγουστος). Παράλληλα, η υιοθέτηση σύγχρονων τουριστικών μεθόδων και πρακτικών στις ήδη υπάρχουσες υποδομές, θα ωθήσει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και πιθανόν, μεγαλύτερων οικονομικών εσόδων για την τοπική κοινότητα.

_Φυσική αξία

Η θέση του οικισμού στο Δυτικό Πήλιο, αποτελεί τόπο εξαιρετικού φυσικού κάλλους με ενδιαφέροντα γεωμορφολογικά στοιχεία, χλωρίδα και πανίδα. Ο Άγιος Λαυρέντιος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αναπτύσσεται κλιμακωτά σε υψόμετρο 600 μέτρων, μεταξύ δυο χειμάρρων, σε ένα τοπίο με έντονο ανάγλυφο, περιβαλλόμενος από πυκνό δάσος με πλατάνια, οξείες, καστανιές, φλαμουριές. Η φύση εισβάλλει στο εσωτερικό του οικισμού κατά ένα μοναδικό τρόπο. Δέντρα, βράχοι, μικροί χείμαρροι προβάλλουν αναπάντεχα κατά την περιπλάνηση μέσα στο πυκνό δίκτυο καλντεριμίων, προσφέροντας μια αδιάκοπη εναλλαγή εικόνων και χρωμάτων, με το πλούσιο πράσινο, τα γήινα χρώματα των υλικών στα κτίσματα, το φως και τη σκιά κατά τη διάρκεια της ημέρας, να συνθέτουν μια σπάνια οπτική εμπειρία που συμπληρώνεται ηχητικά από τα τρεχούμενα νερά.¹⁹⁸ Φυσικό και δομημένο περιβάλλον δημιουργούν ένα ενιαίο σύνολο αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπινων έργων και φύσης, που εντείνεται ακόμα περισσότερο, από την πανοραμική

---

198. Λεωνιδοπούλου - Στυλιανού Ρ., 1992, σ. 24

θέα που προσφέρει σχεδόν κάθε σημείο του οικισμού, προς το Παγασητικό κόλπο και τον κάμπο που απλώνεται στους πρόποδες της πλαγιάς, με ελαιώνες και καλλιέργειες εσπεριδοειδών (εικ.167). Το τοπίο προβάλλει στοιχεία αυθεντικότητας που λείπουν από την καθημερινότητά της σύγχρονης ζωής στα μεγάλα αστικά κέντρα, θεμελιώνοντας μια ιδιαίτερη αίσθηση ηρεμίας και χαλάρωσης για τον επισκέπτη και συγχρόνως μια πρωτόγνωρη εμπειρία διαβίωσης σε επαφή με τη φύση.

157. Πανοραμική θέα προς το Παγασητικό κόλπο.

Θρησκευτική αξία

Το γεγονός ότι οι ναοί του οικισμού, με εξέχων το βυζαντινό καθολικό της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου, συνεχίζουν να λειτουργούν μέχρι σήμερα, προσδίδει στον τόπο και την αξία της θρησκευτικότητας. Ιδιαίτερη ατμόσφαιρα κατάνυξης δημιουργείται την περίοδο του Πάσχα στον οικισμό, που αποτελεί μια μοναδική εμπειρία για όσους επιλέγουν να διαμείνουν στον Άγιο Λαυρέντιο τις μέρες αυτές. Ωστόσο, αποκορύφωμα της λατρευτικής ζωής στον οικισμό παρατηρείται την ημέρα της 16^{ης} Αυγούστου, οπότε γιορτάζεται ο νεομάρτυρας του χωριού Άγιος Απόστολος ο Νέος, με πλήθος πιστών να επισκέπτονται τον Άγιο Λαυρέντιο, από την ευρύτερη περιοχή του Πήλιου αλλά και ολόκληρης της Θεσσαλίας και της Βόρειας Ελλάδας για να λάβουν μέρος στη λειτουργία και να προσκυνήσουν την τίμια κάρα του.

7.2 Swot Analysis

Α. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ				
	ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ Strengths	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ Weaknesses	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ/ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ Opportunities	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ/ΑΠΕΙΛΕΣ Threats
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	<p>_Μερική καταγραφή κτισμάτων και ναών στο εσωτερικό του οικισμού</p> <p>_Ενδιαφέρον από την Πανεπιστημιακή Κοινότητα για τον οικισμό (Επίσκεψη και αποτύπωση κτιρίων του οικισμού από φοιτητές στο πλαίσιο του εργαστηρίου «Εισαγωγή στην Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων» του 4ου εξαμήνου, της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Α.Π.Θ.)¹⁹⁹</p>	<p>_ Απουσία ολοκληρωμένης διεπιστημονικής έρευνας του οικισμού (συνεργασία, αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων)</p> <p>_Απουσία πλήρους καταγραφής όλων των κτισμάτων του οικισμού, που θα περιλαμβάνει λεπτομερής αποτύπωση, φωτογράφιση και αξιολόγηση τους</p>	<p>_Νέα δεδομένα που θα προκύψουν από μια πληρέστερη έρευνα</p> <p>_Πραγματοποίηση συνεργασίας μεταξύ Πανεπιστημιακών φορέων, πολιτιστικών φορέων και τοπικής κοινωνίας για την υλοποίηση εργασιών τεκμηρίωσης</p>	<p>_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων με αποτέλεσμα την δυσκολία υλοποίησης των απαραίτητων εργασιών για ολοκληρωμένη επιστημονική τεκμηρίωση του οικισμού</p>

199. Το εργαστήριο ήταν προγραμματισμένο για το Μάρτιο του 2020 αλλά δυστυχώς δεν πραγματοποιείται, λόγω του γενικού λοκντάουν που εφαρμόζεται στη χώρα κατά την παγκόσμια εξάπλωση του ιού Covid -19.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

_Σημαντικές δημοσιεύσεις υπάρχουν αναφορικά με τον Άγιο Λαυρέντιο που περιλαμβάνουν:

- βιβλία για την ιστορία, την οργάνωση του οικισμού και τον καθημερινό βίο (Άγιος Λαυρέντιος. Ένα Πηλιορείτικο Χωριό / Ιστορία του χωριού Άγιος Λαυρέντιος του Βόλου από τον αρχαιότετων χρόνων μέχρι σήμερα)
- βιβλία, άρθρα και μελέτες για την αρχιτεκτονική, την ιστορία και το διάκοσμο της Ιεράς Μονής του Αγίου Λαυρεντίου
- αναφορά σε έξι σημαντικά κτίρια του οικισμού με αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά στο βιβλίο Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17^ο στον 19^ο αιώνα.

_Δεν υπάρχει μια ολοκληρωμένη δημοσίευσή για τα υφιστάμενα πολιτιστικά χαρακτηριστικά (ιστορία, αρχιτεκτονική, πολεοδομία, λαογραφία) και τη πολιτιστική ταυτότητα που παρουσιάζει σήμερα στο σύνολο του ο οικισμός

_Εκτενέστερη και εις βάθος μελέτη του υλικού που θα μπορέσει να οδηγήσει σε μια πλήρης δημοσίευση για τον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου και τα μνημεία του, προσβάσιμη στην επιστημονική κοινότητα αλλά και στους εν γένει ενδιαφερόμενους

_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων που δυσχεραίνουν τη δημοσίευση νέων στοιχείων

_Έλλειψη χρόνου εκ μέρους των επιστημόνων για την εκπόνηση και δημοσίευση έρευνας πάνω σε ένα τόσο εκτεταμένο αντικείμενο.

Β. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

	ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ Strengths	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ Weaknesses	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ/ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ Opportunities	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ/ΑΠΕΙΛΕΣ Threats
1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ- ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ				
ΚΗΡΥΞΕΙΣ	<p>_Βάσει διατάγματος του 1978 (Φ.Ε.Κ. 594/Δ/13.11.1978) ο Άγιος Λαυρέντιος χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακός οικισμός</p> <p>_Με συγκεκριμένες υπουργικές αποφάσεις μεμονωμένα κτίσματα και κρήνες του οικισμού έχουν κηρυχθεί ως έργα τέχνης που χρήζουν ειδική κρατική προστασία</p> <p>_ Με ειδικό διάταγμα (ΦΕΚ 374/Δ/04.07.1980) καθορίζονται συγκεκριμένοι όροι δόμησης για τον οικισμό με σκοπό την προστασία της αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής του φυσιογνωμίας</p> <p>_ Με το Ν.3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής</p>	<p>_Απουσία αυστηρού ελέγχου αναφορικά με τους όρους δόμησης που έχουν καθοριστεί στον οικισμό που έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη παραβάσεων και αυθαίρετων κατασκευών είτε σε νέα κτίσματα που κατασκευάζονται είτε σε υφιστάμενα που επισκευάζονται και εν τέλει αλλοιώνουν την εικόνα του</p>	<p>_Αναθεώρηση των όρων δόμησης που καθορίζονται τη δεκαετία του 1980 με βάση της νέα δυναμική του οικισμού προς μια αποτελεσματικότερη προστασία του ως ενιαίου συνόλου</p>	<p>_Πιθανότητα αντίδρασης των κατοίκων του οικισμού καθώς η εφαρμογή συγκεκριμένων όρων αναφορικά με τα υλικά και τους τρόπους δόμησης μπορεί να είναι λιγότερο προσιτή οικονομικά</p>

	<p>Κληρονομιάς» (Φ.Ε.Κ. 153/Α/28.06.2002), αναγνωρίζονται και προστατεύονται ευθέως, χωρίς να είναι αναγκαία η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης, όλα τα πολιτιστικά αγαθά του οικισμού_ δημόσια ή ιδιωτικά κτίρια, θρησκευτικά κτίρια, κρήνες, που χρονολογούνται έως το 1830</p>			
<p>ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ</p>	-	<p>_Στον οικισμό επικρατεί η χρήση της ιδιωτικής κατοικίας</p>	<p>_Συνεργασία των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας με πολιτιστικούς και πανεπιστημιακούς φορείς με σκοπό την ορθή προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του οικισμού</p>	<p>_Πιθανότητα οι κάτοικοι να είναι αρνητικοί ή καχύποπτοι και να μην θέλουν να συμμετέχει η ιδιοκτησία τους σε ένα ευρύτερο έργο προβολής και ανάδειξης του οικισμού</p>

2. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	_Στην σημερινή του μορφή, ο οικισμός έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό την αρχική αρχιτεκτονική του φυσιογνωμία με τη διάσωση και αποκατάσταση μεγάλου μέρους του κτιριακού αποθέματος με σεβασμό προς τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά του	_Παράβαση των ειδικών όρων δόμησης εντός του οικισμού με αποτέλεσμα να υλοποιούνται αυθαιρεσίες που αλλοιώνουν την εικόνα του	_Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω εκπαιδευτικών εργαστηρίων, σεμιναρίων, διαλέξεων	_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων μπορεί να αποτρέψουν την διεξαγωγή ενημερωτικών προγραμμάτων
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	_Τη δεδομένη στιγμή δεν υπάρχουν χρήσεις επιβλαβείς για τον οικισμό	-	-	_Η προβολή και η αυξανόμενη τουριστική ανάπτυξη του οικισμού μπορεί να προκαλέσει την εμφάνιση νέων δραστηριοτήτων, που χωρίς τον απαραίτητο έλεγχο θα φέρουν αρνητικά αποτελέσματα ως προς τη βιώσιμη διαχείριση του

<p style="text-align: center;">ΚΑΤΟΙΚΟΙ</p>	<p>_Η πλειοψηφία των σημερινών κατοίκων του οικισμού ενδιαφέρεται για την προστασία και ανάδειξη του. Γεγονός που επιβεβαιώνει και η διεξαγωγή της οργάνωσης «Open Village/Ανοιχτό Χωρίο», με την καίρια και ενεργή συμμετοχή τους</p>	<p>_Σε ορισμένες περιπτώσεις η άγνοια και η έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με τα ιστορικά, αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά του οικισμού που οδηγεί σε αυθαιρεσίες</p>	<p>_Υποκίνηση ενδιαφέροντος κατοίκων με την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης</p>	<p>_Περιορισμός σε έργα πολιτιστικής διαχείρισης και ανάδειξης του οικισμού λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος από τους κατοίκους</p>
<p style="text-align: center;">ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ</p>	<p>_Αυξημένη επισκεψιμότητα κατά τις περιόδους των χειμερινών, εαρινών και καλοκαιρινών διακοπών (Χριστούγεννα, Πάσχα, Αύγουστος)</p>	<p>_Μειωμένη ή σχεδόν καθόλου επισκεψιμότητα κατά τη διάρκεια των υπόλοιπων ημερών του έτους</p> <p>_ Έλλειψη σήμανσης και άναρχη κυκλοφορία των επισκεπτών στο εσωτερικό του οικισμού με αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα ουσιαστικής γνωριμίας με το τόπο και τα πολιτιστικά του χαρακτηριστικά</p> <p>_ Έλλιπής πρόσβαση του κοινού σε οποιαδήποτε πληροφόρηση που δυσχεραίνει την κατανόηση της ιστορικής, πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του οικισμού</p>	<p>_Μελέτη διαμόρφωσης δικτύου κινήσεων στο εσωτερικό του οικισμού, μέσω του οποίου θα αναδειχθεί ο χώρος και θα δημιουργηθούν συγκεκριμένες διαδρομές επισκεπτών και σημεία στάσης, θέασης και πληροφόρησης</p> <p>_Δημιουργία έντυπου και ψηφιακού υλικού ενημέρωσης για τον οικισμό (ενημερωτικά φυλλάδια, ιστότοπος)</p>	<p>_Η μη ελεγχόμενη αύξηση της επισκεψιμότητας μπορεί μελλοντικά να φέρει αρνητικά αποτελέσματα ως προς τη βιώσιμη διαχείριση του οικισμού</p>

3. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

<p style="text-align: center;">ΣΕΙΣΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ</p>	<p style="text-align: center;">-</p>	<p>_Η περιοχή του Πήλιου ανήκει σε ζώνη υψηλής σεισμικότητας και τον τελευταίο αιώνα έχει πληγεί επανειλημμένα από ισχυρούς σεισμούς με κυριότερο το σεισμό των Λεχωνίων (19.04.1955) κατά τον οποίο είχαν προκληθεί εκτεταμένες καταστροφές στον Άγιο Λαυρέντιο, λόγω γεινίασης με το επίκεντρο</p> <p>_Υπαρξη μνημείων εντός του οικισμού που παρουσιάζουν δομικά προβλήματα από τη φθορά του χρόνου (π.χ. Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου) και άρα σε περίπτωση σεισμικής δραστηριότητας μπορεί να προκύψουν καταρρεύσεις</p>	<p>- Μελέτες προστασίας, που στόχο έχουν την ενίσχυση των θεμελιώσεων και την αντιστήριξη των μνημείων</p>	<p>_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων για την διεξαγωγή μελετών προστασίας και την υλοποίηση των εργασιών που απαιτούνται</p>
<p style="text-align: center;">ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ</p>	<p>_Λόγω του ορεινού κλίματος, ο οικισμός παρουσιάζει ευχάριστες δροσερές θερμοκρασίες κατά τη θερινή περίοδο</p>	<p>_Κατά τη διάρκεια του χειμώνα παρατηρούνται έντονες χιονοπτώσεις που δυσχεραίνουν την κυκλοφορία κατοίκων και επισκεπτών και μπορεί να οδηγήσουν σε ολιγοήμερο αποκλεισμό του οικισμού</p>	<p>_Ενίσχυση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων που μπορούν να πραγματοποιηθούν σε επισκέψιμους εσωτερικούς χώρους κατά τους χειμερινούς μήνες αλλά και</p>	<p>_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων για το σχεδιασμό και την δημιουργία κατάλληλων επισκέψιμων εσωτερικών χώρων</p>

		<p>_Έντονες βροχοπτώσεις επικρατούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με αποτέλεσμα ακόμα και τους καλοκαιρινούς μήνες που κυριαρχεί η ηλιοφάνεια να σημειώνονται ξαφνικές και απρόβλεπτες καταιγίδες μικρής συνήθως διάρκειας</p> <p>_Λόγω των καιρικών φαινομένων με πυκνό χιόνι ή έντονη βροχή προκαλείται διάβρωση και αποσάθρωση στα κτίρια του οικισμού</p>	<p>τους καλοκαιρινούς σε περίπτωση κακοκαιρίας</p> <p>_Απαιτείται μελέτη και σχεδιασμός μέτρων προστασίας κατά των έντονων καιρικών φαινομένων για τα μνημεία του οικισμού</p>	<p>_Καταρρεύσεις μνημείων λόγω διάβρωσης και αποσάθρωσης</p> <p>_Το ιδιοκτησιακό καθεστώς καθιστά πολύπλοκο να υπάρξει μια συνολική και ενιαία αντιμετώπιση προστασίας από τα καιρικά φαινόμενα καθώς έγκειται στην οικονομική ευχέρεια των ιδιοκτητών η πραγματοποίηση εργασιών προστασίας, συντήρησης και επισκευής</p>
<p>ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ</p>	<p>_Ο οικισμός λόγω της θέσης του, στη δυτική πλαγιά του Πήλιου αποτελεί πόλο έλξης λόγω του πλούσιου ανάγλυφου του και της θέας που προσφέρει προς τον Παγασητικό κόλπο και το κάμπο των Λεχωνίων</p>	<p>_Λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους, ο οικισμός αναπτύσσεται αμφιθεατρικά με αποτέλεσμα το δίκτυο κυκλοφορίας του να περιλαμβάνει απότομες ανηφόρες και κατηφόρες που δυσχεραίνουν την κίνηση του επισκέπτη, ιδιαίτερα αν πρόκειται για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή άτομα με κινητικά προβλήματα</p> <p>_Δυσκολία μεταφοράς υλικών, που απαιτούνται για εργασίες προστασίας,</p>	<p>_Ενίσχυση της προβολής του οικισμού και της τουριστικής του ανάπτυξης λόγω ιδιαίτερου φυσικού κάλους</p> <p>_Μελέτη και σχεδιασμός ειδικού πολεοδομικού εξοπλισμού (π.χ. προσθήκη χειρολισθήρα) σε σημεία μεγάλης κλίσης για τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας κατοίκων και επισκεπτών</p>	<p>_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων για έργα βελτιστοποίησης της κυκλοφορίας εντός του οικισμού</p>

		συντήρησης και ανάδειξης του οικισμού		
ΧΛΩΡΙΔΑ & ΠΑΝΙΔΑ	_Πυκνή βλάστηση περιβάλλει τον οικισμό και εισβάλλει και στο εσωτερικό του συνθέτοντας ένα μοναδικό σύμπλεγμα δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος υψηλής φυσικής και αισθητικής αξίας	_Η πυκνή βλάστηση σε ορισμένες περιπτώσεις καλύπτει το δίκτυο καλντεριμιών, ιδιαίτερα δευτερευόντων αξόνων στα όρια του οικισμού που δεν χρησιμοποιούνται συχνά με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η διέλευση ή σχεδόν αδύνατη	_Ενίσχυση της προβολής του οικισμού και της τουριστικής του ανάπτυξης λόγω ιδιαίτερου φυσικού κάλους _Ανάληψη ευθύνης από τις δημοτικές αρχές για το καθαρισμό και τη φροντίδα του δικτύου καλντεριμιών στο σύνολο του	_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων
4. ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ				
ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	_Έχουν πραγματοποιηθεί εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης σε κάποια από τα σημαντικότερα μνημεία του οικισμού (Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου, Ναός Αγίου Δημητρίου, Οικία Γκλαβάνη, Οικία Σίνη, Οικία Ζαρίφη, Οικία Στέλλου)	_Αρκετοί από τους κατοίκους του οικισμού λόγω άγνοιας ή και εξυπηρέτησης του οικείου συμφέροντός τους προβαίνουν σε δομικές εργασίες που αλλοιώνουν ή καταστρέφουν αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν οικίες του οικισμού	_Εκπόνηση μελετών και εν συνέχεια εργασιών για την αποκατάσταση και συντήρηση μνημείων του οικισμού (π.χ. Ναός Αγίου Αθανασίου, οικίες που φέρουν σημαντικά αναλλοίωτα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά) _Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινότητας σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς	_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων

			<p>μέσω εκπαιδευτικών εργαστηρίων, σεμιναρίων, διαλέξεων</p> <p>_Οργάνωση σεμιναρίων σε τεχνικά επαγγέλματα με εξειδίκευση στους τρόπους συντήρησης και προστασίας παραδοσιακών κατασκευών</p> <p>_Υλοποίηση εθελοντικών προγραμμάτων για την αποκατάσταση και συντήρηση κτιρίων του οικισμού από την τοπική κοινότητα σε συνεργασία με πανεπιστημιακούς και πολιτιστικούς φορείς</p>	
--	--	--	---	--

Γ. ΑΝΑΔΕΙΞΗ

	ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ <i>Strengths</i>	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ <i>Weaknesses</i>	ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ/ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ <i>Opportunities</i>	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ/ΑΠΕΙΛΕΣ <i>Threats</i>
ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ	_Οικισμός του Πήλιου που διατηρεί σχεδόν αλώβητο πολεοδομικό, αρχιτεκτονικό και φυσικό τοπίο	<p>_Απουσία χώρων ενημέρωσης και πληροφόρησης κοινού</p> <p>_Απουσία οργανωμένης κίνησης του επισκέπτη στο εσωτερικό του οικισμού με</p>	_Οργάνωση και διαχείριση του οικισμού ως ενιαίου πολιτιστικού συνόλου με αξιολογικά ιστορικά, πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά	_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων

		αποτέλεσμα να μην αντιλαμβάνεται τη δομή του χώρου στο σύνολο του		
ΑΝΑΓΝΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ/ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΟΙΚΙΣΜΟΥ	_Η κατάσταση διατήρησης του συνόλου του οικισμού και τα ίδια τα μνημεία παρέχουν κάποιες πρώτες πληροφορίες στον επισκέπτη	_Απουσία ενημερωτικών πινακίδων _Έλλειψη επαρκούς πληροφοριακού υλικού	_Σχεδιασμός και τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων σε σημεία ενδιαφέροντος _Προβολή του οικιστικού συνόλου μέσω ενός αφηγήματος _Εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων μεμονωμένα ή συνολικά _Σύγχρονοι τρόποι ανάδειξης του οικιστικού συνόλου μέσω των νέων τεχνολογιών	_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων _Εξαιτίας ότι την εικόνα του οικισμού συνθέτουν πολλές και διαφορετικές χρονολογικές και οικοδομικές φάσεις η ανάδειξη μεμονωμένων μνημείων δεν θα επαρκεί για την κατανόηση του οικισμού ως συνόλου
ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ	_ Δυνατότητα οργάνωσης νέων σύγχρονων υποδομών	_Απουσία υποδομών	_Στο εσωτερικό του οικισμού υπάρχουν κτίρια που έχουν αποκατασταθεί πρόσφατα και φέρουν πολιτιστική χρήση που θα μπορούσαν να αποτελέσουν σημείο ενημέρωσης και πληροφόρησης του κοινού (π.χ. Αρχοντικό Γκλαβάνη, κτίριο Στρατώνη)	_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων

<p style="text-align: center;">ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ</p>	<p>_Καλοδιατηρημένο υφιστάμενο δίκτυο καλντεριμιών</p>	<p>_Απουσία τεκμηριωμένων προτεινόμενων διαδρομών που μπορεί να ακολουθήσει ο επισκέπτης κατά τη διαμονή του στον οικισμό</p>	<p>_Δημιουργία χάρτη διαδρομών ανάδειξης του οικιστικού συνόλου με στάσεις και πινακίδες ενημέρωση σε σημεία - σταθμούς του οικισμού</p>	<p style="text-align: center;">-</p>
<p style="text-align: center;">ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ</p>	<p>_Στο πλαίσιο της διοργάνωσης «Open Village/Ανοιχρό χωρίο» έχουν πραγματοποιηθεί διαλέξεις και εργαστήρια επιμορφωτικού περιεχομένου σε σχέση με τον οικισμό, έχουν εκδοθεί φυλλάδια με πληροφορίες για την αρχιτεκτονική του και πραγματοποιήθηκε ταινία-ντοκιμαντέρ με συνεντεύξεις - μαρτυρίες των κατοίκων του οικισμού</p>	<p>_Απουσία ενημερωτικού υλικού σε έντυπη ή ψηφιακή μορφή</p>	<p>_Έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων σχετικά με την ιστορία, την πολεοδομία και την αρχιτεκτονική του οικισμού</p> <p>_Δημιουργία ιστότοπου για το οικιστικό σύνολο και τα πολιτιστικά του χαρακτηριστικά</p> <p>_Οργάνωση μόνιμης έκθεσης σχετικά με οικιστικό σύνολο και τα πολιτιστικά του χαρακτηριστικά που θα μπορούσε να φιλοξενηθεί σε κτίρια που έχουν αποκατασταθεί πρόσφατα και φέρουν πολιτιστική χρήση (π.χ. Αρχοντικό Γκλαβάνη, κτίριο Στρατώνη)</p> <p>_Διοργάνωση περισσότερων δράσεων με επιμορφωτικό χαρακτήρα (εκπαιδευτικά</p>	<p>_Έλλειψη οικονομικών πόρων/χρηματοδοτήσεων</p>

			προγράμματα δια βίου μάθησης, σεμινάρια, διαλέξεις)	
ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ	<p>_Εύκολη πρόσβαση στον οικισμό μέσω του επαρχιακού δρόμου Αγριά – Άγιος Λαυρέντιος</p> <p>_Υπαρξη χώρου στάθμευσης στην είσοδο του οικισμού</p>	<p>_Η κίνηση στο εσωτερικό του οικισμού πραγματοποιείται από καλοδιατηρημένο δίκτυο καλντεριμιών και δεν υπάρχει δυνατότητα διέλευσης αυτοκινήτου με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη δυσκολία πρόσβασης από ΑΜΕΑ, ηλικιωμένους και άτομα με κινητικά προβλήματα</p>	<p>_Κατ' εξαίρεση οδική μετακίνηση ΑΜΕΑ, ηλικιωμένων και ατόμων με κινητικά προβλήματα στη κεντρική πλατεία του χωριού που το πλάτος του καλντεριμιού επιτρέπει να κινηθεί όχημα</p> <p>_Χρήση των νέων τεχνολογιών και δημιουργία εικονικής περιήγησης στον οικισμό προς χρήση από άτομα με κινητικά προβλήματα</p>	<p>_Δεν υπάρχει συχνή τοπική συγκοινωνία που να συνδέει τη πόλη του Βόλου με τον οικισμό</p>

Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που εξετάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες αναφορικά με τα ιστορικά, κοινωνικά, πολεοδομικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο Άγιος Λαυρέντιος και αξιολογώντας την υφιστάμενη κατάσταση διατήρησης και αξιοποίησης τους, παρακάτω επιχειρείται η διατύπωση μιας ολοκληρωμένης πρότασης πολιτιστικής διαχείρισης για τον οικισμό ως ενιαίο μνημειακό σύνολο.

8.1 Στόχοι & Αρχές Πρότασης

Ο Άγιος Λαυρέντιος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικισμούς στην ευρύτερη περιοχή του Πήλιου με συνεχή κατοίκηση από τα βυζαντινά χρόνια έως σήμερα. Στο πέρασμα αυτής της μακροχρόνιας εξέλιξης, υλικά και άυλα πολιτιστικά κατάλοιπα, αποτέλεσμα ανθρώπινων δράσεων στο πλαίσιο των εκάστοτε κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών μετασχηματισμών συνθέτουν την σημερινή μοναδική φυσιογνωμία του πολιτισμικού τοπίου που παρουσιάζει ο οικισμός. Η σύνδεση, προστασία και αξιοποίηση όλων των ιδιαίτερων αυτών στοιχείων - που αφορούν την ιστορία, την αρχιτεκτονική, την πολεοδομία, τις κοινωνικές σχέσεις και δομές, τις τοπικές παραδόσεις, τον τρόπο ζωής, κρίνονται απαραίτητα για την ερμηνεία και ανάδειξη του οικισμού ως ενιαίου συνόλου τόσο χωρικά όσο και εννοιολογικά.

Κύριοι αποδέκτες είναι τόσο οι μόνιμοι κάτοικοι, των οποίων η ποιότητα ζωής καλείται να αναβαθμιστεί όσο και οι επισκέπτες που κατά τη διαμονή τους θα έχουν την δυνατότητα να ψυχαγωγηθούν αλλά και να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους μέσα από μια έντονα βιωματική και διδακτική εμπειρία σε ένα περιβάλλον ξεχωριστής ομορφιάς.

Βασική επιδίωξη, η πρόταση στο σύνολο της, να διέπεται από τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και την αποτροπή ενεργοποίησης δραστηριοτήτων που μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα την τουριστική υπερεκμετάλλευση και αλλοίωση της αυθεντικής πολιτιστικής ταυτότητας που έχει διαμορφώσει έως τώρα ο οικισμός.

Σύμφωνα με το παραπάνω πλαίσιο, οι ειδικότεροι στόχοι της πρότασης διαχείρισης θα μπορούσαν να συγκεκριμενοποιηθούν ως εξής :

_Αναδιάρθρωση του θεσμικού πλαισίου προστασίας του οικισμού ώστε η διατήρηση και η συντήρηση των αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών μορφολογικών του στοιχείων να μην περιορίζονται στη βάση της μουσειακής αντίληψης αλλά στην εξέλιξη του σε τόπο σύγχρονης διαβίωσης με ουσιώδη κοινωνική και οικονομική δομή

_Τεκμηριωμένη διεπιστημονική έρευνα, συστηματική καταγραφή και ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας, του πολεοδομικού ιστού, του φυσικού περιβάλλοντος και των σπουδαίων αρχιτεκτονικών κατάλοιπων που εντοπίζονται στον οικισμό

_Δημιουργική αξιοποίηση του πολιτιστικού υπόβαθρου για τη σύνθεση ενός πρότυπου επισκέψιμου οικισμού με ξεχωριστή πολιτιστική ταυτότητα

_Παροχή ενημέρωσης και ποικιλίας δραστηριοτήτων στους επισκέπτες για τη βαθύτερη κατανόηση της δομής, του τρόπου οργάνωσής και λειτουργίας του οικισμού κατά τις διαφορετικές ιστορικές περιόδους

_ Προβολή του οικισμού και αξιοποίηση του ως νέου πόλου έλξης πολιτιστικού ενδιαφέροντος και αναψυχής, με απώτερο στόχο την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουριστικού φαινομένου, όπως ο πολιτιστικός τουρισμός, τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής και τη δημιουργία οικονομικών και όχι μόνο οφελών για την τοπική κοινότητα

_Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας και των δημοσίων φορέων, ιδιαίτερα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, σε θέματα προστασίας και διαχείρισης της μνημειακής κληρονομιάς

_ Η σταθεροποίηση – συγκράτηση του πληθυσμού και εν δυνάμει αύξησή του. Ιδιαίτερα των νεανικών και περισσότερο παραγωγικών ηλικιών.

8.2 Προτεινόμενες Επεμβάσεις

Οι προτεινόμενοι άξονες παρεμβάσεις και οι αντίστοιχες δράσεις που κρίνονται απαραίτητες για την επίτευξη των στόχων της πρότασης συνοψίζονται στα παρακάτω:

_Θεσμικό Πλαίσιο & Ζώνες Προστασίας

Ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου, όπως έχει ήδη αναφερθεί²⁰⁰, έχει οριοθετηθεί και χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός, και προστατεύεται από την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία με ειδικούς όρους και περιορισμούς δόμησης. Ωστόσο, στη πράξη η εφαρμογή του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου παρουσιάζει αρκετά προβλήματα και ελλείψεις ενώ με βάση τις σύγχρονες πολιτικές προστασίας και διαχείρισης του πολιτιστικού πλούτου, που κυριαρχούν διεθνώς, η συστηματική αξιολόγηση και αναθεώρηση του με αλλαγές και συμπληρώσεις κρίνεται απαραίτητη.

Τις τελευταίες δεκαετίες, ένα σύνολο διεθνών και ευρωπαϊκών συμβάσεων εμπλουτίζουν και διευρύνουν την έννοια της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, γεγονός που σε εθνικό επίπεδο επικυρώνεται με τη θέσπιση του αρχαιολογικού νόμου Ν.3028/2002 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Έκτοτε, γίνεται όλο και περισσότερο σαφές, πως το πολιτιστικό απόθεμα δεν περιορίζεται σε ένα αποκομμένο μνημείο – κτίριο αλλά στο ενιαίο σύνολο φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος που φέρει ιδιαίτερη φυσιογνωμία και για το λόγω αυτό απαιτείται η ενσωμάτωση του σε ένα γενικότερο χωροταξικό, πολεοδομικό και αναπτυξιακό κρατικό σχεδιασμό.

Ως αποτέλεσμα, το νομοθετικό πλαίσιο καλείται να ρυθμίσει ζητήματα που δεν περιορίζονται μόνο στη μορφολογία των κτιρίων αλλά αφορούν επίσης το πολεοδομικό ιστό, το δημόσιο χώρο, το φυσικό περιβάλλον, τις χρήσεις γης, τις κοινωνικές υποδομές ενώ οι κατευθύνσεις προστασίας που επιλέγονται, θα πρέπει να διαμορφώνονται με βάση τις ειδικές ανάγκες που παρουσιάζει ο οικισμός, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του.

Παράλληλα με την αναθεώρηση του νομοθετικού περιεχομένου, κρίνεται εξίσου σημαντική η αξιολόγηση και η απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών που απαιτούνται, τόσο από τους δημόσιους φορείς όσο και από τους πολίτες, προκειμένου να γίνει εφαρμογή του εγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου προστασίας. Δυστυχώς, έως σήμερα η διεκπεραίωση

---

200. Βλ. Ενότητα 6.1 Ισχύον Νομοθετικό Πλαίσιο σελ. 118

υποθέσεων υποβολής και έγκρισης μελετών που αφορούν την πραγματοποίηση έργων ανάπλασης ή νέων κατασκευών εντός του οικισμού αλλά και επεμβάσεων, προσθηκών, ανακατασκευών σε υφιστάμενα τμήματα του, είναι ιδιαίτερα περίπλοκες και χρονοβόρες.

Όμως, ακόμα και στην περίπτωση, που τελικά εκδοθούν οι απαραίτητες άδειες για έργα συντήρησης, προστασίας, ανάδειξης, επισκευής ή ολικής ανακατασκευής σε τμήμα εντός του οικισμού σημαντικά προβλήματα οικονομικής φύσεως προκύπτουν. Οι εξειδικευμένες εργασίες που απαιτούνται, περιλαμβάνουν ειδικευμένους τεχνίτες και συνεργεία καθώς και ακριβά και δυσεύρετα, πολλές φορές, οικοδομικά υλικά, με αποτέλεσμα το συνολικό κόστος για την πραγματοποίησή τους να είναι αρκετά υψηλό. Ιδιαίτερα, όταν το έργο είναι ιδιωτικό όπως είναι η ανακαίνιση κάποιου κτίσματος στον οικισμό, η οικονομική επιβάρυνση που έχουν να αντιμετωπίσουν αποκλειστικά ο ιδιοκτήτες είναι συνήθως υπέρογκη, γεγονός που οδηγεί είτε στην αδιαφορία και εγκατάλειψη του ακινήτου είτε σε σημαντικές αυθαιρεσίες.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το πρόβλημά εφαρμογής του εγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου προστασίας, εντείνει ακόμα περισσότερο η αδυναμία άσκησης αυστηρού ελέγχου, από τις υπηρεσίες και τα γνωμοδοτικά όργανα, των όρων που έχουν θεσπιστεί για την προστασία του οικισμού, με αποτέλεσμα την ύπαρξη παραβάσεων και αυθαίρετων κατασκευών είτε σε νέα κτίσματα που κατασκευάζονται είτε σε υφιστάμενα που επισκευάζονται, αλλοιώνοντας εν τέλει, την αρχιτεκτονική και πολεοδομική του φυσιογνωμία.

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω, προτείνονται τα εξής μέτρα:

_ Αναθεώρηση των όρων δόμησης που καθορίζονται τη δεκαετία του 1980, και αφορούν όλους τους ανακηρυγμένους παραδοσιακούς οικισμούς που βρίσκονται στην επικράτεια του Πήλιου, με στόχο τη θέσπιση νέων εξειδικευμένων νομοθετικών μέτρων για τον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου με βάση τα ιδιαίτερα πολεοδομικά, αρχιτεκτονικά και ιστορικά του χαρακτηριστικά προς μια αποτελεσματικότερη προστασία του ως ενιαίου συνόλου, αποτροπή αλλοίωσης της φυσιογνωμίας του, βελτίωση του καθημερινού βίου των κατοίκων σύμφωνα με τις σύγχρονες ανάγκες, δημιουργία κατάλληλων συνθηκών βιώσιμης ανάπτυξης. Το ανανεωμένο θεσμικό πλαίσιο είναι απαραίτητο να

επαναπροσδιορίσει τους σημερινούς οικοδομικούς και μορφολογικούς όρους που αφορούν: α) την παρέμβαση σε υφιστάμενα κτίρια, β) την αποκατάσταση ερειπωμένων κτισμάτων, εφόσον τεκμηριώνεται η αρχική τους μορφή, γ) τη κατεδάφιση υφιστάμενων κτισμάτων, εφόσον δεν αλλοιώνεται ο χαρακτήρας του συνόλου ή χαρακτηρισθούν ετοιμόρροπα, και δ) όταν κρίνεται απαραίτητο, να επιβάλλει τη καθαίρεση των πρόσθετων κατασκευών που επηρεάζουν αρνητικά την αρχιτεκτονική εικόνα του οικισμού. Ταυτόχρονα όμως, να προβλέπεται ειδική νομοθετική προστασία του ιστορικού πολεοδομικού ιστού και του δημόσιου χώρου του οικισμού που συντίθεται από: α) το παλιό πυκνό δίκτυο καλντεριμιών, β) τη κεντρική πλατεία, γ) τη πλατεία Χατζίνη, δ) τους ναούς, ε) τις δημόσιες κρήνες, με κύριο μέλημα τη διατήρηση των αρχικών χαράξεων και προστασία και συντήρηση της μορφής τους. Στο πλαίσιο αυτό, είναι αναγκαίος ένας ευρύτερος χωροταξικός κρατικός σχεδιασμός που να καθορίσει τις χρήσεις γης ώστε να εναρμονίζονται με το χαρακτήρα και τη δομή τόσο των κτισμάτων όσο και του δημόσιου χώρου, να αναγνωρίσει κτίρια και αρχιτεκτονικά στοιχεία που αξιώνουν ειδική κήρυξη προστασίας και να δημιουργήσει τα απαιτούμενα δίκτυα υποδομής.

_ Ανασυγκρότηση και βελτίωση των υφιστάμενων υποδομών των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών με αύξηση του εργατικού δυναμικού και κατάλληλη εξειδίκευση των υπεύθυνων υπαλλήλων - επιθεωρητών για την προώθηση δράσεων και μέσων που αποσκοπούν στον ορθό και επαρκή έλεγχο εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου και στην παρακολούθηση και καταγραφή των αποτελεσμάτων ώστε να μην υπάρχει περιθώριο καταστρατήγησης των διατάξεων.

_ Απλούστευση των υπηρεσιακών διαδικασιών, με την κατάργηση χρονοβόρων γραφειοκρατικών αντιλήψεων, για την διεκπεραίωση υποθέσεων σχετικών με τη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς υπό καλύτερες συνθήκες και μικρότερους χρόνους. Προς τη κατεύθυνση αυτή, προτείνεται πιο συγκεκριμένα, η κωδικοποίηση της νομοθεσίας σε συνοπτικό κείμενο που θα συνοδεύεται από παραδείγματα σκαριφημάτων σύνθεσης όγκων, μορφολογίας και τύπων, τεχνικές λεπτομέρειες, οδηγίες για τη χρήση και το συνδυασμό υλικών. Με το τρόπο αυτό, δημιουργείται ένας περισσότερο κατανοητός οδηγός-εγχειρίδιο για την εφαρμογή των νομοθετικών μέτρων που μπορεί να χρησιμοποιείται από κρατικούς υπαλλήλους, μελετητές, εργατοτεχνίτες αλλά και πολίτες.

Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσαν να οργανωθούν εξειδικευμένα επιμορφωτικά εργαστήρια, σεμινάρια, διαλέξεις.

_Θέσπιση οικονομικών κινήτρων προς τους ιδιοκτήτες κτιρίων εντός του οικισμού ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση και το είδος των επεμβάσεων. Παραδείγματος χάρη προώθηση χαμηλότοκων δάνειων, χρηματοδότηση δράσεων από το ΕΣΠΑ ή το Πράσινο Ταμείο, μείωση δημοτικών τελών, μείωση Φ.Π.Α. των εξειδικευμένων εργασιών που απαιτούνται, ενεργοποίηση επενδυτικών κινήτρων για την ανάληψη του κόστους μελέτης, επισκευής και συντήρησης είτε από κρατικούς φορείς είτε από ιδιώτες-επενδυτές που στη συνέχεια θα έχουν δικαίωμα να εκμεταλλευτούν το ακίνητο με την εισαγωγή νέων λειτουργιών στα υπάρχοντα κελύφη.

_Ερευνητικά Προγράμματα & Εργασίες Αποκατάστασης & Συντήρησης

Κατά τη διαδικασία εξέτασης και παρουσίασης της περιοχής μελέτης, διαπιστώθηκαν αρκετές ελλείψεις αναφορικά με την αρχαιολογική, αρχιτεκτονική και πολεοδομική έρευνα του οικισμού. Οι μελέτες καταγραφής και τεκμηρίωσης που έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα στο Άγιο Λαυρέντιο, είναι αποσπασματικές και αφορούν ένα μικρό μόνο τμήμα του σημαντικού πολιτιστικού αποθέματος που εντοπίζεται στο εσωτερικό του. Για το λόγο αυτό, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική η υλοποίηση μιας ενιαίας ολοκληρωμένης διεπιστημονικής έρευνας από εξειδικευμένη ομάδα επιστημόνων (αρχαιολόγοι, ιστορικοί, αρχιτέκτονες, τοπογράφοι, συντηρητές) που θα περιλαμβάνει τη λεπτομερή αποτύπωση, φωτογράφιση και αξιολόγηση τόσο του πολεοδομικού ιστού_ πλατείες, πλατώματα, καλντερίμια, όσο και του οικιστικού_ οικίες, ναοί, βρύσες.

Τμήμα της παραπάνω μελέτης, προτείνεται να ενταχθεί σε ένα πρότυπο διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα που θα περιλαμβάνει τη πραγματοποίηση εργαστηρίων τεκμηρίωσης και έρευνας πεδίου, με συμμετοχή Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων της ημεδαπής και της αλλοδαπής, σε συνεργασία με λοιπούς πολιτιστικούς φορείς και την τοπική κοινωνία. Στο εν λόγω πρόγραμμα θα μπορούν να συμμετάσχουν φοιτητές διαφόρων ειδικοτήτων, οι οποίοι θα αποκτούν αναγνωρισμένη εμπειρία στην καταγραφή, αποτύπωση και αποκατάσταση μνημείων.

Η δυνατότητα πρόσβασης στα αποτελέσματα της έρευνας τόσο από την επιστημονική κοινότητα αλλά και από λοιπούς ενδιαφερόμενους όπως μηχανικούς, δικηγόρους, κατοίκους, επισκέπτες του Αγίου Λαυρεντίου και γενικότερα οποιοδήποτε πολίτη, κρίνεται απαραίτητη. Το υλικό που θα παραχθεί, αφού ψηφιοποιηθεί, μπορεί να δημοσιευθεί είτε σε υφιστάμενες ιστοσελίδες που διατηρούν η αρμόδια Αρχαιολογική Υπηρεσία, η Περιφέρεια Μαγνησίας και ο Δήμος Βόλου, είτε σε ένα νέο αυτόνομο διαδικτυακό τόπο που θα δημιουργηθεί για τον οικισμό.

Σε επόμενο στάδιο, με βάση τα νέα δεδομένα που θα προκύψουν και αφού προσδιοριστεί με μεγαλύτερη σαφήνεια η κατάσταση διατήρησης που παρουσιάζουν τα επιμέρους στοιχεία του οικισμού, θα καθοριστούν οι εργασίες προστασίας και συντήρησης που απαιτούνται, με στόχο την επισκευή φθορών που εντοπίζονται στη δομή του οικιστικού συνόλου _δημόσιο χώρος, ναοί, οικίες. Συγκεκριμένα προτείνεται μέριμνα για τα εξής:

Δημόσιος Χώρος

_Επισκευή και συντήρηση του δικτύου πέτρινων καλντεριμιών του οικισμού. Ιδιαίτερη φροντίδα απαιτείται σε τμήματα του δικτύου που βρίσκονται στα όρια του οικισμού, αποτελούν δευτερεύοντες άξονες κίνησης και δεν χρησιμοποιούνται με την ίδια συχνότητα από κατοίκους και επισκέπτες. Ορισμένα από αυτά έχουν σχεδόν εγκαταλειφθεί και ανεξέλεγκτη βλάστηση καλύπτει την έκτασή τους. Για το λόγο αυτό μετά το πέρας των εργασιών συντήρησης θα πρέπει να πραγματοποιούνται ανά τακτά διαστήματα εργασίες καθαρισμού, για την απομάκρυνση χόρτων και βότων που τυχόν έχουν φυτρώσει αλλά και χωμάτινων όγκων και μικρών βράχων που έχουν συσσωρευτεί από τις βροχοπτώσεις κατά τους χειμερινούς κυρίως μήνες.

_Επισκευή και συντήρηση των δημόσιων κρηνών του οικισμού. Οι εργασίες θα περιλαμβάνουν συμπλήρωση ή ανακατασκευή των τοιχοποιιών τους, ανάλογα με την φθορά που έχουν υποστεί, καθαρισμό και ανάδειξη διακοσμητικών ανάγλυφων ή επιγραφών που τυχόν φέρουν, εξασφάλιση της στατικής επαρκείας του στεγάστρου σε περίπτωση που είναι στεγασμένες ενώ σημαντική είναι και η επαναλειτουργία όσων κρηνών έχουν εγκαταλειφθεί με τη συνεχή ροή νερού.

_ Αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση των πλατειών του οικισμού. Όσον αφορά την κεντρική πλατεία του οικισμού προτείνονται εργασίες συντήρησης και επισκευής της υπάρχουσας πλακόστρωσης και ανακατασκευή των χώρων στάσης για την ανάπαυση των επισκεπτών ενώ για τη φυσική πλατεία Χατζίνη, απαραίτητη είναι η αποξήλωση και αντικατάσταση του περιμετρικού ξύλινου κιγκλιδώματος, το οποίο σε ορισμένα σημεία έχει φθαρεί πλήρως και είναι έτοιμο να καταρρεύσει, γεγονός ιδιαίτερα επικίνδυνο λαμβάνοντας υπόψιν τη γεινίαση της πλατείας με γκρεμό. Αποξήλωση και αντικατάσταση χρήζουν και τα ξύλινα καθίσματα που βρίσκονται στο χώρο και έχουν επίσης υποστεί μεγάλη φθορά.

_Υλοποίηση ολοκληρωμένης φωτοτεχνικής μελέτης για την αναβάθμιση του υφιστάμενου δικτύου ηλεκτροφωτισμού και την εγκατάσταση νέου όπου απαιτείται ώστε να είναι εύκολη η κυκλοφορία στο εσωτερικό του οικισμού και μετά τη δύση του ηλίου αλλά ταυτόχρονα να επιτυγχάνεται κα η ανάδειξη αξιόλογων χαρακτηριστικών του δημόσιου χώρου.

Naoi

_Στη Μονή Αγίου Λαυρεντίου, μετά τις πρόσφατες εργασίες αναστήλωσης των παλιών κελιών, προτείνεται η πραγματοποίηση εργασιών αποκατάστασης στο Καθολικό για την εξυγίανση τυχόν φθορών στα δομικά στοιχεία της κατασκευής και συντήρηση του αξιόλογου διακόσμου που φέρει, με το καθαρισμό και την ανάδειξη των μαρμάρινων κίωνων, του ξυλόγλυπτου τέμπλου, του εσωτερικού λιθόστρωτου δαπέδου, των τμημάτων της λατινικής επιγραφής και των βυζαντινών μαρμάρινων επιπεδόγλυφων κοσμημάτων που βρίσκονται εντοιχισμένα στην εξωτερική τοιχοποιία. Παράλληλα, εξειδικευμένες εργασίες απαιτούνται για την καθαίρεση των νεότερων επιχρισμάτων της εσωτερικής τοιχοποιίας ώστε να αποκαλυφθούν εξ ολοκλήρου και να συντηρηθούν παλιότερα στρώματα τοιχογραφιών, που έως σήμερα έχουν εμφανιστεί αποσπασματικά.

_Στο Ναό του Αγίου Δημητρίου, έχουν ήδη πραγματοποιηθεί εργασίες ενίσχυσης της περιμετρικής εξωτερικής τοιχοποιίας με νέο αρμολόγημα όπου είχαν παρατηρηθεί εκτεταμένες φθορές, τη χρήση ενεμάτων συμβατών με την τοιχοποιία σε σημεία έντονης ρηγμάτωσης της λιθοδομής, τη κατασκευή μανδύα από εκτοξευμένο σκυρόδεμα (εικ.168) και τη τοποθέτηση συστήματος ελκυστήρων ενώ έχει υλοποιηθεί πλήρης αντικατάσταση του ξύλινου σκελετού της στέγης και της επικάλυψης της με σχιστόπλακες. Επομένως, οι

εργασίες αποκατάστασης που προτείνονται εστιάζονται στο εσωτερικό του ναού, με την επισκευή και συντήρηση της εσωτερικής τοιχοποιίας και των υφιστάμενων επιχρισμάτων της, την αποκατάσταση της θολοδομίας που σημειακά παρουσιάζει φθορές, τη διατήρηση του τοιχογραφικού και γλυπτού διακόσμου αλλά και του ξύλινου πατώματος που καλύπτει τον εξώστη του γυναικωνίτη. Επίσης, προτείνεται η αισθητική αναβάθμιση του περιβάλλοντα χώρου του ναού με την απομάκρυνση της υφιστάμενης στρώσης δαπέδου από φθαρμένες πλάκες και τσιμέντο και η κατασκευή νέας ενιαίας πλακόστρωσης από τοπικές φυσικές πέτρες.

158. Ναός Αγίου Δημητρίου κατά τη διάρκεια των εργασιών ενίσχυσης της περιμετρικής εξωτερικής τοιχοποιίας.

Η επέμβαση στο ναό του Αγίου Αθανασίου, κρίνεται η περισσότερο αναγκαία προκειμένου να ανασταλεί η περαιτέρω φθορά του μνημείου, να αντιμετωπιστούν τα στατικά προβλήματα που αντιμετωπίζει και να μπορεί να είναι και πάλι επισκέψιμος. Πρωταρχικό μέλημα αποτελεί η στερέωση και συντήρηση της μονόριχτης ξύλινης στοάς με την αποκατάσταση τμήματος του ξύλινου σκελετού της που φέρει έντονη διάβρωση και την επανατοποθέτηση της επικάλυψης της με σχιστόπλακες που έχουν αφαιρεθεί και βρίσκονται στοιβαγμένες στον περιβάλλοντα χώρο του ναού. Στον υπόλοιπο ναό προτείνεται η εξυγίανση τη στέγης ώστε να εξασφαλισθεί η στεγανότητα του, η ενίσχυση του λίθινου πυργίσκου του κωδωνοστάσιού, η αποξήλωση των αρμολογημάτων όπου

αυτά είναι σαθρά και αντικατάσταση τους με νέα, η απομάκρυνση του ριζικού συστήματος και της αυτοφυής βλάστησης που έχει αναπτυχθεί σε τμήματα της τοιχοποιίας, η επισκευή και συντήρηση των ξύλινων κουφωμάτων, των εξωτερικών και εσωτερικών τοιχογραφιών, του εσωτερικού πλακόστρωτου δαπέδου, του ξυλόγλυπτου τέμπλου, του ξύλινου δαπέδου στον εξώστη του γυναικωνίτη.

_ Επεμβάσεις περιορισμένης έκτασης προτείνεται να πραγματοποιηθούν στον ναό του Αγίου Απόστολου του Νέου. Δεδομένου ότι ο ναός αποτελεί σύγχρονη κατασκευή, οι εργασίες θα περιοριστούν στον περιβάλλοντα χώρο του με τη συντήρηση της υφιστάμενης πλακόστρωσης και των εννέα λίθινων αναβαθμίδων που σχηματίζονται πίσω από το ιερό του ναού. Απαραίτητη θεωρείται και η συντήρηση του λιθόκτιστου πυργόμορφου κωδωνοστασίου, που στέκεται αυτόνομο ανατολικά του αύλειου χώρου και οικοδομείται μαζί με τον αρχικό ναό, που δεν σώζεται πια. Πιο συγκεκριμένα απαιτείται η εξυγίανση της τοιχοποιίας του με την αφαίρεση της αυτοφυής βλάστησης που έχει αναπτυχθεί και η ενίσχυση της με νέα αρμολογήματα όπου κρίνεται αναγκαίο ενώ παράλληλα είναι σημαντική η διατήρηση του εξωτερικού διακόσμου που παρουσιάζει και κυρίως του αξιόλογου μαρμάρινου θυρώματος της εισόδου σε κλασικιστική μορφή.

Οικίες

Όσον αφορά τις οικίες του Αγίου Λαυρεντίου, βασικός στόχος των επεμβάσεων είναι να αντιμετωπιστούν όλα τα δομικά, οικοδομικά αλλά και αισθητικά προβλήματα που αυτές παρουσιάζουν ενώ ταυτόχρονα να διατηρηθούν οι αρχικές κτιριολογικές και μορφολογικές τους ιδιαιτερότητες το μέγιστο δυνατό και να αναδειχθεί η ιστορική και αρχαιολογική τους αξία. Λαμβάνοντας υπόψιν, ότι τα περισσότερα κτίσματα του οικισμού βρίσκονται σε συνεχή χρήση κατά τη πάροδο του χρόνου και έχουν ήδη υποστεί εργασίες συντήρησης, προτείνεται οι επεμβάσεις αποκατάστασης να επικεντρωθούν στα παλαιότερα κτίσματα του οικισμού που παρουσιάζουν αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά και διασώζουν σε μεγάλο βαθμό το αυθεντικό τους υλικό αλλά λόγω εγκατάλειψης από τους ιδιοκτήτες τους έχουν υποστεί σημαντική διάβρωση και η πιθανότητα κατάρρευσής τους είναι μεγάλη ενώ ορισμένα από αυτά έχουν ήδη καταρρεύσει και βρίσκονται σε ερειπιώδη κατάσταση. Ωστόσο, βάση των σημαντικών στοιχείων που διασώζουν όπως είναι η διάταξη και η λειτουργική οργάνωση του

εσωτερικού χώρου, η μορφολογία της κατασκευής_ τοιχοποιία, δάπεδα, οροφές, στέγη και η θέση των ανοιγμάτων, υπάρχει δυνατότητα αποκατάστασης της αρχικής τους μορφής.

Αναμφισβήτητα η διαδικασία αποκατάστασης θα καθοριστεί από τη παθολογία που παρουσιάζει κάθε μεμονωμένη κατασκευή. Σε κάθε περίπτωση όμως θα πρέπει να υλοποιηθούν τα εξής:

_Έλεγχος θεμελίωσης και ενίσχυση της όπου απαιτείται.

_Αντιμετώπιση ανερχόμενης υγρασίας από το έδαφος.

_Έλεγχος καταπόνησης τοιχοποιίας και στη συνέχεια αντικατάσταση μεμονωμένων λίθων που έχουν αποσαθρωθεί σημαντικά, αντικατάσταση των συνδετικών κονιαμάτων και νέο αρμολόγημα. Σε σημεία όπου παρατηρούνται εσωτερικές ρηγματώσεις προτείνεται διάνοιξη των ρωγμών σε όλο το μήκος τους και αφαίρεση των σοβάδων εκατέρωθεν τους, καθαρισμός από σκόνες και σπασμένα κομμάτια σε όλο το πλάτος και το μήκος τους και διάστρωση του εσωτερικού τους διά πίεσεως καθ' όλο το μήκος με τσιμεντοριτίνες.

_Σε περίπτωση κακής διατήρησης των επιχρισμάτων, προτείνεται να γίνει πλήρης καθαίρεση τους. Κατά την αποκατάσταση τους θα χρησιμοποιηθεί επίχρισμα ίδιας μορφής και σύστασης με το αρχικό. Την ποσότητα, την ποιότητα αλλά και το είδος των υλικών θα το υποδείξουν οι ερευνητικές εργασίες που πρόκειται να γίνουν πριν την έναρξη των εργασιών αποκατάστασης.

Συντήρηση και ενίσχυση των ξύλινων στοιχείων δάπεδα, οροφές, κουφώματα, κλίμακες, κιγκλιδώματα. Μετά τη καταγραφή των κρίσιμων και μη αναστρέψιμων βλαβών αποφασίζεται ποια στοιχεία πρέπει να αντικατασταθούν. Η εξυγίανση των φθαρμένων τμημάτων του ξύλου, θα πραγματοποιηθεί με την αφαίρεση του πάσχοντος τμήματος και την αντικατάσταση του με νέα υγιή φυσική ξυλεία όμοια με την αρχική. Απαραίτητη είναι η χρήση χημικών σκευασμάτων για την καταπολέμηση μυκήτων και εντόμων.

_Έλεγχος στατικής αντοχής και ισορροπίας του υφιστάμενου ξύλινου φορέα της στέγης προτού επιχειρηθούν ενέργειες εξυγίανσης του καθώς υπάρχει πιθανότητα ανάγκης πλήρους αποκατάστασης της. Σε αντίθετη περίπτωση, αφαιρείται κάθε προσβεβλημένο

τμήμα τόσο του σκελετού όσο και του πετσώματος της στέγης και γίνεται αντικατάσταση του. Παράλληλα, προτείνεται η κατασκευή οριζόντιου διαζώματος από οπλισμένο σκυρόδεμα στη στέψη της τοιχοποιίας για ενίσχυση της στήριξης. Η νέα στέγη πετσώνεται με τάβλες, θερμομονώνεται, υγρομονώνεται και επικαλύπτεται με τις αρχικές αυθεντικές σχιστόπλακες ή με νέες εφόσον η κατάσταση διατήρησης των αρχικών δεν είναι καλή.

_ Διατήρηση εσωτερικού και εξωτερικού διακόσμου, όπου διασώζεται. Όπου η κατάσταση διατήρησης του διακόσμου είναι τέτοια που να μην επιτρέπει την συντήρησή του, προτείνεται η ακριβής αποτύπωση των στοιχείων που διατηρούνται_ μορφή, σχέδιο, χρώμα, και η ανακατασκευή του με νέα συμβατά υλικά.

_ Όπου υπάρχουν νεότερες προσθήκες που αλλοιώνουν τη μορφή του κτίσματος, προτείνεται η καθαίρεση τους.

_ Μέτρα Παρουσίασης & Προβολής Οικισμού

Μετά την ολοκλήρωση της καταγραφής και τεκμηρίωσης του Αγίου Λαυρεντίου στο σύνολο του και εφόσον πραγματοποιηθούν οι απαραίτητες εργασίες προστασίας και συντήρησης, ακολουθεί ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των μέσων ανάδειξης και προβολής του οικισμού. Κύριος σκοπός είναι η βελτίωση της αναγνωσιμότητας της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής και κοινωνικής ιστορίας που παρουσιάζει το οικιστικό σύνολο και η δημιουργία μιας ενδιαφέρουσας, πρωτοποριακής και ποιοτικής εμπειρίας για τον επισκέπτη αλλά και τον κάτοικο, που θα προκαλέσει τη δυναμική ένταξη του τόπου στο πολιτιστικό και τουριστικό γίγνεσθαι της ευρύτερης περιοχής του Πήλιου και της Μαγνησίας.

Για την επίτευξη των παραπάνω είναι απαραίτητη η κινητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων _ Περιφέρεια Μαγνησίας, Δήμος Βόλου, Εφορεία Αρχαιοτήτων, Αναπτυξιακός Σύλλογος Αγίου Λαυρεντίου αλλά και λοιπών φορέων που ασχολούνται με τον Τουρισμό, και προτείνονται οι εξής δράσεις :

Πινακίδες Σήμανσης

Σχεδιασμός και τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων στο εσωτερικό του οικισμού που θα παρέχουν πληροφορίες ως προς τρεις βασικούς άξονες:

α. Την ιστορία και την πολεοδομική εξέλιξη του οικισμού του Αγίου Λαυρεντίου από την ίδρυση του έως σήμερα. Οι πινακίδες προτείνεται να τοποθετηθούν στην αρχή της κύριας αρτηρίας στην είσοδο του κυρίως οικισμού και στο πλάτωμα της μαρμάρινης κρήνης στην κεντρική πλατεία.

β. Την ιστορική και αρχιτεκτονική τεκμηρίωση των σημαντικότερων μνημείων που εντοπίζονται στον οικισμό και συνδέονται με τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις που βίωσε η κοινότητα του Αγίου Λαυρεντίου ανά τους αιώνες. Οι πινακίδες θα περιέχουν πέρα από πληροφορίες για τα μνημεία, σχέδια και αναπαραστάσεις τους, και προτείνεται να τοποθετηθούν στην Μονή του Αγίου Λαυρεντίου_ Πύλη εισόδου, Καθολικό, Κτίριο Κελιών, στους τρεις ναούς του οικισμού Άγιο Δημήτριο, Άγιο Αθανάσιο και Άγιο Απόστολο το Νέο, και σε χαρακτηριστικά κτίρια κατοικίας από τις τέσσερις χρονολογικές ενότητες όπως παρουσιάστηκαν στον κεφάλαιο 5²⁰¹).

γ. Το φυσικό περιβάλλον που περιβάλλει τον οικισμό. Οι πινακίδες θα περιέχουν πληροφορίες σχετικά με την πανίδα και τη χλωρίδα που εντοπίζεται στην περιοχή αλλά και το γεωμορφολογικό ανάγλυφο με τοπωνυμία των ορεινών όγκων, των χειμάρρων, των δασικών εκτάσεων που την περικλείουν. Προτείνεται να τοποθετηθούν στην φυσική πλατεία Χατζίνη, στο νότιο τμήμα της κεντρικής πλατείας και σε άλλα σημεία πανοραμικής θέασης και φυσιολατρικού ενδιαφέροντος εντός του οικισμού.

δ. Το προσανατολισμό πορείας εντός και εκτός του οικισμού. Οι πινακίδες θα τοποθετηθούν στην είσοδο του χωριού, στην κεντρική πλατεία, σε διάσπαρτα σημεία του δικτύου καλντεριμιών, κυρίως σε σταυροδρόμια, καθώς και στα μονοπάτια με τα οποία επικοινωνεί ο οικισμός του Αγίου Λαυρεντίου με τους όμορους οικισμούς Δράκια, Αγρία, Άγιος Γεώργιος, Άγιος Βλάσιος, και θα περιέχουν το τοπογραφικό διάγραμμα του οικισμού στο οποίο θα επισημαίνονται τα κύρια σημεία ενδιαφέροντος του Αγίου Λαυρεντίου. Με το τρόπο αυτό ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να αντιλαμβάνεται τη θέση του στο χώρο και θα μπορεί να επιλέξει τη διαδρομή που επιθυμεί να ακολουθήσει και τα μνημεία που θέλει να γνωρίσει κατά τη περιπλάνησή του.

---

201. Βλ. Ενότητα 5.2 Κτίρια Κατοικίας σελ. 86

Ενημερωτικά Φυλλάδια

Για την πληρέστερη ενημέρωση του κοινού κρίνεται απαραίτητη η έκδοση ενημερωτικού φυλλάδιου που θα διανέμεται τόσο εντός του οικισμού, σε ξενοδοχειακές μονάδες, εστιατόρια, καφέ, παντοπωλείο όσο και εκτός του οικισμού σε άλλα σημεία του δήμου που έχουν μεγάλη επισκεψιμότητα, όπως το Κέντρο Τουριστικής Πληροφόρησης Volos Info, πολιτιστικοί χώροι και μουσεία στη πόλη του Βόλου, κεντρικός σταθμός ΚΤΕΛ στο Βόλο. Τα έντυπα θα παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για την ιστορία, την αρχιτεκτονική, τη πολεοδομία και το φυσικό περιβάλλον του οικισμού παράλληλα όμως θα καθοδηγούν το κοινό για τη βέλτιστη οργάνωση της επίσκεψης τους στον Άγιο Λαυρέντιο, με στοιχεία που αφορούν τις μετακινήσεις, τη διαμονή, τις υπηρεσίες εστίασης αλλά και δημιουργικές δράσεις και προτάσεις ψυχαγωγίας που υλοποιούνται όπως βόλτα με άλογα στο δάσος, ποδηλασία, πεζοπορία.

Διαδικτυακός Ιστότοπος

Δεδομένου του ουσιαστικού ρόλου που πλέον διαδραματίζει η τεχνολογία στην καθημερινή ζωή και αναγνωρίζοντας ότι η τεχνολογική εξέλιξη έχει επηρεάσει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο το κοινό προσεγγίζει και κατανοεί μια πολιτιστική πληροφορία, θεωρείται ιδιαίτερα καιρία η προβολή της πολιτιστικής ταυτότητας που παρουσιάζει ο Άγιος Λαυρέντιος μέσω του διαδικτύου. Για το λόγο αυτό προτείνεται ο σχεδιασμός ιστοσελίδας που να αφορά αποκλειστικά τον οικισμό και θα περιλαμβάνει αναλυτική ενημέρωση για την ιστορία του και τα σημεία ενδιαφέροντος, το τρόπο πρόσβασης και διαμονής σε αυτόν, τις επιλογές εστίασης, το περιεχόμενο τυχόν εκθέσεων που θα πραγματοποιούνται καθώς και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων και δράσεων που θα λαμβάνουν χώρα. Καθοριστική είναι η διαδικτυακή συνεργασία του ιστότοπου για τον οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου και με άλλους ιστότοπους που έχουν στόχο την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή του Πήλιου και ευρύτερα στη περιφέρεια Μαγνησίας.

Το κτίριο του «Στρατώννα» ως Κέντρο Ενημέρωσης Κοινού

Το κτίριο του «Στρατώννα» στη κεντρική πλατεία του χωριού, όπως έχει ήδη αναφερθεί²⁰², μετά από τη ριζική του ανακαίνιση το 2014, χρησιμοποιείται από την τοπική κοινότητα του Αγίου Λαυρεντίου ως χώρος διεξαγωγής πολιτιστικών και μορφωτικών εκδηλώσεων. Ωστόσο, καθώς η οργάνωση δράσεων εντός του κτιρίου κατά τη διάρκεια του έτους πραγματοποιείται κυρίως τη περίοδο των διακοπών Χριστούγεννων και Πάσχα και των θερινών διακοπών, το κτίσμα παραμένει κλειστό και χωρίς χρήση ανά μεγάλα χρονικά διαστήματα. Επιπλέον, το μέγεθος του κτιρίου και η ανάπτυξή του σε δυο ορόφους επιτρέπει, με το κατάλληλο σχεδιασμό, τη ταυτόχρονη φιλοξενία διαφορετικών δραστηριοτήτων ανά όροφο. Προτείνεται, επομένως η ενεργοποίηση του καθ' όλο το χρόνο με τη λειτουργία του ως Κέντρο Ενημέρωσης Κοινού του Αγίου Λαυρεντίου. Το κέντρο θα αποτελεί αφετηρία της περιήγησης του επισκέπτη στην περιοχή, παρέχοντας του πληροφορίες, ενημερωτικά φυλλάδια, χάρτες τόσο για τον ίδιο τον οικισμό όσο και για την ευρύτερη έκταση που περιβάλλει τον Άγιο Λαυρεντίο. Εκτός από την πληροφόρηση του κοινού, το κέντρο μπορεί να συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση του οικιστικού συνόλου και της τοπικής κοινότητας, στεγάζοντας στο χώρο του «Στρατώννα» μόνιμα υλικό από την έκθεση φωτογραφίας «Οι εικόνες αφηγούνται. Όψεις από την Ιστορία του Αγίου Λαυρεντίου», η οποία διεξάγεται για πρώτη φορά το 2017 και υπήρξε επισκέψιμη από το κοινό στο πλαίσιο των δράσεων του «Open Village/ Ανοιχτό Χωριό» όπως και βιντεοπροβολή της ταινίας -ντοκιμαντέρ «Το χωριό μου ο Άγιος Λαυρέντιος», που αποτελεί σημαντικό τεκμήριο της προφορικής ιστορίας του οικισμού καθώς παρουσιάζει αφηγήσεις κατοίκων του.

Λειτουργία του Αρχοντικού Γκλαβάνη ως Μουσείο

Το αρχοντικό Γκλαβάνη αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα της πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής κατά την ονομαζόμενη Περίοδο Ακμής ή Κλασική Περίοδο (1750-1860) ²⁰³. Το εντυπωσιακό τριώροφο κτίσμα αποτελεί ιδιοκτησία της Ιεράς Μητρόπολης Δημητριάδος και έχει πραγματοποιηθεί πλήρης αποκατάσταση του στο πλαίσιο του 3ου

202. Βλ. Ενότητα 6.3 Υποδομές & Βαθμός Ανάδειξης του Οικισμού σελ. 123

203. Βλ. Ενότητα 5.2 Κτίρια Κατοικίας σελ. 86

Κ.Π.Σ (2000-2006) της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Το κτίσμα έως σήμερα, δεν φιλοξενεί ακόμα μια ορισμένη χρήση αλλά περιστασιακά στο εσωτερικό του πραγματοποιούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αφού προηγηθεί η σύνταξη μουσειολογικής και μουσειογραφικής μελέτης, προτείνεται το κτίριο να διαμορφωθεί σε επισκέψιμο μνημείο και να αποδοθεί στο κοινό ως μουσείο του εαυτού του²⁰⁴. Με τη βοήθεια του κατάλληλου εποπτικού υλικού, βιντεοπροβολών, ηχητικών εφαρμογών και ψηφιακών διαδραστικών εκθεμάτων, ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να περιηγηθεί ελεύθερα στα τρία επίπεδα του Αρχοντικού Γκλαβάνη και μέσω μιας βιωματικής εμπειρίας να γνωρίσει την αρχιτεκτονική του Πήλιου κατά την Οθωμανική κυριαρχία και να κατανοήσει τις ιστορικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες αλλά και τον τρόπο ζωής μιας άλλης εποχής, αρκετά αλλιώς από τη σημερινή. Οι βασικοί άξονες που θα διαπλάσουν τη μουσειακή αφήγηση μπορεί να είναι: α) η κατοικία του Πήλιου την Οθωμανική Περίοδο, β) η πηλιορείτικη κοινωνία κατά το 18^ο αιώνα, γ) όψεις οικιακής οικονομίας, δ) η ιδιωτική και κοινωνική καθημερινή ζωή σε ένα πηλιορείτικο αρχοντικό. Παράλληλα, στο χώρο θα είναι δυνατή και η πραγματοποίηση μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων, που θα απευθύνονται τόσο σε παιδιά όσο και σε ενήλικες.

Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Στις μέρες μας, οι νέες θεωρίες μάθησης διευρύνουν όλο και περισσότερο τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του υλικού πολιτισμού, ο οποίος πλέον δεν περιορίζεται σε μεμονωμένα εκθέματα ενός μουσείου ή ενός αρχαιολογικού χώρου αλλά αναγνωρίζεται σε κάθε πολυσύνθετη εκδοχή του ανθρωπογενούς τοπίου, όπως είναι ο δομημένος ιστορικός χώρος ενός παραδοσιακού οικισμού. Στο πλαίσιο της σύγχρονης παιδαγωγικής του "Outdoor Education"²⁰⁵ και με την κατάλληλη εκπαιδευτική προσέγγιση, τα παραδοσιακά οικιστικά σύνολα μπορούν να μετατρέπουν σε πεδίο παρουσίασης και κατανόησης της πολυπλοκότητας του παρελθόντος και της κοινωνικής, πολιτισμικής και ιδεολογικής του συγκρότησης²⁰⁶, ανοίγοντας νέους ορίζοντες στην διδακτική και μαθησιακή διαδικασία.

---

204. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργεί το αποκατεστημένο Αρχοντικό Μπενιζέλων στην Αθήνα, <https://archontiko-mpenizelon.gr/el/>

205. Σβορώνου Ε., 2011, σ. 130

206. Κασβίκης Κ., Ανδρέου Α, 2008, σ. 127

Ο Άγιος Λαυρέντιος, ως εξαιρετικό παράδειγμα συνθέτου έργου ανθρώπου και φύσης, με την συνύπαρξη αξιόλογων κατάλοιπων που χρονολογούνται από το 14^ο αιώνα έως σήμερα, εν δυνάμει μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα ευρύτατο «υπαιθριο μουσείο» πολιτισμού μιας άλλης εποχής, προβάλλοντας ως έκθεμα τον ίδιο του τον εαυτό. Η παραπάνω συνθήκη, καθιστά δυνατή και απαραίτητη την εκπαιδευτική αξιοποίηση του οικιστικού συνόλου μέσα από την υλοποίηση ποικίλων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που θα απευθύνονται στις διαφορετικές ομάδες επισκεπτών του οικισμού, όπως σε μαθητές_ πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας, τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οικογένειες, ενήλικες αλλά και σε μέλη της τοπικής κοινωνίας.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, μολονότι θα προσαρμόζονται ανάλογα με την ομάδα που απευθύνονται, ως κύριο στόχο θα έχουν την παρατήρηση και κατανόηση των ιστορικών, αρχαιολογικών, αρχιτεκτονικών, τεχνικών, κοινωνικών, λειτουργικών και αισθητικών αξιών που παρουσιάζει ο οικισμός μέσω της άμεσης βιωματικής επαφής με τα χαρακτηριστικά του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντός. Ο σχεδιασμός τους προτείνεται να βασίζεται σε δυο βασικούς άξονες: α) περιήγηση στο εσωτερικό του οικισμού και γνωριμία με το υφιστάμενο ιστορικό κτιριακό απόθεμα _οικίες και ναοί, αλλά και με τα υπόλοιπα στοιχεία που συνθέτουν την ιστορικότητα του δομημένου χώρου _κρήνες, καλντερίμια, πλατείες, πλατώματα και β) περιήγηση στο ευρύτερο φυσικό περιβάλλον που συνδέεται με τον οικισμό και γνωριμία με τη χλωρίδα και τη πανίδα του οικοσυστήματος που αναπτύσσεται στην περιοχή.

Ενίσχυση της πρωτοβουλίας «Open Village/Ανοιχτό Χωριό»

Η διοργάνωση της πρωτοβουλίας «Open Village/Ανοιχτό Χωριό»²⁰⁷ στον Άγιο Λαυρέντιο, τα τελευταία τρία χρονιά, έχει επιδράσει αρκετά σημαντικά στην προβολή του οικισμού και στην αναγνώριση του σπουδαίου πολιτιστικού αποθέματος που διασώζει, τόσο από την επιστημονική κοινότητα όσο και από τους απλούς επισκέπτες που συμμετείχαν στις δράσεις. Η συνέχεια της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας και η ενίσχυση της από πολιτιστικούς και δημοτικούς φορείς της περιοχής, κρίνεται ουσιαστική, ώστε σταδιακά να

207. Βλ. Ενότητα 6.3 Υποδομές & Βαθμός Ανάδειξης του Οικισμού σελ. 123

αποτελέσει θεσμό στα δρώμενα του οικισμού, επιφέροντας ποικίλα οφέλη στην κοινότητα και στην ανάπτυξη του τόπου.

Η στήριξη του «Open Village/Ανοιχτό Χωριό», θα μπορούσε να οδηγήσει στη δυνατότητα εμπλουτισμού των πολιτιστικών δράσεων του και στην επιμήκυνση της περιόδου υλοποίησής του, από ένα διήμερο σε μια ολόκληρη εβδομάδα, γεγονός που θα επηρεάσει θετικά την αύξηση της επισκεψιμότητας, μια περίοδο του έτους που ο οικισμός δέχεται ελάχιστους επισκέπτες. Παράλληλα, η επίσκεψη όσων επιλέγουν να παρακολουθήσουν το σύνολο των δραστηριοτήτων, δεν θα έχει πλέον το χαρακτήρα μιας απλής μονοήμερης εκδρομής αλλά μιας πολυήμερης διαμονής στον οικισμό, κατά την οποία ο επισκέπτης θα έχει μια περισσότερο ολοκληρωμένη εμπειρία γνωριμίας με το τόπο.

Εξίσου σημαντική συμβολή για την πραγματοποίηση της διοργάνωσης, είναι η πληροφόρηση και ενημέρωση όλο και περισσότερων ιδιοκτητών κτιρίων εντός του οικισμού, προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός των οικιών που θα είναι επισκέψιμοι κατά τη διάρκεια των ξεναγήσεων και να επιτευχθεί μια πληρέστερη παρουσίαση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του Αγίου Λαυρεντίου.

_Οργάνωση Διαδρομών Επίσκεψης

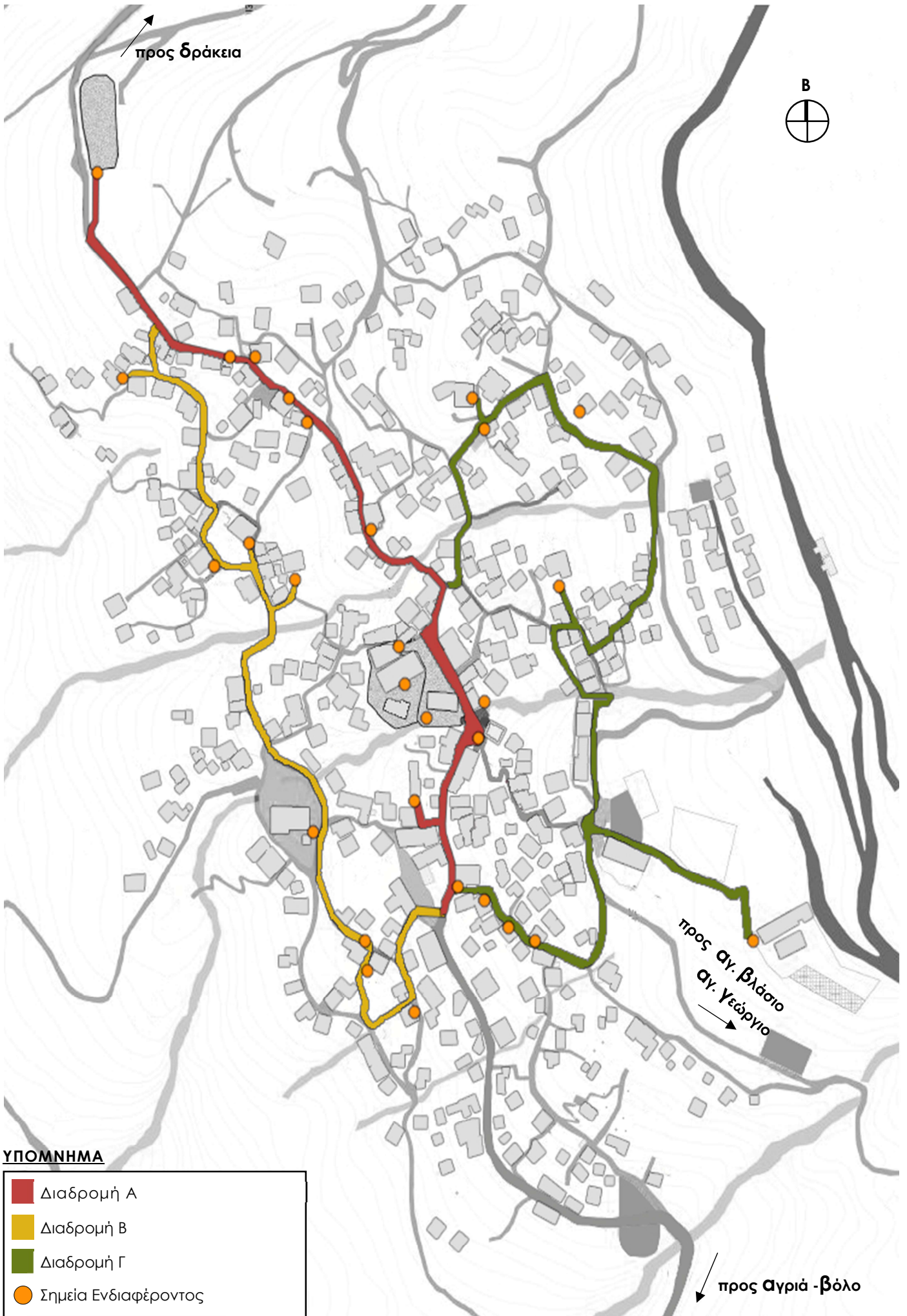
Η σύνδεση αξιόλογων χαρακτηριστικών του δομημένου πολιτιστικού τοπίου και του φυσικού περιβάλλοντος μέσω προτεινόμενων διαδρομών εντός του οικισμού αποτελεί σημαντικό διαχειριστικό εργαλείο που απαραίτητα θα πρέπει να περιλαμβάνει η πρόταση ανάδειξης του. Το πλέγμα των διάδρομων επίσκεψης, σχεδιάζεται με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές απαιτήσεις, δυνατότητες_ φυσικές και χρόνου, και στα ποικίλα ενδιαφέροντα των επισκεπτών. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να επιτυγχάνεται μια ικανοποιητική γνωριμία και επαφή με το οικιστικό σύνολο και την ιστορικότητα του μέσω της αποκάλυψης του πλούτου των μνημείων που παρουσιάζει και του ιδιαίτερου φυσικού τοπίου που το περιβάλλει.

Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικά εναλλακτικές διαδρομές ποικίλων αποστάσεων (εικ.169) για την περιήγηση των επισκεπτών στο εσωτερικό του οικισμού ανάλογα με το χρόνο διαμονής τους σε αυτόν αλλά και τις προσωπικές τους ικανότητες και προτιμήσεις.

Αφετηρία όλων των διαδρομών που προτείνονται αποτελεί η είσοδος στον κυρίως οικισμό του Αγίου Λαυρεντίου, όπου σταματάει ο ασφαλτόδρομος και ξεκινάει το λιθόστρωτο καλντερίμι που οδηγεί στην κεντρική πλατεία του χωριού, όπου θα βρίσκεται το Κέντρο Ενημέρωσης Κοινού στο κτίριο του «Στρατώννα». Από το σημείο αυτό ο επισκέπτης θα έχει τη δυνατότητα να προμηθευτεί όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την πληροφόρηση του και την περιήγηση του (ενημερωτικά έντυπα, χάρτες κ.α.). Κατά τη διάρκεια της πορείας του, οι πινακίδες σήμανσης που έχουν τοποθετηθεί στα κυριότερα σημεία ενδιαφέροντος του οικισμού, θα τον ενημερώνουν σχετικά με την τοποθεσία του στο χώρο και θα του παρέχουν πληρέστερες πληροφορίες για την ιστορία του χωριού, τα μνημεία που συναντάει_ ναοί, οικίες, κρήνες, το φυσικό πλούτο.

Διαδρομή A_45' λεπτά

Πρόκειται για μια σύντομη διαδρομή για όσους επισκέπτονται τον οικισμό και δεν έχουν αρκετό χρόνο στη διάθεση τους. Η περιήγηση ακολουθεί το κεντρικό καλντερίμι κίνησης που ξεκινάει από την είσοδο του χωριού (1η πινακίδα σήμανσης για την ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη του οικισμού), διασχίζει κάθετα τον οικισμό, διέρχεται από τη κεντρική πλατεία και συνεχίζει ως τη πλατεία Χατζίνη. Ο επισκέπτης κατά τη διάρκεια της διαδρομής έχει την ευκαιρία να δει ορισμένα από τα σημαντικότερα μνημεία του οικισμού. Αρχικά, οδηγείται στον ναό του Αγίου Αθανασίου και το περιβάλλοντα χώρο του με την ανοιχτή ξύλινη στοά, στη συνέχεια φτάνει στην κεντρική πλατεία, όπου βρίσκεται η μαρμάρινη κρήνη (2η πινακίδα σήμανσης για την ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη του οικισμού), ο ναός του Αγίου Δημητρίου και το ανακαινισμένο κτίριο του «Στρατώννα» όπου μπορεί να επισκεφθεί την έκθεση φωτογραφίας και να ενημερωθεί για τον οικισμό. Η κεντρική πλατεία αποτελεί και το πρώτο σημείο πανοραμικής θέας (1η πινακίδα σήμανσης για το φυσικό περιβάλλον του οικισμού), όπου ο επισκέπτης ατενίζει το Παγασητικό Κόλπο και το κάμπο των Λεχωνιών. Κατά την πορεία του μπορεί να παρατηρήσει μερικές από τις πιο αξιόλογες οικίες του οικισμού από όλες τις χρονικές περιόδους, όπως η οικία Δημήτρη Λυπούρη, η οικία Λιάτζουρα, το αρχοντικό Γεωργίου Σίνη, η οικία Καλαϊτζή Θεολογίδου, η οικία Απόστολου Στέλλου, η οικία Τυπάλδου Χρήστου, έως το τέλος της διαδρομής που καταλήγει στη φυσική πλατεία Χατζίνη 1η πινακίδα σήμανσης για το φυσικό περιβάλλον του οικισμού για χαλάρωση και ξεκούραση σε ένα τοπίο μοναδικού φυσικού κάλλους.

159. Χάρτης 11: Προτεινόμενες Πολιτιστικές Διαδρομές.

Διαδρομή Β_90' λεπτά

Πρόκειται για μια εκτενέστερη, κυκλική ουσιαστικά διαδρομή, που εμπεριέχει τη προηγούμενη διαδρομή Α. Προτείνεται ο επισκέπτης μετά τη στάση του στη πλατεία Χατζίνη να συνεχίσει την περιήγηση του ακολουθώντας το δίκτυο καλντεριμιών που οδηγεί στο δυτικό τμήμα του οικισμού. Μέσω της πορείας αυτής θα οδηγηθεί σε ένα από τα πιο αξιολογικά δείγματα αρχιτεκτονικής του 18^{ου} αιώνα στον Άγιο Λαυρέντιο, το αρχοντικό Γκλαβάνη όπου θα μπορεί να επισκεφθεί το μουσειακό χώρο και να ενημερωθεί για τα χαρακτηριστικά και τη λειτουργία της πηλιορείπικης κατοικίας κατά την Οθωμανική περίοδο κυριαρχίας. Η κίνηση του επισκέπτη συνεχίζεται με κατεύθυνση προς τη πλακοσκέπαστη κρήνη Παπαδάκη, όπου προτείνεται στάση για λίγο δροσερό τρεχούμενο νερό, και προς το ναό του Αγίου Απόστολου του Νέου και το περιβάλλοντα χώρο του με το εντυπωσιακό καμπαναριό, για να καταλήξει και πάλι στον ασφαλτόδρομο και στην αρχική εισόδου του οικισμού. Η επιλογή της συγκεκριμένης διαδρομής εμπλουτίζει τη γνωριμία με την αρχιτεκτονική του Αγίου Λαυρεντίου, καθώς ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να συναντήσει ακόμα περισσότερες οικίες και να πληροφορηθεί για αυτές όπως, η οικία Αρμάγου Θρασύλου, η οικία Παπαθανασίου Απόστολου, η οικία Ζαρίφη Αλέξη, η οικία Πέτρου Μίλλερ, η οικία Καλλιπολίτη.

Διαδρομή Γ_150' λεπτά

Αποτελεί τη μεγαλύτερη προτεινόμενη διαδρομή καθώς εμπεριέχει τις δυο προηγούμενες αλλά επεκτείνεται και στο ανατολικό τμήμα του οικισμού. Περιλαμβάνει την επίσκεψη στο σημαντικότερο θρησκευτικό μνημείο του οικισμού αλλά και της ευρύτερης περιοχής του Πήλιου, τη Μονή του Αγίου Λαυρεντίου, η οποία βρίσκεται απομονωμένη νοτιοανατολικά εκτός ορίων του οικιστικού πυρήνα, και μολονότι είναι προσβάσιμη με όχημα από τον αυτοκινητόδρομο, θεωρείται σκόπιμο, για την καλύτερη κατανόηση του μνημείου, η προσέγγιση του όλου μοναστικού συγκροτήματος μέσω του παλιού καλντεριμιού και η είσοδος σε αυτό από την παλιά πύλη. Η διαδρομή Γ μπορεί να χαρακτηριστεί ως η περισσότερο ολοκληρωμένη περιήγηση στο εσωτερικό του Αγίου Λαυρεντίου αφού ακολουθώντας την ο επισκέπτης θα αποκομίσει μια πλήρη εικόνα του δομημένου χώρου του οικισμού, του μεγέθους και της διασποράς του στο φυσικό τοπίο ενώ παράλληλα θα

κατανοήσει βαθύτερα τα ιστορικά, αρχιτεκτονικά, πολεοδομικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζει ο τόπος στο πέρασμα των αιώνων αλλά και τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης καθημερινής ζωής της σημερινής ενεργής τοπικής κοινότητας.

Προτεινόμενη διαδρομή για ΑΜΕΑ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η κυκλοφορία εντός του Αγίου Λαυρεντίου πραγματοποιείται από ένα πυκνό δίκτυο καλντεριμιών, το οποίο μάλιστα σε αρκετά σημεία λόγω του έντονου ανάγλυφου του εδάφους παρουσιάζει μεγάλες κλίσεις, ενώ όπως προκύπτει δεν υπάρχει δυνατότητα διέλευσης οχήματος στο εσωτερικό του. Δυστυχώς, ως αποτέλεσμα υπάρχει μεγάλη δυσκολία πρόσβασης από ομάδες ΑΜΕΑ αλλά και από ηλικιωμένους ή άτομα με κινητικά προβλήματα και φυσικά είναι σχεδόν αδύνατη η επιλογή κάποιας από τις παραπάνω διαδρομές για περιήγηση στον οικιστικό πυρήνα. Για το λόγο αυτό προτείνεται να υπάρχει, κατ' εξαίρεση οδική μετακίνηση των συγκεκριμένων ομάδων επισκεπτών ως την κεντρική πλατεία του οικισμού, όπου το πλάτος και η κλίση του καλντεριμιού επιτρέπει να κινηθεί όχημα. Πιο συγκεκριμένα, ειδικό αυτοκίνητο της δημοτικής αρχής θα μπορεί να παραλαμβάνει τον επισκέπτη στο σημείο όπου ξεκινάει το καλντερίμι, στην είσοδο του χωριού και να τον μεταφέρει έως τη κεντρική πλατεία, όπου μπορεί να επισκεφτεί την έκθεση φωτογραφίας στο Κέντρο Ενημέρωσης Κοινού και να προμηθευτεί ενημερωτικά φυλλάδια με πληροφορίες σχετικά με τον οικισμό ενώ στην συνέχεια μπορεί να παρατείνει τη διαμονή του χαλαρώνοντας σε κάποιο από τα παραδοσιακά καφενεία.

Συμπληρωματικά, προκειμένου να επιτευχθεί μια ακόμα καλύτερη εμπειρία κατά την επίσκεψη του στον οικισμό, κρίνεται σημαντική η χρήση των νεών τεχνολογιών. Σε αυτό θα συμβάλλει η ύπαρξη ενός καλά σχεδιασμένου ιστότοπου ή μιας πολυμεσικής εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα και ταμπλέτες, όπου εκτός από πληροφορίες σχετικά με την ιστορία, την αρχιτεκτονική και τη πολεοδομία του χωριού, θα δίνεται η δυνατότητα μιας εικονικής ξενάγησης μέσω της οποίας ο χρήστης θα μπορεί να «περιπλανηθεί» ψηφιακά στο εσωτερικό του οικισμού και να γνωρίσει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του. Το τρισδιάστατο ψηφιακό περιβάλλον, οι πλούσιες μορφές αλληλεπίδρασης και η ψευδαισθηση της συμμετοχής θα ψυχαγωγήσει και θα προκαλέσει ένα ευχάριστο αίσθημα στον επισκέπτη ενώ με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου

Λαυρεντίου ακόμα και σε όσους δεν έχουν τη φυσική δυνατότητα μιας πραγματικής in situ περιήγησης.

Οικοτουριστικές Διαδρομές

Στο πλαίσιο των προτεινόμενων διαδρομών, εκτός από το σχεδιασμό περιήγησης του επισκέπτη στο εσωτερικό του οικισμού, συνιστάται η αξιοποίηση και ανάδειξη των υφιστάμενων μονοπατιών της περιοχής εκτός ορίων του οικιστικού συνόλου. Τα μονοπάτια αυτά συνδέουν ουσιαστικά τον Άγιο Λαυρέντιο με τους όμορους οικισμούς_ Δράκεια, Άγιος Βλάσιος, Άγιος Γεώργιος, Κάτω και Άνω Λεχώνια, Άγρια, διασχίζοντας ένα τοπίο μοναδικού φυσικού κάλλους με πλούσια βλάστηση από δάση με πανύψηλες οξίες, βελανιδιές, πλατάνια, αγριοκαστανιές, πεύκα κ.α. Ειδικότερα, η πρόταση περιλαμβάνει την οργάνωση πεζοπορικών διαδρομών με την δημιουργία χάρτη της ευρύτερης εξεταζόμενης περιοχής, την ορθή σηματοδότηση της πορείας, τη διαμόρφωση σημείων στάσης, θέασης και παρατήρησης της χλωρίδας και της πανίδας, τη τοποθέτηση πινακίδων περιβαλλοντικής ενημέρωσης. Ο επισκέπτης του Αγίου Λαυρεντίου θα έχει πλέον την ευκαιρία να εμπλακεί σε μια ποικιλία νέων δραστηριοτήτων σε επαφή με τη φύση και πιθανόν σταδιακά ο οικισμός να λειτουργήσει ως προορισμός όχι μόνο πολιτιστικού τουρισμού αλλά και άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως είναι ο περιπατητικός.

9.1 Αξιολόγηση Στόχων & Αποτελεσμάτων Πρότασης

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια αντιμετώπισης του οικισμού ως ενιαίου πολιτιστικού σύνολου. Ο σχεδιασμός της πρότασης θέτει ένα γενικό περίγραμμα δράσεων και επιδιώκει να καθορίσει συγκεκριμένες πολιτικές και να επιβάλλει περιορισμούς για την προστασία των κτισμάτων, των μνημείων, του πολεοδομικού ιστού και εν γένει του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος αλλά παράλληλα να προτείνει επεμβάσεις ήπιου χαρακτήρα, χωρίς τάσεις υπερσχεδιασμού, για την ανάδειξη του οικισμού και την αναβάθμιση των υποδομών του.

Στο παραπάνω πλαίσιο, εκτός από την διατήρηση του μνημειακού συνόλου στο πλαίσιο των εργασιών συντήρησης και αποκατάστασης, η υλοποίηση του προγράμματος της πρότασης θα επιφέρει πολλαπλά ακόμα αποτελέσματα. Αρχικά, θα βοηθήσει στην ενίσχυση της διδακτικότητας του τόπου και θα βοηθήσει στον εμπλουτισμό των γνώσεων της επιστημονικής κοινότητας, με τη δημιουργία μιας νέας βάσης δεδομένων που θα προκύψει από τη διεπιστημονική προσέγγιση και συνεργασία κατά τη διεξαγωγή των ερευνητικών εργαστηρίων. Επιπλέον, με την εφαρμογή των μέτρων παρουσίασης και προβολής του οικισμού και την οργάνωση των διαδρομών επίσκεψης, θα δημιουργηθούν νέα κίνητρα που θα συμβάλλουν στην αύξηση της επισκεψιμότητας, και πιθανόν σταδιακά ο Άγιος Λαυρέντιος να μετατραπεί σε σημαντικό τουριστικό πόλο έλξης της περιοχής του Πήλιου και γενικότερα της Μαγνησίας. Σαφώς, το γεγονός αυτό θα προκαλέσει και την ανάλογη οικονομική ανάπτυξη του οικισμού, και κατ' επέκταση, θα δοθεί η δυνατότητα ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων στην περιοχή και θα διασφαλιστούν νέες θέσεις εργασίας για τον ντόπιο πληθυσμό αλλά και για νέους κατοίκους που θα θελήσουν να αφήσουν τα μεγάλα αστικά κέντρα και να ζήσουν σε ένα ορεινό χωριό.

Συνεπώς, υπό το πρίσμα της αιφορίας, η πρόταση ολοκληρωμένης προστασίας θα αποβλέπει στην προστασία και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του Αγίου Λαυρεντίου, με την ένταξη της στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Ο οικισμός θα αποτελεί πλέον ένα πεδίο που θα συνδυάζει την συλλογική μνήμη του παρελθόντος με την καθημερινή ζωή μιας ενεργής ορεινής κοινότητας του 21^{ου} αιώνα, με την συνύπαρξη

στοιχείων που έχουν παραχθεί σε διαφορετικό μεταξύ τους χρόνο και μέσα από διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια. Αυτόματη συνέπεια, η απλή χρήση, διέλευση και διακίνηση στον ιστορικό αυτό χώρο να προσφέρει στον κάτοικο αλλά και στον επισκέπτη μια μοναδική εμπειρία. Ο αρχιτέκτονας Ζήβας Δ., αναφέρει χαρακτηριστικά, για την πολιτιστική διαχείριση των αρχαιολογικών χώρων «Μέσω της ένταξης και όχι μόνο της προστασίας των αρχαιολογικών χώρων επιτυγχάνεται αποτελεσματικά η άρση αδιεξόδων και συγκρούσεων του ιστορικού και του σύγχρονου και στη γέννηση μιας νέας δημιουργικής σύνθεσης των δύο»²⁰⁸. Άποψη που βάση της σύγχρονης θεωρίας της πολιτιστικής διαχείρισης μπορεί και θα πρέπει να περιλαμβάνει εν γένει οποιοδήποτε ιστορικό τόπο όπου διασώζονται έργα του ανθρώπου και της φύσης, λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας.

9.2 Προτάσεις για Μελλοντικές Επεμβάσεις

Η ολοκλήρωση της πρότασης ανάδειξης και προστασίας του Αγίου Λαυρεντίου δίνει έναυσμα για μια προσπάθεια γενικότερης προβολής του πλούσιου ιστορικού αποθέματος που παρουσιάζουν και οι υπόλοιποι είκοσι τέσσερις ορεινοί οικισμοί του Πήλιου. Λαμβάνοντας υπόψιν, τα σημαντικά κοινά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ιστορική, αρχιτεκτονική, πολεοδομική και κοινωνική εξέλιξη των χωριών αυτών, σε επόμενο στάδιο προτείνεται η εφαρμογή αντίστοιχων πολιτικών και δράσεων για την πολιτιστική διαχείριση τους με στόχο τη δημιουργία περισσότερων μνημειακών–πολιτιστικών πόλων στον ορεινό όγκο.

Τα εν λόγω πολιτιστικά οικιστικά σύνολα θα υποστηρίζονται από κατάλληλες μεταφορικές συνδέσεις τόσο μέσω οχήματος ή λεωφορείου ΚΤΕΛ αλλά και από εναλλακτικούς τρόπους διασύνδεσής μεταξύ τους με την αξιοποίηση του υφιστάμενου δικτύου μονοπατιών που διασχίζει ολόκληρο το Πήλιο ενισχύοντας δραστηριότητες όπως η πεζοπορία, η

---

208. Ζήβας Δ., 1991, σ. 63

ποδηλασία, η ιππασία κ.α. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται παράλληλα και η σύνδεση με περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους όπως αισθητικά δάση, αξιόλογους φυσικούς σχηματισμούς, σπήλαια, καταρράκτες.

Απώτερος στόχος είναι η δημιουργία ενός καινοτόμου «πολιτιστικού και φυσικού συστήματος» που θα λειτουργεί συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά και θα προσφέρει μια ολοκληρωμένη εμπειρία και γνωριμία με την περιοχή του Πήλιου, τους οικισμούς τους και το φυσικό περιβάλλον.

9.3 Γενικότερα Συμπεράσματα

Η ανάγνωση της μορφολογίας που παρουσιάζουν οι ιστορικοί οικισμοί και εν γένει ιστορικοί τόποι σήμερα, αποτυπώνουν τα επάλληλα στρώματα των προηγούμενων χρονικών φάσεων, και είναι αυτό ακριβώς το στοιχείο, το ιστορικό βάθος με άλλα λόγια, που δίνει στον ιστορικό τους χώρο πολυσημία, ζωντάνια και αισθητική ομορφιά. Ως ένας ζωντανός οργανισμός, αναδύονται από το χθες στο σήμερα, και μόνο η ανάδειξη τους με τρόπο προσιτό και άμεσα αντιληπτό από τους κατοίκους και τους επισκέπτες αλλά και η λειτουργική τους ένταξη στο σύγχρονο τρόπο ζωής και τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες, θα επιτείνει την πορεία τους στο χρόνο και θα αποτρέψει τη μετατροπή τους σε ερειπιώνες, απομεινάρια μιας άλλης εποχής.

Με γνώμονα τα παραπάνω, η επιστημονική ενασχόληση με την πολιτιστική κληρονομιά και οι θεωρίες για την διαχείριση και προστασία του υλικού και άυλου πολιτιστικού αποθέματος διευρύνονται όλο και περισσότερο τις τελευταίες δεκαετίες και θέτουν νέα ερωτήματα για την αξιοποίηση των πολιτιστικών αγαθών και τη αρμονική συνύπαρξή τους με τη σύγχρονη κοινωνία.

Ο Άγιος Λαυρέντιος αποτελεί μια τέτοια ιδιόμορφη περίπτωση ιστορικού οικιστικού συνόλου που αναμφισβήτητα συγκεντρώνει σημαντικές μνημειακές αξίες. Η ανάδειξη των αξιόλογων χαρακτηριστικών που διασώζει έως σήμερα και η δυναμική του ένταξη στο υπάρχον πολιτιστικό δίκτυο οικισμών στην επικράτεια του Πήλιου αλλά και ολόκληρης της χώρας, συμβάλλει στην προβολή μιας περισσότερο ολοκληρωμένης εικόνας του

ιστορικού παρελθόντος και των υλικών αλλά και άυλων πολιτιστικών αγαθών που αυτό παρήγαγε, σε μια προσπάθεια κατανόησης της κοσμοαντίληψης του προβιομηχανικού κάτοικου και της κοινωνίας του. Μια βιωματική εμπειρία που αφυπνίζει τη συλλογική ιστορική μνήμη κάθε επισκέπτη, τον φέρνει σε άμεση επαφή με μια εξαιρετη σύνθεση φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, ενεργοποιεί την αισθητική του αντίληψη.

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Christine Boyer, “ Ίσως είναι αυτή η άπιαστη ποιότητα των παλαιών τόπων ή η αβέβαιη κατάσταση της ύπαρξης τους που να προσφέρει τέρψη στον θεατή. Ή η τέρψη μπορεί να προκύπτει από το ότι τα θραύσματα ανασύρουν ξεχασμένες μνήμες ή επειδή η αρχέγονη λειτουργία τους και ο αρχικός σκοπός της ύπαρξης τους έχει σβήσει, επιτρέποντας στον παρατηρητή να τα υποκαταστήσει με επινοημένες παραδόσεις και φαντασιακές διηγήσεις. Ίσως να είναι πάλι, επειδή αυτά τα ίχνη του παρελθόντος διακόπτουν τον συνηθισμένο γρήγορο ρυθμό ζωής και ως «αντιρροές» ’αντίστροφες πορείες στον ρου των γεγονότων, προς στιγμής ανατρέπουν τις κατευθύνσεις και τα σχέδια του ταξιδιώτη’²⁰⁹.

---

209. Boyer Ch. , 1994, σ. 105

Αδαμάκης Κ., Ιστορικά δομικά συστήματα: από το παρελθόν με το βλέμμα στο μέλλον, ανακοίνωση στο 2ο Εθνικό Διεπιστημονικό Συνέδριο με θέμα "Ιστορία των δομικών κατασκευών", Ξάνθη, 2014

Ανδρεόπουλος Ζ.Σ., Θεοχαρόπουλος Δ.Γ., Παπασταύρου Κ.Α., Το διαδίκτυο στην τουριστική ανάδειξη ορεινών οικισμών, Τουριστικά Θέματα: Περιοδική Επιθεώρηση των Επιστημών του Τουρισμού, Αθήνα, 2007

Ανδρούδης Π., Βυζαντινά γλυπτά από το καθολικό της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, Αρχαιολογικό έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, Πρακτικά Επιστημονική συνάντηση, Τόμος 1: Θεσσαλία, Βόλος, 2015

Βαμβακός Σ.Κ., Η εξέλιξη του χωριού Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου από του έτους 1517 -1880, Θεσσαλικά Χρονικά, Έκτακτη έκδοση (στα 80 χρόνια από την Απελευθέρωση της Θεσσαλίας) , σελ. 542 – 55, Αθήνα, 1965

Βαμβακός Σ.Κ., Ιστορία του χωριού Άγιος Λαυρέντιος του Βόλου από τον αρχαιότατων χρόνων μέχρι σήμερα, Αθήνα, 1927

Βλάχου Ε., Κουτούπη – Δημουλά Δ., Σαράφη Α., Άγιος Λαυρέντιος. Ένα Πηλιορείτικο Χωριό, Γυναικείος Σύλλογος Ανάπτυξης Αγ. Λαυρεντίου, Θεσσαλονίκη, 2002

Γάκη Μ., Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου, Καταγραφή Μοναστηριών Ν. Μαγνησίας, ΤΕΕ Μαγνησίας, 2002

Γιαννοπούλου Ν.Ι., Η επί του Πηλίου Μονή του Αγ. Λαυρεντίου, Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών ΙΑ', σελ.385-408, Αθήνα, 1935

Γραικός Νικ., Ακαδημαϊκές τάσεις της εκκλησιαστικής ζωγραφικής στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα. Πολιτιστικά και εικονογραφικά ζητήματα., Θεσσαλονίκη, 2011

Δημητρόπουλος Δ., Το Πήλιο και τα χωριά του 18ος – αρχές 19ου αιώνα, τόμος Ο ναός της Αγίας Μαρίας Κισσού, Βόλος, 2009

Ζήβας Δ., Τα μνημεία και η πόλη, Αθήνα, 1991

Θεοχαρόπουλος Α., Οι ξύλινες κατασκευές στη παραδοσιακή πηλιορείτικη αρχιτεκτονική, μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Πάτρα, 2009

Καραθανάσης Α., Ο ελληνικός κόσμος στα Βαλκάνια και την Ρωσία, Αθήνα, 2004

Καρύδης Ν. Δ., Πρώιμη Τουρκοκρατία, Πόλη και χωριό στην πρώιμη τουρκοκρατία, Αρχαιολογία & Τέχνες, τχ.65, Αθήνα, 1997

Κασβίκης Κ, Ανδρέου Α., Περιβάλλοντα ιστορικής εκπαίδευσης εκτός σχολείου: ιστορικό τοπίο, αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία, μνημεία και "τόποι" πολιτισμικής αναφορά, Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος, Αθήνα 2008

Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994

Κορδάτος Γ., Το Πήλιο. Λαογραφικά και Ιστορικά, Αθήνα, 1983

Κοτσαλή-Παπαδημητρίου Κ.- Παγκρατίου Ε., Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς. Μια κοινωνική ανάγκη, περιοδικό Άνθρωπος και Χώρος, τεύχος 16, Ιούλιος- Σεπτέμβριος 1980

Κουδούνη Α, Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας των παραδοσιακών οικισμών. Επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, αδυναμίες στη συστηματικοποίηση κριτηρίων προστασίας και προβλήματα εφαρμογής, Πρακτικά Ημερίδας "Προστασία παραδοσιακών οικισμών και σύγχρονος αρχιτεκτονικός σχεδιασμός", Καλαμάτα, 2014

Κωνστάντας Γρ., Φιλιππίδη Δ., Γεωγραφία Νεωτερική, Βιέννη, 1791

Λεκάκης Σ., Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη και την Ελλάδα . Μια επισκόπηση. Ανακοίνωση στο διεπιστημονικό συνέδριο " Η αρχαιολογία στην Ελλάδα του σήμερα. Μνημεία και άνθρωποι σε κρίση", Ένωση Αρχαιολόγων Ελλάδας <<ΗΩΣ>>, Αθήνα, 19- 20 Μαρτίου, 2015

Λεονάρδος, Ιωαν., Νεωτάτη της Θεσσαλίας Χωρογραφία, 1836

Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992

Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Μακρινίτσα, Η εξέλιξη ενός οικισμού μέσα στο χώρο και το χρόνο, Αθήνα, 1982

Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου, Δελτίο ΧΑΕ 9 (1977-1979), Περίοδος Δ', σελ. 223-248, Αθήνα, 1979

Μάγνης, Νικ., Περιήγησις ή τοπογραφία της Θεσσαλίας και Θετταλικής Μαγνησίας, Βουδαπέστη, 1860

Μακρής Κ., Βήματα, Αθήνα, 1979

Μακρής Κ., Η ελληνική λαϊκή τέχνη. Η λαϊκή τέχνη του Πηλίου, Αθήνα, 1976

Μακρής Κ., Συμβολή στη μελέτη της πολεοδομίας των χωριών του Πηλίου, Μακρής Κ., Επιθεώρηση Τέχνης, τ. 42, Αθήνα, 1958

Μακρής Κ., Αρχιτέκτων Δήμος Ζηπανιώτης, , Μακρής Κ., Επιθεώρηση Τέχνης, τ. 42, Αθήνα, 1958

Μακρής Κ., Ο Καπετάν Στέργιος Μπασδέκης και ο Γλύπτης Μίλιος, Αγγλο-ελληνική επιθεώρηση, τόμος 7ος, τεύχος 7ο, σελ.206-222, Αθήνα, 1955

Μαλλούχου – Τυφάνο Φ., Προστασία και Διαχείριση Μνημείων. Ιστορικές και Θεωρητικές προσεγγίσεις, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, 2015

Μαμαλούκος Σ., Κίζης Γ., Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., Ήπειρος. Θεσσαλία. Μακεδονία. Μέσα από το φακό του Αριστοτέλη Ζάχου.1915-1931, Αρχαία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, 2007

Μαμαλούκος Στ., Η αρχική μορφή του Καθολικού της Μονής Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, Δώρον Τιμητικός Τόμος στον καθηγητή Νίκο Νικονάνο, σελ. 69-78, Θεσσαλονίκη, 2006

Μαμαλούκος Στ., Η ναοδομία στη Μαγνησία κατά τη Μέση και την Ύστερη βυζαντινή περίοδο, περιοδικό Βυζαντινά, τόμος 25, σελ.176-232, 2005

Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου Θ., Νεωτεριστικά στοιχεία στις τρίκλιτες βασιλικές του 19ου αιώνα στον ελλαδικό χώρο, ανάπτυξη από τον τόμο «Α' Επιστημονικό Συμπόσιο της Νεοελληνικής Εκκλησιαστικής Τέχνης Πρακτικά», Αθήνα 2009

Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου Θ., Από τη μεταβυζαντινή αρχιτεκτονική στο κλασικισμό. Προσέγγιση της εξέλιξης της τρίκλιτης βασιλικής κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα, Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, τομ.ΙV, σελ.83-109, Αθήνα, 2002

Μαντοπούλου – Παναγιωτοπούλου Θ., Τυπολογικές και μορφολογικές επεμβάσεις σε μεταβυζαντινούς ναούς τον 19ο αιώνα, Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, τομ.V, σελ.133-150, Αθήνα, 1998

Μαστραντώνης Π., Διαχείριση αρχαιολογικών έργων, Αθήνα, 2007

Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016

Μουτσόπουλος Ν.Κ., Τα ορεινά καταφύγια του βορειοελλαδικού ελληνισμού στην πρώιμη τουρκοκρατία, Αρχαιολογία & Τέχνες, τχ.65, Αθήνα, 1997

Μουτσόπουλος Ν.Κ., Η Αρχιτεκτονική Προεξοχή: το «Σαχνισί». Συμβολή στη μελέτη της ελληνικής κατοικίας, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1988

Μπελαβίλας Ν., Τα μνημεία και οι εποχές τους, GRA REVIEW, τεύχος 4, σελ. 10-17, 2012

Μπελαβίλας Ν., Περί μνημείων και μνήμης. Οι υλικές πτυχές της Ιστορίας, ανακοίνωση στον κύκλο: Κοινωνία και παρελθόν Προσλήψεις της αρχαιότητας στη σύγχρονη Ελλάδα, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης και Ιρλανδικό Ινστιτούτο Ελληνικών Σπουδών, Στρογγυλό τραπέζι Ποιος και πώς ορίζει την ιστορική μνήμη; - Δευτέρα 27 Απριλίου 2015

- Μπρακατσούλας Β.**, Η ερήμωση της υπαίθρου, περιοδικό Κείμενα του Βόλου, τ.10, Βόλος, 1983
- Παλιούρας Δημ.**, Παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Πηλίου, περιοδικό Αρχαιολογία. τ.ε.4 σ.103-108, 1990
- Πανταζοπούλου Ν.**, Κοινοτικός βίος εις την Θεσσαλομαγνησίαν επι Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη, 1967
- Παντελοδήου Δ.**, Η αυτοδιοίκηση του Πηλίου κατά τη τελευταία περίοδο της τουρκοκρατίας, Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών, Γ' Τόμος, Βόλος. 1974
- Παπαγεωργίου Μ., Λαϊνάς Ι, Νικολακοπούλου Χ.**, Η χωροταξία της μνημειακής πολιτιστικής κληρονομιάς: κατευθύνσεις σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, Χωροταξία – Πολεοδομία-Περιβάλλον στον 21^ο αιώνα: Ελλάδα-Μεσόγειος, Βόλος, 2010
- Παπαϊωάννου Σπ. Κ.**, Το ελληνικό παραδοσιακό σπίτι, Αθήνα, 2003
- Παπαθανασίου Α.**, Το χρονικό του Αγ. Λαυρεντίου 14ος-19ος αιώνας, Αθήνα, 2006
- Παπαθανασίου Α.**, Το Πήλιο δεύτερο Άγιον Όρος της Ελλάδος στα Βυζαντινά Χρόνια, Βόλος, 2002
- Παπαχατζής Νικ.**, Η περιοχή του Βόλου από άποψη ιστορική και αρχαιολογική, Βόλος, 1946
- Πολύβιου Μ.**, Η εκκλησιαστική αρχιτεκτονική στο Πήλιο κατά τον 18ο και 19ο αιώνα (1700-1881), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 2019
- Προκοπίου, Α.**, Εστίες ελληνικού πολιτισμού στους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους, Αθήνα, 1998
- Σβορώνου Ε.**, Εκπαιδευτικά προγράμματα σε ανοικτό χώρο: δυνατότητες μιας σφαιρικής θεώρησης φύσης και πολιτισμού, Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο. Θεωρητικές αφηρημένες, παιδαγωγικές πρακτικές, Αθήνα, 2011
- Σκουβάρα Βαγ.**, Θεσσαλία. Σύνομη ιστορία και χωρογραφία, Θεσσαλικά χρονικά: δελτίον της εν Αθήναις Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας των Θεσσαλών, Έκτακτη Έκδοση 1881-1961, , σελ. 133-176, Αθήνα, 1965
- Στεφάνου Α., Σιαξμπάνη – Στεφάνου Χ.**, Ένταξη της αρχιτεκτονική κληρονομιάς στη σύγχρονη ζωή: Ιδεολογία, πραγματικότητα, προοπτικές. Επιστημονικό Συνέδριο "Νέες πόλεις πάνω σε παλιές", 27-30 Σεπτεμβρίου, Ρόδος, 1993
- Τσοποτός Δημ.**, Επαρχία Βόλου, Θεσσαλικά χρονικά: δελτίον της εν Αθήναις Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας των Θεσσαλών, Έκτακτη Έκδοση 1881-1931, σελ. 133-176, Αθήνα, 1935

Τσούλου Σ., Η Αγριά Μαγνησίας: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον. Ιστορική και Πολιτισμική Διαδρομή – Προτάσεις για το μέλλον, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα οικιακής οικονομίας και οικολογίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2014

Φιλιππίδης Δημ., Νεοελληνική Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1984

Ashworth, G., Howard, P., & Ashworth, G. J.... Europe, heritage and management. UK, 1999

Boyer M.C., The city of collective memory, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1994

Halbwachs M., On Collective Memory, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1992

Robins K., Webster F. , Η εποχή του Τεχνοπολιτισμού: από την κοινωνία της πληροφορίας στην εικονική ζωή, μτρφ. Μεταξά Κ., Αθήνα, 2002

- Εικ.1:** επεξεργασία υπόβαθρου από το google Earth, Ζαφειράκη Κατερίνα, Απρίλιος 2020
- Εικ.2:** https://farm9.staticflickr.com/8452/8039409697_0b0d857967_o.jpg
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.3:** <http://walking-pilion.blogspot.com/2015/>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.4:** <https://travelogues.gr/archive/fullsize/e2b1c27ffe285c0a20d0d69a4b77c943.jpg>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.5:** <https://travelogues.gr/archive/fullsize/561089ca1d9585700424893ea1a684ca.jpg>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.6:** Μακρής Κ., Η ελληνική λαϊκή τέχνη. Η λαϊκή τέχνη του Πήλιου, Αθήνα, 1976, σ. 22
- Εικ.7:** Μακρής Κ., Η ελληνική λαϊκή τέχνη. Η λαϊκή τέχνη του Πήλιου, Αθήνα, 1976, σ. 51
- Εικ.8:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992, σ. 41
- Εικ.9:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992, σ. 48
- Εικ.10:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992, σ. 53
- Εικ.11:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992, σ. 52
- Εικ.12:** google photos, Μονή Παναγιάς Λαμπηδόνας, Peter De Rijcker
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.13:** <https://www.newsbeast.gr/travel/arthro/6966631/kissos-to-petrino-diamantaki-toy-pilioy>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.14:** <https://www.facebook.com/Little-Train-Of-Pelion-455550571132031/photos/3467051043315287>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.15:** επεξεργασία υπόβαθρου από το google Earth, Ζαφειράκη Κατερίνα, Απρίλιος 2020
- Εικ.16:** επεξεργασία υπόβαθρου από το google Earth, Ζαφειράκη Κατερίνα, Απρίλιος 2020
- Εικ.17:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου, Δελτίο ΧΑΕ 9 (1977-1979), Περίοδος Δ', σελ. 223-248, Αθήνα, 1979, σ. 239
- Εικ.18:** Βλάχου Ε., Κουτούπη – Δημουλά Δ., Σαράφη Α., Άγιος Λαυρέντιος. Ένα Πηλιορείτικο Χωριό, Γυναικίος Σύλλογος Ανάπτυξης Αγ. Λαυρεντίου, Θεσσαλονίκη, 2002, σ. 24
- Εικ.19:** παρουσίαση δημογραφικών στοιχείων σε πίνακα, Ζαφειράκη Κατερίνα, Απρίλιος 2020
- Εικ.20:** παρουσίαση δημογραφικών στοιχείων σε πίνακα, Ζαφειράκη Κατερίνα, Απρίλιος 2020
- Εικ.21:** παρουσίαση δημογραφικών στοιχείων σε πίνακα, Ζαφειράκη Κατερίνα, Απρίλιος 2020
- Εικ.22:** google photos, Άγιος Λαυρέντιος
- Εικ.23:** google photos, Άγιος Λαυρέντιος, Γιώργος Καραγιαννίδης, λήψη εικόνας Μάρτιος 2019
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.24:** Βαμβακός Σ.Κ., Η εξέλιξη του χωριού Άγιος Λαυρέντιος Πήλιου από του έτους 1517 -1880, Θεσσαλικά Χρονικά, Έκτακτη έκδοση (στα 80 χρόνια από την Απελευθέρωση της Θεσσαλίας) , σελ. 542 – 55, Αθήνα, 1965, σ. 543
- Εικ.25:** Βαμβακός Σ.Κ., Ιστορία του χωριού Άγιος Λαυρέντιος του Βόλου από τον αρχαιολόγο χρόνων μέχρι σήμερα, Αθήνα, 1927, σ. 20
- Εικ.26:** <https://mapio.net/pic/p-24441229/>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.27:** google photos, Άγιος Λαυρέντιος
- Εικ.28:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020

- Εικ.29:** <http://5a.arch.ntua.gr/project/5297/6341>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.30:** <http://5a.arch.ntua.gr/project/5297/6341>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.31:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020
- Εικ.32:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020
- Εικ.33:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020
- Εικ.34:** **πάνω αριστερά** - προσωπικό αρχείο, λήψη εικόνας Ιούλιος 2020
πάνω κέντρο - προσωπικό αρχείο, λήψη εικόνας Δεκέμβριος 2014
πάνω δεξιά - προσωπικό αρχείο, λήψη εικόνας Δεκέμβριος 2014
κάτω αριστερά - google photos, Άγιος Λαυρέντιος, Γιάννης Καζδαρίδης, λήψη εικόνας Οκτώβριος 2019
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
κάτω δεξιά - προσωπικό αρχείο, λήψη εικόνας Δεκέμβριος 2014
- Εικ.35:** <https://www.lifo.gr/tropos-zois/travel/ftthinoporiasse-kairos-gia-mia-bolta-sta-horia-toy-pilioy>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.36:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020
- Εικ.37:** **αριστερά** https://www.facebook.com/photo/?fbid=4359113140776991&set=br.AbrvJmWo0nHzVCCqmRjYtlx247yFru_PwikcxlQMtUEnDnvCc1OLyN338j_GjD5_gUgZH7JvVgJ9zOncMbYEdMthO_Nx8DkOBcg0esmp9mDB7ymTAMABDf5DejYiC9WDlwdbrsfo8g2j8uqa7wS0wpKJpC
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
δεξιά https://i1.wp.com/www.kidslovegreece.com/wp-content/uploads/2015/03/IMG_0147.jpg?ssl=1
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.38:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020
- Εικ.39:** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, εικόνες σ. 36
- Εικ.40:** Γάκη Μ., Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου, Καταγραφή Μοναστηριών Ν. Μαγνησίας, ΤΕΕ Μαγνησίας, 2002, σ. 15
- Εικ.41:** επεξεργασία τοπογραφικού σκαριφήματος που αντλήθηκε από Γάκη Μ., Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου, Καταγραφή Μοναστηριών Ν. Μαγνησίας, ΤΕΕ Μαγνησίας, 2002, σ. 13, Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020

- Εικ.42:** https://myphotopic.blogspot.com/2021/05/blog-post_23.html?m=0
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.43: αριστερά** - <http://wikimapia.org/26685917/el/%CE%99%CE%B5%CF%81%CE%AC-%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%AE-%CE%91%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%9B%CE%B1%CF%85%CF%81%CE%B5%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85#/photo/4081307> (τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
κέντρο - Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου, Δελτίο ΧΑΕ 9 (1977-1979), Περίοδος Δ', σελ. 223-248, Αθήνα, 1979, πιν. 91β
δεξιά - Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου, Δελτίο ΧΑΕ 9 (1977-1979), Περίοδος Δ', σελ. 223-248, Αθήνα, 1979, πιν. 92
- Εικ.44: αριστερά** - https://greekorthodoxreligioustourism.blogspot.com/2015/04/blog-post_55.html
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
δεξιά - <https://docplayer.gr/5366755-Elliniki-etaireia-perivallontos-kai-politismoy.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.45:** Μακρής Κ., Η ελληνική λαϊκή τέχνη. Η λαϊκή τέχνη του Πήλιου, Αθήνα, 1976, σ. 170
- Εικ.46:** Μακρής Κ., Η ελληνική λαϊκή τέχνη. Η λαϊκή τέχνη του Πήλιου, Αθήνα, 1976, σ. 167
- Εικ.47:** Μαμαλούκος Σ., Η αρχική μορφή του Καθολικού της Μονής Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, Δώρον Τιμητικός Τόμος στον καθηγητή Νίκο Νικονάνο, σελ. 69-78, Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 70-71
- Εικ.48:** https://greekorthodoxreligioustourism.blogspot.com/2015/04/blog-post_55.html
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.49:** Γάκη Μ., Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου, Καταγραφή Μοναστηριών Ν. Μαγνησίας, ΤΕΕ Μαγνησίας, 2002, σ. 29
- Εικ.50:** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, εικόνες σ. 36
- Εικ.51:** google photos, Ιερά Μονή Αγίου Λαυρεντίου, Σταύρος Νικολαΐδης, λήψη εικόνας Ιούνιος 2018
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.52:** <http://2.bp.blogspot.com/-WNbphllhGJ4/VbDeVcBDR1I/AAAAAAAAAJ-A/Uk6pM-7rP6U/s1600/58912268.jpg> (τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.53:** https://myphotopic.blogspot.com/2021/05/blog-post_23.html?m=0
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.54:** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, εικόνες σ. 29
- Εικ.55:** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, εικόνες σ. 30
- Εικ.56:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου, Δελτίο ΧΑΕ 9 (1977-1979), Περίοδος Δ', σελ. 223-248, Αθήνα, 1979, σ. 236
- Εικ.57:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου, Δελτίο ΧΑΕ 9 (1977-1979), Περίοδος Δ', σελ. 223-248, Αθήνα, 1979, σ. 236
- Εικ.58:** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, εικόνες σ. 24

- Εικ.59:** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, εικόνες σ. 22
- Εικ.60:** **πάνω-** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, σ. 25
κάτω- Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Παρατηρήσεις στο Μοναστήρι του Αγ. Λαυρεντίου Πηλίου, Δελτίο ΧΑΕ 9 (1977-1979), Περίοδος Δ', σελ. 223-248, Αθήνα, 1979, σ. 245
- Εικ.61:** Μάτσου Αθ., Η αρχιτεκτονική και τα γλυπτά του Καθολικού της Μονής του Αγίου Λαυρεντίου στο Πήλιο, πτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας - Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 2016, σ. 21
- Εικ.62:** Ζαφειράκη Κατερίνα, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.63:** Ζαφειράκη Κατερίνα, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.64:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.65:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.66:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.67:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.68:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.69:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.70:** <http://www.openvillage.gr/xenagiseis2019.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.71:** google photos, Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου, Σοφία Σιατραβάνη, λήψη εικόνας Μάρτιος 2017
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.72:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.73:** google photos, Άγιος Λαυρέντιος, Γιάννης Καζδαρίδης, λήψη εικόνας Νοέμβριος 2018
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.74:** Βαμβακός Σ.Κ., Η εξέλιξη του χωριού Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου από του έτους 1517 -1880, Θεσσαλικά Χρονικά, Έκτακτη έκδοση (στα 80 χρόνια από την Απελευθέρωση της Θεσσαλίας) , σελ. 542 – 55, Αθήνα, 1965, σ. 545
- Εικ.75:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.76:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.77:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.78:** Ζαφειράκη Κατερίνα, Ιούλιος 2020
- Εικ.79:** Ζαφειράκη Κατερίνα, Ιούλιος 2020
- Εικ.80:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.81:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.82:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.83:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.84:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.85:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.86:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.87:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.88:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020

- Εικ.89:** Τσοποτός Δημ., Επαρχία Βόλου, Θεσσαλικά χρονικά: δελτίον της εν Αθήναις Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας των Θεσσαλών, Έκτακτη Έκδοση 1881-1931, σελ. 133-176, Αθήνα, 1935, σ. 149
- Εικ.90:** Βαμβακός Σ.Κ., Ιστορία του χωριού Άγιος Λαυρέντιος του Βόλου από τον αρχαιστάτων χρόνων μέχρι σήμερα, Αθήνα, 1927, σ. 40
- Εικ.91:** Βαμβακός Σ.Κ., Η εξέλιξη του χωριού Άγιος Λαυρέντιος Πήλιου από του έτους 1517 -1880, Θεσσαλικά Χρονικά, Έκτακτη έκδοση (στα 80 χρόνια από την Απελευθέρωση της Θεσσαλίας), σελ. 542 – 55, Αθήνα, 1965, σ. 550
- Εικ.92:** Βαμβακός Σ.Κ., Ιστορία του χωριού Άγιος Λαυρέντιος του Βόλου από τον αρχαιστάτων χρόνων μέχρι σήμερα, Αθήνα, 1927, σ. 41
- Εικ.93:** <https://www.facebook.com/aerialdestination/photos/a.1144009558988789/1144009995655412> (τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.94:** επεξεργασία εικόνας που αντλήθηκε από Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 102, Ζαφειράκη Κατερίνα, Απρίλιος 2020
- Εικ.95:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 103
- Εικ.96:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 104
- Εικ.97:** αρχείο οικογένειας Λυπουρλή
- Εικ.98:** <http://www.openvillage.gr/tours2018.html> (τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.99:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.100:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 350
- Εικ.101:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 107
- Εικ.102:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 351
- Εικ.103:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.104:** https://m.facebook.com/234136317051644/photos/a.242026502929292/733849397080331/?type=3&source=54&ref=page_internal (τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.105:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.106:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.107:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 353
- Εικ.108:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 164
- Εικ.109:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.110:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.111:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.112:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014

- Εικ.113:** <http://www.openvillage.gr/tours2018.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.114:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.115:** Θεοχαρόπουλος Α., Οι ξύλινες κατασκευές στη παραδοσιακή πηλιορείτικη αρχιτεκτονική, μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Πάτρα, 2009, σ. 15
- Εικ.116:** **πάνω-** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992, σ. 61
κάτω- Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992, σ.48
- Εικ.117:** Θεοχαρόπουλος Α., Οι ξύλινες κατασκευές στη παραδοσιακή πηλιορείτικη αρχιτεκτονική, μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Πάτρα, 2009, σ. 45
- Εικ.118:** Λεωνιδοπούλου-Στυλιανού Ρ., Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Αθήνα, 1992, σ. 57
- Εικ.119:** **αριστερά-** Μαμαλούκος Σ., Κίζης Γ., Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., 'Ηπειρος. Θεσσαλία. Μακεδονία. Μέσα από το φακό του Αριστοτέλη Ζάχου.1915-1931, Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, 2007, σ. 215
δεξιά- Μαμαλούκος Σ., Κίζης Γ., Καρδαμίτση-Αδάμη Μ., 'Ηπειρος. Θεσσαλία. Μακεδονία. Μέσα από το φακό του Αριστοτέλη Ζάχου.1915-1931, Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, 2007, σ. 216
- Εικ.120:** Βαλωμένος Ν., Παιδεία και Πολιτισμός στο Πήλιο. Η περίπτωση του Αγίου Λαυρεντίου, μεταπτυχιακή εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 78
- Εικ.121:** Ποντικόπουλος Α., Τρίγκας Χ., Αρχιτεκτονική και στατική μελέτη κατοικιών στον παραδοσιακό οικισμό περιοχής όρους Πηλίου, πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Πειραιά, Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών, Τμήμα Πολιτικών Δομικών Έργων, Αθήνα, 2010, σ. 43
- Εικ.122:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.123:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 389
- Εικ.124:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.125:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.126:** <http://www.openvillage.gr/ekpaideutiko.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.127:** <https://www.facebook.com/musicvillage.gr/photos/a.1869839146442172/1919864621439624>
Nickolas Chryssos, Μουσικό Χωρίο, 2018
- Εικ.128:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 404
- Εικ.129:** <http://www.openvillage.gr/ekpaideutiko.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.130:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.131:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.132:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.133:** **αριστερά-** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
δεξιά- προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018

- Εικ.134:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.135:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.136:** **αριστερά-** <http://www.openvillage.gr/tours2018.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
δεξιά- προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.137:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.138:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.139:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 413
- Εικ.140:** <http://www.openvillage.gr/tours2018.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.141:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.142:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.143:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 493
- Εικ.144:** Κίζης Γ., Πηλιορείτικη Οικοδομία. Η αρχιτεκτονική της κατοικίας στο Πήλιο από τον 17ο στον 19ο αιώνα, Αθήνα, 1994, σ. 165
- Εικ.145:** Τσοποτός Δημ., Επαρχία Βόλου, Θεσσαλικά χρονικά: δελτίον της εν Αθήναις Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας των Θεσσαλών, Έκτακτη Έκδοση 1881-1931, σελ. 133-176, Αθήνα, 1935, σ. 138
- Εικ.146:** <http://www.openvillage.gr/xenagiseis2019.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.147:** Παλιούρας Δημ., Παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Πηλίου, περιοδικό Αρχαιολογία. τ.ε.4 σ.103-108, 1990, σ. 104
- Εικ.148:** Τσοποτός Δημ., Επαρχία Βόλου, Θεσσαλικά χρονικά: δελτίον της εν Αθήναις Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας των Θεσσαλών, Έκτακτη Έκδοση 1881-1931, σελ. 133-176, Αθήνα, 1935, σ. 143
- Εικ.149:** Βλάχου Ε., Κουτούπη – Δημουλά Δ., Σαράφη Α., Άγιος Λαυρέντιος. Ένα Πηλιορείτικο Χωριό, Γυναικείος Σύλλογος Ανάπτυξης Αγ. Λαυρεντίου, Θεσσαλονίκη, 2002, σ. 99
- Εικ.150:** <http://www.openvillage.gr/xenagiseis2019.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.151:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.152:** <http://www.openvillage.gr/tours2017.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.153:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.154:** <http://www.openvillage.gr/tours2017.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.155:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.156:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2018
- Εικ.157:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.158:** <http://www.openvillage.gr/tours2017.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.159:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020

- Εικ.160: αριστερά**-<https://sites.google.com/site/envillasophiegr/photo-gallery>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
δεξιά-προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.161:** προσωπικό αρχείο, Ιούλιος 2020
- Εικ.162:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο
http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020
- Εικ.163: αριστερά**-<https://www.agronews.gr/traveling/topikes-eidiseis/177153/giorti-kerasiou-ston-agio-lauredio/>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
δεξιά-<https://magnesianews.gr/magnisia/giorti-kerasiou-ston-agio-lavrentio.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.164: αριστερά**- <https://www.facebook.com/musicvillage.gr/photos/a.1869839146442172/1893755684050518>
Nickolas Chryssos, Μουσικό Χωρίο, 2018
δεξιά-<https://www.facebook.com/Open-Village234136317051644/photos/234136317051644/photos/pcb.907934403005162/907931863005416/>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.165:** <http://www.openvillage.gr/tours2018.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.166:** <http://www.openvillage.gr/ergastirio2019.html>
(τελευταία πρόσβαση 1/9/2021)
- Εικ.167:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.168:** προσωπικό αρχείο, Δεκέμβριος 2014
- Εικ.169:** επεξεργασία χάρτη οικισμού σε τοπογραφικό υπόβαθρο που αντλήθηκε από το διαδίκτυο
http://www.openvillage.gr/uploads/9/9/5/0/99506574/xenagiseis_openvillage_2019.pdf
Ζαφειράκη Κατερίνα, Νοέμβριος 2020